

T.C.
ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TENKİD DERGİSİ: TRANSKRİPSİYON VE İNCELEME

Dilan Gülcan TAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet SÜMER

ADİYAMAN 2019

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet SÜMER danışmanlığında Dilan Gülcan TAŞ tarafından hazırlanan “TENKİD DERGİSİ: TRANKRİPSİYON VE İNCELEME” başlıklı çalışma 26/04/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Halef NAS

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet SÜMER

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Selim SOMUNCU

İmza:

İmza:

İmza:

Doç.Dr.M. Gökhan DALYAN
Enstitü Müdür V.

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Tenkid Dergisi: Transkripsiyon ve İnceleme” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

26.04.2019

Dilan Gülcan TAŞ

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
TENKİD DERGİSİ: TRANSKRİPSİYON VE İNCELEME
Dilan Gülcan TAŞ
Adıyaman Üniversitesi
Sosyal bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Nisan, 2019

Tenkid dergisi 6 sayı halinde ve 2 hediye eki ile birlikte 22 Mart - 10 Temmuz 1326 (04/ 04 / 1910 - 23/ 07/ 1910) yılları arasında İstanbul'da Çemberlitaş'ın arkasında bulunan Kurşunlu Han'ın üst katında yayımlanmıştır. Bezmi Nusret Kaygusuz ve Baha Tevfik tarafından çıkartılan dergi, Türk edebiyatının ilk eleştiri dergisi kabul edilmektedir. Dergide Ömer Seyfeddin ile Doktor Abdullah Cevdet gibi döneme yazdıklarıyla ile damga vuran yazarların da yazı ve şiirlerine rastlanır. Dergi kapaklarında çıkarılan sayı ile ilgili kısa bilgiler verilmiştir. Bu çalışmanın gayesi, 6 sayı halinde çıkan derginin transkripsiyonunu yapmak ve dergiyi araştırmacıların hizmetine sunmaktır. Dergiler, her dönemde edebiyata yön veren mecralardır. *Tenkid* dergisi eleştiri türünün tarihi ve gelişimi bakımından önemli rol oynayan dergilerden biridir. Dergide, eleştiri yazıları ağır basmakla beraber eleştirinin maksadı ve usulü gibi birtakım teorik metinler de yer almaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Tenkid* Dergisi, Eleştiri, Bezmi Nusret Kaygusuz, Baha Tevfik, Ömer Seyfeddin, Abdullah Cevdet

ABSTRACT
Master's Thesis
TENKİD MAGAZINE: TRANSCRIPTION AND A REVIEW
Dilan Gülcan TAŞ
Adıyaman University
Social Sciences Institute
Department of Turkish Language and Literature
April 2019

Tenkid magazine was published in 6 numbers and 2 gift attachments in the upper floor of Kurşunlu Han, which is located behind Çemberlitaş in Istanbul between 22 March and 10 July 1326 (04/04/1910 - 23/07/1910). The magazine published by Bezmi Nusret Kaygusuz and Baha Tevfik is considered as the first critic magazine of Turkish literature. Writings and poems of journalists such as Ömer Seyfeddin and Doctor Abdullah Cevdet who are the prominents of their era can be found in the journal. Brief information on the volume is given on the cover of the magazine. The aim of this study is to transcribe the journal which comes in 6 numbers and present the journal to the service of the researchers. The journals are the channels that direct the literature in each period. *Tenkid* magazine is one of the journals that play an important role in the history and development of the criticism type. In the journal, although the criticism is predominant in the journal, a number of theoretical texts such as the purpose of the criticism and its method can be found too.

KeyWords: Tenkid magazine, critique, Bezmi Nusret Kaygusuz, Ömer Seyfeddin, Baha Tevfik, Abdullah Cevdet.

ÖN SÖZ

Sanat ve edebiyat dünyasında verilen eserler her geçen gün artmaktadır. Bu eserlerin kalitesinin belirlenmesi ve bu eserler arasında iyi bir ayrıştırmanın yapılması ancak sağlam bir eleştiriyle mümkün olabilir.

Eleştirinin birçok çeşidi vardır: Siyasi eleştiri, edebî eleştiri, sosyal eleştiri vb. Bu eleştirileri birbirinden kesin olarak ayırmak mümkün değilse de eleştiri denilince daha çok edebî eleştiri anlaşılır. Bizim üzerinde duracağımız eleştiri ise, edebî eleştiridir.

Eleştiri, bir yapıtın iyi ve kötü, başarılı ve zayıf yönlerinin belirli bilimsel metotlar kullanılarak ortaya konulmasıdır. Edebî eleştirinin amacı; eserle okur arasında bir bağ kurmak ya da kişiye daha iyiyi, daha güzeli göstermede rehberlik etmektir. Yüzyıllar boyunca iyi-kötü, güzel-çirkin, beyaz-siyah, olumlu-olumsuz gibi karşıtlıklar eleştirmenler tarafından dile getirilmiştir. Çünkü eleştirmenler, bakmak ile görmek arasındaki farkı bizlere en iyi gösteren kişilerdir.

Eleştiri, Türk edebiyatında Tanzimat dönemiyle birlikte bir edebî tür olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu döneme kadar eleştiri türünde Türk edebiyatında ciddi çalışmalar yapılmamıştır ama daha sonraki dönemlerde edebiyatın önemli birer mecrası olarak topluma yön vermiştir. Türkiye’de eleştirinin can bulması, bu dönemden itibaren diğer türlerle iç içe kullanılmaya başlamasıyla ortaya çıkar.

Bu çalışmanın amacı; Türk edebiyatının ilk eleştiri dergisi kabul edilen *Tenkid*’i Latin harflerine çevirerek dergiyi, okurun istifadesine sunmaktır. Böylelikle Osmanlı Türkçesi bilmeyenler, Latin harflerine çevrilen bu dergiyi rahat okuyacak ve dergi daha geniş çevrelerce okunabilecektir. Rumî takvime göre 1326, Miladi takvime göre 1910 yılında yayımlanmaya başlayan söz konusu dergideki eleştiri yazıları, çeviriler, şiirler incelenerek dönemin eleştiri anlayışına, edebî zevke genel bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamız; “*Tenkid*”in, Milli Kütüphanede bulunan koleksiyonu ile Hakkı Tarık Us koleksiyonunda bulunan nüshaları ayrı ayrı incelenerek hazırlanmıştır. Bunun sebebi iki ayrı koleksiyondaki dergi nüshalarının eksikliklerini diğer koleksiyondaki nüshalarla gidermektir. Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; derginin tanıtımı ve Türk edebiyatındaki yeri ve önemi belirlenmiştir. İkinci bölümde; dergide öne çıkan yazarlar ve fikirleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise derginin tüm

sayılarının ve hediye eklerinin transkripsiyonu yapılmıştır. Ekler kısmında ise bölümde dergide yer alan yazarların orijinal fotoğraflarına ver verilmiştir Ayrıca tezde yer alan yabancı cümleler köşeli ayraç içerisinde Türkçe'ye çevrilmiştir.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, değerli bilgilerini benimle paylaşan, kendisine her danıştığım, beni sabırla dinleyip çözümler üreten, yanına çekinmeden gidebildiğim, manevi desteğini benden esirgemeyen ve tez konusu seçiminde bana seçme özgürlüğü tanıyan, Sn. Dr. Öğr. Üyesi Mehmet SÜMER'e, akademik kariyerimi sürdürmek için beni destekleyen Sn. Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK'a, beni sürekli motive ederek kendisinden güç almamı sağlayan Sn. Dr. Öğr. Üyesi Selim SOMUNCU'ya, samimiyetini ve neşesini öğrencilerinden eksik etmeyen Sn. Doç. Dr. Mustafa KARABULUT'a ve bölüm hocalarıma, araştırma boyunca maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyen aileme, bana güveniyle çalışma azmimi artıran kıymetlim Orhan AY'a ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Adıyaman, 04, 2019

Dilan Gülcan TAŞ

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE LİTERATÜRE KATKISI

İyi kütöden ayıran, doğruyu bulmada bir araç olan eleştiri, toplumlara yön veren önemli mecralardır. Türk edebiyatında eleştiri Tanzimat dönemiyle yerini almış olsa da olgunlaşması ileriki dönemlerde olmuştur. *Tenkid* dergisi de bu dönemler arasında durak noktasındadır.

Tenkid dergisi, Türk Edebiyatı'nın ilk eleştiri dergisi kabul edilmektedir. Osmanlı Türkçesi ile yazılmış bu dergiyi, daha geniş okur kitlesine ulaőtırma amacıyla Latin harflerine çevirdik. Böylelikle dergiyi, Osmanlı Türkçesi bilen kişilerden ziyade, Türkçe bilen herkes okuyabilecektir. Dergide İsmail Hami Danişmend'in ilk eseri "Leyâl-i Afîleden" in de dergide yayımlandığı düşünülürse edebiyat tarihi bakımından da önemi anlaşılacaktır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vi
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE LİTERATÜRE KATKISI	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xv
GİRİŞ	1
İNDEKS:	3
BİRİNCİ BÖLÜM	6
TENKİD DERGİSİ VE TÜRK EDEBİYATINDAKİ YERİ	6
1.1. Tenkid Dergisinin Çıkışı	6
1.2. Tenkid Dergisinin Önemi	9
1.3. Dergide Öne Çıkan Fikirler ve Tartışmalar	10
İKİNCİ BÖLÜM	17
TENKİD DERGİSİNDE ÖNE ÇIKAN YAZARLAR	17
2.1. Bezmi Nusret [Kaygusuz] (1890-1961)	17
2.2. Baha Tevfik (1884-1914)	18
2.3. Doktor Abdullah Cevdet (1869-1932)	21
2.4. Ömer Seyfeddin (1884-1920)	22
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	24
DERGİ TRANSKRİPSİYONU	24
Numara 1:	25
İntikâd	25
Şûrezâr-ı Hayât	29
At	29
Reftâr-ı Matbu 'ât	31
Bilmece	34

Yalan	35
Onun Gözleri	35
‘Uhuvvet, Adalet	36
Dua Gecesi	38
Mâziye Karşı	39
Edebiyat Kenarında	40
Numara 2:.....	46
Bezmi Nusret Bey’e	48
Olimp’in Eteklerinde	50
İntikâd	51
Hicran-ı Müzmin	55
Akşam	55
Reftâr-ı Matbu ‘ât	56
Hayat Yolunda	60
Prens Salonunda	62
Bomba	63
Tude-i Melâl	68
Öteberi	69
Numara 3:.....	71
Girit ve Giritlerimiz	73
Kudret-i İntâkiyen	76
Mest ü Müstağrak	77
Rûh-ı Fuzûliye	78
Hisler ve Fikirler	78
Yarasalar	82
Terbiye-i Ahlâkiye	83
Mesa-yı Bahar	86

Reftâr-ı Matbu 'ât	88
Sınıfta...	91
İntikâde Dâir	92
Numara 4:.....	97
Köpekler	98
Rüyâ	101
Bir Levha İçin	102
Nigâh Pür Heyecân	102
Bezmi Nusret Bey'e	103
Osmanlı Edebiyatı	104
“Halley” e Karşı	105
Odam	106
Feryad	113
İntikâda Dâir	114
Serâb	117
Küçük Bir İfade	118
Giritli Hüseyin Rahmi Bey'e	118
İğne Gazetesi	118
Zulmet?	118
Edebîyât-ı İnsâniye	118
Hukûk-ı İbâd Gazetesi	118
Hayât-ı Fikriye	119
Aşk Nedir?	119
Emniyet Eczâhânesi	119
Büyük Ticarethânelerimiz	119
Numara 5:.....	120
Cerihalar	121

Çiçek Tarlası	127
Osmanlı Edebiyatı	128
Yâdın	130
Rubâb-ı Şikeste	131
Hoş Bir Sada?	137
Edebî Kırıntılar...	137
İntikâda Dâir	139
Hediye	141
Hediye 1:	141
Hayât	141
Efsunlu Bir Cenâh	142
Ey Vatan	143
Şebâb-ı Mefrûr	143
Melâl-i Rûhum	144
Leyâl-i Âfileden	144
Nefha-i Tesliyet	145
Âh, İntihâ!	146
Bir İki Söz	147
Muhterem Abonelerimize	147
Taşra Kitâbçılarımıza	147
İntihâbât-ı Edebîye	148
Arz-ı İhtirâm	148
Kıyl û Kâl-i Edebiyatı	148
Muhabere-i 'Aleniye	148
Tasîh ve İtizâr	148
Büyük Ticârethânelerimiz	149
Numara 6:	150

Bezmi Nusret Bey’e	150
Edebiyatta Gaye	152
Bir Sitâre Altında	155
Bir Konferanstan	156
Vatanım İçin...	159
Leyâl-i Mahmûme	161
İntikâda Dâir	162
Küçük Numûneler	165
“Ceriha”ya Dâir	165
Bir Mecnû ‘a-yı Eşâr Hakkında	166
“Bir İş Adamı”na Dâir	166
Poul Verlaine	166
Sue Dirman	167
Sembolizm	167
Hediye 2:	168
İki Kıta	168
Ah Ey Arz	168
İstişfâ	169
Terlikler	169
Tevdi ât-ı Hissiye	169
Boyacı	170
Muhâkeme-i Aşk	171
Yatak	172
Seni Görmek	172
Buhrân	173
SONUÇ	174
KAYNAKÇA.....	178

ÖZGEÇMİŞ	181
EKLER.....	182

KISALTMALAR

Akt.	: Aktaran
bs.	: Baskı
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
fr.	: Fransa
Haz.	: Hazırlayan
Prof.	: Profesör
R.	: Rumi
M.	: Miladi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
Sn.	: Sayın
vb.	: Ve benzeri
Öğr.	: Öğretim
Vak.	: Vakıf
YTE	: Yeni Türk Edebiyatı

GİRİŞ

Daha güzele, daha iyiye ulaşabilmek için eleştirinin hayatın içine, edebiyata ve sanata dahil edilmesi gerekir. Bireylerin ve toplumların ilerleyebilmesi ve eleştiriye yeterli önemin verilmesi için çaba harcanmalıdır.

Çalışmamıza, öncelikle “tenkid” kelimesinin anlamından, hangi kökten türetildiğinden ve tenkid kavramının Türk edebiyatında ne zaman ortaya çıktığı noktasından başlayacağız. Daha sonra burada transkripsiyonunu yaptığımız *Tenkid* dergisinin yayınlanma süreci, kaç sayı yayımlandığı ve bu sayılarda kimlerin neler yazdıklarıyla ilgili bir incelemeyle devam edeceğiz.

Bugün “eleştiri” kelimesiyle karşıladığımız “tenkid”in birçok farklı tanımı vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

“Tenkid: bir konuya ait yazıyı veya eseri değer bakımından gözden geçirme, eleştirme, fr. Critique. [doğrusu: “intikad”dır].” (Devellioğlu, 2004: 1080) Eleştiri, mevcut olan durumla aslında olunması gereken durum arasında köprü kurmaya yarar.

Ömer Seyfeddin ise tenkidin edebiyatın bozulmasını ve yanlış sapmasını engellediğini ifade eder. Tenkid, edebiyatın kontrol mekanizmasıdır. “Tenkid olmadı mı sanatın inzibatı gevşer, zevki bozan marazi inhıraflar, irticalar, ortalığı kaplar. Edebiyat sahası o vakit, tıpkı zabıtası dağa çıkmış bir şehre benzer.” (Seyfeddin, 1998: 99) Eleştirinin kontrollü mekanizma olmasından kasıt, sistematik, süreklilik ve diyalektik olması gerekliliğidir. Belirli düzen ve ölçüde yapılmayan eleştiri bireydeki zevk anlayışını zedeler.

Bilge Ercilasun, eleştiri ile ilgili düşüncelerini şöyle açıklamaktadır:

“Eleştirinin en mühim ölçüsü şahsi his, tecrübe, ve hüküm vermedir. Bizzat hüküm verirken mümkün olduğu kadar objektif kalmalı, ilmî bir usulle hareket etmelidir. (Ercilasun, 1981: 8)” Ercilasun, eleştirinin belirli bir usul ve kaideye göre yapılması gerektiğini dile getirmiştir. Eleştirinin temel ölçütlerinden birinin nesnel olunması gerektiğini savunmuştur. Yazara göre ortaya konulan ürünlerin kişinin tecrübesine ve hislerine dayanması gerekmektedir. Kaliteli bir eleştiri yapılan işe duyguları katmamakla mümkün olabilir.

M. Nuri Yardım tenkidin işlevini şöyle açıklar:

“Tenkid edebî cereyanlara sahih (doğru) istikametler verdiği gibi muhtelif sebeplerin muhtelif tesirler ile sanat sahasında baş gösterecek bozuklukları, hastalıkları

da tedavi eder, gizli, sakın, gürültüsüz kıymetleri meydana çıkarır. Şarlatanları susturur, manevi muhtekirleri (sahtekarları) iflas ettirir.” (Yardım, 2002: 26) Görüldüğü üzere eleştiri sağlam ile bozuk olanı ayırır, iyi ile kötü arasında bir köprü görevi görür.

“Tenkid” kelimesinin günümüzde sıkça kullandığımız Türkçe karşılığı “eleştiri”dir. Eleştiri, hangi dönem olursa olsun toplumdan ve onun sanat terimlerinden bağımsız olmamıştır. M. Kayahan Özgül bir makalesinde eleştiri ile ilgili düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

“ ‘Mübâhase’, dost meclislerinde, belli bir konu etrafında gelişen zevkli, hattâ eğlenceli tartışmadır ve ara yerinde bahse tutuşulduğu bile olur. ‘Münâkaşa’, aslında ‘nakş’tan gelirken nasıl olup da tartışma, atışma, çekişme, münâzaa mânâsına kullanıldığını anlamak ilk ağızda biraz zor görünüyor. Oysa , ‘nâkş’ deyince akla hemen süslü, nakışlı bir tartışma şekli gelmeliydi.” (Özgül, 2003: 7) Metin Özgül, burada tenkidin farklı tanımları olduğu, hangi köklerden türetildiği ile ilgili farklı görüşleri vermiştir, bu durum farklı coğrafyalarda kullanılan farklı gramerler ve ölçüler ile alakalı bir durumdur. Edebî bir eleştiride eleştirmenin rengini belirtmemesi gerekir yani kişinin tarafsız, nesnel bir bakış açısıyla eserleri nakkaş gibi işlemesi, yorumlaması ve hileye asla başvurmaması gerekmektedir.

Şimdi biraz derginin içeriğine, kaç sayı ve hangi tarihte çıktığına göz atalım:

Tenkid’in ilk sayısı, Rumi takvimde 22 Mart 1326’da (Miladi 4 Nisan 1910) çıkmıştır. Toplamda altı sayı çıkan derginin son sayısı ise 10 Temmuz 1326 R. (23 Temmuz 1910 M.) tarihinde çıkmıştır. Ortalama iki haftalık periyotlarla çıkan dergide dönemin en tanınmış kalemlerinden olan Ömer Seyfeddin, Abdullah Cevdet, Baha Tevfik, Bezmi Nusret Kaygusuz, Tahsin Nahid vb. yer almaktadır. Dergide yazarların felsefi düşünceleri, çeşitli şiirleri, tercümeleri ve deneme tarzında yazmış oldukları eserleri, bilmeceleri, hikayeleri mevcuttur. Dergide, eleştiri anlamına gelen “intikâd” ile “tenkid” kelimelerin hangisinin kullanılması gerektiği ile ilgili düşünceler ortaya koyulmuştur.

Dergide: “Tenkid Nedir?”, “Tenkid Niçin Yapılır?” “Sanat sanat için midir yoksa sanat toplum için midir?”, “ Edebiyatta gaye nedir? gibi sorulara cevap bulmaktayız.

Dönemin siyasal olaylarından nasibini alan dergi kısa sürede kapatılmasına rağmen siyasi nedenlerden dolayı şiirlerde sosyal konulardan uzak durulmaya

alışılmıştır. Dergideki bilgilerden derginin senelik aboneliği otuz kuruş, nüşhası ise bir kuruştan satışa çıkarıldığı ve 5000 adet basıldığı anlaşılmaktadır.

Tenkid dergisinin çıktığı dönemde imlada belirsizlik yaygındır. Dergide Arapça ve Farsça tamlamalar yoğunlukta kullanılmıştır. Sanatsal söyleyişler ve imgelere çok fazla yer verilmiştir. Aynı zamanda derginin birkaç sayısında kısa da olsa Fransızca cümlelere rastlanmıştır bu cümleler köşeli parantezler içerisinde Türkçe’ye çevrilmiştir. Aynı zamanda *Tenkid* dergisinde başka dergilerin de isimleri yer almaktadır. Bu dergilerden bazıları ise şöyledir: *İkdam*, *İğne*, *Yeni Gazete*, *Saadet*, *Hanımlara*, *ocuklara*, *Feryat*, *Edep*, *şebâb*, *Sabah*, *Resimli Kitap*, *Kalem*, *Kainat* vb.

Derginin çıkarıldığı tarihin ve dergi yazarlarının daha iyi anlaşılması için; dergi sayılarındaki içerik bilgilerini, bir tablo şeklinde vermek yararlı olacaktır:

İNDEKS:

1.Sayı 22 Mart 1326 (4 Nisan 1910)	1. Baha Tevfik (İntikad), 2. Mehmet Sadi (şurezar-ı Hayat), 3. Ömer Seyfeddin (At), 4. Hakkı Tarık (Reftar-ı Matbuat), 5. ř.Süleyman (Bilmece), 6. Abdülhak Hayri (Yalan), 7. İlyas Macid (Onun Gözleri), 8. Ali Süha (Uhuvvet, Adalet), 9. Refik Halid (Dua Gecesi), 10. Ethem Hidayet (Maziye Karşı), 11. Bezmi Nusret (Edebiyat Kenarında).
2. Sayı 10 Nisan 1326 (23 Nisan 1910)	1. Doktor Abdullah Cevdet (Bezmi Nusret Bey’e), 2. Fâik Ali (Olimp’in Eteklerinde), 3. Baha Tevfik (İntikad), 4. Ömer Seyfeddin (Hicran-ı Müzmin), 5. Ali Süha (Akşam), 6. Hakkı Tarık Us (Reftar-ı Matbuat), 7. Tahsin Nahid (Hayat Yolunda),

	8. Fehmi Razi (Prensın Solununda), 9. Abdülhak Hayri (Bomba), 10. Bezmi Nusret (Tude-i Melâl).
3. Sayı 5 Mayıs 1326 (18 Mayıs 1910)	1. Doktor Abdullah Cevdet (Girit ve Giritlerimiz), 2. Fâik Ali (Kudret-i İntakiyen), 3. Hüseyin Suad (Mest û Müstağrak, Ruh-u Fuzuliye), 4. Baha Tevfik (Hisler ve Fikirler), 5. İlyas Macid (Yarasalar), 6. Fazıl Ahmed (Terbiye-i Ahlakiye), 7. Tahsin Nahid (Mesa-yı Bahar), 8. Bezmi Nusret (Sınıfta), 9. Emin Lami (Reftar-ı Matbuat), 10. Feyzullah Sacid (İntikade Dair).
4. Sayı 25 Mayıs 1326 (7 Haziran 1910)	1. Abdullah Cevdet (Köpekler), 2. Hüseyin Suad (Rüya), 3. Fâik Ali (Bir Levha İçin), 4. H.Nazım (Nigah-i Pür Heyecan), 5. Mehmet Rauf (Bezmi Nusret Bey'e), 6. Baha Tevfik (Osmanlı Edebiyatı), 7. Mehmet Sadi (Halley'e Karşı), 8. Ahmed Kemal (Odam), 9. Hakkı Tarık (Reftar-ı Matbuat), 10. Hamit Suphi (Feryat),
5.Sayı 17 Haziran 1326 (30 Haziran 1910)	1. Bezmi Nusret (Cerihalar) 2. Hüseyin Suad (Çiçek Tarlası), 3. B.Tevfik - A. Nebil (Osmanlı Edebiyatı), 4. Fâik Ali (Yadın), 5. H.Nazım (Rübab-ı Şikeste), 6. Ömer Seyfeddin (Hoş bir Sada), 7. Raif Necdet (Edebî Kırıntılar), 8. Feyzullah Sacid (İntikâde Dair).

6. Sayı 10 Temmuz 1326 (23 Temmuz 1910)	1. Mehmet Necip (Edebiyatta Gaye), 2. Abdülhak Hamid (Bir Sitare Altında), 3. Abdullah Cevdet (Bir Konferanstan), 4. Bezmi Nusret (Vatanım İçin), 5. Fâik Ali (Leyal-ı Mahmume), 6. Emil Fake (“Gise” Hakkında), 7. Gustave Laröme (Ceriha’ya Dair), 8. Şarl Logofik (Bir Mecmûa-yı Eşâr Hakkında), 9. George Yelisye (“Bir İş Adamı”na Dair), 10. Jules Lemartine (Poul Verlain), 11. Buchner (Sue Dirman), 12. Jules Beau (Sembolizm).
--	---

Hediye Ekleri

1.Ekim 17 Haziran 1326 (30 Haziran 1910)	1. Ali Süha (Hayat), Celis (Efsunlu Bir Cenah) 2. İlyas Macid (Ey Vatan), 3. Filibeli Nizami (Şebab-ı Meftur), 4. İsmail Hami (Leyal-ı Afileden), 5. Haşim Sami (Nefha-i Teselliyet), 6. Ahmed Kemal (Ah Tenha).
2.Ekim 10 Temmuz 1326 (23 Temmuz 1910)	1. Müstecabizade İsmet (İki Kıta, İstişfa), 2. İlyas Macid (Ah Ey Arz, Serlevhalı), 3. M. Halid (Yatak), 4. Aziz Neriman (Tevdiât-ı Hissiye), 5. İsmail Zühdü (Boyacı), 6. Manastrılı Mehmet Emin (Terlikler), 7. Ali Haydar Emir (Muhâkeme-i Aşk), 8. Mehmet Muhiddin (Seni Görmek), 9. Bezmi Nusret (Buhran).

BİRİNCİ BÖLÜM

TENKİD DERGİSİ VE TÜRK EDEBİYATINDAKİ YERİ

1.1. Tenkid Dergisinin Çıkışı

Dergi, Kurşunlu Han'da, Bezmi Nusret Kaygusuz ve arkadaşları tarafından 6 sayı çıkmıştır. Dergiyi çıkaran Bezmi Nusret o yıllardaki koşulları şöyle anlatmaktadır:

“O tarihte İstanbul'da son olarak intişarda devam eden ‘Musavver Terakki’, ‘Hanımlara Mahsus Gazete’ dahi kapanmış bulunuyordu. Edebiyat kâmilten sönmüştü. İstibdad idaresi, Hafiye teşkilatı her tarafı susturmuş ve sindirmişti. Birbirini candan seven iki arkadaş bile korkudan yekdiğerine açılmıyordu.” (Kaygusuz, 2002: 15) Bezmi Nusret Kaygusuz ve arkadaşları ise böyle baskıcı bir atmosferde gördükleri boşluğu, karanlığı bir dergi çıkartarak kapatmaya çalışmışlardır. İşte *Tenkid* adını verdikleri dergi böylelikle Türk edebiyatındaki yerini almıştır.

Türk edebiyatında Tanzimat dönemiyle gelişmeye başlayan eleştirinin ilk örneklerini bizde Namık Kemal vermiştir. “Tenkidin bizde ilk görünüşü Namık Kemal'den sonra, yani garblılaşıma hareketinden sonradır.” (Tanpınar, 2000: 77) Türk edebiyatında ilk münekkide olarak Namık Kemal kabul edilmektedir. Namık Kemal, 1866'da yazdığı “Lisân-ı Osmani'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazat-ı Şâmildir” makalesi ile Türk edebiyatının çeşitli meseleleri içinde kendisine yer edinmiştir. Edebiyatımızda eleştiri türünde Namık Kemal'den sonra Ziya Paşa, Recâizade Mahmut Ekrem, Muallim Naci, gibi münekkidler de önemli yer tutar ve eleştiri türlerini daha sonraki tarihlere taşımaya öncü olurlar.

Her ne kadar ilk münekkide olarak Namık Kemal gösterilse de bu konuda farklı görüşler de mevcuttur. “Reâizade, ciddî manada ilk münekkidimiz olarak kabul edilir. Namık Kemal ve Ziya Paşa, sanatı değil sosyal faydayı esas alırlar. Halbuki bu, tenkidin önemli bir zaaf noktasıdır. Recâizade, onlardan farklı olarak, bizatihi sanat ve edebiyat meselerini irdilemiş, bu konuda çeşitli yazılar kaleme almış, eserler neşretmiştir.” (Yetiş, 2006: 305/306). Prof. Dr. Kazım Yetiş'e göre Recâizade Mahmut Ekrem, eleştirileri sosyal faydadan daha çok sanat açısından ve edebi meseleleri bireysel ele alıp yorumladığı için kendisini ilk münekkide olarak kabul etmiştir.

Selçuk Çıkla, tenkidi tiyatro ve roman türü ile kıyaslayarak edebiyatımıza Tanzimat dönemi ile girdiğini şu sözlerle açıklamaktadır:

“Batılı anlamdaki tenkidin yeni bir tür olarak Türk edebiyatına Tanzimattan sonra girdiği bir vakiadır, ancak edebiyatımızda roman ve tiyatrodaki olduğu gibi tenkidle ilgili teorik ve teknik konuların tartışıldığı yazılar da uzun bir zaman dilimine yayılmış dağınık bir manzara görünümü arz etmektedir.” (Çıkla, 2003: 560). Eleştiri edebiyatımızda yeni bir tür olarak Tanzimat döneminde yer alsa da tekamülü zaman almıştır.

Mehmet Kurtuluş, Tanzimat döneminde bir nevi dekadandanlıkta öteye gidelemediğini şu yazısıyla açıklamıştır. “Tanzimat’tan sonra Türk edebiyatı tenkid anlayışında başlangıçta iki nokta dikkati çeker. Edebiyatın yenileşme süreci içerisinde divan edebiyatının bütünüyle reddi veya ağır ifadelerle tenkidi, yeni edebiyatçıların Batı örneklerine benzer edebî eserlerle yeni bir edebiyat kurulması yolunda gösterdikleri gayret.” (Kurtuluş, 2011: 462) Yazarlar, bu dönemde yeni ürünler ortaya koymak için çabalamış olsalar bile, eskinin devamı olmamak için onların usullerini reddetmekten ve Batı ediblerinin eserlerini taklit etmekten çok fazla öteye gidememişlerdir.

Bilge Ercilasun, tenkide Tanzimat döneminde edebi gözle bakılmadığı için düzenli çalışmalar yapılmadığını şu cümleleriyle açıklamaktadır:

“Tanzimat devrinde tenkidin bazı meseleleri, dağınık ve sistemsiz bir şekilde ele alınmış; tenkide bir edebî gözüyle bakılmadığı için tenkidi faaliyetlerde fazla derinleşilememiştir.” (Ercilasun, 1981: 96). Tanzimat döneminden önce tenkid ile ilgili çok fazla çalışma yapılmamıştır, tenkidin diğer edebî türlerle içiçe geçmesi bu dönemde olmuştur, yalnız bu dönemdeki çalışmalar yetersiz ve sistemsizdir. Sistematiği olarak gelişmeye ancak Servet-i Fünûn dönemi ile yavaş yavaş başlamıştır.

Hatta bazı yazarlar Servet-i Fünun dönemi özelliklerinden biri olan karamsarsızlığı bile İstibdat dönemine bağlamışlardır:

“Servet-i Fünuncuların hayata bakışları oldukça karamsardır ve bu eserlerine bakılınca hemen göze çarpar. Genel kanıya göre bu karamsarlığın temel nedeni yaşamış oldukları ‘İstibdat dönemi’dir.” (Özsarı, 2012:98) Toplum, yaşanan siyasetten ve etkilerinden ayırmak mümkün değildir. Yazarlar, yaşanan olaylara sessiz kalmamışlardır seslerini okurlarına kimi zaman bir dergiyle, bir gazeteyle, bir şiirle duyurmuşlardır.

H.Nazım Polat *Tenkid*'in çıktığı dönemle ilgili şunları söylemektedir:

“*Tenkid*'in neşredildiği 1910 senesi, İttihâd ve Terakki Fırkası ile muhâlifleri arasındaki çatışmanın en kızgın olduğu yıllardandır. İşte bu muhaliflerden birisi de Osmanlı Demokrat Fırkası'dır.” (Polat: 1983, 26). Bezmi Nusret Kaygusuz'un da yer aldığı bu Fırka daha sonra derginin kapanmasına sebep olmuştur. Çünkü Osmanlı Demokrat Fırkası daha sonra İttihâd ve Terakkilerle ters düşen Sosyalist fırka olarak isim değiştirmiştir ve daha sonra dağılmıştır.

Kaygusuz, dergiyi çıkarmaya başladıklarında bu tür siyasi güçlerle ilişkilendirildiklerini kendi de söylemektedir:

“*Tenkid*'in neşrine devam ederken, “Demokrat Fırkası” ile alakanlandırıldım. Ve çölde Demokrasiyi arayıp bulmağa çalıştım.” (Kaygusuz, 2002: 47) Toplumda yaşanan siyasi meseleler, yazarları da etkilemektedir ve bazı yazarlar bu durumu eserlerinin konularına da aktarırlar. Bezmi Nusret de bu yazarlardan biridir. Yazarın çölden kastı yaşadığı coğrafyadır, ülkesini çöl gibi verimsiz, ürün vermeyen bir yer olarak nitelemektedir. Bu durumda *Tenkid* dergisi gibi ürünler ortaya koyarak kendi mücadelesini vermiştir.

Osmanlı Demokrat Fırkası hakkında şu bilgileri vermekte fayda vardır:

(6 Şubat 1909, Yeri: İstanbul-Sultanahmet, Fuat Şükrü Bey'in evi.Yönetim Kurulu: Ahmet Rıfat, Giritli Ali, Fuat Şükrü, Dr.Abdullah Cevdet, Dr. İbrahim Temo, Bezmi Nusret, Seyfeddin Arif, Halil Rifatpaşazade, Ferruh Niyazi, Muhlis Sabahattin.)

“İttihatçıların ve denetimlerinde olan hükümetin Demokratları ihtilâl çabaları içinde bulunmakla suçlaması gerginliği son sınırına getirmiştir. Hürriyet ve İtilaf Fırkasına akan muhalefet selinden kendini kurtaramamıştır.” (Tunaya, 1984: 171/175/177) Diğer adı Fırka-i İbad olan Demokrat'ların bazı üyeleri Hürriyet ve İtilaf'a katılmıştır, bazıları ise Osmanlı Sosyalist Fırkası'na katılmıştır. Söz konusu bu fırka üyelerin siyasi düşüncelerinden dolayı dağılmıştır. “İki eski Jön Türk olan Dr. İbrahim Temo ile Dr. Abdullah Cevdet örgütsel faaliyetlerde gitgide azalan rolüne karşılık düşün alanında etkileri olan verimli ve ilginç bir yazardı. Nitekim kendisinin fırkanın düşün organı sayılabilecek *Tenkid* dergisi etrafında örgüt üyesi gençler ile beraber bu çeşit bir grup oluşturduğunu görüyoruz.” (Tunaya, 1984: 177) Fırkanın yayın organı olarak gösterilen dergi bizim üzerinde çalışma yaptığımız dergidir, çünkü bu ad ile o yıl çıkan başka bir dergi yoktur. Yalnız bu dergide, Abdullah Cevdet'in böyle

girişimleri ve dergiyi bu amaçla kullandığı doğru değildir. Çünkü dergide siyasi konulara çok az verilmiştir. Abdullah Cevdet ve Bezmi Nusret Kaygusuz dışında hemen hemen hiçbir yazar siyasi konulara yer vermemiştir. Genelde Servet-i Fünun dönemi ile Fecr-i Ati dönemindeki yazarlar ve kitaplar eleştirilmiştir. Siyasi konularda ise genellikle Afrika, Yemen, Girit meseleleri üzerinde durulmuştur.

Derginin çıkış tarihi İstibdat döneminin hemen sonrasına denk gelmiştir. Bu durum birkaç yazarın iktidar ile ters düşmesine sebep olmuştur. Kimi çareyi Batı topraklarında aramıştır, kimi mahlas kullanarak düşüncelerini dile getirmeye çalışmıştır, kimi de farklı yayın organları içerisinde yer almıştır. Derginin kapanmasıyla bazı yazarlar, yayın hayatlarına başka topluluklarda, gazetelerde vb. kuruluşlarda yazmaya devam etmişlerdir.

1.2. Tenkid Dergisinin Önemi

Türk edebiyatının ilk eleştiri dergisi olması bakımından ve bazı şahsiyetlerin ilk yazılarının bu dergide yer alması edebiyat tarihi açısından önemlidir. Ömer Seyfeddin'in 1910'da yayımlanan ilk hikayesi olarak nitelendirilen "At" ¹ ve İsmail Hami Danişmend'in ilk şiiri "Leyal-i Afileden" de bu dergide yayınlanmıştır. Şiirde sanatsal söyleyişler ve imgeler yer almaktadır.

Bezmi Nusret Kaygusuz, İsmail Hami'ye ilişkin şunları söyler:

"İsmail Hami Danişmend'in ilk eseri '*Tenkid*'te çıkmıştır. Bu gencin yüksek bir istidat taşıdığını daha o zaman takdir etmiştim. Çok zeki ve sevimli bir çocuk idi." (Kaygusuz,2002: 47). İsmail Hami hayatının ileriki yıllarında ünlü bir tarihçi ve hukukçu olur. Bezmi Nusret, yazarın başarısını ve zekasını ilk keşfedenlerden olmuştur. Yazarın dergide başka eseri bulunmamaktadır.

Çalışmamız, derginin yazıldığı döneme ışık tutmak, dönemin sosyal ve siyasi yapısı hakkında genel bilgiler elde etmektir ve yapılan eleştirilerin içerikleri hakkında bilgi almak ve okuyuculara bu bilgileri sunmak açısından önem arz etmektedir.

¹ Çalışma sırasında derginin çıkış tarihi ile ilgili bazı hatalara rastladım bunlardan bir tanesi İnci Enginün'ün, dergide Ömer Seyfeddin'in ilk hikayesi olarak nitelendirildiği "At" adlı yazısının çıkış tarihi olarak 1908 yılını göstermesidir nitekim bu doğru bir bilgi değildir, dergi daha önce de belirttiğim gibi 1910 yılında yayınlanmıştır ve Ömer Seyfeddin, ilk hikayesini bu tarihten önce yazmıştır.

1.3. Dergide Öne Çıkan Fikirler ve Tartışmalar

Dergide yer alan eleştiri yazıları hakkında genel olarak şunları söylemek mümkündür:

Tenkid'de "Reftâr-ı Matbûât" başlığı altında bir önceki sayıda bulunan yazıların muhasebesi, eleştirisi yapılmıştır. Ve şu hülâsa ortaya çıkmıştır: Âlemde hiçbir hakikat, hiçbir kaide doğru değildir ve hiçbir şey için kanun, kaide yoktur. Hileli ve şöhret olabilmek için asla tenkid yapılmaması gerektiği vurgulanmıştır.

Tenkid'de üç yazısı bulunan Baha Tevfik'in birinci sayıda başlayıp ikinci sayıda biten "İntikâd" başlıklı yazısı tenkide ilişkin düşüncelerini okuyucuya aktarmaktadır. Baha Tevfik "İntikâd"da birçok farklı görüş ortaya koymaktadır. Bu görüşlerden bazıları şunlardır:

Yazar, tenkid yapılırken usul ve kurallara dikkat edilmesi gerektiğine vurgu yapar. Hiçbir gerçek mutlak değildir, her şey değişebilir, bu nedenle tenkidin konusu sınırlandırılmaz. Yazar, tenkidin bazen sadece şöhret olmak için yapıldığını, bunun için de var olan, söylenen her şeyin ancak zıddını söylemekle mümkün olacağını vurgulamaktadır. Tenkid için bir kanun ve ölçü yoktur. Eğer münekkîd eleştirilerini, belirli ölçülere ve kanunlara göre yapmışsa bunu hile ile yapmış demektir. Münekkîd, tesirli bir üsluba sahip olmalıdır ki okuyucuyu etkileyebilsin. Yazara göre, eser sahibi okuyanın gözünden düşmemelidir ki münekkîd hürmet ve muhabbet görsün. Münekkîd her şeyden önce ne söylediğini bilmeli "bence" veya "şu kişinin görüşü" gibi sözlerden uzak durmalıdır. Yazara göre edebiyat, bir hissiyatın ürünüdür. Edebiyat, hayatın geçim sıkıntılarından ve insanın gelecek kaygılarından doğmuştur. Yazarın son satırlarında, ilerlemenin şart olduğuna, geçmişe takılıp kalmamaya vurgu yapmaktadır, bunların münekkîdde olmamasını, tenkidçiliğin kusurlarından biri olarak değerlendirmektedir.

Baha Tevfik'in ikinci yazısı "Hisler ve Fikirler" adındadır ve Raif Necdî'tin "Hisler ve Fikirler" adını taşıyan eserinin eleştirisidir. Baha Tevfik'in bu yazısında şu eleştiriler yer almaktadır:

Kelimelerin anlamının yanlış kullanılması, müellifin yazım ve üslup hatalarına sıkça yer vermesini eleştirir. Yazar, eserin adının hisler ile başlamasını eleştirir ve yazı içeriğinin sadece fikirlerden oluştuğunu dile getirir. Yazar, eserde müellifine ait yeni hiçbir düşünme bulunmadığı, yazıların çok eski Yunan medeniyetinden kaldığını dile getirir.

Yazarın üçüncü ve son yazısı ise yine iki sayıda bitirilmiş olan ve Ahmed Nebil ile beraber yazmış olduğu "Osmanlı Edebiyatı"dır. Yazıda edebiyatın amacı nedir, niçin edebiyat yapılır? Gibi sorulara cevap bulmaktayız. Yazarın dünkülerden kast ettiği Fecr-i Ati topluluğu ve Servet-i Funun topluluğudur. Yazar, bu toplulukta bulunan bazı yazarların eserlerini, şiirlerini, piyeslerini üslup ve fikir açısından beğenmediği için eleştirmiştir. Dünkü dediklerimiz, galiba bu –belki– faydalı hatalarının istigfâr ve itikâfiyla dinlenirlerken bugünkülerin ne yaptıklarını düşünmek biraz tuhaf oluyor. Yeni çıkan birkaç kitapla bazı ceride-i edebiyatın hepsi mağdurcatına bakılırsa yeni şair ve ediplerimizin o kadar zalimane bir surette itham ettikleri dünküler kadar da eser-i terakki gösteremedikleri, çalışmak namuskarane, bir sa'î ile temin-i zevk ve istihar etmek şöyle dursun çalmak suretiyle bile– çünkü lazım geldiği gibi çalmakta bir sanattır. İbrahim zekavet edemedikleri görülmektedir.

Ahmet Nebil, edebiyatın tarz-ı telakkisini ise üç sınıfa ayırır:

1-Edebiyatla meşgul olmayanlara göre... Bu sınıfta nazaran edebiyat bazen güzel söz söylemek ve yazmak, bazen saçma boş şeylerle uğraşmak; bazen edebî(!) yazılar yazmak ve okumak

2-Edebiyata meraklı olanlara göre... Bunlara göre edebiyat tamamıyla anlaşılmamış bir şeydir. Bu sınıfta nazaran edebiyat; güzel, insanın ruhunu ihtiraslara getiren, meraklı ve faydalı bir şey...Bilhassa hayatı öğretir. Ruhu inceltir. Hülâsa: Güzel yazılarla uğraşmak.

3-Edebiyatla uğraşanlar... Bu sınıfa nazaran edebiyat “Sanat göstermek”den ibarettir. Bu tarifle “Edebiyat”a mümkün olduğu kadar yaklaşılmıştır. Mademki böyledir; sanatı anlayalım: Sanat; efkâr-ı münevvere bir eser için “Güzel” dedirtebilecek hasasesidir... Bu tarif doğru olduğuna göre şimdiki edib ve şairlerimizin edebiyatı nasıl mahdud bir daire içine soktuklarını pekala anlıyoruz, değil mi?

Yazar, edebiyatın tanımının ve sınıflara ayırmanın eleştirisini yapıyor. Edebiyatın belli bir tanımı yoktur ve yazara göre edebiyat, hislerin ve hayallerin ürünüdür. Edebiyat asla mesûetmez, yıkar harap eder, öldürücüdür. Fakat daima sevilir. Çünkü edebiyatta zevk vardır, eğlence vardır, aynı musikidir; tatlıdır, tıbbî sarhoşluk ve kumar gibi! ...

Ali Süha, "Uhuvvet, Adalet" başlıklı yazısında aktör Burhaneddin Bey'i seçtiği oyunlar açısından eleştirmektedir. Burhaneddin Bey'in oynadığı oyun Miss May

yaşamın manasını dile getirmek ve milli benliğimizi, gelenek ve göreneklerden bazılarını günümüze taşımak için kaleme alınmış bir piyestir, yalnız bu oyun amacına ulaşamamıştır. Piyesin şekil itibariyle bir nutuktan öteye gidememesi Ali Süha tarafından eleştirilmiştir. Ali Süha, eseri manasız, adi ve berbat bulur. Ali Süha piyesi, insanlara verdiği mesajlar ve oyuncunun sergilediği kötü performans bakımından eleştirmiştir. Oynu beğenmemesini ise şu cümlelerle dile getirir:

Bu, öyle bir eserdir ki, bir piyesten başka her şeye benzer. Hele ilk perdesini düşündükçe hala sinirlerim geriliyor. O uzun süren perdede neler yok: 'Adalet, uhûvete, İslâmiyete, feminizme, demokrasiye dair konferanslar, Çerkez müstefreşeler, kocasının karşısında terbiyeli bir maymun gibi ayakta duran yirmi senelik valideler gayet namuslu bir kız sûretinde gösterilmek istenilen İkbâl ile Aşçıbaşı arasında kafes arkasında muaşakalar, uzun bî-payan, can sıkıcı buseler, hayat-ı milliyemize aid bir çok levhalar: Ta'addüt-i zevcât, talak, zevcelerin müstebidlikleri, masûm cariyelerin iç yüzü, hafiyeler, Jön Türkler... İlh

Abdülhak Hayri'ye ait olan "Bomba" adlı yazısı, Şair Celis'in şiirlerinde yaptığı vezin hatalarını, imla bozukluklarını eleştirir. Yazar, bu şiirleri okurların üzerinde bıraktığı kötü etkiler bakımından da eleştirir. Abdülhak Hayri, eserin, mana bakımından bir bütünlük oluşturmadığını, cümlelerin birbirleriyle uyumsuz olduğunu dile getirir. Eserde avam lisanı kullanıldığı için ve şiire giremeyecek kelimeler kullanıldığı için eleştirilmiştir. Eserde fikirler hep yarım söylenmiştir, fikirler söyleyeceği zaman ya satır başına geçilmiş ya da "haydi dursun yağma yok" sözleriyle o fikirden vazgeçildiği için yazarı şiddetle eleştirmektedir ve bunların temelini ise psikoloji hatasından kaynaklandığı dile getirilmiştir. Eserin anlaşılması için ciddi çalışma yapılması gerektiği dile getirilmiştir.

Bezmi Nusret, "Edebiyat Kenarında" adlı yazısında; ülkemizdeki ve diğer ülkelerdeki eserleri karşılaştırmıştır. Memleketimizde bir muharrir, senelerce yazacağı mevzuyu düşünüyor, notlar tutuyor, vapurda, mesirede bir cümlesini kurmaya çalışıyor, lokantada aklına gelen bir şeyi ilâve etmek için yemeği terk ediyor. Nihâyet muharir müfid bir eser vücuda getiriyor ve getirmesine rağmen, okuyucu tarafından beğenilmemesini, Bezmi Nusret tarafından eleştirilir.

Bezmi Nusret, bazı insanların kitapları sırf eğlenmek için, vakit öldürmek için okuduğunu ve buna rağmen iltifat aldıklarının eleştirisini yapar. Türk edebiyatında

yazarların ve eserlerinin İspanya'daki, Fransa'daki, İngiltere'deki yazarlar ve eserleri kadar önemsenmediğinin eleştirisi yapılmaktadır. Bu edebî eserlerin, maddi gelirlerinin ve telif ücretlerinin az oluşundan dem vurularak, kitap okumanın azlığı ve kitap satış rakamlarının azlığı ile ilgili bizlere bilgi verir.

Bezmi Nusret'in diğer bir sayıda yer alan yazısı ise "Cerihalar"dır. Yazar bu yazısında Meşrutiyet'ten hayal ettikleri bir çok düşüncenin hayata geçirilmemiş olması üzerine yaşadığı üzüntüyü, düşüncelerini aktarmaktadır. Yazar, şu iki soruya cevap arar :

1. Edebiyat-ı Cedide ölmüş müdür?
2. Üdebâ-yı cedide hakikaten sönmüş müdür?

Yazara göre arzular kefene sarılmıştır. Artık semâ-yı şiir ve edebîmiz kara, mahûf bulutlarla mestûr... Orada ne bir Cenâb, ne bir Fikret, ne bir Raûf uçabiliyor, ne bir Câhid, ne bir Hâlid Ziya, ne de bir Hikmet... Üdebâ-yı cedidenin “öldüklerini ilan etmekle gelirini, ilan etmekle bir şey kazanmış olamayız. Bilakis pek çok kaybediliyor, memleket kaybediyor. Biz okumuyoruz, onlarda yazmıyor, edebiyat öldürülüyor, edebiyat kan ağlıyor. Artık hodbinden vazgeçmeli, nûr-ı hakîkatî, hakikat-ı nûr-ı enverî görmeliyiz. Bugünkü edebiyatımızda bir kattiyet yoktur, bugünkü edebîyâtımızın kendisine mahsûs bir tarzı yoktur, bütün eserlerimiz mâzinindir, hâle aiddir. Hepsinde de soğuk bir nefha-i sirkat duyuluyor. Bir nevi elbiseyi biraz yıkatarak, biraz ütöleterek, yeni bir modanın, yeni bir şube-i zevkin meydana çıkarılmasını istemektir. Hissiyat ise akıl ve mantığa galebe ediyor. Katı bir hüküm verebilmek için daha serin düşünceleri, histen ziyade dimağa tabi olmaları lazımdır. Yazar, bu millet için, bu mukaddes yerler için çalışmaya, çarpışmaya galebe etmeye karar vermiştir.

Bezmi Nusret Kaygusuz, çünkü edebiyat ile bugünkü edebiyatı karşılaştırır, bugünkü edebiyatın çünkü edebiyatın taklidi olduğunu öne sürer. Yazar, Tevfik Fikret'in *Rubâb-ı Şikeste* 'yi eleştirenlere, onu renksiz bulanlara ise şu cevabı verir: Bu eserin kütüphanelerin camakanlarına hapsedilecek derecede kötü bir kitap olmadığını söyler. Aynı zamanda Ahmet Haşim'i, Halid Ziya'yı, H. Suphi'yi yazılarının kötü olmasından dolayı eleştirir ve bu kişilerin bir gelecek vaad etmediğini vurgular. Onların yazılarını bir elbiseye benzetir, elbiseyi biraz yıkayarak, biraz ütöleyerek; yeni bir modanın öncüsü olunamadığını söylemektedir.

Tenkîd'in dört sayısında yazısı bulunan Doktor Abdullah Cevdet, ikinci sayıda yer alan, ilk yazısında: “sanat sanat için mi, yoksa sanat toplum için mi” sorusunu

cevaplandırır. Abdullah Cevdet “sanat için sanat” görüşünü kabul etmeyenlerdendir. Yazar o dönemde Anadolu’nun ve Rumeli’nin aç, çıplak ve sefil olduğunu söylemektedir ve bunun için bir takım önlemler alınması gerektiğini söylemektedir. Yemen’e Afrika-yı Osmanîye ve Türkiye’nin her tarafına donanımlı birer ordu sevk edilmelidir. Yazar, buralara fabrika, ticaret, elektrik, telefon lazım diyerek maddeten yaşamaya gerekli önemin verilmesi gerektiğini dile getirir. Bu yüzden sanat için sanat görüşünü reddeder. Sanat toplam için görüşünü kabullenir. Yazara göre yapılması gereken ilk şey toplumların gelişmişlik düzeyini artırmaktır.

Abdullah Cevdet’in dergideki diğer yazısı “Girit ve Giritlilerimiz” başlığını taşır. Yazar Girit meselesi hakkında okuyucuya bilgi vermektedir. Girit’in ne zaman Osmanlıya ilhak edildiğinden bahsetmiştir. Yazar, üç yüz seneden beri hüküm sürdüğümüz Girit’de Türkiye imarı olarak kaç tane okul açtık, kaç tane hastane açtık, kaç tane liman açtık, kaç tane sanayi kurduk gibi sorular sormaktadır. Girit üzerinde uluslararası hakkımız vardır biz orda kendi hakkımızla zafer kazandık kimse bu hakkı inkar edemez. Girit, üzerinde hak sahibi olmaya çalışan Yunanlıların değil Türklerindir ve öyle de kalacaktır, demektedir. Doktor Abdullah Cevdet’in bu yazısında Anadolu’nun Yemen’in ve Afrika’nın durumunun içler acısı olduğu belirtilmektedir. Bu durumunun giderilmesi için Cevdet’in bir önerisi vardır: Yurdun dört bir yanına öğretmenler sevk edip halka yardım edilmeli ve halk bilinçlendirilmelidir.

Yazarın, diğer eseri “Köpekler” adındadır. Yazıda medeniyetin kirlenmiş olması ve artık bu konuda önlemler alınması gerektiğine vurgu yapar. Her şeyi hükümetten beklemenin de yanlış olduğunu söyler. İstanbul sokaklarının köpeklerden temizlenmesi gerektiğini vurgular. Fâtih’te kuduz bir köpeğin on beş vatandaşı ısırması ve hayatlarını tehlikeye düşürmüş olduğunu, geceleri köpek ulumasından rahatsız olan halkın rahat uyuyamadığını söyler. Yeniçerileri öldüren Sultan Mahmud’un bütün köpekleri Marmara Adası’na toplattığını da eleştirir.

"Bezmi Nusret Bey'e" adlı yazısında Mehmet Rauf, eskisi gibi edebiyata ilgisinin kalmadığını, hatta artık edebiyattan iğrenmeye başladığını söyler. Yazar bu nefretin sebebini şu şekilde dile getirmektedir:

“Vecidi ile beyan-ı rey ve mütalaa edecek sahib-i hikem ve kalem bir münekkid var, ne de okumak için bir az tehakik ve şıtap göstermek lütuf ve nezaketine tenzil eden kariler... Bir eserin ya layık olduğunu temin olunan şeref ve şöhrete yahut bununla

mütenasip bir rağbet ve muvaffakiyetime nail olması mümkün olmayan böyle akım bir devre-i edebîyede edebiyata karşı meşru bir hareket mi olur? En parlak eserlerin bile altı yedi ayda, ancak dört beş yüz adet satılabilip sonra lakaydıye mahkum kaldığını göz önünde tutarken hala edebiyata heves nasıl mümkün olur?”

Mehmet Rauf, artık dergide yazı yazmak istemediğini, halkın lakayd olduğunu niteliksiz bir kitap çıkaran kişilerin bu topraklarda meşhur olduğu ama nitelikli eser verenlerin ise kıymetinin bilinmediğini ve eserlerinin çok az satıldığının eleştirisini yapar.

H. Nazım, Tevfik Fikret'e dair "Rübâb-ı Şikeste" yazısında Fikretin bir kaç şiirini üslup, konu, biçim açısından ele alıp eleştirisini yapar. Şiirin saf bir mücevher olabilme ölçütü olarak şiirin halkın hayal dünyasına hitap etmesi gerektiği ifade edilmiştir. Yazar şiirin bir üslup, bir ustalık işi olduğunu belirtir. Şiirin mevzusu kusursuz olduğu gibi şairin üslubu da güzel olmalıdır. Yazara göre, uygun vezin, güzel terkipler şiirde olması gereken unsurlardır.

Mehmet Necip "Edebiyatı Gâye" adlı yazısında edebiyatla ilgili fikirlerini dile getirir. Yazara göre edebiyat ve kullanılan dil hükümetin şekline göre bir paralellik göstermektedir. Yazar, “sanat için sanat” görüşüne yapışıp kalanları eleştirir, böyle bir tutum sergileneceğine edebiyatın hiç olmaması daha iyidir der. Dünkülerin edebiyat-ı cedidesini; gayr-ı tâbii ve sahte olarak görür, onları soysuz ve azmış olarak nitelendirir. Bu durumdan ancak vatanperver ediplerimizin telakkisiyle ilerleyebileceğimizi söylemektedir.

“Reftâr-ı Matbuât,” Hakkı Tarık’a ait yazıdır. Bu metinde Fecr-i Âti topluluğunu ve bazı şiirleri sebebiyle Servet-i Fünun topluluğunu eleştirmektedir. Bu şiirlerin her zamanki güzelliğini taşımadığını ve Tevfik Fikret gibi sanatkar kişilerden daha iyi tercüme beklediğini dile getirir. Çünkü genç nesiller ve okuyucular bu sanatkar kişilerden çok daha iyi yazılar beklemektedir. Celal Sahir’in bir şiirinde yanlışların olduğunu ve bunu ifade etmenin Fecr-i Âti topluluğuna saldırı olabileceğini ifade eder. Yine şiirdeki harıl harıl, şarıl şarıl, came-hâb, girye-zen gibi terkiplerin yanlış kullanıldığı vurgulanmıştır. Bu terkip ve ifade yanlışları H. Nazım, Osman Fahri, Abdulhak Hayri, Rifat Daver, Mehmet Bey gibi isimlerin şiirlerinde olduğu ifade edilmektedir. Son mektubu okuduğunda ise muharririn hayatı daha iyi anlaması gerektiğini monoton bir yaşamdan kurtulması gerektiğini dile getirmiştir.

“İntikâde Dâir”, adlı yazı ise F.Sâcit’e aittir. Baha Tevfik’e ait olan “İntikâd” yazısını beğenmediğini söyler ve bu yazıya karşı görüşlerini dile getirir. Gerçeklerin insan zihninin ihtiyacıyla teselli bulduğu, tutumların sabit olması gerektiği ifade edilmiştir. Hakikat ve doğrunun olmaması halinde insanlığın karanlık bir zindana hapsolacağı anlatılmıştır. Yazar, doğruluğun ve çalışmanın gerekliliğini ifade ederken aynı zamanda eleştirel bir dille çalışmayanın daha kârlı olduğunu dile getirerek tariz yapmıştır. Aynı zamanda fikirlerin incelenmesi, araştırılması gerekliliğini vurgulamıştır. Yani eleştiri işinin ciddi bir uğraş olduğunu söylemiştir. Tenkidin belirli usul ve kaidesinin olduğunu dile getirmiştir.

“Serâp”, Bezmi Nusret’e ait yazıdır. Fâik Âli Bey’e ithâfen yazılmış bir deneme örneğidir. Şair, zehirli düşüncelerinin olduğunu ve bu düşüncelerin kendisini bir kurdun ağacı kemirdiği gibi kemirdiğini ifade etmektedir. Kendini suya hasret kalan bir Afrikalı seyyah gibi görmektedir. Böyle düşüncelerin onu hayatın uçurumuna sürüklediğini, düşüncelerini zehirlediğini, kendini gaflete düşürdüğünü ve hasta ettiğini ifade etmektedir. Geçmişte her şeyi yazan kendisine yeni bir şeyler, yeni bir üslup bırakmayan atalarına ve dedelerine serzenişte bulunmuştur. Eğer yazar; yeni bir üslup bulup özgünlüğü yakalamış olsa ecdaddan kindar bir intikam almış olacaktır. Eğer yazar, özgünlüğü yakalayamazsa geçmişin bir kopyasından farkı kalmayacak, geçmişin birer taklidi olmaktan öteye gidemeyecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

TENKİD DERGİSİNDE ÖNE ÇIKAN YAZARLAR

Tenkid dergisi yazı kadrosu bakımından da dönemi içinde dikkat çekicidir. Dergide devrin en parlak kalemlerinden Abdullah Cevdet, Ömer Seyfeddin, Baha Tevfik gibi öne çıkan isimler yer almaktadır ve onların dergideki yazı ve rolleri açıklanacaktır. Bu isimlerin yanı sıra İsmail Hami, Feyzullah Sacid ve Bezmi Nusret gibi kalemler de dikkat çeker.

2.1. Bezmi Nusret [Kaygusuz] (1890-1961)

1890'da Girit'te dünyaya gelen ve aslen İzmir'li olan Bezmi Nusret, belli bir dönem burada yaşadktan sonra Girit'te çıkan kargaşadan dolayı İzmir'e dönerek burada lise hayatını tamamlamıştır. Hayatı boyunca farklı meslekler icra etmiştir. Bir dönem maliyede çalışmıştır, bir dönem Alaşehir'de kaymakamlık yapmıştır ve bir dönem orduda görev almıştır. Yaşadığı dönemde, siyasetten bağımsız kalmamıştır (Demokrat Fırkası) bu durum kendisine bir dönem sürgün hayatı getirmiştir ve Kurşunlu Han'da çıkardığı *Tenkid* dergisinin erken kapanmasına sebep olmuştur. İlk yazısı 1903'te *Musavver Terakki*'de yayınlanmıştır. Hayatı boyunca yazmaktan vazgeçmeyen müellifin fikri, hayatı daima edebiyattan ve matbuattan yana olmuştur.

Bezmi Nusret, derginin müdür-i mesulü olduğu için dergide sık sık kendisine yayımlanmak üzere yazılar gelmektedir. Yazıları değerlendirdikten sonra *Tenkid*'in çıktığı Ahmet Saki Bey Matbaasında yayınlamıştır. Dergide kendine ait olan “Tude-i Melal” ve “Edebiyat Kenarında”, “Vatanım İçin”, “Buhran”, “Sınıfta” adlı edebi yazıları yayınlamıştır. “Tude-i Melal”, deneme türünde kaleme alınan yazıda, yalnızlık teması ve sevgilinin ayrılışının kendi ruhunda bıraktığı tesirler işlenmiştir. “Edebiyat Kenarında”, adlı yazısında, ülkemizdeki ve diğer ülkelerdeki eserleri karşılaştırmıştır. Ülkemizdeki muharrirlerin okuyucu tarafından yeterli değeri göremediğinin eleştirisini yapmıştır. “Vatanım İçin” adlı yazısında ise, Doktor Abdullah Cevdet'in “Girit ve Giritlerimiz” adlı yazısına atıfta bulunarak, Girit'in Yunanlı'lara değil bize ait olduğunu açıklamıştır. “Buhran” adlı yazısında ise acı çeken, mutsuz bir kişinin duygularını

deneme tarzında kaleme aldığı yazısıdır. “Sınıfta” adlı yazısı da deneme türünde yazılmıştır.

Yaşadığı dönemde, kendisinin anılarından da öğrendiğimiz, düşünce hayatına gerekli önemin verilmediğinden tabiri caizse düşünce özgürlüğünün tam olmadığı bu dönemde, bu boşluğu gidermek için *Tenkid* dergisini çıkartmak istemiştir. Nitekim bunu şöyle açıklıyor:

“Bu boşluğu görerek, ben de kendi başıma dergi çıkarmak sevdasına düştüm. Her istediğimi yapmaktan, varını, yoğunu benim için feda etmekten çekinmeyen rahmetli babamın maddi yardımını temin ettim. Ve 20 Mart 1326 tarihinde “*Tenkid*” mecmuasını çıkartmağa başladım” (Kaygusuz, 2010: 44) İşte kendisinin hedefi; düşüncelerine göre boşluk olarak değerlendirdiği yayın eksikliğini giderme, düşüncelerini özgürce yazabilme ve bunu özgürce okurlarına aktarabilmedir. Bu düşüncelerinden dolayı *Tenkid* dergisini araç olarak kullanmıştır.

Tenkid dergisinde “İntikâd” başlıklı yazıları derginin hemen hemen her sayısında gündeme oturur ve bazı yazarlar sadece onun bu yazısını eleştirir.

Siyasi kimliğinin ve yazar kimliğinin yanı sıra İzmir’de ticaretle de uğraşmıştır. Maliye kuruluşunda da çalışan yazar 1954 yılında burdan emekli olmuştur ve 24 Nisan 1961’de ebediyete intikal etmiştir. *Fırkalar ve Ben* (1912), *İlk ve Son* (1919), *Nur Baba Masalı* (1912), *Bir Roman Gibi* (1955), *Şeyh Bedrettin Simaveni* (1957), *Kurumuş Pınar* (1958) adlı eserleri vardır.

2.2. Baha Tevfik (1884-1914)

Eğitimi İstanbul Mülkiye’de tamamlayan Baha Tevfik, yazın hayatına 1907 yılında *İzmir* gazetesinde başladı. Fransızca eğitimi alan ve Fransızca çeviriler yapan yazar, yazılarından da anlaşıldığına göre Batı kültürüne hakim ve bu kültürü yakından takip eden polemikçi bir yazardır. Polemikçi olduğunu *Tenkid* dergisinde yazdığı yazılardan ve yazılara verdiği fevri cevaplardan da anlamaktayız.

“Mehmet Ö. Alkan da Baha Tevfik tarafından çıkarılan *Felsefe Mecmuası*’nın “gerek amaç ve içerik, gerekse felsefeyi daha yoğun işlemesi” nedenleriyle Türkiye’de yayımlanan ilk felsefe dergisi olarak nitelenebileceğini belirtir.”(Alkan 1989: 49) Gerek okul hayatında aldığı dersler, gerekse Batı’daki gelişmeleri yakından takip etmesi,

çeviriler yapması onu Türkiyede felsefe yapanlar arasında ilk sıralarda yer almasına sebebiyet vermiştir.

“Türkiye’de materyalist felsefeyi ilk savunan yazarlardan biri olan Baha Tevfik, sadece biçimde değil düşünce ve sanat alanında da Batılaşmak gerektiği görüşünü ileri sürerek dönemindeki bazı aydınlara sert eleştiriler yöneltti.” (Işık, 2007: 536) Polemikçi olan yazar, ilerlemenin şart olduğuna ve bu durumun Batı düşüncesi ile olabileceğine vurgu yapar. Baha Tevfik’in birinci ve ikinci sayıda “İntikad” adlı yazısı bulunmaktadır. Üçüncü sayıda “Hisler ve Fikirler” yazısı ve dördüncü sayıda ise “Osmanlı Edebiyatı” adlı yazısı bulunmaktadır. “İntikad” yazısında aşağıda da değindiğimiz gibi eleştirinin şöhret için yapılmaması gerektiğini ve eleştiri yapılırken hileli sözlere başvurmamak gerektiğini beyan etmiştir. Peki Baha Tevfik’e göre tenkid nedir, bu dergide eleştiri ile düşünceleri nelerdir? Kısaca açıklamaya çalışacağız:

Baha Tevfik’e göre tenkid; ilim ve fenne yönelik yapıldığı zaman özel bir makale kategorisinde, edebiyata ve sanata yönelik yapıldığı zaman ise çoğunlukla özel küçük bir hikaye kategorisinde değerlendirilir. Bir tenkidin getirilerine baktığımız zaman ise; eleştirmen maddi gelir elde eder, bir tenkidle meşhur olur, bir tenkidle çok önemli edebî sözler meydana getirir. Tenkidin yaptığını bir roman, bir piyes, hatta yirmi sene edebiyatla uğraşanlar dahi yapamaz. Fakat on senelik bir çalışmanın neticesini çürüterek yeni şeyler üretmek çok büyük bir ustalık gerektirir.

“Baha Tevfik edebiyatı bütünüyle zararlı gördüğü için onu şekillendirmek veya düzenlemek değil ortadan kaldırmak hedefindedir. Bu yolda en büyük yardımcısı ‘tenkid’dir. Tenkid bu sebeple yapıcı değil yıkıcıdır.” (Topçu, 1993: 126/127). Tenkidi sevmeyen Baha Tevfik’in dergideki yazıları incelendiğinde de ona göre tenkid, yalnız şöhret için yapılır. Tevfik, eserlerin okuyucu ve şöhret endişesinden uzak düşüncelerle kaleme alınması gerektiğini ifade eder. Gereklere yerine getirilerek kaleme alınmış bir tenkid de pek zor, maddi açıdan külfetli ve ender rastlanan bir edebî eserdir.

Müessirinin şahsından bağımsız düşünülebilecek bir sanat olmadığı gibi, şahsından bağımsız düşünülebilecek bir tenkid de olamaz. Çünkü her tenkid mutlaka kişiler tarafından yapılır ve yapan şahsın izlerini taşır genel geçer kanaatlere göre; tenkid hileli sözdür, fakat zekileri aldatacak kadar değil.

Baha Tevfik’in yaşadığı dönem, Avrupa’da Ludwig Büchner fırtınasının estiği bir zamana rastlar. Yüzünü tamamıyla Batıya dönmüş biri için o dönemde Büchner’den

etkilenmek kaçınılmazdır. Düşünce tarihimizde yalnız Baha Tevfik değil, Abdullah Cevdet, Beşir Fuad gibi simalarda da bu etkiye rastlamak mümkündür. Baha Tevfik de öncüleri gibi Ernest Haeckel ve Büchner'nin materyalizm ve biyolojik evrim kuramlarından yararlanmış ve bunların eserlerini Türkçeye çevirmiş, bu doğrultuda eserler vermiştir. Bu nedenle genel olarak Baha Tevfik için “materyalizm” niteliği bütünsel bir tanımlama açısından doğru bir yaklaşım olacaktır. “Baha Tevfik, Şark düşüncesinin tükenmiş olduğunu, kurtuluş ve terakki için çıkış yolu olarak Batıya yönelmeyi savunmuştur.”(Öztürk, 2002: 15). Doğu kültürünü ölü olarak gören yazar, ilerlemek için gözlerini Batı'ya çevirmiştir. Baha Tevfik'in sadece etkilendiği kişiler yoktur haliyle etkilediği kişiler de vardır bunlardan biri de dergide birkaç yazısı olan ve Fransız düşünür Guy De Maupasantdan da etkilenmiş olan Ömer Seyfeddindir.

Hayatı boyunca iyi kötü dergi, eser ayrımı yapmadan çeşitli yazılar yazmıştır. Genelde eserlerini yakın arkadaşları olan Ahmet Nebil ve Suphi Ertem ile beraber yazmıştır, *Tenkid* dergisinde de bu isimlerin yazılarını görmekteyiz.

“Baha Tevfik 15 Mart 1913'te yayımlanmaya başlayan ‘İslam ve Türklüğün faidesine çalışır’ Büyük Duygu Mecmuası’nda 15 Ekim 1913'ten itibaren felsefi ve sosyal konulu yazılar yazar” (Topçu, 1993: 24) Tevfik'e göre edebiyat his ve hayal ürünüdür. Materyalist olarak adlandırılmış olsa da İslam dini için de çalışmalar yapmıştır.

Abdullah Uçman, “*İslam Ansiklopedisi*”nde Baha Tevfik'in Meşrutiyet sonrası Meclis-i Ayan katipliğindeki görevini bitirdikten sonra, Rehber-i İttihad-ı Osmani Mekteb'indeki hocalığını ölümüne kadar devam ettirdiğini söyler. (Uçman, 1991: 452)

Apandist hastalığı yüzünden yayın hayatına erken veda etmiştir. 1914 'te İstanbul'da ebediyete intikal etmiştir. Eserleri arasında: *Hassasiyet Bahsi ve Yeni Ahlak, Teceddüd-i İlmi ve Edebî, Madde ve kuvvet, Tarih-i Felsefe, Felsefe-i Edebiyat ve Şair Celis, Niçe Hayatı ve Felsefesi, Felsefe-i Ferd, Muhtasar Felsefe, Karagöz Salnamesi, Biraz Felsefe, Felsefe-i Ferd, Felsefe Mecmuası, Piyano, Düşünüyorum, Zeka, Eşref, Eşek, Çocuk Duygusu, Rebab, Edep Yahu, Malum, İzmir, Kadın, Şehbal, Resimli İstanbul, Tenkid, Büyük Dergi* vb. yer alır.

2.3. Doktor Abdullah Cevdet (1869-1932)

Derginin dört sayısında yazıları yer alan Doktor Abdullah Cevdet, 1869 da Malatya'nın Arapkir ilçesinde doğmuştur. Hayatının çoğu dönemi çalkantılı geçen yazarın yaşamın ve çağın gereği farklı fikirlere büründüğünü görmekteyiz. Bu fikirler kimi zaman Osmancılık fikri olmuştur, kimi zaman Batıcılık fikri olmuştur kimi zaman da Materyalist fikirler olmuştur.

“İbrahim Temo ona Felix Isnard'ın *Spiritualisme et Materialisme* adlı kitabını tavsiye etti. O zamana kadar çok dindar olan bu gençte kitap, şüphecilik fikirlerini uyandırdı. Tıbbiye'nin son senesinde Ludwig Büchner'in *Matiere et Force*'nu okudu. Bu eser Cevdet'in kafasında büyük değişiklik yaptı.”(Ülken, 2013: 350) Görüldüğü üzere Abdullah Cevdet'in dindar kimliğinden, materyalist kimliğe geçişinde radikal kararlar almasına önayak olan kişi sınıf arkadaşı İbrahim Temo'dur. Bu kitap, Baha Tevfik, Abdullah Cevdet, Ahmet Nebil gibi birçok insanı derinden etkileyerek zihinlerinde ve yaşamlarında geniş çaplı yankı uyandırmıştır. Bu yankı ise bir toplumda düşünce çalkantılarına yol açmıştır.

Büchner'i örnek olarak evrendeki tek cevherin deneysellikle maddecilikle ortaya çıktığını savunan Osmanlı garpçılarından Abdullah Cevdet, söz konusu *Tenkid* dergisinde bu düşünceleri dile getirmemiştir ve hatta Osmanlı devletinin uygulamış olduğu siyasi politikaların yanında olmuştur. *Tenkid* dergisinde Özellikle “Girit ve Giritlilerimiz” adlı yazısı Türk siyasi düşünceleri hakkında bize bilgi vermektedir. Girit'in Osmanlılara ait olduğunu, orada diğer devletlerden çok hastane, okul, aşevi vb. kurumlar açtığını ve Osmanlı Devleti'nin o dönemde Girit için büyük can kayıpları ve bedeller ödediğini dile getirir.

“Abdullah Cevdet, İslam dininin geniş kapsamından ve toplumsal yaşama olan müdahalelerinden yararlanmaya karar vermişti.” (Hanioğlu,1980: 14) Abdullah Cevdet, dinlerin toplum üzerindeki büyük etkisini yadsımamıştır ve toplumsal düşünceleri etkilemek için din olgusunu araç olarak kullanmıştır.

“Geri kalışımızın nedeni Asyalı kafamız, yozlaşmış geleneklerimizdir. Bizi geride bırakan, bırakmaya devam edecek, gelecekte de bırakacak olan güç dünya işlerini hükmü altına alan din-devlet bileşimi sistemidir.”(Berkes, 2002: 412) Abdullah Cevdet, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrı olması gerektiğini düşünen laik biri olarak adlandırılır, kendi halkını bilinçlendirmek için çeşitli çareler aramıştır ve bu çarelerin

başında ise görmedim, duymadım, bilmiyorum profili çizen halkı, geleneklerden kurtarma düşüncesidir.

“Abdullah Cevdet toplum bireylerine biyolojik materyalizmi aşılayabilmek için onların dinsel doğmalarla yetiştirilmemelerini ve kendisine bu konuda olanak verilmesini arzuluyordu ki isteğinin gerçekleşebilmesi düşünce özgürlüğünün yok derecede olduğu bu dönemde imkansızdı.” (Hanioğlu,1980: 21) Abdullah Cevdet’in yaşadığı dönemde düşünce özgürlüğünün olmaması, insanları muhalif yapmaya başlamıştır. Bu durum, yazarların radikal karar almalarına Batı’ya yönelmelerine neden olmuştur. Geleneklere ve mevcut düzene itirazlar yönelten yazar, Batı’nın çağdaşlığını ve düşünce özgürlüğünü örnek almalarına sebep olmuştur.

Materyalist olarak adlandırılan A. Cevdet, Baha Tevfik akla ve ilme dinden daha çok önem vermekte, her gerçek şeye ancak deney yoluyla ulaşılabilceğini savunmaktadırlar. Kendi coğrafyalarında çağdaşlarından farklı düşünceleri ve daha çok Batı’nın ilmîni, gelişimini kabul etmeleri kendilerini farklı kılmıştır. Mevcut düzene itirazları ve siyasi düşünceleri kendisinde devrimci kimliği oluşturmuştur, bu düşüncelerden dolayı birçok ile ve ülkeye sürgün edilmiştir. Bu yerlerden bazıları ise: Diyarbakır, Trablusgarp, Adapazarı, Fizan, Cenevre vb.

Tenkid’in kapanmasından sonrada yayın hayatı devam eden yazar, 1932’de İstanbul’da ebediyete intikal etmiştir. Eserlerinden bazıları şunlardır: *Hiç*, *Ramazan Bahçeleri*, *Fünun ve Felsefe*, *Tulûat*, *Mevlana’nın Divanından Seçmeler*, *Hayyam’dan "Rubaiyat"* vb. önemli bazı eserleridir.

2.4. Ömer Seyfeddin (1884-1920)

Askeri okullarda çeşitli görevlerde bulunan ve asker kimliğinin yanında yazar kimliği de bulunan Ömer Seyfeddin, dergide çeviri hikayesi ve iki şiiri ile karşımıza çıkmaktadır. “At” adlı hikayesinde; Vardar kıyılarında atıyla yolculuk yapan bir biniciyi anlatmaktadır. Dili bu hikayesinde sade olan yazar bu bilincini, daha sonraki eserlerine de taşımıştır. Batı kültürünü tanıyan Baha Tevfik’ten Fransızca bilgisini arttırmak için yardım görmüştür, çeşitli kişilerle mektuplaşmıştır, Necip Türkçü’den Türkçenin sadeleştirilmesi ile ilgili fikir alışverişinde bulundu, daha sonrada kendisi ve birkaç arkadaşıyla beraber Millî Edebiyat hareketi içerisinde yer almıştır.

“Ondaki, sürekli bir saplantı halinde hayatına hükmedeceğini göreceğimiz Batı edebiyatı ve felsefe merakı, eski töreler ve geleneklere karşı çıkış, sert ve hırpalayıcı eleştirme eğilimi, bütün davranışlarında akılcılığı yürütme çabası, Baha Tevfik’le tam bir aynılık gösterecektir.”(Alangu, 2017: 95) Tahir Alangu, Ömer Seyfeddin’in Baha Tevfik ile, tam bir aynılık göstermesini iddia etmiş olsa da dergide yayınlanan yazılarda aynılık söz konusu değildir.

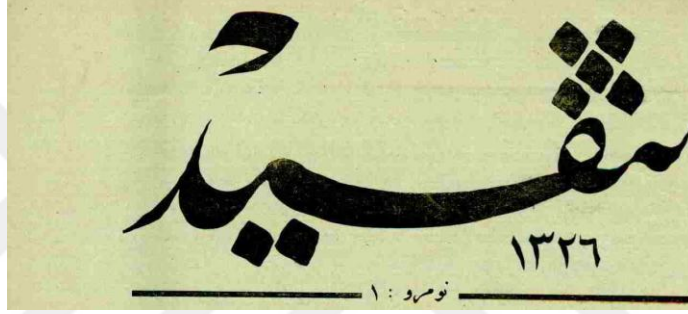
“Ömer Seyfeddin, Türk millî bilincinin oluşmasında dilin ve edebiyatın rolünü yeniden tanımlayarak milliyetçiliğin yeni ve aktif bir safhasına geçmiştir.”(Karpaz, 2011: 220) Derginin kapanmasıyla Ömer Seyfeddin arkadaşlarıyla lisanımızda o dönem sıkça kullanılan Arapça ve Farsça kelimeleri ve tamlamaları atıp sade bir millî dile ulaşma gayretiyle Millî Edebiyat dönemine geçmiştir.

“Ömer Seyfeddin, Balkan Savaşı’nın sonuna doğru esir düşer. 1913’ün Ocak ayından itibaren aynı yılın Aralık ayına kadar süren yaklaşık bir yıllık esaret hayatında, hatıralarında da ayrıntılı olarak anlattığı gibi Balkanların düşüşünü en yakın bir surette görmüş, yaşamıştır.” (Sümer, 2015: 73) Seyfeddin’in askeri kimliği ve tanık olduğu savaşların içinde yer alması bazı hikayelerinin konusunu oluşturmuştur. Dergideki “At” adlı hikayesi de buna örnek gösterilebilir.

Derginin kapanmasıyla yazın hayatını farklı mecralarda devam ettiren Seyfeddin, bir süre sonra şeker hastalığı sebebiyle 1920’de ebediyete intikal etti. “*Efruz Bey, Yalnız Efe, At And, Tuğra, Gizli Mabed, İlk Düşen Ak* vb. daha pek çok öykü kaleme almıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DERGİ TRANSKRİPSİYONU

Tenkid

1326

Numara: 1

Gazetemiz şimdilik on beş günde bir neşrolunur. Senelik abonesi otuz kuruştur. İdârehânemiz Divân Yolunda Kurşunlu Hân'dadır. Sanat-ı intikâda muvâfık olmak şartıyla âsâr-ı varide maatteşekkür kabûl ve derc edilir.

Nüshası: Bir Kuruş

Müdüri Mesul: Bezmi Nusret

1326

Muhteviyât:

İntikâd, Baha Tevfik –Şurezâr-ı Hayât, Mehmet Sadi - At, Ömer Seyfeddin - Reftâr-ı Matbu ât, Hakkı Tarık – Bilmece, Şehâbettin Süleymân- Yalan, Abdülhâk Hayri– Onun Gözleri, İlyâs Macid– Adalet, Uhuvvet, Ali Sühâ- Dua Gecesi, Refik Halit– Mâziye Karşı, Ethem Hidâyet– Edebîyât Kenarında, Bezmi Nusret.

Numara 1:

İntikâd

-Bezmi Nusret Bey'e-

Müsaade ederseniz evvelâ sizi tenkid ⁽²⁾ edeyim. Çünkü kavâid-şiken bir dimâğa, bana, tenkid yazmak, bilhâssa tenkidin usûl ve kava'idi hakkında beyân-ı mutâla'e eylemek vazifesini tahmil ettiniz ve tekrar ederek dediniz ki;

-Bilhassa usûl ve kava'idini! ...

Halbuki bence tenkidin ne usûlü, ne de kâidesi vardır. Yahut o usûl ve kava'idi herkes kendisine göre tesis etmiştir. Fakat siz şimdi dersiniz ki:

-Herkesin kendine göre tesis ettiği o kavâ'id ekseriyet beyninde müşterek olursa...

Ah, işte bu bir muğâlata, bir şaşırtma, bir mantıktır. Fakat emin olunuz ki her muğâlata, her şaşırtma, her mantık gibi bu da koftur, boştur ve hiç bir kıymeti hâiz değildir. Çünkü yaşayanların hepsi değil, yarısı değil binde biri değil hatta milyonlarda biri bile düşünemez, düşünmesini bilmez. Düşünebilenler mutlaka sayılı olanlardır, onları herkes tanır, onlarla içtihad olunur. Spencer böyle söylemiş, İbn-i Sinâ bu fikirde bulunmuş.

Görülüyor ki düşünebilenler pek azdır. Pek mahdûddur. Diğerleri, bütün beşeriyet-i câmid bir kitle gibi hep bu mütefekkirin-i mahdûdanın efkârına râm olmuş, yâhud bir papağan gibi hep onların sözlerini tekrar etmiştir.

Şurasını da ilâve edeyim ki bu cemâdât ve bilhassa bu papağanlar arasında da birçok hakîmler birçok mütefekkirler birçok muharirler var. Fakat onlar birer kopyadır;

² Tenkid mi, intikâd mı? ... Bunun münâkaşası Muallim Nâci merhuma ve taraftarlarına âid bir hakdır. Taine şöyle iddia etmiş ve ilh... Denir.

hangisi biraz kazınsa altından başka bir simâ çıkar. Hem çoğunu kazımağa da hâcet yok. Zaten kendileri itiraf ederler:

-Taine, fotoğrafı eser-i sanattır, demiş ilh...

Anlaşıyor ki, bu dünyada “efkâr-ı müştereke” yoktur. Ehli olmayanlar tarafından “kabul edilmiş, doğru oldukları zannolunmuş! ” fikirler vardır. Ve bana kalırsa bu kadar sahte iştirâk-ı efkâr üzerine esâs vaz ‘ olunarak tenkid hakkında usûl ve kava ‘ id ihdâs edilemez...

Siz yine itirâz etmek istersiniz; fakat etmeyiniz ve biliniz ki hakiki âlimler; mutlakâ efkâr-ı hâzıraya zıd bir surette düşünenler ve bu düşüncelerine râm olacak büyük bir kitle-i beşer tedârik etmek için lâzım geldiği gibi söz söylemeye- ister misiniz daha ifşâ edeyim: Hile ve kurnazlığa – muktedir olanlardır.

Çünkü şimdiye kadar hi bir hakim, hiç bir feylesof, hatta hiç bir âlim ve mütefennin gelmemiştir ki söylediği sözler, keşfettiği hakikatler (!) red ve cerh edilmemiş olsun! O halde hâl-i hazır mütefekkirinin de böyle bir neticeye vâsıl olmayacağını, onların ebediyyen muhâfaza-i mevki eyleyeceklerini nasıl iddâ edebiliriz?

Zannederim ki, bir mekteb-i idâdi şâkirdi bile böyle bir düşünceye mâlik olmağa utanır. Yani bütün ilimler, bütün fenler, tefekkürât-ı felsefiye, zemin ve zamana uydurulmuş ‘ indî fikirler nazariyelerdir, nisbi ve muvakkat hakikatlerdir.

Meselâ: Bir zamanlar Dekart gelmiş, kâinatta mevcûd-u mütehayyiz, mevcûd-u müdrîk nâmıyla iki nev ‘ cevher vardır, bunlar tamamıyla yekdiğerinden ayrıdır. Birisi hareketi, diğeri tefekkürü icâb ettirir, demiş. Sonra bunları yekdiğeri üzerine icrâ-yı tesir ettirebilmek için yeni bir kulp bulamamış, “bunlardan başka bir de mevcûd zî- ilm vardır ki, hassa-i mümeyyizesi, namütenahi olmaktır” kaziyesini uydurmuş. Bu esâs üzerine binâ ettiği, zamanın tekâmül tefekkürâtına muğâyir mesleği yüzünden şiddetle iştihâr etmiş. Acaba bu fikir o zamana kadar malûm değil mi imiş? Bilakis malûm imiş, lakin kimse onu Dekart kadar mahâretle ve efkâr-ı umûmiyeye zıd bir şekle sokarak söylememiş! ...

Bir müddet sonra Kavzen gelmiş, aynı esâsı olduğu gibi almış “tamamıyla” başka bir tarza sokmaktan tehâşi ederek tekrar etmiş. Netice efkâr-ı umûmiyeden uzaklaşabildiği kadar şöhret, sonra sukût! ... Diğeri taraftan Alman Hakîmi Leibniz(Laybniç); Descartes (Dekart)’ın mevcûd-ı zî-ilmînini kabul etmeyerek bir

“aheng-i mukadder” safsatası icâd etmiş, “vâkâ mevcûd-ı mütehayyizle müvcûd-ı müdrik, kâbâ Türkçesi rûh ile cisim beyninde hiçbir münâca yoktur. Lakin başka bir mevcûd da yoktur. Aralarında görülen münâsebet bir teesir neticesiyle değil, belki yine beyinlerindeki muvâzenetten ve âheng-i mukadderden neş’et eder,” demiş.

İşte bir hatâ daha ki evvelkini yarı yolda bırakır, lâkin onun aynı değil, gayrı, zıddı ...Ve Leibniz (Laybniç) bunu zamanının kudret-i idrâkına göre ifâde etmesini bilmiştir. İnkâr olunamaz ki, bugün Victor Kavzen’den ziyâde yaşıyor.

Son zamanlarda bir de “vahdet-i vücûd” meselesi var. Avrupa’nın en son hakimleri iddiâ ediyorlar. O kadar iddiâ ediyorlar ki iştihâr etmelerinden korkulur. Halbuki bu nedir? Üç bin sene evvel vaz ‘ edilmiş bir fikir, “sadece bir fikir” hatta bir zamanlar Spinoza tarafından tamir edilmek istendikçe yıkılmış bir faraziyedir. Zannederim ki memleketimizde bu fikrin bir nâm-ı mahsûsu toplanmış tarihi birçok sâlikleri de var.

Ve ümit olunur ki, birkaç sene sonra, bütün vukuf-ı beşeri bu fikir ihâta edecek. Bu da bir hakikât, muvakkat, fakat -efkâr-ı umûmîyede yeni bir cereyân husûle getirebilecek sûrette- iddiâ eden bahtiyâr için bâ is-i iştihâr bir hakikât olacaktır. Çünkü yirminci asır hakâyıkın da modaya tâbi olduğunu bize isbât ediyor. Öyle bir moda ki mutlaka mucidini kazandırır...

Bu mutaal’at gösteriyor ki, ulum ve fûnûn ve felsefede kabil-i istinâd bir hakikât, binâenaleyh bir kânûn-ı tenkid yoktur.

Edebîyâta ve âsâr-ı sanata gelince: Burada, bu bahis üzerinde emin hatvelerle yürüyebilmek için meseleye ta esâsından girişmek ve sanatı ihdâs eden kuvvetimizin ne olduğunu anlamak lâzımdır.

Hepimizin dediği gibi “Edebiyat hislerimizin oyuncağıdır” demek süslü bir cümleden başka bir şey olmadığı gibi, “ hissiyât” ünvânı altında az doğru, az ciddi ve diğer efkârdan ayrı bir mecmu’a-i tefekkürât farz etmek de doğru değildir. Muharebelerde efrâdı teşci için söylenen gazeller vesâire nazar-ı dikkate alınmaz da, hakiki sanattan, hakiki edebîyâttan bahsedilmek istenilir ise, bu husûsta en az esâslı kuvvetimizin “hayâl ve muhayyile” olduğunda şüphe edilmez. Hâlbuki insanlar, ilk insan şekline girdikleri ve az çok laf etmeye başladıkları zaman ne hayâl ne de muhayyile vardı. Bu kuvvet; âlâm-ı hayatın, mihen-i maişetin ve bilhassa tefekkürât-ı

atiyenin dimâğları az çok ezdiği, telâfif ve merâkiz-i dimâğiyeyi yerlerinden oynatarak birbirine karıştırdığı zaman vücûd bulmuş; âti fikriyle, hafızanın iyi ve yahut fenâ bir takım münderecâtı karıştığı zaman husûle gelmiştir.

Yarını düşünürken ya bir fırtınanın müdhiş bir hücum-ı sabbâğ tahayyülüyle korkmaya, yâhut güneşli bir hava, sakın bir deniz, mebzûl bir av tahayyülüyle sevinmeye başlayan ilk insanlar bilâhare bu tahayyülâtı daha ileri götürecek türlü türlü hüyalarla teselli-i nefse çalışmışlar, yavaş yavaş türküler, şarkılar, beyitler, gazeller söylemişler ve mürûr-ı zamanla, bundan edebîyât ve sanat doğmuştur.

Muhayyilemiz nasıl bir hâlet-i maraziye ise ondan doğan edebiyat da, sanat da öyle marazî bir haldir. Bu husûstaki terakki de; hâlet-i maraziye-i dimâğiyemizin terrakkisine vabestedir. O halde bir şâir ne kadar marîz ise o kadar sanatkârdır.

Ve herkesin marazını ölçmek için bir mikyâs-ı tenkid vaz' edilemez.

O halde tenkid nedir?

Ulûm ve fûnûna ait olduğu zaman makâle fakat, imtiyâzlı bir makâle; edebîyâta, sanata ait olduğu zaman ekseriyâ küçük hikâyeye, fakat imtiyâzlı bir küçük hikâyedir. Bir tenkidle bir hayat kazanılır, bir tenkidle iştihâr olunur, bir tenkidde o kadar mühim hâdisât-ı edebîyye husûle getirilir ki, bir roman, bir piyes, hatta yirmi senelik sa'y-i edebî bunu yapamaz.

Fakat her kıymetli şey gibi, icâp ettiği tarzda yapılmış tenkidat da pek müşkil, pek pahalı, pek nadirdir.

Tenkid yalnız bir şey için yapılır: Şöhret! Fakat, on senelik bir netice-i s'âyî çürüterek onu istihsâl edebilmek için şüphesiz pek büyük mahâret ister...

Gayr-i şahsi sanat olamadığı gibi, gayr-i şahsi tenkid de olamaz. Çünkü her tenkid mutlaka bir şahıs tarafından yapılır ve o şahsa mensup olur.

Efkâr-ı umûmîyeye göre tenkid; biraz zekileri aldatamayan hileli bir sözdür. Çünkü efkâr-ı umûmîyeyi temin ve takdir eden de yine kendi şahsiyetimizdir. Burada son bir suâl hatıra gelir. Yukarıdan beri tenkid için kâidemevcûd olmadığı iddiâ ediliyordu. O hâlde münekkidin bu husûsda bir çok kavânîn iddiâ etmeleri âbes olmaz mı ?

Hayır, çünkü tenkid için mutlaka kânûn ve mikyâs olduğunu iddiâ etmek münekkid için bir hile-i muvaffakiyettir. Kazanmak için her şey meşru' olduğu gibi -

neticede muvaffak olunabildiği takdirde– bu hile de meşru ‘ ve şâyân-ı takdir ‘addedilir. Lâkin muvaffak olunamazsa her şey sâhibi içindir. Hilekârlık, adilik, hatta budalalık bile!...

-Gelecek makale bu kavaninden bahseder.-

Bahâ Tevfik

Şûrezâr-ı Hayât

Mâzi, tahayyülât-ı esâtire münkalib
Bir zulmet-i muhallede-i mevt-i sâyedir.
Ati, nâzarda dalgalanan târ ü mukterib
Bir haşyet-i mutalsama-i bi- nihâyedir

Ömr-i beşer bu sâha-i yelda-müsseyerenin
Ebâ ‘d-ı pür-zalâmına düşmüş serâbdır
A ‘mak-ı istiyâkına dalmış bu leylenin
Bu hal-i pür-serair ve pür-ızdırapdır.

Her şey ‘âdemle leb-le-beb ihtizâr iken
Ummân gün içinde sönük bir hayâli zâr
Eyler bekâ-ı ruhuna bir tuhfe-i intizâr

Bilmem, bu şûrezâr-ı hayatın nihâyeti
Bir ‘aden nur-sâye midir, bu kase yoksa gayeti
Bir zulmet-i muhallede-i mevt-i sâye mi?

Mehmet Sadi

At

Mahfuz âhırında üç haftalık bir istirâhatten sonra binmek için beni yanına sokmayan haşarı atımı bugün tam iki saat koşturdum. İyice terledi. Bulanık Vardar’ın kenarını kaplayan sıska ve hazân- dide sığut ormancığının içindeki geniş yolu takip ederken, yorgun ve bitâb, sanki durmak istiyordu. Fakat ben bilakis o kadar zihayat, o kadar zinde ve fa ‘âl idim ki...

Elimdeki sarı kırbacı şiddetle ve gayri ihtiyârî savurdum. Bu fevkalade ve gayri müterakkip darbe onu şiddetli bir dörtnâla kaldırdı. Ormanın yapraklı ağaçları artık etrafımda geçici bir çizgi fırtınasıydı. Yek-ahenk bir rüzgâr, kulaklarımda vızıldıyordu. Ben bir kuvvetin üstünde uçuyor gibi, pek çabuk yaklaşan uzaklara bakıyor, bu azgın ata bindikçe daima duyduğum şeyleri tekrar his ediyor, “Ah dört beş asır evvel yaşasaydım!” diye mütelezziz oluyordum. Bağlar, ova her taraf boştu. Semâda sâkin bulutlar beyaz cesim köpükler halinde sâbit duruyordu. Atım nihâyet yavaşlar gibi oldu. Süratiyle geçecekti. Ben hayalatımdan uyanmamak için tekrar kamçıyı savurdum. Eski dörtnal daha çılgın, daha mecnûn tezâyüt etti. Kütüklerin, hendeklerin üstünden atlıyordu. Tarlalardan kalkan çamur parçaları etrafa, bazen de üstüme sıçırıyordu. Dört beş ‘asır evvel yaşamak... Bu ne tatlı bir hayattı! Şân, Şöhret, tagallüp, muvaffakiyet, aşk, hırs, istibdâd... Hayatı hissettiren ve şimdi m’ atteessüf bir masâl, bir tarih zemininden başka bir şey olmayan bu tatlı ve hakiki heyecanlar vardı. Ah, bu toprakların üzerinde benim ecdâdım bir girdi-bad-ı berk-i âlûd-ı zafer gibi akıncılık ederken, ne kadar mesut ve mağrûr idiler... Kahramanlık, şecâ ‘at ve cesaret-i mutlak içinde geçen gençlikleri onlara, ihtiyârları için ne tesellisiz hatıralar, ne muğfil iftiharlar bırakıyordu. Hâlbuki biz silahsız, kansız, azametsiz olduğu kadar yorucu, harâp edici olan mücadele-i medeniyetin bi-çare muhâripleri. Ne kadar sefiliz... Atım mütemadiyen dörtnala koşuyor ve sigara içiyormuş gibi burnunun deliklerinde mâi bir duman çıkıyordu. Ben, teskîn olunamayan bir ihtiyâc-ı harp, bir iştiyâk-ı hücum ile yine onu kamçıladım. Dar bir boğaza girdik. Sağımda çamurlu Vardar, zayıf bir sedâ-yı cereyân çıkararak akıyor, etrafımızdaki üryan ağaçlar, ‘abus ve mâtemi sallanarak geçiyor, solumdaki demiryolu bazen yükselerek, bazen atımın koştuğu gayri muntazam arızalı yollarla bir seviyeye inerek, fakat diamâ düz, daimâ müstevi, soluk ve her mürde, ecnebi bir yılan gibi uzanıp gidiyordu. Bende iyice terledim, kalçalarım sızlamaya başladı. Atım ısırabımı duymuş gibi süratliye geçti. Bu sefer gayri ihtiyârî kamçılamadım. Zaten kasabaya giriyordum. Evler miskin ve tembel uyuyor gibiydi. Suyun kenarında kalın ve çıplak baldırları görünen birkaç Bulgar kızı iki kat olmuş, bir şeyler yıkıyorlar serseri köpekler bana havlıyorlardı. Birden dizgini çıktım. Atım durdu. Şiddet-i teneffüsten karnı bacaklarımı açıp kapıyordu. Etrafıma baktım. Bu pis asayişperver manzara bana o kadar nefret-amîz göründü ki gayri kabil-i tesmiye bir elem-i ani içinde ağlamak arzu ettim. Atımı tekrâr geriye döndürmek, şu hali dağlara

kaçmak istedim. Böyle sükût-u miskinane yaşamaktan oralarda açlıktan ve soğuktan ölmek daha iyidi.

Güldüm. Şu muhâkemem ne garip bir münasebetsizlikti. Beni önümdeki geçecek günlerde bekleyen ve mukaddes olduğu zannolunan vazifelerim yok muydu? Gülüyordum. Bu hayâl ile yirminci asırda yaşadığımdan biraz mahcup, kasabaya girdim. Evime geldim. Artık beni hep böyle lüzümsüz hislerle sarsan bu ata, bu azgın mahlûka binmeyeceğim. Bir motosiklet alacağım. Fakat bu mümkün mü? Bana maziler, vahşetler, lezzet-i harb ü vega yerine, ihtimâl ki müstakbel-i nâ-mahdûdu, dirijablileri tahayyül ettirecek olan bu makine, bu zavallı masnu', acaba burada yürümek için kaç kilometre yol bulabilecek?

Ömer Seyfeddin

Reftâr-ı Matbu ât

Bana: Reftâr-ı Matbu âtı sen yazacaksın! Dedikleri vakit, cephe-i fikr ü teemmülünden birkaç arkadane-i fütur, sukût eder gibi oldu.

-Bir haftanın mevludât-ı matbu'asını okuyacak ve tekmiline ta' lluk eden mulâhazâtını bildireceksin diyorlardı.

Şöyle bir reftâr-ı matbu'atı yazdıktan sonra vazifenin sıklet-i mehibesi bu adda kalemimin seyr ü hareketine bir ra'ş-e-i tereddüd vermiyor değil. Bunun için nâfiz bir nazar, vâsi' bir zaman lazımdı ve hepsinden evvel de endişe-i zevâl olmayan bir hazine-i kemâl...

Hâlbuki bütün bu kuyud-ı refianın mahrûm-u irtibâtı olan bir zâviye-i basite içinde âlem-i ilm ve edebîn reftârını tarassud etmek kabil olunacak mı?

Bunda ihtimâl-i muvafakkiyyet o kadar zayıf idi ki , “Tenkid” in sahib-i edibi böyle bir teklife tenezzül ettiği zaman kuvvet-i kalpimin inkisârını duyuyordum ve mağrûr olmuyordum.

Kanâatim vardı ki reftâr-ı matbu âtın muharriri ben olamazdım. Serhâd-ı intişârı odasının hudûd-u mâ'rifesinden ibaret olan bir imzanın üstünde veya altında dizilmiş satırlar hiçbir gözden bir vakf-i nüvâziş göremez, bunu muhakkak bilirim ve böyle olmakla beraber ve bu teklifi reddedemiyorum.

Bir cemiyetin teselliyet-i sahâbetinden nevmîd olmadığımız halde bu nevmidî bize aynı zamanda cesâret bahş oluyor, biz Mehmet Raûfların, Câhidlerin, Hâlid Ziyâların, Fikretlerin hayat-ı edebîsi karşısında mersiye hân olmakta gösterilen isti'câl

gibi çılgınlıkların şu devre-i tehacümünde (dikkat!) diyen bir âvaze-i sâf ve insâf çıkarmak, bütün bu rüyâ-ı cunûn içinden dostane fiskelerle bidâr-i hakikâte ircâ etmek isteyeceğiz ve onlara diyeceğiz ki: Sâha-i edep mahdûd ve mahsûr değildir. Kimse bir diğerin ittisâ'ına mâni olamaz. Sizin için de, bizim için de, onlar için de semâ-i vatandan tenzil olunmuş birer ikkil, birer ikkil-i şân û şeref vardır. Yalnız biraz hakikâten yükselmek mevalid-i sa'î ü sanattan birer erike-i itillâ vücûda getirmek lazımdır ki o çalışan başlar, o âvize-i takdir ile tetevvüç edebîlsin.

Ve işte biz her davâ-ı ilm ü edepte bi-taraf bir müşâhid olmaya çalışarak ifâde-i hissiyât edeceğiz. Ve işte kazandığım hakk-ı intihâbın da menşei ...

Böyle bir haftanın âsâr-ı matbu'ası, refâtâr-ı matbu'âtında hoş ve nâhoş bir iz diyorum: bir eser bırakacaktır “hoş ve na-hoş” diyorum çekiştiremediğim yerlerde söveceğiz bu güzeldir. Hissimize muvâfıktır, diyeceğiz. Ne Cevdet Maşuk'un ne körlüğüne ne Ahmet Haşim'in nankörlüğüne düşmeyeceğiz.

Bu ilk hafta-i tedkiki böyle samimi bir mukaddimeye hasr eylemek istiyorum. Eyyâm-ı güzeste-i edebîyenin refâtâr-ı dîrâdûrundan inbisât-ı fîkr edip başka bir mukaddime-i tavîle yapmak da isterdim. Lakin bu, güç ve vakitte muhtâç olmakla şu geçen birkaç günlük neşriyâta mahsuben daha birkaç söz 'ilave ediyorum:

Servet-i Fünûn'un bu son numarasında şâyân-ı tettebbü sahifeler vardır. Evvelâ (Ruh-ı Bî-kayd Fırsatıyla) söylenmiş bir silsile-i tasallûf! ...

Bu büyük makâleden küçük bir noktaya ilişiyoruz: Ahmet Haşim Bey dünkülerin: -bu tabir kendinindir- mâvera-yı ebkemiyetinde birçok edebî ömürlerin ihtizârını görüyor. Bu “dünküler” den maksûd olan da Fâik Ali, Mehmet Rauf, Cahid, Halid Ziyâ ve Fikret... Fakat düşünmeliyiz ki bu dünküler hakikâtte hâlet-i ihtizâra gelmiş midir?

Eğer Rus, İngiliz, Fransız Edebîyâtı miyar ve mikyâs ittihâz edilirse, dünkü ve bugünkü edebîyât-ı cedidemizin pek masum ve nâ-mükemmel kalacağına şüphe edilemez. Lakin bugünkü edebiyatın yegâne mahsûlü “solgun demetin bir nüsha-yi sâniyesi oldukça dünkü(?)lerin sükûtunu mânidâr bulmamak da, bulmak da pek manâsız kalır. Ne ehemmiyeti var değil mi? Bî-kaydu ü şart bir edebîyât kabul edildikten sonra bi-ma'na olmaklık da bir meziyet sayılır!

Biz kemal-i katiyetle ve maatte'essûf söyleyeceğiz, belki daha başka bir cennet-i edep infilâk edecek- ki şimdi o ruzdide ezhâr-ı alıp götüren bir rüzgâr esmemiştir.

Bize öğretsinler: Henüz doğmayan bir şiiri vücûda getirmek için bugün yaptıkları gâye nedir ve misâli var mıdır? Öyle bir misal ki dünküler diğerleri düşünmemiş, yazmamış, olsun. Mesela: Sünbülzade Vehbi'nin bir *Yakazât-ı Leyliye* yazmamış olması gibi... Yoksa kırk sene evvel *Sahra*'da, on sene evvel *Fani Teselliler*'de görülmüş şekl-i tanzimi bir eser-i teceddüd sûretinde sahneye çıkarıp alkış dilenmek pek garip veya pek müdhik hareketlerdendir.

Tahsin Nâhid, müstakbelin bir şâir-i münferidi, olabilir, fakat bugün: Asla! ... Şunu da tekrâr etmelidir ki: Tahsin Nâhidi yaşatmak için Fikret'in hayat-ı şairetine kast etmeye ne lûzüm var? Fransa'da Verlaine, Ronsardlar, taadüd eylediği halde bundan bir hak istiksâr-ı iktisâb olunabilir mi?

Arkamızda “Yar-ı Nadagamkâr” ile “Nadide” yazılabilmiş kansız bir edebîyât olduğu söyleniyor, muharrir şair sıkımalı der ki Fikret “Şehitlikte” manzumesini yazdığı zaman Terraki de “Terâneler” neşr ediliyordu. O vakit Ahmet Haşim Bey hemen yenir mi yılmak bir bâr şairini hâmladı. Önünde Hamitler, Ekremler, Cenâplar, Fikretler varken bir “Çal güzelim!” manzumesini yazamamış. Hâlid Ziyâlar, Câhidler, Mehmet Râûflar, neşr-i bedâi' ederken bilki 14 yaşında yazılan “Nadide” ye benzer bir şey vücûda getirememişti.

Buralarını düşünmeli biraz. Munsif-i mutedil ve kanatkâr olmalıdır. Şehâbetin Süleymân'ın (Bataklık) ya Servet-i Fünûn, nefis ve zi-hayat bir parçasıdır. Ahmet Hâşim, bunu “İffetin Karşısında” manzumesiyle mukâyese etmek istemesiydi. “Memât gelmemiş ama hayât gitmiştir” diye başlar ve Beyaz Gölgele şairini, siyah bulutlar içinde Fecr-i Âti'ye gömülmüş olarak tasavvur ve tasvir edebilirdi.

Losturacı Şekip Akif başlıca kusuru veznin intibabında “Hep ayaklar yalamakla...” mısra'ına kadar daha ağır ve melûl vezin kullanmalıydı.

..... Nazarı geçen erbâb-ı refâhiyeti takip ediyor, mısra'ındaki “Refâhiyet” yanlış müstam'el, “refâhiyyet (yâ) nın fethası halin lügattır. Bir de losturacının nazar-ı erbâbı refâhiyeti teşhise kâdir olabilir mi? Kundurasını boyatan münhasıran erbâb-ı refâhiyyet değildir.

Sonra bir sehv-i tahayyül var: Losturacı çamur önünde oturmamalı, çamurda şeklini tedkik etmemeli idi! Çünkü bu mümkün değil, “hep ayaklar yalamak...” mısra ‘ında losturacılıkla münâsebeti yok.

“Resimli Kitâp”ın bu on yedinci nüshası bir kıymet- i mahsûsayı hâizdeğildir. Râif Necdet Bey, (Şantekler) piyesinden bahsetmekle iktifâ ve artık (Fotoğrafi Almak) mes’elesinden sarf-ı nazar ediyor, filhakika isâbet-i kamile olmadıkça böyle bir bahse hiç karışmamak evladır.?

Burada bir de Mithat Cemâl’in (Harabeler)i var.

Ey periler, sükûtlar, cinler diye istintâk-ı ervâh eylemektedir. Benim fikrimce yüksek düşünmeyi öğrenmedikçe azemet-nüma yazılır yazmaya kalkışmamalıdır.

Şebâb on beş numara: Kabristân, Senib H. Hâfızama itimâdım tamım olsa idi, bunun kopya olduğunu iddiâ edecektim.

15 Mart 326

Hakkı Tarık

Bilmece

Kanımda, mevcûdiyetimde, ‘umk-ı rûhumda uyuyan verâset vahşiyeyi uyandıran, benden gençliğin bahâr masûmiyetiyle rüyâ-yı hak-endişinin pamuklu, sıcak nüvâzişlerini çalan kurt, kuvvet nedir?

Bana bazen yaşa, yaşayacaksın ve bazen öl, ölmelisin öleceksin gibi emirleri sadâkatle, aşkıyla, hıyânetiyle, nefretle söyleyen vahşi nedir?

Ve beni insanların sırr-ı denâyetini öğretmekle melûm, garezkâr, kindâr yaparak başkalarının ikbâline hasûd sefaletine lâkayd, edbâriyle memnûn yaşatan, vicdânımı – eğer mevcûdsa, taş, çamur keriz halinde koyan el kimin elidir?

Kalp-ı enzârıyla parayı gören ve gösteren burada para, ötede para, ‘aşk da para her sey de para bulan, arayan ve bu m’adenin esrâr-ı nüfûzunu anlamakla beni bir para m’uakkıbbı yapan göz kimin gözüdür?

Ne, tanımadınız mı? Bu kurt bu vahşi kadındır ve bu elle, bu göz onundur.

Yalan

Semây-ı şiir ve me'ânide kehkeşân-zâir
Olan hayalimi aşkın tenezzül ettirdi
Senin semum-u garamınla mübteki hâsır
Bu gavr-i esfel-i mâdide inliyor şimdi.

Kadınlığın o bülend fitratında en ince,
Temâyyülât-ı nezâhet ümid ederken, ben
Senin bu aşk-ı sefilin, garam-ı mel'ûnun.
Bütün ümidimi öldürdü. Ah! Hâince.

Fakat niçin sana kalpimde bir muhabbet var?
Tahassüsüm neye mağlûp bu müfteris aşka?
Niçin, neden seni kalpim sürdürür elân?

Demek bütün bu şikâyet, bu meyl-i nüzhetdâr;
Gülümseyen leb-i davetde titreyen zevke
Fedâ olup gidecekti, o hâlde hepsi yalân!

Abdülhâk Hayri

Onun Gözleri

Hâmid Suphi'ye

Siyah buluttur, toz siyah buzlu, gölgeler altında şûh bir edâ, nermin bir işve ile
şağafnûvaz gülüşler, oh kalpim. Bu peyâm-ı visalin pürlerze, siyâh tenevvürüyle
kamaşır, o kadar kamaşır ki...

Fakat ah o gözler, o siyah şiirli bulut; bazen birden bütün incelikleri, manâları,
şiiriyetleriyle kindâr, hâin bir deniz durgunluğuyla yumulur, o kadar yumulur ki kalpim
nâgihân muhtazır bir yaprak hissiyle sızlar ve o mahmûr, murakkas bulutun emellerimi,
muhteris, heyecanlı emellerimi örten muhteriz baharları karşısında bir nisân-ı fûsun ve
iğbirarı koklarım.Sonra şiirlerimin leyâl-i nevmidinde o nazlı gözleri, onun büyük

gözlerinin reng-i istiğnâsı süzüle süzüle atlâs, muhteriz baharlarıyla açılır, o kadar açılır ki titrerim.

7 Hazirân 317

İlyâs Mâcid

Uhuvvet, Adalet

-Kâdınlar için de olmalı-

Kâdiköy için mühim bir hadise-i edebîyye Aylarca sükun ve inzivâdan sonra dün akşam Burhâneddin Bey, Kadıköyde yeni hamule-yi sanatıyla arz-ı vücûd etti. Bilemiyorum, Burhâneddin Bey, ne fikre hizmet ediyor. Eserleri, intihâb husûsunda hüsn-i isâbeti mi yok, anlamıyor mu, yoksa kudret-i sanatkâranesiyle âdi oyuncak piyesleri yükseltebileceğine mi kânidir? Herhalde bu sonuncu fikir en doğrusu olacak. Çünkü zavallı aktörümüz dûş-ı sanatına yüklendiği bâr-ı bî-kıymeti taşıyabilmek için çırpındı, durdu.

Mis May beni affetsin hayat-ı milliyemiz hakkında değil bir piyes yazmak sûretiyle milliyetime karşı gösterdiği teveccühe yalnız âciz değil, bütün yazdıklarını dinleyenler minnettâr kaldılar, maamafih bence Mis May cenâbları hakkımızdaki tedkikât-i ciddiyelerini o sevimli ifadeleriyle doğrudan doğruya sâha-i matbu âta ihdâ etselerdi hem bizim için hem de kendileri için daha hayırlı, daha faîde-bahş olurdu.

Bu, öyle bir eserdir ki, bir piyesten başka her şeye benzer. Hele ilk perdesini düşündükçe hala sinirlerim geriliyor o uzun süren perdede neler yok: Adalet, uhûvvete, İslâmiyete, feminizme, demokrasiye dair konferanslar, Çerkez müstefreşeler, kocasının karşısında terbiyeli bir maymun gibi ayakta duran yirmi senelik valideler gayet namuslu bir kız sûretinde gösterilmek istenilen İkbâl ile Aşçıbaşı arasında kafes arkasında muaşakalar, uzun bi-payan, can sıkıcı buseler, hayat-ı milliyemize âid bir çok levhalar: Ta 'addüt-i zevcât, talak, zevcelerin müstebidlikleri, masûm cariyelerin iç yüzü, hafiyeler, Jön Türkler... İlh

Fakat yazık ki, bütün bu gürültüye rağmen hiçbir şey anıyamazsınız. Çünkü o bir piyes değil, bir nutuk ve kavga mecmu'asıdır. Meselâ: Müfid Bey tuhaf bir adamdır. Anlıyoruz Bir yıldız Meftununun bir hafiye mütekâidinin karşısındayız, fakat bu adam

dört beş karakterle gözüktüyor bazen ıslâh-ı nefis etmiş, bazen eski bir hafiye, bazen ince fikirli, bazen budalâ, müstebid hâsılı garip bir numunedir. Galiba onun için piyesin nihâyetinde çıldırıyor. Maamafih şu son kısımda Burhâneddin Bey'i cidden nefis buldum. Bu hikâyeyi hakikatten alkışladım.

Lâkin piyes... Bana öyle geliyor ki, Burhâneddin Bey'in şu eseri takdir ederek değil, hâtıra binâen oynuyor. Bilfarz, ecnebi bir kadın,-zannedersem mürebbiye olacak, bunu piyesindeki pedagoji derslerinden istidlâl ediyorum. -Hayat-ı milliyemiz hakkında bir eser yazıyor, bunun tercüme edilerek, oynatılması için merhûm sahne-i milliye'nin şimdiki enkâzında çalışan yegâne aktörümüz Burhâneddin Bey'e mürâcâat ediyor. Burhâneddin Bey şüphesiz piyesi baştan aşağıya berbâd bulur, fakat piyeste *Curiosite*'sini celb eden bir iki nokta var: Cariyeler, Müstefreşeler, poligâmi meseleleri. Sonra Burhâneddin Bey'in ideâli entâriyle sahneye çıkabileceği bir eseri oynamaktır. Şu piyesle kısmen ideâline kavuşuyor, çünkü birinci perdede pantolon yelek üzeri sarı kezi kaplı bir kürk giymiş olduğu halde, sahneye çıkıyor. Bir de son sahnesi mi, sahne-i cennettir. O sayede eseri kurtarabileceğini düşünüyor, kabul ediyor, oynuyor ve son mecliste birçokları tarafından fevkalâde beğeniliyor. Fakat buna rağmen bazılarıyla ben yine oyunu berbâd bulmakta müttefik kalıyoruz.

Oyunun mâhiyetini lâıykıyla anlatmak için, size bir iki misâl vereyim: Müfid Bey'in bir birâderi vardır. Herhalde büyük bir adamdır. Çünkü Müfid Bey, kendisine bir memuriyet bulması için yalvarır Nefyine karar verildiği zaman ise menfadan kurtaracağını vaad ediyor. Fakat yüzüne maske takmış kim olduğunu ne iş gördüğünü ne yaptığını bir türlü öğrenemeyiz. Biraderinin haremi, bir mühtediye; Bu bir misyoner midir, bir rahibe midir, bir feminist midir, iyi kalpli bir kadın mıdır, yoksa fenâ kalpli bir kadın mıdır, bunu anlayamayız. Bir yandan Müfid Bey'e nasihatler veriyor, diğer taraftan karısına: -Boşan, diyor hatta yardım ediyor. Şimdi zavallı bir zevce geliyor ki, bir kukladır. Sâkin dururken, tehevür eder. Tehevürü Faraday'ın cereyânı gibi münkatıdır. Mütemâdiyen bir hiddetlenir, bir söner. Bir de amcazâde mevcûd. Üçüncü perdede bir şey anlamadan ortaya çıkıveriyor, yabancı bir eve giriyor. Bu sahne âdeta Paul Virgine'den yahût da Monon Lescaut'dan alınmış bir sahne-i müessiredir (!). Garip olmakla beraber, en iyi tesbit edilmiş, en iyi ' irae edilmiş, yegâne yaşatılmış, muvafak olunmuş bir tip varsa, o da hizmetçidir.

Yine tekrar ediyorum: - Kim ne derse desin – eser, baştan başa bi- manâdır. Piyese hiç benzemiyor. Tercümesinde de öyle garabetlere tesâdüf ediliyor ki... Sahnede “ubtihâl” kelimesiyle “Ufak duradur mesudiyet” terhib-i acibini işitmek biraz tuhaf oluyor. Mesmu ‘atıma göre, bunları mütercimim haberi olmaksızın, kumpânya ‘ ilave etmiş.

Acıdır, fakat söyleyeceğim: Bugün Burhâneddin Bey’in aktörlerim dediği adamlar hakîkaten hiçtir. Tabii yalnız gördüklerim için hüküm veriyorum. Meselâ: Cevâd Bey, ‘alelâde bir insan değil. Büyük bir meydânda vatanperverane nutuklar irâd eden bir hatibi idi. Mağrûr ve müteazzam sesiyle garip bir sûrette rolünü de klâse ediyordu. Hele biçâre Yarâsa Kemiği komedisini ağlanacak bir tarzda oynayan diğer iki aktör, bilmem ne cüretle, cesâretle sahneye çıkıyor. Daha doğrusu Burhân Bey onları nasıl yanına alıyor?

Sonra... Fakat artık değil mi ?... Bununla beraber Burhâneddin Bey’in kumpanyasında sanata yaklaşanlar da eksik değil. Bunlar kadınlardır.

Dün akşam Sûzan, Arşelviz, Hraçya hanımlar iyi çalıştılar ve mümkün olduğu mertebe muvaffak oldular. Hassaten İkbâl -hizmetçi rolü yapan matmazel- şayan-ı kayd u sitayışti. Bir de ihmâl edemeyeceğim sima, ilk defa olarak şânoda gördüğüm Matmazel Mari, selis ve fasih Türkçesiyle muvaffak olunmuş etvâr ve harekatıyla komedide ciddi bir kabiliyet-i sanat gösterdi. Çalışırsa bir komedyen olur -daha genç olduğu için çalışmasını temenni ederim! ileride şüphesiz pek iyi bir komedyen olur.

Herhalde son sözüm bir Burhâneddin Bey’den bu mükemmel(!) piyesi mezar-ı nisyâna gömdükten sonra bir daha piyes intihâbında oldukça müşkilpesenddir davranmasını trupunu kendisinde vücudunu teslim ettiğimiz sanatla tevâfuk ve imtizâç edecek mertebede sahip-i hüner kimselerden teşkil etmesini temenniden ibarettir.

Hakikaten diyebilirim ki Burhaneddin Bey dün akşamki rolünde bazı ifrât ve mübalağalardan sarf-ı nazar mükemmel sûrette muvaffak olmuştur. Binaenaleyh şayan-ı tebriktir.

Ali Sühâ

Dua Gecesi

Köylüler topladıkları kuru funda köklerine ateş vermişlerdi. Hicri dağ başlarında gece oluyor ufkun kapanmış kırmızı perdeleri arkasında buluttan mechûl eller dolaşarak

leyle-i münâcâın tozlanmış kandillerini hazırlıyordu. Ah bu akşamlar menekşe renkli dağ yollarında rüzgâr dudaklarıyla ilahiler söyleyerek uzaklarda tüten garip dumanların alevlerini yakmaya giden aşağı dereleri mechûl bir aydınlıkla dövmüş gibi parlayan ve karanlık salonların avizelerinden billur gözyaşı toplayan akşamlar. Ah onlar 'azim bir şehrin bile fevk-i dağdağasında pür esrâr bir sükut ma'bedi açan, vapur düdüklerine bir istiğrâk-ı gurbet, تنها mahalleler arasındaki dilenci seslerine bir lahn-ı rikkat veren sakin akşamlar... insanlığımıza bir şeyler tevdi 'eden ah onlar!

Köylüler topladıkları kuru funda köklerine ateş vermişlerdi. Şimdi şüphesiz şehirde de gece oluyor birbirlerinden dâima uzak yaşayan ve bazı geceler yüksek kandil gözlerini açarak karanlıkları dinleyen mahpûs beyaz kuğuların hasret ve iştiyâkla hep birden ağlaştıkları duyuluyordu. Câmilerde akşam namazını kılanlar sessiz sessiz evlerine dönüyor. Fenerleri yanmamış تنها sokaklarda düşünceli ayak sesleri dolaşıyor. Hatmini bitiren büyük nineler Rus muhârebesinin hatırasıyla vatan acılarını tekrar duyuyordu. Şimdi ağıllarda eşlerini kaybetmiş koyunlar, köylerde yetim buzağılar uzaklara sesleniyor. Yabancı memleketlerde nâdim olmuş seyyâhlar muhibbelerinin göğüslerinde solan çiçekleri, odalarının duvarlarında koparılmayan takvimleri düşünüyordu. İtalya'nın büyük kiliselerinde şamadânlar ateş gözlerinden balmumu yaşlarını dökerek tesavir-i İsâ'nın tozlu cerihalarına dumanlarını sarıyor. Hademeler anahtarlarını sallayarak günlük mûsinleri içinde görünmez olan son du'acıları ikâz ediyor ve mermer sütûnlara yaşlanarak Lamartine'in *Graziella*'sını düşünenlere kapıyı gösteriyordu.

Köylüler topladıkları funda köklerine ateş vermişlerdi. Biz bu تنها dağ yollarında mehtâbın hululünü bekleyerek dinleniyor. Gözlerimizi yakan alevin karşısında evlerimizi düşünüyorduk. Fevkimizde hesapsız kandilleriyle boş bir asumân-ı ibâdet ve onunla aramızda da nüfûz eden bir karanlık vardı.

- Erenköy, Eylül 325 -

Refik Hâlid

Mâziye Karşı

Ey enzârı garik-i heybet ve dehşet eden virân

Hisarlar, kubeller, tâk-ı zaferler, kal'eler tenhâ

Karanlık, eski mahvolmuş mezarlıklar bugün nâlân

Birer şiir-i belîğ inşâd eder etvârınız hâlâ

Yosunlanmış mekâbirden çıkan âvâz-ı mâziyi
Yıkılmış kal'elerden fişkırان velvâl-ı ezhârı
Bütün sakın işittikçe döner pîşimde dünyayı
Saran bir kavmin en parlayan temâşay-ı zafer-dârı

Ne yangınlar ne muvahhiş levhâlar nakl eyliyor, onlar
O enkâzı çöken virâneler guş-u tevârihe
-Ki mâlidir zulûmler, kânlı ahlar, kanlı yaşlarla-

Ey edvâr-ı cehalet, ey leyâl-i kin ü ateşbâr!
Senin tezkâr-ı namınçün bize terk ettiğin asâr
Bugün ruhumda bir girdâb-ı nefret açtı zulmeddâr.
Ethem Hidâyet

Edebiyat Kenarında

- Mehmet Rauf Bey'e -

İspanya'nın payitahtında yüz otuz üç subû î altı nîm-mâhe, elli yedi şehri risâle-i edebîye neşr olunuyormuş.

Bu, öyle iken ehemmiyetçe, azametçe, Madrid'e fâik olan şehrimizde yazık ki edebî gazeteler pek azdır. Yazık ki peri-i şiir o melike-i hüsn, muhit-i edebîmizin haricindedir.

İşte sevgili karîilerim, ara sıra müşfik, samîmi dudaklarınızdan dökülen ve ekseriya beni düşündüren zihnimi alt üst eden şu serzenişi şu nâkise-i ilm ü edebî artık sahne-i matbu âta koymak, sizin ile baş başa düşünmek tedkîk etmek istiyorum.

Malûmdur ki her hadise-i mühime ve gayr-ı mühime sevâiksiz meydâna gelemes. Haline beraber çalıştığımız mesailenin noksan-ı hâsirin de bence birkaç validi birkaç sâik-i menfûru vardır.

En evvel okuma bilenlerimizin ekserisi, kısmı 'azamı lezzet-i mutalaayı zevk-i istifadeyi hakkıyla hissetmemişlerdir. Ömürlerini, müddet-i hayatlarını hiç denilecek kadar faidesiz romanlar, masallar üzerinde imrâr ederler. Sırf eğlenmek, sırf vakit

geçirmek için kitâp okurlar. Ciddi mutalâa dimağlarını kuvve-i müfekkirelerini yoruyor. Buna binâendir ki asâr-ı cedideye râğbet, iltifât göstermiyorlar.

İngiltere’de Bari namında bir müellif kitâbının mazhâr-ı makbûliyet olması sayesinde senevi yüz beş bin frank varidât-ı safiye temin edebilmiştir.

Fransa’da edib-i müdekkik Emile Zola’nın “Roma” ismindeki hikaye-i hikmeti iki ay zarfında seksen defa tab ‘ olunarak müşârun ileyhe yüz bin frank hasılat bahş etmiştir.

Memleketimizde ise bir biçâre muharrir senelerce yazacağı mevzuyu düşünüyor, notlar tutuyor ve vapurda, mesirede bir cümlesini tahsîh ediyor. Lokantada aklına gelen bir şeyi ilâve etmek için yemeği terk ediyor. Daimâ cinnet, daimâ beiâ-ârâm-ı sa ‘ y içindedir. Nihâyet müfid bir eser vücûda getiriyor. Heyhat ki zavallı adam sermayesini bile alamıyor.

Geçenlerde Safet Nezihi Bey biraderimiz, vaktiyle “ ‘Zavallı Necdet’in”, o fevkaâlade eserin hakk-ı tefrika ve neşrini İkdâm’ın sahib-i imtiyâzına sekiz İngiliz lirasına ah Yarabbim, yalnız sekiz İngiliz lirasına tevdi ‘ ettiğini söylerken fart-i teessürümden tûylerim ürperdi.

Fakat mütalâ âların kabahatini yazarken tahlil ederken diğer cihetinde kusurlarını, hatalarını görmemek kâle almamak insafsızlıktır.

Şairlerimizin, ediplerimizin bazıları ancak kendi rûhlarını, kendi hislerini tamik ediyorlar. Maatteesüf ekseriyâ koca bir mecmu ‘ada heyet-i içtimaiyemize aid bir şiir, bir nesir bulamayız. Hep aşk ve kadın hep perestide-i kalpime hep güzide-i ruhuma.

Filvaki bunlar gençtir. Aşk ise ruh-ı şebâbın bir peyki, bir nevvâdır ve asâr-ı fikriyenin vâlidî yalnız fikir değildir. İnsanın heyet-i mecmu ‘ası o eserleri vücûda getirmeye hep iştirâk eder: Tabiatı, terbiyesi, hissiyatı, mazisi, hâli, ihtirâsâtı, melekâtı fezâ ‘ili, fezâyihî hâsılı, rûhun ef‘al-in kâffe-i aksâmı insanın düşündüğü, yazdığı şeyler üzerinde eser bırakırlar. Hippolyte Taine.”

Aynı zamanda gerek iyiliğe, gerek fenalığa delâlet etsin mevzular ‘adese-i sanatın önünde birdir. Muharrirden beklenen şey iktidâr-ı tahrîr, iktidâr-ı temsildir. Hatta mümessilin ridâ-i nuhûseti sanatkârın sihri muvaffakiyetine ufak bir nokta-i siyâh konduramaz.

Fakat bilinmelidir ki mebzuliyet daimâ insanı usandırır. Bazen bizden saklanan çirkin bir kadını görmek için saatlerce uğraştığımız halde her gün tesâdüf ettiğimiz

binlerce pür-şiir ve şegaf kadına dönüp de bakmıyoruz ve yine malûm olmalıdır ki aşk ebedî bir menba-ı ilhâm olmadığı gibi şahsi eserler de hiçbir vakit ibtidâlikten kurtulamaz. Bütün edebîyâtlar ibtida o sûretle eş'âr-ı şahsiyenin intişârıyla başlamıştır.

Biz, ilerlemek, bi-hakkın terakki etmek istiyorsak Teophile Gautier'ye göre ha'iz oldukları manaya tâbi olmaksızın hadd-ı zatında bir kıymete bir güzelliğe mâlik olan kelimâtı suistimâl etmemeli onlarla o ebkâr-ı zâhire ile biraz da başkalarını tecessüm ettirmeli, biraz da mehâsin-i Tabiatı teşrih biraz da yeni yeni sanatlar ibda 'etmeliyiz.

Bugün her şeyimiz noksan her şeyimiz muhtâç-ı mu'âvenettir. Henüz lisânımızda *poesie dramatica* aid bir eser bile yoktur. Halbuki mezkûr şubenin musiki ile müzdeviç olması bir taraftan musikin terakkisini diğer cihetten müessir iki olmakla ahali arasında zevk-i edebîyenin daha çabuk inkişâfını kâfildir.

Garp hükümdârını sırf o gibi oyunların verilmesi için tahsisât-ı zatiyelerinden mebâlig-i külliye sarf etmektedirler.

Bizde de yirmi beş sene mukaddem Dikrân Çokacıyan namındaki sahib-i himmetin gayretiyle birkaç tecrübe yapılmış iken muahharan ıslâhına hizmet edilememiştir.

Ötede ise muhârirîn-i kirâmımız taksim-i 'amâl kâ'idesine rağmen, hem siyasi, hem edip, hem şair, hem münekkid, hem müverrih, hem piyes müellifi hasılı birer poligrâf geçinirler. Şu cihetle kuvvet inkisâm ediyor. Yazdıkları kof, hâyide çıkıyor. Buna mebni değil midir ki koca bir edibimiz koca *Hayât-ı Muhayyel* muhayyel müellif-i şehîrini bile şimdiki halde bizden okuyanlar nispeten az, âdeta mahdûttur.

Vaktiyle Poule Bourgete'nin "*Kozmopolis*" i, "*Sergüzeşt Feci*" i tiyatroya tahvil olunmuştu. O vakit matbu ât bir sadâ, bir sadâ-yı ta'riz ref' etti: -neye başkalarına yazdırdı. neye bizzat değiştirmedir? Poule Bourgete mu'terizlere:

-Çünkü böyle yapmak elimden gelemezdi, dedi iki üç istisnadan sarf-ı nazar hikâye usulüne, talimine alışmış bir muharrir kitabını tiyatro, dram şekline tebdil edemez, mevzu' u ikinci defa o sûretle düşünemez hatta doğrudan doğruya tiyatro müellifânı bile vücûda getirmeye lâayıkıyla muvafak olamaz. Paris musahabeleri"

Hele gazetecilerimiz... Biz, öylelerini gördük ki prova yerinde müsveddeleri tashîhe yeltenir. Edebîyâttan katiyyen behreleri yokken edebî gazeteler çıkarır. Temiz âsâra muktedir değillerken olanca kuvvetleriyle inhisârı o mühlik seiyyeyi terviç ederler. Ve onlar için bilinmemiş, gayr-i malûmimzalar hiçtir. Okunmamaya atılmaya

mahkûmdur. Biçâreler bilmiyor bilemiyorlar ki asıl hüner, asıl millete vatana hizmet, yetişmiş olanlara yazı yazdırmak değil, yeniden adam yetiştirmek, mustaid, lakin inkişâf etmemiş bir takım parlak zekâları hakikaten matbu âta çıkarmaktır. Filvâki memleketimizde iki üç hikâye okuyan bir makale, bir novel yazamayan roman tahrîrine kalkışıyor. Bunlardan varid olan evrak derc etmek gayr-i kâbildir. Şununla beraber bazen ufacık bir eserde öyle bir nükte-i edebîye öyle bir sanat-ı bedî'ye bulunur ki sahibinin isti'dadını tamamıyla irae'ye kifâyet eder. İşte o eseri yırtmak sepete atmak affedilemez cinâyetlerdendir.

Avrupa'da henüz kemâle ermeyen henüz sermaye-i nakdiye mâlik olamayan nevresidegan, kaleme 'alem-i tahrîrde muvaffak olmalarını temin eyleyecek sûrette namûslarını zamin tutarak, teşviken mu'âvenette bulunur. Müesseseler, cemiyetler mevcûttur. Alelhusus, insan bir şeyi yaparken en evvel onun tarihini geçirmiş olduğu safâhat-ı mûhtefeyi nazar-ı itibara almalıdır. "Mazi kâmilin ölmez insan onu unutabilir fakat o insanı muhafaza eder, bırakmaz. Her devirde olduğu gibi o bütün efkâr-ı sâlifinin mahsul ve zübdesidir. Medeniyât-ı hazıra tamamıyla medeniyet-ı mâziden çıkmıştır. Fustel De Coulanges" Halbuki bir iki zâtı müstesnâ tuttuğumuz halde bilâ-perva hiçbir gazetecenin edvâr-ı matbuâtımızı etraflıca tedkik etmediğini iddia edebiliriz. Onun için son inkılâba kadar İstanbul'da intişâr eden resail-i mevkûte ile sahib-i imtiyâzlarını yazıyoruz.

Mecmu'a-i Fünûn - Münif Paşa, Mir'at - Refik, Mecmu'a-i Mu'ârif - İsmet, Mazbuttün Fünûn - Mehmed Said, - Öteberi - Ali Rızâ, Revrâk- Nuri, Mecmu'a, Kırk Anbar - Ahmed Midhât, Sanduk - Cemîl, Kâse, Tal'at, Asâr-ı Perakende - Emin Nihâd, Çekmece - Selânikli Tevfik, Afitâb-ı Mu'ârif, Recâi Misbâh-ı Felâh - Rasih, Cihan -u Sünuh, Muhârîr Ebûl Ziyâ Tevfik, Derme Çatma - Esad-i Mecmu'a-i Ulûm - Şükri Mübâhiş-i Mütenevviç - Osman Nuri, Mecmu'a-i Asâr, Arif Musavver Meşâhir Alem Müderisse-i Edeb- Necip, Arkâdaş - Şemsettin, Musâavver Türkistân - Mıgırdîç, Mâradiç - Vassâf, Afâk - Kâmil, Medrese-i Fünûn - Hamid Vehbi , Bahar - Tâhir, Hâver - Ubeydâh. İtilâ - Hakkı, Şuâ- Muhiddîn, Nâhîd - Rızâ, Hamiyet - Râmiz, Zerât -Süreyyâ, Berk - Râmiz, Hizmet - Nüzhet, Asâr - Reşâd, İmdât'ülmedet - Abdülkerim, Sâbid, Armağân Dağârcı - İhsân, Terakkî - Nâzım. Manzara - Hüsnü, Ravza' -i Musavvere - Sü'edâh, Çanta - Pâpâzyân. Safâ - Hayrâh, Say - Halil Edîp, Muallim, Mecnû'a Malum - Mu'allim Naci, Risâle-i Hâfi - Hâfi, İsrâk - Saffet,

M'alûmât-ı Mûte 'nevvîç – Vassâf, Çantâ – Rıfat. Ş ûle – Sâfi, Şiir Rûh-u Edeb – Tevfik, Sühâ – Fahri, Çocuklara Kırâat, Hânımlar. Kamer, Nokta – Mahmûd Nedim, Mecmû 'a-i Nevâdir, Şafak - Asım, Hakikat – Râşid, Bâhçe – Kemâl, Ümrân – Ahmed İhsân, Musavver Cihân - Ali Fûâd, Medeniyet - Arif, Mirât 'Alem – Osmân Nuri, Muhit - Ali Şefik, Envar Şarkıye, Nihâl, Enver Zekâ, Şark – Mustafa Reşid, Müessin Fünûn, Pâyidâr, Te 'âvün ü Aklâm, Gülşen, Armağân, Kevkep 'Alem – Necip Nâdir, Yâdigâr – Cevâd Paşâ, Etfâl, Hafta, Aile – Şemsettin Sâmi, Teşvik-i Manzara-i 'Alem, Şule-i Efkâr – Nûri, Şark – Mustafa Reşit, Gülşen-i Edep – Cemil, Hazine '-i Evrâk – Mahmûd Celâleddîn, Güneş – Beşir Fu 'ad, Vâsıtae-i Servet – Mehmed Ali, Sıffır – Üticüyân, Zirâ 'at – Sâlim, Mektep, Maarif, Resimli Gazete – Karebet, Hazine-i Fünûn, Terakki – Kirkor, Musavver Fen u edep, İrtikâ, M'alûmât – Tâhir, Mecmû 'a-i Lisân – Bedrettin Servet-i Fünûn - Ahmet İhsân, Mecmu 'â-i Ebûl Ziyâ, Çocuklar, Mahsûs Gazete, Hânımlara Mahsûs Gazete – İbnü'l Hakkı Tâhir, Mecmû 'â-i Edibe, Pul Mecmû 'âsı – Ekrem.

Elhâsıl, zann-ı âcizaneme göre tevdiâtımız, marûzâtımız düşünülmedikçe, nazar-ı dikkate alınmadıkça gazetelerimiz revâç bulamaz, tekessür edemez. Oo emniye ise, mekteplerde edebiyatı tedrisatından ziyâde lâzım, ziyâde ehmmiddir. Zirâ: “En mükemmel edebîyât dersi edebâyı tetetbudur. Kavâ 'id-i edebbiyeyi ezberlemekten bir şey çıkmaz. En bedi âsâr husûle getirenler iyi bedi 'bilenler değildir Tevfik Fikret ” aynı zamanda edebîyâtın fevâ 'idini, m 'âmelât-ı hayâtiye olan tesirini, tesiri müfidin inkâr edecek kimse tasavvûr olunamaz, “Tezkiye-i Fikr, tezyin-i hâtıra, tasfîye '-i zevk, tavzih ve tevsî-i akliye gibi 'ânasır-ı 'akile gibi şeyler hep edebiyatın bi 'anaye kuvvetiyeti celililesine arz-ı fakar eyleyen halâtındır. Abdülhakim Memdûh”

Tiyatr – Frans'ın yatması üzerine, bütün 'eazâm-ı tarafından jüklartiye gönderilen taziyetnâmeleri, ihtimal ki aziz mutaâlarım, hatırlarsanız o müzehep iltifâtlar jüklartiye şahsına değil, doğrudan doğruya sanâih-i nefiseye, tabir diğerle cihân şiir ve edebe yapılyordu.

Memleketimizden mânada, her yerde artık kattiyetle anlaşılmış, kattiyetle tahakkuk etmiştir ki, bir milletin terakkisi, tekmili ancak zevk-i edebîyenin t 'aumünına, tâliyesine merbûttur.

Bezmi Nusret

Müdür-i Mesûl: Bezmi Nusret

Öteberi

Halecan ve tereddüt içinde uzattığımız zayıf eli kemal-i tevazu ile kabul ederek, risalemizi kâriât ve kârîîn-i kirâma tavsiye buyuran *muhterem Tanin, Sadâ-yı Millet, Yeni Gazete, Tercüman-ı Hakikat, Saadet, İştirâk, Merhum Eşref, İzmir’de münteşir, Feryad Selanik’te çıkan İğne* gazeteleriyle, gazetemiz hakkında gayet nezih, bir manzume-i takdiriye yazan şair Mümtaz Celis Bey’e beyan-ı teşekkür ve ‘arz-ı ihtiram eyleriz.

Gazetemizin diğer nüshâsı ayın on beşinde çıkacak ve artık muntazaman devam edecektir. Harekat-ı edebîyye daha doğrusu ahâlimizin asâr-ı edebîyye ve ilmîyye karşı meyli ve arzusu tezâyüd ederse ki şüphesizdir – risâlemizi haftada bir çıkaracak sahifelerini çoğaltacağız.

Şimdiki halde “*Tenkid*” namıyla bî-taraftır. O derecede ki sahibinin aleyhinde yazılacak makâlât bile kabul edilecek, kimseyi bir diğerine tercih etmemiş olmak için, asâr-ı vâride kura ile tertip olunacaktır.

Gazetemiz çıkmadan bize birçok güzide eserler veren zevât-ı azâma minnettarız. Gelecek nüshamızı tezyin edeceklerini vaad buyuran en büyük ve müstesna ediplerimizden Mehmet Rauf, Paris Darü’l Fünun muallimlerinden Doktor Lütfü, Saffet Nezihi, Celal Sahir, Fazıl Ahmed’e, Tahsin Nahid Beyfendilere arz-ı teşekkür ederiz.

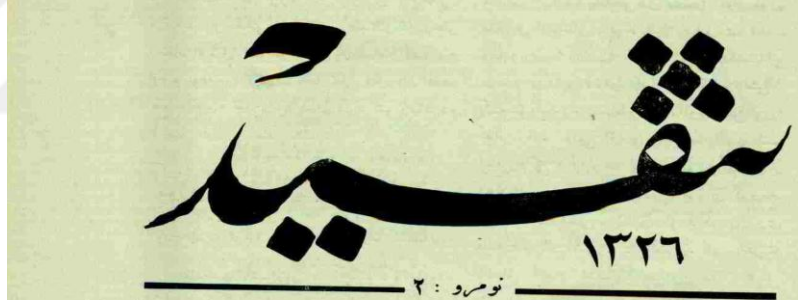
Birkaç gün evvel kütüphanelerimize *Ruh-ı Bî-Kayd; Timsâl-i Aşk* gibi nadide iki eser ilave eden Tahsin Nahid, Cemil Süleyman Beyleri tebrik ve mezkur asâr-ı bergüzideyi muhterem kârîlerimize tavsiye eyleriz.

Muharrîrin-i mütefeddirenden Hamid Suphi Bey biraderimizin *Solgun Neşideler* namındaki eseri de fantezi vadisinde yazılmış asârın en güzellerindendir. Şefik Kütüphanesi’nde satılmaktadır.

Kârûlerimize:

İdârehânemiz Divân Yolunda Kurşunlu Hân'dadır. Gazetemiz şimdilik nîm-mâhedir. Senelik abonesi otuz kuruştur. Eseri lutffedenlerin adresleriyle birer pul göndermeleri lazımdır. Derc edilen eserin müessirine o nüshadan itibâren gazetemiz hediye tenkid edilir. Konulmayanlar iâde ve sebeb-i tehirleri tenkid tarzında sâhiblerine arz olunur.

Müdür-i Mesul: Bezmi Nusret

TENKİD

1326

Numara 2:

Muhteviyât:

Bezmi Nusret Bey'e, Doktor Abdulâh Cevdet – Olimp'in Eteklerinde, Fâik Ali – İntikâd, Bahâ Tevfik, -Hicrân-ı Müzmin, Ömer Seyfeddin – Akşâm, Ali Sühâ -Reftâr-ı Matbûât, Hakkı Tarık – Hayât Yolunda, Tahsîn Nâhid – Prens Salonu'nda, Fehmi Râzî – Bomba, Abdulkhak Hayri – Tude-i Melâl, Bezmi Nusret –Resim:Ömer Seyfeddin.

15 Nisan 326

Tenkid

1326

Numara: 2

Bezmi Nusret Bey'e

Tenkid'i ve mektûbunuzu aldım. Her ikisine müteşekkîr ve takdir-hânım kuvvet-i teşebbüsünüzü kırmaktan pek uzağım. Şimdi pek fenâ ve muzır, bir fikir hükûmrândır: Teyid-i hürriyet ve tevsî 'i müfekkire vadisinde ne söylense, ne yazılrsa "Efendim doğru, yerden göğhe hakkınız var, fakat zamanı gelmemiştir" diyorlar. Halbuki hep bu teşebbüsler, gelmediği iddiâ olunan zamanın geldiğine delil ve sened-i fiilidir. "Bedbaht memleketimizde bir tütüncü ile bir kahvecinin bir gazeteciden ziyâde kazandığını daha müsterihâne yaşadığını bilmez değiliz. Fakat sevdâ-yı sanat her şeye galebe ediyor" diyorsunuz. Bu satırlar, bütün gençlerimize isâbet ve bütün he' yet-i içtimaiyemizi ifsâd eden illet-i ejderhasârı itirâf ve hikâye ediyor: Evvelâ görünüyor ki mutammih-i nazar müsterihâne yaşamaktır. Saniyen ikrâr olunuyor ki sevdâ-yı sanat, her şeye ve binâenaleyh, fikr-i müfidiyete galebe ediyor. Halbuki biz ve daha ziyâde siz hayât-ı istirahatâta değil, hayat-ı kûşîş ve muğâlebeye aşık olmalıyız. "Yaşamak korkusu" makâlesinde bu fikir ve nazariyemi tafsîl ettim. Sevdâ-yı sanata gelince **L'art L'art Pour** "Sanat için sanat" düstûrunu kabûl edenlerden değilim. **La poesie n'est grande que si elle complete le reve par l' idee par l' acte.** [Şiir, eylem ve fikir hayaliyle tamamlanmıyorsa büyük değildir.]

Hayâli fikir ile, fikri fiil ile ikmâl ederse ve ancak böyle yaparsa sanat-ı şiir, büyüktür. Diyen şair, cemiyet içindeki pek muazzam vazifesini pek iyi takdîr ve takrîr etmiştir. Gençlerimizin, genç kalemlerimizin vazife-i samedâniyesi hakikat ve hakikat-i hayât üzerine gözleri açmaktır. *Tenkid* bu hakikati nazarından dûr tuttukça dûçâr-ı intikâd olmak muhakkaktır, şiir yazılmasın sanata lüzûm yoktur demek bence mümkün değildir. Fakat nefi ' hüsne, takdim edilmelidir. Şu zamanımızda ancak Hüseyin Suâd Bey'in:

"Girit'in çok yaşamış yırtıcı bir kartalına
Sorunuz kaç kişinin beynini bel ' etmiştir;
Nice biçâre çocuklar, nice biçâre ana
Parça parça kuşa kurda yem olup gitmiştir."

Kıt'asıyla başlayan "Açmayalım, Kaçmayalım" manzumesi gibi bedâyi vücûda getirilmek arzu edilmesini isterim. Muhtelif 'anâsırdan ve fakat münferid bir kumandanın kumandası altında muttarit ve tevânâ adımlarla geçen bir saf asker nice en ulvi bir manzûmedir. Sokakları uyuz köpeklerle, fare, kedi, tavuk laşeleri ile mali bir memlekette telefonsuz, elektiriksiz, şimendifersiz, fabrikasız, ticaretsiz, sanayisiz bir cem'iyetde şairlerin, mûharirlerin, mûnekkidlerin işleri Fransa ve İngiltere'deki hem-mesleklerinin işlerinden ayrı olmak lâzım gelmez mi? Her şeyden evvel yaşamak lazım maddeten yaşamak lâzım. Dimâğlar ne kadar mühbit-i 'uluvviyat olursa olsun, kökleri yine midelerdedir. Efkâr-ı münevvere ashâbı mensup oldukları cemi'yetin dimağları makamındadırlar. Midesi harap bir vücûdun bir şahsiyetin dimağı ne feyz gösterebilir? Anadolu aç ve çıplaktır. Rumeli nâr içinde ve mûhtâc-ı nurdur. Yemen'e ve Afrika-yı Osmânîye ve Türkiye'nin her tarafına mekatib-i ibtida'îye mu'alimlerinden müteşekkil birer ordu sevk olunmalı. Bu yapılabilir mi? Bu yapılıyor mu? İşte *Tenkid*'in en mutena bir mevzuu. Bu dakikayı kemal-i himmetle takdir etmiş bir genç görüyorum: Satı Bey. Onun geçen gün Tüccarzade Hilmî Efendi vasıtasıyla neşrettirdiği (Fenn-i Terbiye) en hakiki ve en emin bir inkılabın bizâat-ı istihlâlidir. Yüzünü görmediğim bu Sâtı'yı kitabını gördüğümünden beri kalpimde taşıyorum. Bu münevver zekâyı bağrıma basmak için iştîyâkım feravandır. Hamiyetli gençlerimiz galeyan ve cûş-i hamiyetlerini asâr-ı ciddiye tercümesine sarf etsinler. Ahmet Refik Bey'in (Tarih-i Medeniyet) tercümesi en celî ve en metin ve mukarrer bir hamiyet ve himmetin burhanıdır. Hem mütercimine hem tâbiine çok teşekkür borçluyuz.

Maksattan tebâüd ettiğimi zannetmiyorum: Payidar eserler vücûda getirmeye, en zi-hüküm ihtiyâcât-ı kavmiyemize takdire ve bunları tesviyeye ne kadar muktedir olursak payidâr ve muktedir bir ictimaiye-i mütemeddine teşkil ettiğimize o kadar mu'temed olabiliriz. Tâ-be-mahşer istikrâz ile bir heyet-i memleket yaşayamaz. Menâbi'-i serveti yed-i ecânibe düşen bir memleket fakr-ı mü'ebetle fakirdir. Her evveliyeti, **(initiatif)** her işi hükümetten bekleyen bir millet sin-i buluğa ermiş değildir. Âkil değildir, hür değildir, muhtâr değildir. Her yazdığımız yazının mevzuu bunlar olsun. Biz her şeyde hükümetten mu'avenet bekliyoruz. Halbuki her şeyde biz hükümete mu'avenet edecek bir halde bulunmalıyız. Bu saadet-i mefkûreye çıkan yollar, artık mesdud değildir. Yollar mesdud değildir demek yollar tiftik halılarla ferş olunmuş demek değildir. O yollar müşkilat ile müzeyyen ve mübecceldir.

Fakat bu keyfiyet, kuvvet ve içtihad-ı lâzımı tenkıs değil, tezyid eder:

Gına görüldüğü nispette azim olur müzdâd.

- Bu sahne-yi emele müşkilat lâzımdır.

Baki Muzafferiyet-i Hakk

25 Nisan 1910

Doktor Abdullah Cevdet

Olimp'in Eteklerinde

-Kardeşime-

Bu âşîyan-ı esâtir olan nîşib ü firaz

Hayal içinde ve hep sayedâr ve pür-mehtap,

Bütün bu havzanın üstünde bir serab-ı müzab,

Açar tellal ile vadide bir hadika-yı râz,

Revan-ı şeb yine rûh-u aşina-yı hülyadır

Bu sanant-ı mûnise mevdu ' olan tahassüsler

Sürûd-u zulmet ü mehtaba inkılap eyler,

Bu arz-ı nâime güya riyâz-ı rüyadır.

Hava-yı saf-ı muhitin, hayat-ı eşyanın,

Serair-i şeb ü mehtap içinde titrediği

Böyle meşhûn şiir-i tenhayı

Dakikalarda vasiü ' n-nüzzâra bir kayanın

Memerr-i sâkit asâr olan başında bu hep

Girye-zâd-ı şuûn olan çocuğun

Makarr ü velvele-gah-ı cidâl olan yorgun

Hayatı bazı bulur bir gunûde-gah-ı ta ' b

Kucaklaşır gibidir cuda hep ziyâ ü zılâl

Olur lika-yı tabiatta cabeca manzur

Nur-ı pür-saye, saye-yi pür-nur

Senin de fecr ü gurubun var ey şeb-i âmâl!

Benim başımda cenâh-ı siyanet-i Mevlâ
Gibi meftûh olup sema artık,
Ne vahşet şebi hisseylerim, ne yalnızlık...
Muhit-i ruhum olur, rûh-u âlem-i bâlâ ,

Ve nagihan duyarım na-şinide bir name:
Şeb-i aşıyan ve şeb-i elhan ü şeb-ruh ve şeb-per
Bir hayalet gelir durur ve iner
Mahall-i raks-ı hayalat olan nişimenime

Uzak sitârelerin nûr-ı nazrasıyla gülen
Bu hayal-i münevver ve şâtır,
Bu âşinâ-yı nihan-çehre bir heyuladır
O mülhemât-ı melâik-semât-ı şiirimden.

İntikâd

Geçen nüshalarımızla intişâr eden “İntikâd” makalesinde ne edebiyatta, ne felsefede, ne de ulûm ve fûnûnda kâbil-i istinâd bir hakikat, binâenaleyh bir kanun-ı tenkid mevcûd olmadığı iddia edilmiş ve uzun uzadıya ispât olunan bu iddiadan sonra münekkîdînin bu husûsda kavânin vardır demelerine nakl-ı kelâm olunmuştu. Acaba bu söz abes mi idi?

“-Hayır, çünkü tenkid için mutlaka kanûn ve mikyâs olduğunu iddia etmek de münekkîd için bir hile-i muvaffakiyettir. Kazanmak için her şey meşru olduğu gibi – neticede muvaffak olunabildiği takdirde – bu hile de meşru ve şayân-ı takdir addedilir. Lakin muvaffak olunamazsa her şey sahibi içindir: Hilekârlık, adilik hatta budalalık bile! ...”

O halde bu kâvanin nedir? İşte şimdi de bunlardan bahsetmek istiyorum. Lakin zannetmeyiniz ki, ekser gençlerimizin yaptığı gibi Fransa’nın daima iki isimli ve mutlaka “esse...” kelimesiyle başlayan üç buçuk yahut beş franklık kitaplarının birinden sayfa sayfa hem de yüzde sekseni yanlış olmak üzere tercümeler yapacağım...

Hayır, ben yalnız kendi düşündüklerimi kendi tecârib-i şahsiyemin netâyicini söylemek istiyorum.

Canınız sıkılmazsa dinleyin:

1-Bu dünya da “ sır” denilen şeyi icâd edenler nasıl masum ve şayan-ı merhamet kimselerse, “Her laf söylenmez” kâide-i acz beyanına riayet edenler de öyle sersem ve zavallılardır. Bence ne sır ne de söylenmez laf vardır, her şey aşikâr, her söz kabil-i ifşâdır. Yalnız evvelkisini anlamamanın ikincisini de anlatmanın kurnazlığını bilmeli! ..

2-Her fikrin müteaddid ve mütenevvi ifadeleri olur. Bu söz yalnız bir türlü değil, birçok türlü söylenebilir.

3-“Hakikat-i mutlaka” terkibi saçma olduğu gibi “Hüsn-ü mutlak” sözü de bî-manadır. En güzel şeyleri en çirkinlerinden ayıran kava id mutlaka hayal, mutlaka “ nokta-i nazar” dır. Binâenaleyh her şey çürütülebilir.

4-Tenkid ancak batırmak için yapılır ve kendisinden beklenen şey mutlaka bir şöhrat-i şahsiye teminidir.

Bunları uzatalım ve açalım: Temin-i şöhratin en kolay, en emin tariki, efkâr-ı hâzıraya zıt bir vaziyet-i kelâmiye ahzı olduğunu öğrendikten sonra herhangi bir eserin iyiliğinden, güzelliğinden, kıymetinden bahssetmek bir şiire, bir hikâyeye, bir romana, bir piyese taraftar olmak hayat-ı ilmîye ve edebîyede ebedi bir hezimete miskin bir şöhratsizliğe hazırlanmaktan daha doğrusu manen ölmekten başka hiçbir şey değildir.

İlk tenkidin nasıl ve ne fikirle yapıldığını, ne gibi neticeler hasıl ettiğini düşünürsek bu husûsda daha katî bir fikir hasıl edebiliriz.

İyi yazılmış bir eser için “iyi” demek hiç lüzumsuz, hatta sanat nokta-i nazarından faydasız ve muzırdır. Meseleye daha ziyade nüfuz olunursa – burada tuhaf bir riyâ da nazar-ı dikkati celp eder. Hem her şeyden sarf-ı nazar doğrusu bana, “ şu eseriniz pek güzel!” deseler aynı riyaya mazhar olamayan diğer eserlerimin hüsrânını düşünerek müteessir olur ve o riyakâr münekkide o meziyetsiz meddâha hiddetlenirim.

Binâenaleyh tenkid, her şeyin hem iyisini hem de fenasını ayırmak, seçmektir. Sözü asla bir hakikat olamaz. Belki bir hile, bir eseri kolayca çürütmek için bazen mürâcaat edilebilecek bir vasıta olur. Vurulacak ve darbenin tamamı, tesirini hasıl edebilmek için meşru, makbûl addolunması iktizâ eder.

Arkadaşlarımdan bir zât vardır ki daima nâkıs düşünür. Fakat bazen o noksanlarıyla beraber o kadar iyi şeyler söyler ki hayret etmemek mümkün olamaz. Kendisine bu fikrimi anlattığım zaman biraz gülerek dedi ki:

-Azizim bence her eser bir kadındır. Bu tenkid edilebilecek bir eseri baştan biraz medh etmek tıbkı bir kadını “ Ohh, sen ne kadar güzelsin biraz göğsünü açmaz mısın?” Terâneleriyle soymaya, çıplak bir hale getirmeye benzer. Bu sûretle tekmil nekais-i hüsn meydana çıkacağı gibi vurulacak kama darbesine de iyi bir zemin hazırlanmış ve kalpin yeri daha kolay ve daha emin bir sûrette tayin edilmiş olur.

Münekkidler için öyle bir üslûp, öyle tannan ve muhteşem bir ifade lazımdır ki, mutlaka kârii meftûn etsin, çünkü cazip ve seyyâl bir üslûbun sihr-i tesirine kapılmayacak pek az insan vardır. Her hakikat; kavî ve oldukça uzun müddet için bir iğfâl olduğu gibi tenkid de -mana-yı tâmmıyla- bir iğfâlden başka bir şey değildir. Binâenaleyh her şeyde olduğu gibi tenkidde de serd edilen efkârı kâriye kabul ettirmek için evvela onun muvâzene-i akliyesini bozmalı, yani bir nevi manyetizma yapmalıdır. Bunun için de en birinci tarîk üslûp ve ondaki cazibedir.

Tenkide, mutlaka efkar-ı umumiyede yer tutan bazı şeyleri de vermekle girişmeli ve gayr-ı mahsûs bir ihtihâ ile eserin öyle bir noktasına darbeyi indirmelidir ki, kâri, bizzat hükmünü vermeye mecbur olsun ve daha son satırları okumadan sahib-i eserden nefret ettiği kadar münekkid için bir hürmet ve muhabbet hasıl eylesin!... Asıl dikkat olunacak cihet burasıdır.

Artık son satırları nasıl idare etmek lazım geldiğini anlarsınız değil mi? ...

Bu satırlarda: “Muharririnin elini sıkarım”. “Kendisini tebrik ederim” gibi beylik tabirlerin ne kadar soğuk ve mani -i muzafferiyet olduğunu söylemeyeceğim. Fakat ilave edeceğim ki en büyük ve istihzâ-alûd darbeyi bu son sözlere gizlemek kadar muvafakiyetli bir usul tasavvur olunamaz.

Hasılı tenkid denilen bu imtiyâzlı yazılarla her şey söylenir, her şeye muvaffak olunabilir, yalnız söylemesini bilmelidir.

Galibiyetin telakkiye tâbi olduğunu bilenler tenkidlerinde asla mahviyete, mahcûbiyete daha doğrusu masussiyet ve riyâ isti'maline mecbur olmazlar. 'Alem-i

tahrir, zemin-i matbû 'ata çıkarılan her eser şüphesiz sahibi tarafından beğenilmiştir. Artık düne gelinceye kadar adab-ı tahrirden addolunan, fakat hakikatte derin bir yalancılık ve riyâdan başka bir şey olmayan “Her ne kadar killet-i bizaam bu gibi mehâm-ı asârı tedkike kâfi değilse de” “Zann-ı cizâneme kalırsa” “Fikr-i kasırânemce” gibi sözler, hatta “Filan müellifin bu husûsdaki efkârı” tarzındaki müsteşhedât-i zelilâne asla bir tenkidde yer bulmamalıdır. Mağlup olmak için en büyük sebepleri bunlar teşkil eder. Bu tarzda yazılmış tenkidler kâriin nezdinde pek zayıf telakki olunacağı cihetle gerek tenkid olunan eserin müellifi ve gerek bir diğeri tarafından vaki ‘ olacak en küçük bir itiraz münekkidin tamamıyla sukutunu intâc edebilir.

Efkar-ı umumiye, –geçen makalemde de bahsetmiştim.- Cereyan-ı efkar vesâire gibi terkipler hep birer hiledir. Öyle birer hile ki henüz kimsenin istimal edemediği bir tarzda istimal olunursa kazanılır. Değilse fena...

Bence münekkidler herhalde zeki ve kurnaz olmalıdır. Ve bir kurnaz için hiçbir şeyde müşkilat yoktur. Batırılması icap eden müellifi çok yeniyse zirzoplukla, manasızlıkla, itham edersiniz, çok eskiyse hayidelikle, geri kalmış olmakla ...

Şiirde vezin ve manaya ehemmiyet vermeyen bir şâir-i bî-kaydı kavâ'id-şikenlikle lekelerken asla bu hatalara düşmeyen asabi bir rûh için de usûl-perest, esir-i kavâ'id gibi tabirât-ı istihzaiye icâd olunur.

Daima sanat terennüm edenlere acı bir tebessümle bunun bir nevi sersemlik ve maraz olduğunu ihtâr ettiğiniz zaman unutmayınız ki şiir ve sanatı sevmeyenleri de behimiyetle, hissizlikle alçatmak iktizâ eder.

Bilhassa daima hakikatten bahssedenlere katiyyen anlatmalıdır ki bu dünyada sabit ve ebedî hiçbir şey yoktur. Her şey nisbidir, muvakkattır.

Daima tebdil-i fikr etmeyenler, tekâmülden mahrum bir takım zavallılardır. Çünkü terakki tahavvül ile husule gelir ve sebat-ı tahavvüle mani olacağı cihetle binnetice terrakiye de manadır. İşte kavâ'nin-i intikâd! ...

Zannederim ki hâlâ kendi kendimizi aldatmakta ve daha evvel yaşadıkları cihetle bize nispeten kat kat cahil olan ecdadımızın birçok yanlış telakkilerine, hatalı fikirlerine râm olmakta devam etmeyiz.

Baha Tevfik

Hicran-ı Müzmin

Güneş gurub ediyor... Ellerim cebimde,
Hazin bir infi 'al ile ben penceremde
Beklerim senin hayalini, ah ey güzide-i rûhum!
Bu intizâr ile, asude, geçti hâb-ı sinîn...

Güneş gurub ediyor ... Gözlerimde işte senin
Nigâh-ı dûr-ı füsûnun uyandı; mecrûhum!
Bu iştiyâk ve hararetle, “ nâim ve mahrûm”
İçinde böyle soğuk bir sükûn-u sengînin...

Güneş gurub ediyor Şimdi bir bahar gecesi
Hulûl eyleyecek durdu rüzgarın nefesi...
İçimde bir acı her günkü hüzn-ü me'nûsum!

Güneş gurub ediyor... Ah işte söndün sen
Zılâl-i şeble, evet ben bugün de me'yûsum.
Gurublarla tulu eyleyen ümidimdir...

Ömer Seyfeddin

Akşam

Baha Tevfik'e

Nihayet zamanı gelir ve güneş tıpkı bir iftirâka hazırlananlar gibi her adımıyla gelmesi mecburi olan an-ı pür-ıztırâba biraz daha yaklaşıp ufuktan kaybolan muazzez bir hayal, bir sevgiliyi götüren bir vapur, defnedilen bir ölü. Te'sir-i müeyyisiyle kendisini bizden gizler.

Şimdi uzaklardan yavaş yavaş menâzır azalır ve silinir. Ta uzaklara kadar giden nazarlar bir ri'cat-ı elîme ile daha yakınlar gelir. Sivri beyaz minareler yuvarlaklarını kaybederek muhîtlarını doldurmaya başlayan meçûliyetler içinde bir işaret-i taaccüp şekliyle bi-mana durur. İbtida renklerinden ve gitgide mücessemîyetlerinden mahrûm kalan bütün evler ölü bir kartal gibi mehib ve esrârengiz beklerler.

Menâzır ve eşyayı yavaş yavaş böyle nazardan silen eller kalplerin hassas köşelerini açar ve kalp ûmumi kâinât yaralarının gündüzle unutilan, susan ızdıraplarını daha ziyâdeleşmiş daha şiddetleşmiş olarak 'avdet etmiş bulur.

Herkes düşünür.. Anneler, uzaklardaki yavrularını, hudutda her gün ölüm ve yokluk bekleyen askerler köylerinin yeşil söğütleri altında son buse ile vedalaştıkları nişânlılarını öksüren, zayıflayan hastalar, yarını şâir de kendi kalpini ve herkesin kalpini dolduran elemeleri düşünür.

Herkes dalgın mütehayyil esir-i melâl ve elem düşünür, kalpleri çarparken birden gözlerinin artık görmediğini dumanlandığını hisseder. Gözleri ıslanmış, alnını yeis ve gam gölgelendirmiştir. Şimdi her şeyin, herkesin eleminden bir parça alarak mahmûl-i ızdırâp olan nâsiye-i kâinâtta da binlerce zılâl-i matem ve endişe birikir... Ve bu tude-i yeis ve saye akşamdır.

Kızıl Toprak: 24 Mart 1326

Ali Sühâ

Reftâr-ı Matbu ât

Nisan 11 Pazar

Reftâr-ı matbu âtın birinci sahifesinde beni hem tâzir hem takdire lâıyk görenler bulunmuştu ve bence bu taârız pek tabii olmakla beraber mani-yi takdim ile bir ka'ide-i fikhiyeye arz-ı mutâva'at eylemek müreccah görünmüştü. Lâkin sonra başka bir tecrübe-i taliye fikrini daha selim daha savab bir fikr addederek işte ikinci makâleye son iki hadise-i neşriyeyi yeis ile ibtidâr ediyorum:

Bu iki hadiseden biri Mekteb-i Sultâni vaka'sına teferrü ediyor. Mekteb-i Sultâni vaka'sı matbu ât-ı rûzmerrenin dehan-ı tenkidinde dolaşdı durdu, fakat bizce Fikret Beyefendi'nin mektepten infikâkı herhalde badi-i teessür olduğu halde vakanın mahiyet-i esasiyesinden bahse maksad müsâit değildir. Ancak bunda bizim nokta-i nazarımız Fecr-i Ati encümen-i edebîyesinin ibraz ettiği akılâne ve bahadırane vaziyete mu'teriftir.

Maarif Nezareti bir şairin birine bir alem tayin ettiğini makam-ı tefâhürde söylemiş idi. Encümen o vakit bir şeca'at-ı edebîye gösterdi. O vakit necip ve bülent bir sayha-i teyakkuz çıkardı. Bir şairin aynı zamanda bir alem olmasından teğâfûl edilmemesini anlattı.

Ben kendi hesabıma bu şeca'at-ı edebîyeden teselli-yâb oldum. Daha iki ay evveli hürriyetimizin yegane bir 'amil-i istihsâli bundan müzeyyifâne bir cümle ile yad olunuyordu. O şair-i insaniyet bizden -kendi tabiriyle söylüyorum- bir şeca'at-ı edebîye göremedi ve hâlâ da görmüyor.

Biz ki yaşamak için insanî, samedanî, cavidanî bir hayata mazhar olmak için hakikati bilmeye, hakikati neşr etmeye ve böyle yapmak için böyle bir rezm-i edebî bir şeca'at-ı edebîyeye muhtâçız. Fecr-i Ati'yi sebil-i hakta bir talia-i mücehheze görmekle elbette müteselli, elbette şâd oluruz.

İkinci hadise: Fecr-i Ati ile *Hande* meyânesinden tebâdür eyledi. *Tenkid* ile hem-tevellüd olan bu gülünç gazete ikinci nüshasında Fecr-i Ati azası'ndan bir kısım-ı gayr-i muayyene raci' olarak çirkin bir fıkra neşr eylemiştir.

Velez muvaffakiyet görülmemiş olsun. İlim ve irfân namına toplanmış genç erbâb-ı kalemin daima teşci' ve tevkiri lâzım gelirken böyle âdi imâlarda bulunmanın vezâif-i insaniye ile ne derecede kabil-i telif olduğu teemmül etmeden anlaşılır.

Tenkid ile hem-tevellüd olan *Hande*'den ibâret kalmıyor. Matbû 'at 'alemine garibeler yadigar etmekten başka hareket-ı şebâbı sû-i tedvir ve teselli-yâb-ı isti'mal eden bir gayret-i bî-faide de gittikçe iştîdâd ediyor. Fransa bâzâr-ı neşriyatında çoktan mahkûm-ı iflâs olan hikâyât, Bab-ı 'Ali Caddesi'nde fevkal-me'mûl bir derecede itibârını arttırdı. Matbaalardan kitapçılara, kitapçılardan kütüphanelere bir cereyan-ı her-dem tuğyân vardır ki bunu görüp de müteessir olmamak mümkün olmuyor (Fecâat-engiz, merak-âver) gibi yanlış tavsifâtı cerâid-i yevmiyenin son sayfelerinde görülmekle kalmıyor halkın ve şüphesiz zümre-i şebabın gösterdiği inhimâk ve râğbetle bu yanlış ve muzır telakki fiilen tasdik ediliyor. İşte bu istilâ-yı has u haşâk altındadır ki en feci ve endişe-âver romanlar teşekkül ediyor.

Bugün bir İngiliz kavmi bir Jül Sezar'ı tedkik ve tefahhus edecek eller, ya sehpa üstünde ispihtizmanın vâhi tecrübeleriyle uğraşır. Yahud da *Binbir Gece* efsânelerinin ta'dad-ı sahâifiyle meşgul olursa bizim için artık âtiye (elveda) demek düşer. Bütün bu kıymetsiz hikayeleri okumakla geçen kıymetli zamanların bizde pek acı ve nâ-kâbil-i izale nedâmetler bıraktığını hissetmeliyiz. Evvelce de yazdım. Hayat-ı hakikiyi, vezâif-i

hayatiyeyi cennet ve cehennemi, nur ve niranı bilmeliyiz. İşte bizim en ulvi ve pür-fazilet vazifemiz!

Bu siyah nokta üstünde neden bu kadar tevakkuf ediyorum. Bunun sebebini gazetenin sebeb-i tesissinde aramalıdır. Hiç söylememek mümkün müdür ki bu mühimme-i fikriye heves-kâran-ı edebin yazılarında daha vuzuh ile göze çarpıyor. Mütala 'atımı misallerle teyid için mektebliler namına çıkarılan *Edep* gazetesinin üçüncü numarasını ele alıyorum. “En- naru eşeddü minel-intizâr” kavlinin ka'ili Ahmed Muhtar Efendi'yi (şimdi ah şimdi o sevdaların, o tatlı hatıraların hurde-hâş olmuş mecrûh ve münkesir enkaz-ı hazininde başka elimizde ne var: Bir demet hiç!) diyen Hüseyin Avni Efendiyi derslerini ihmâl etmiş olmakla ithâm edersem darılmamalıdır.

Şebâb gazetesi maalesef bize pek fenâ misâller daha ihzâr etmiştir: Tabiat-ı hulkiyesi iktizassı olarak daima kuşe-i güzin-i vahdet olmak ve bu yolda bir takım efkâr-ı ulviye ve felsefiyeyi tedkîk etmek için, daima tahayyülât-ı vadi-i bî-nihayesine atf-ı enzâr-ı müştakane eyleyen Adilzade A. Adil Efendi'nin efkâr-ı ulviye ve felsefiye tetkîkine olan meylini teşvik ile beraber tahayyülât-ı vadi-i bî-nihayesinden nazarlarını ayırmak isterim. Bir çocuk için maziye tahassür etmek kadar na-münâsip bir temenni olamaz. Kabza-i ihtiyârında şân ile selâmet ile mâlâmal bir istikbâl olunca geçmiş zamanı yad ile dem-güzâr olmak, irticâ 'ın bence en müdhişlerindendir. Mademki okumak, yazmak melekesi peyda olmuştur, dimağı en muğazzi maidelerle tenmiye ve tenvvir edip ilerlemeli. Lakin vaktinden evvel isti'cal edip mahrumiyetiyle mu'âtip olmamalıdır. Yoksa bir çocuğun medhinde ser-te-ser ettikçe pervâz-ı asuman-ı hikmete feyz alır. Hüsn-i zekâsından zekâvetmend olan esb-i rif'at koşturur ve Allah feyfa-yı izzete şu meydan-ı fesâhette cihân durdukça ol masum dolaşan düşmana karşı hemişe eylesin cvelan gibi mevzun olmaktan başka bir meziyeti olmayan satırlar ya hiç okunmaz veya teessüflerle okunurlar.

Fazıl Ahmet Bey'in (*Arkadaş*)'da muharrer terbiye-i ve fikriye makalesini okumalarını bütün heveskârana tavsiye ederim. (*Arkadaş*) rûfekâsı arasında cidden mütemâyiz olduğundan kendilerini bilvesile tebrik etmeyi de borç bilirim.

“Dünküler, bugünküler” bahsine ait olarak *Tenkid*'in birinci nüshasında bazı mutala 'atım vardı.

Celal Sahir Bey'in de 18 Mart tarihli *Servet-i Fünûn*'da aynı bahse mütealik bir makalesi intişâr etmiştir. Mutâla 'atımı bu makale ile müeyyed gördüğüm için buna 'avdet

eylemekten rücu ediyorum. Bu nüshada Bedbini ve Lokad'ın Karşısında bilâ mübalağa ve bilâ ri'yâ güzeldir. Mehmet Behçet Bey'in "Leyal-i Hicranı"nda kafiye yalnız musahamasını bir nak'ise addediyorum. Raif Necdet Bey bu haftaki *Resimli Kitap*'ta bu kafiye hatasına bilhassa ve bi-hakkın itiraz ediyordu.

Muhterem bir Şairenin Defterine manzumesini de Celal Sahir Bey'in olmak itibariyle beğenebiliyorum. *Servet-i Fünûn*'un bunu takip eden nüshasında nazar-ı dikkatim (Siyah Çarşafı) lıya initaft ediyor. Şâir bütün hayatında beklediği kadını nasıl tahayyül ediyorsa öyle siyah çarşafı bir kadına tesadüf ediyor. Sert bir verven kokusuyla gâşy oluyor ve o kadar dalıyor ki siyah çarşafa basıyor ve ah diyor. Pardon o vakit şâir bu gaye-i hayâliyi görüyor ve gösteriyor ki siyahdı bu kadın bu zarif ve müstesna kadın bu hırçın ve sevdakar verven siyahdı. İşte asıl fanteziyi hatta asıl şairi bu noktada fark ediyorum. Fakat benim aziz şairim eğer kadının siyah olduğunu söylemekle hayalinizin bir sukût-ı elim ile târümâr olduğunu anlatmak istemiyorsanız eğer, hakikaten meftûn ve mütehassir iseniz beni bu hayale ebediyen müterakıp veya müter'akıp göremeyeceksiniz.

Ali Sühâ Bey'in "Felaketten Sonra" namındaki eserinden:

-Meselâ babana ait bir şey mi?

-Hayır! Hiç bilmediğim görmediğim bu zavallı adamın bende damarlarımın içinde dolaşan mar'iz kanımdan başka bir yadigarı yok.

Satırlarını Erbâb-ı Fennin tahliline arz ederim. Herhalde bir kelime hatası olacak. Çocuğu besleyen anasının kanı olduğu takdirde bu hatayı kabul etmek ehven olur. "Muhavere-i Hissiye" manzumesinin son mısrasında böyle bir kelime hatası vardır. Deride de yırtılmış manasını ifade edince izn-i leyâlin o muhavereyi hiç de işitmemesi iktida ederdi. Delik başka yırtık demek başkadır. Manayı maksudu nefy ve isbât için bu fırka-i ri'âyet lâzım gelmez mi? Celal Sahir Bey'in ikinci "Ufkun Karşısında" manzumesinde şu parçayı minnet ve memnuniyetle iktibâs ediyorum:

Ya bu gözler pür hararet ve fer

Kalpinin kışlarında parlayarak

Seni teshin eden güneşçikler!

(Ana) manzumesi "teselliyet" kelimesindeki "y" nin müşedded okunması mecburiyeti gibi cüz'i bir kusuru olmakla beraber son *Servet-i Fünûn*'un bir şiir-i pâkizesi olarak "Bedbini" manzumesine terfîk edilebilir, Ali Canip Bey'i tebrik ederim.

Resimli Kitap: Haşim Nahid Bey'in "Burhan"ı, fena değil: Şu kadar ki şiir-i şebâbı zayıf ve muntazı olmuş bir vuzu'un tekrarı mûcib-i muahaze olmayacak mı?

Halide Salih Hanımefendi'nin hikâyesinden son birkaç satırı naklleylemekle makaleme bir kıymeti mahusûsa izafe etmek isterim.

-Quo Vadis Seineur.? [Nereye Beyefendi]

-Hayat-ı Muhayyel

Ah o hain, o yetişilmez uzak hayal! Daima hasretlerde, mahrûmiyetlerde var olan muhayyel hayat! Bazen seni dayanamaz da zevcelerimizin açık, müşfik çehresinde zevcimizin vefâkar, sakın 'ubudiyetinde göremeyerek belki hiç olmadığın vücûtlarda ararız.

Bu ikinci makaleyi bu hikaye-i ber-güzidenin etira-ı nefasetiyle bitirmezden evvel, buraya kadar hep hariçdeki asar ile iştigâl ettiğim için biraz da muhterem komşularımın istifsâr-ı hatrını bir vazife bilmişim. Lakin Bezmi Nusret Bey bana mukavemet-i berendaz bir sahib-i imtiyâz tavrıyla emr etti ki:

Tenkid bir masuniyet-i husûsiyeye maliktir, o kadar!

Hakkı Tarık

Hayat Yolunda

-Sana-

Fakat niçin güzelim olmasın düşünsenize

'Avalimin bile teşkili arz eder ki bize

Bir imtizaç-ı müselsel hayata hakimdir.

Tevafuk işte cihan hep bununla kaimdir.

Beşer doğar ve hayatın bütün feca 'atine

Tahammül etmeye mahkum olur... Onun sade

Cebin-i yeis penâhında bir emel vardır.

Zalam-ı rah-ı hayat hep emelle nevvardır.

Beşer o gaye-i amali ömür içinde arar.
Bulan garik-i meserret.. Ve bulmaya ağlar.

Cenab-ı hak yaratırken düşünmüş insanı
Ve lutf edip bu sekametli ömür içinde anı

Tehî ve aciz ve bî-his bırakmamış bir de
Şerike olmak için derdine, felâketine

Kadın denen mübarek vücûdu halk ederek
Ve kalp-i safını şefkatle, aşkla söyleyerek

Tekevvün-i beşeri imtizaca rabt etmiş
Ve ruha his eyleyivermiş garam için hahiş

Demek ki hilkaten insan muhabette meyyal.
Bu meyli aşk ile baki cihanda istikbâl.

Tezevvüç, işte tezevvüçde imtizaç aranır.
Tevafuk etmesi hissin müşabih olmasıdır.

Demek ki zevce ile zevcinin seviyeleri
Tahassüsâtı, ve hatta bütün düşünceleri

Müşâbih olduğu nispette aşk olur ka'ım..
Niçin o halde niçin biz niçin sevişmeyelim?!

Düşünün ki biz ne kadar ruhen imtizâç ederiz.
Bizim tasavvurumuz, fikrimiz ve meşrebimiz

Bilirsin. Ah bilirsin ki daimâ tee'vvüm

.....

Revâmıdır güzelim kıyl-ı kâl olur diyerek
Hayatı, hissi, zekâyı ve aşkı mahv etmek? ! .

Sebeup nedir neye ifşâ-ı ruha mani ne?
Niçin sükût edelim, sevmiyor muyuz söyle? ! .

Eğer bu aşk değilse neden – ricâ ederim.-
Huzûr-u sâf-ı cemâlinde titriyor kalpim? ! .

Senin de kalb-i şefikinde yoksa hiç sevdâ
Nazarların niye mana-yı aşk eder ifşâ? !

Hayır hayır güzelim ..Sende bende her ikimiz
Bu his bu his bilindik zebun ve aciziyiz.

-1322-

Tahsin Nahid

Prensin Salonunda

- Ethem Hidâyet -

Orada her şey muntazam ve vakur gözleriyle insanın mevcûdiyet-i manevîyesine kadar nüfuz eden derin bir hasse'-i tedkîke maliktir. Kapının yanında delikli paravana içinde bir terennüm-i muğâşşiyane ile yanan beyaz ve müzehhep sobada bile insanı tecessüs eden yabancılığınızı size ihthâr eyleyen küçük bir lem'a-i istihzâ parlar. Siz hiçbir vakit muhâkemenizi tamamyıla istim'amâl edemeyeceğiniz bir hal-i hissîde kalırsınız. Ve oradaki bütün eşya gârip nazarlarla sizden bilinmez şeyler sormak istiyor gibi bir halde bulunurlar. Nazarlarınız bilâ-yı ihtiyâr karşınızdaki iki yüz bin franklık tabloların elvân-ı hafife-i mütevemiçesine daldığı halde, zihniniz başka şeylerin, sizin için ihtimâl ki ebediyen mu'amâ kalacak, bir çok lüzumsuz gibi görünen bibloların hal-i serair eseriyle uğraşır.

Oranın yüksek ve alâyişikâr hayat-ı mut'azzımı, her dakika kendi kâinât-ı mağrûre-i husûsiye ve bâridesinden rizân olan istihzâ nümâişeleriyle zevk-i ömrünü temdîd etmek istediğini anlarsınız. Yerdeki kıymettâr halılarda bile sizi temâs-ı

mevcûdiyetinizden tehâşi eden, şimdiye kadar bulunduğunuz yerlerde hissetmediğiniz, bu buy-u bî-gâneği teyrân eder ve bütün benliğinizin isyânkâr ve ihtilâlcî kânlarını dimâğınıza sevk eyler.

Meselâ, hiç görmediğiniz arabesk bir bibloyu tedkîk ederken ellerizde o kadar büyük bir mahâretsizlik görülüyor ki, bilâ-i ihtiyâr o mevcûd-u nadidenin devrildiğini ve bunu takip eden feryâd-ı tanindârî ile oradaki yabancılığınızın günâh-ı azabını soğuk-u tahayyüratınızın ikâz-ı ihtârıyla anlarsınız.

Köşedeki, ihtiyâr tunç heykel, bütün insanları başka bir ‘alemi-i pür-haşmetin râz- alûd ‘adese-i istihkârıyla tedkik etmiş bir mücerreb-i gazup sıfatıyla:

-Artık gidebilirsiniz, görüyorsunuz ya, sizin burada bulunmaya, bizim mahremiyet-i mümtâzemizi ihlâl etmeye hiç hakkınız yok. Ben ve buranın bütün mevcûdâtı yalnız bir çehre tanır ve hürmet ederiz: Prens...

Haydi, haydi işte geliyor. Hemen kalkınız , bir dakika daha kalmayınız aslâ!.. Aslâ..

O vakit bu aristokrat hayatın hüsrân-ı hicrânıyla oradan, o muhit-i müstehziden bir mücrim gibi firâr etmek ihtiyâçlarıyla kendinizi, dışarıya zor atarsınız ve sonra inlersiniz, ah servet, mel ‘un-ı vebâ! ..

Beyoğlu 7 Şubat 325

Fehmi Razi

Bomba

Bu ateşin ser-nâme altında yazacağım şeylerin tenkid nâmına bir şeyin olduğunu, bu sözlerimle tenkide, bir leke sürdüğümü itirâf ederim. Fakat bana öyle geliyor ki tahrip etmek istediğim simâ-yı edebin, daha doğrusu simâ-yı garibin genç dimağlar üzerinde masum tesirleri görülüyor. Bu tesiri men etmek için ilk nazarda cazip görünen ve bir melek olamayan, olması ihtimali mefkud bulunan bu tarzın ne kadar hiç olduğunu göstermek istiyorum: Şimdi zeminimizin kahramanını takdim edeyim: Celis Bey. Kendisinin *Eşref*’de sekiz *Hale*’de iki eseri var. Bunlara *Hande* gazetesinde yazdığı “Desatir-i Mecruha”, “*Psikoloji Hatas*”ı ismindeki eserlerini eğer bir eser, bir şey diye kabul edersek ilave edersek on iki manzume eder ki bu kadar az bir şeyle muharriri anlamak onu tedkik ve tenkid etmek tabiidir ki mümkün olamaz. Fakat ben şairin ruhuna nüfuz etmek ve onu tamamıyla anlamak arzusunda değilim. Maksadım

dediğim gibi tarz-ı nazmımıza muğâyir gibi duran sistemi esas mesleği hakkında fikirlerimi söylemek ve neşr olunan eserler hakkında bu münasibetle ufak bir tedkikte bulunmaktır.

Celis Bey'in manzumeleri için ilk söyleyecek söz ahenksiz kelimesidir. Bence ahenk yalnız kelimelerin efâ il ve tefâ ile mutabakatında değildir. Her kelimenin kendisine mahsus ayrı bir ahengi başka bir şiiriyeti vardır. Celis Bey'in kelimeleri bu hâssadan hemen kâmil mahrumdur. Yukarıda tarz-ı nazmımıza muğâyir gibi duran sistemi ve esâs mesleği demiştim, fakat dikkatle bakılırsa ne kâti ve büsbütün ayrı bir tarz-ı nazım vardır, ne de büsbütün başka bir meslek. 'Avam lisânı olduğu için şiire giremeyecek kelimeleri, bu kelimelerle ifhâm olunacak fikirleri mümkün mertebe takdim ve tehir olmamasına dikkat ederek bir nesir şekliyle efâ il ve tefâ ile tatbik etmek, lüzumlu lüzumsuz vezin tebdil etmek, mümkün mertebe çok müstezâd yapmak ve bilhassa ahenksiz kelimeler bulmak. İşte Celis Bey'in mesleği!

Vehle-yi ûlâda zannolunur ki bu kadar vâsi bir tarz-ı nazımda fikirler daha vazih surette söylenecek, fedâ olunan ahenge mukâbil manâdan kazanılacaktır. Fakat bu zannın hilâfına olarak Celis Bey yazılarını anlamak için bir çok çalışmak hatta bazen muvafak olamayarak imâl-ı fıkır etmek lazımdır. Çünkü bütün fikirleri hep yarım söylemiştir. Söyleneceği zaman ya bir puânla satır başına geçilmiş yahut haydi dursun yağma yok sözleriyle o fikirden vazgeçmiştir. Vazgeçilmese bile o kadar mühim gayr-ı vâzih yazılmıştır ki fikirler daha takarrür etmeden kaçır ve neticede bir şey anlaşılmış olmaz. Buraya kadar söylediğim şeyler silsile-i ittihamattır. Bunları isbât etmek cihetine gelince evvelâ 'avam lisânı olduğu için şiire giremeyecek kelimeler demiştim. Cüzi bir tedkikle bunlardan pek çok bulmak mümkündür.

Avanak, apanserin, mayna tutum, süt hâssalı, şebek, hık mik harmân sonunda, tık tık, mefa' ilün³

Saniyen: Lüzûmlu, lüzûmsuz vezin değiştirmek demiştim. Meselâ "Bir Şey" manzumesi: *Eşref* numara 17-43

³ Aksâm-ı vezinden bildiğimiz mefâ'ilün değildir. Bunun bir manası olmak lazımdır ki şair bey bir mısra'ı kamilen bunlardan mürekkeb olarak söylemiştir. Yoksa maksad Rıza Tevfik Bey'in sahihen öyle mi düm tek mefâ'ilün fâ'ilat mısra'ına benzemek mi?

Manzûme: “Rüfekâdan biri geldi. Dedi, “şaşdım şimdi” mısraıyla başlıyor Anlıyoruz ki bir muhâveredir biraz aşağıda muhâvere devâm ederken lüzûmsuz yere bir iki rakamı konarak:

O şeyin belki hilkatten beri tamimi maksûddur. Diye vezin değiştirilmiş, fakat üç f‘ailâtün bir f‘ailün vezni ile en derin bir vezin olan dört mefâ ilün vezni arasındaki tezât ahengi- sâmi ‘ada yapacağı tahrişât düşünülmeyle:

Bu bir mu ‘adele mi yoksa bir muamma mı?

Mısra ‘atıyla tekrar başka bir vezne geçilmiş, zavallı kâriin sabr-ı tahammülü ile adetâ istihzâ edilmiştir.

Salisen bu kadar vâsi ‘ bir tarz-ı nazımda bile Celis Bey’in fikrini anlatamadığını söylemiştim: Bu, dediğim gibi iki sebepten mürekkeptir: Birisi kendisi söylemez: Hayati sen hadi dursun, henüz ufak, pek ufaksın:

İkincisi: - Anlatamaz: Meselâ : Lalettayın bir manzûme alıyorum.

“Sevilirken”: *Eşref* numara: 18- 44

(Sevilirken sevimli!) derler.

Sanki maksat muhabbetin ebedi

Olmasıyla tekâmül etmek mi?

Yoksa harmân sonunda müstahkâr

Zorla bir şeyi tesâ ‘ül etmek mi?

Dikkat ediniz: Sevilirken sevimli sözünden bu manalar, bu maksatlar istihrâç olunabilir mi? Sevilirken sevimlik harmân sonunda – hem de zorla – bir şey tes ‘ül etmek değildir. Çünkü sevilirken sevimlik kadar tabi i bir şey olamaz ve bu kadar tabi i bir şey yine tabiidir ki zorla husûle gelmez.

Sevdi, sevdi, usandı, incitti

Daha rûhu sıkıldı. Terk etti

Fakat anlatmıyor. Tutum o tutum

Şaşırdınız mı? Neden birinci kıta ile münâsebeti yok? Ah Yârabbî şunu anlasam ki evvelâ seven, sonra ruhu sıkılan, terk ettiği halde anlatamayan, halâ o tutumu muhâfaza eden hangi mantıksız mahlûktur. Bu merakla şiiri bir daha okudum, anlâmadım. Fâ ‘ili mechûl. O olabilir dedim. Fakat manzûmenin nihayetinde güzelim hitabı olmasaydı. Garip bir şive vardır: Meselâ Mısır’a kaçtı, kurtulamadı gibi ki

maksat mütakellemidir. Bu da öyle ise o zaman bir şeyi anlamak mümkün olur. Bundan sarf-ı nazar teakup eden “di”lerin tekerürrü sâmiada pek nâhoş tesirler bırakıyor.

İncitişler olur ki sevdânın
Şiddetinden gelir bu hal malûm
Darılışlar olur ki insanın
Ta çocukluk zamanına ‘avdet
Hevesinden gelir bu da müsbet

Bu kıta yukarıdakini takip eden bir fikr-i felsefidir. Başlı başına bir fikrin nakili olmak itibâriyle güzeldir.

Sevilirken dönüp sevilmeyecek
Yola sapmaksa pek tabiidir.
Dâima lütf ve iltifât gerçek
Ademiyetten intizâr edilir.
Lakin efsus yığın yığın efsus
Ki esâsen meleklerle mahsûs. –
Sevilirken dönüp sevilemeyecek yola
Sapmaktaki tabiiliği bir türlü anlayamadım.
Ben severken söyleme sakınleş
Merk-i şadiye uğrarım güzelim
Biz tabiatı üçüncü bir eş
Ederek yok! İçip de yükselelim.

İlk beytin manâsını iddiâ ederim ki kimse anlamamıştır. Çünkü siz severken onun sevilmesi tabiidir. Bu onun elinde değildir ki mademki seviyorsunuz azizim sevdiğiniz şey sevilmiş olmaz mı? Eğer bu beyitten maksad ben severken beni sevme sonra merk-i şadiye uğrarım demekse o başka. Fakat bundan o manâ çıkmaz ki...

Hale 1 – Pişrev: Bu manzumeye esâs olan fikri bundan çok zaman evvel *Asır* gazetesinden naklen 59 numaralı *Hanımlara Mahsûs Gazete*’de sa’di imzasıyla ve aile şiirleri serlevhasıyla görmüştüm. Tarz-ı tahrir değiştirilmiş, balon, balon lügatler , şimendiferce hayatlar icâd ve terfik olunarak manzume tekrar edilmiş.

“Psikoloji Hatası “ Hande numara: 1- Bu manzumeye gelince yalnız diyeceğim ki yukarıda naklen alınan mısra ’lar bütün bu eserden dahâ hatasız ve dahâ güzel. O mısra ’lardan mâadâ manzume kâmilten psikoloji hatası. Rüfekâ-yı tahririyeden Hakkı

Tarık Bey’i bu haftaki “Reftârı Matbu âta”a bu manzumenin hoş bir naziresini ilâve etmişti. Münasebeti hasebiyle onu bu makaleye nakl ediyorum:

Psikoloji Belâsı ⁽⁴⁾

Hande:1

Bir psikolog karşısındayız:

“Titriyor kirpiğinde bir inci,”

“Sevgilim gel! Onu koparmak için”

“Bende var bir dehân lü ‘ lü-i çin”

Olur, olabilir, bak nasıl olur efendim:

Bunu fehm etmeyen baştan

Acaba fazla şey mi beklenilir?

Çocuğum topla kendini azıcık!

Şöyle farz et ki sevgilim olsan.

Gözlerinde nedense giryelidir

O vakit mutlakâ leb-i âşık:

“Titriyor kirpiğinde bir inci”

“Sevgilim gel onu koparmak için”

“Bende var bir dehân lü ‘ le-i çin”

Diyerek buseler diler. Alsın!

Ki senin ateşinde meşhûndur,

Ona bir cûra ‘-i sükun ararım.

Hele râzı olur muyum kalsın:

Bana karşı o eşk-i çeşmin olur

Kirpiğinden sitem-nüma şaşarım

Böyle bahs-i basiti anlamadın!

⁴ “*Psikoloji Belâsı*”nın her mısra’sı “*Psikoloji Hatâsı*”nın her mısra’sıyla mukaffâdır.

Belki memnun belki de dalgın,
Belki bâr olmuyor demek artık
Hasedinden değil midir? Hadi çık !...

Bu nazire Celis Bey'in hatasını pek zarif bir lisân ile ihtâr ve isbât etmiştir ve zaten ben de bu son manzumeden anladım ki Celis Bey bütün eserlerini psikoloji hatasından âri zannediyor. Doğrudur. Zirâ bu bir hakikâttır – ki inkâr olunamaz – doğru düşünmesini bilmeyenler doğru fikirleri daima hat- âlud görürler.

Abdülhâk Hayri

Tude-i Melâl

-Fehmi Râzi'ye-

Ne yazık ki esir olduğumuz münkâd edemediğimiz şeylerde büyüklükler ulviyetler tasavvur etmekle henüz hayatı layıkıyla anlamayanları aldatmakla bir zevk bir sürûr hissediyoruz. Zavallı Hugo! “Sevmek hissiyat-ı beşeriyenin fevkinde yaşamaktır.” Cümlesini sarf ederken kalemin acaba titremedi mi, hayat-ı saidâneni delen, kirleten aşkları düşünmedin mi? Kalpin hiç de mi çarpmadı?

Eğer bunlar sende olmamış ise şüphesiz aşkın hicrânlarını, zehirlerini, ölümlerini tatmamış hissetmemişsin. Sevmek hayat-ı beşeriyenin fevkinde yaşamaktır. Öyle mi? Heyhat.

Daha bugün bir perestidemi, bir melike-i âmâlimi denizlere tevdi ederek karanlıklar, bi- nihaye ademler ortasında yalnız, bir baykuş gibi yalnız kaldım.

Ve tekrar mai gözlerinin harim-i vuslatında yaşamak tekrar çehresinde uçuşan nefha-i şiiir u sevdâyı ve elhâna temâşe etmek için yine iyice beklemek lazım.

Ah o müddet zarfında ne yapacağım? Şimdiden her şey onu ihtâr etmeye başladı. İşte dün ince, pamuk parmakları altında titreyen zalâm. Of deliriyorum önümde açılan bu boşluklar vücuduma karşı uzanan şu eller nedir? Yârabbi, cinlere mi karıştım? Galiba mevcudiyetimden uzaklaşmışım. Fakat bunları yazan kim?

Vefâsız beni neye böyle bi-kes, yetim bıraktın. Niçin hayatıma bir ziyâ, bir nur olmadın. Deli gibi günlerce, aylarca hatta senelerce sokakları dolaşacağımı seni havadan, buluttan denizlerden arayacağımı hiç düşünmedin mi?

Kim bilir, ben burada ağlarken, sen neler tasavvur ediyorsun. Belki İstanbul'da geçireceğin şiir-âlud zevklerin programını yapmakla meşgulsün. Fakat hava pek fenâ esiyor. İhtimâl Çandarlı'nın müdhiş dalgaları, vapuru sallıyor. İhtimâl onun başı dönüyor. İhtimâl ki ...Of Yarabbi! ...

Bezmi Nusret

Müdür-i Mesul: Bezmi Nusret

Ahmet Saki Bey Matba'ası

Öteberi

İfâ-yı teşekkür.- biz tamamıyla kaniyiz. Bu günkü Osmanlılar aynı eski mert Osmanlılardır. Onların bütün faziletlerine, bütün uluvîyetlerine mâlikdir. İşte size ufacak bir misâl: Risâle-i nâçizanemizin intişârı üzerine büyük Osmanlı milletinin hür, bülend-i matbu'âtı, *Tanin, İkdam, Yeni Gazete, Tasvir-i Efkar, Sabah, Sada-yı Millet, Resimli Kitap, Arkadaş, 'Avam, Kalem, Hande, Geveze, Selanik'te çıkan İğne, Kâinat, Selanik'te intişâr eden Tenkid*, Muhterem bir ailenin mesâi-i müfidesiyle Sakız'da neşr olunan *Tatbikat* gibi bir çok cerâid ve risâl-i muhtereme takdiratda bulundular. Filvaki *Tenkid*, bu kıymetdar teveccühe layık değildi, fakat ecdadımızın misafirperverliği tekrar ibraz edildi. Şu nezakete karşı teşekkürât ve ihtiramımız pek küçük pek naçizdir. Kemal-i ihtiramıyla hepsinin ellerini öperiz.

Muhabere-i 'alâniyye Ali Haydar Emir, F. Sacid, Mehmet Ali, Aziz Neriman, A. Mübin, Çelibizâde Nuri, Sezai, Giritli kardeşlerimizden Haşım Sami Beyefendilere, lütfunuza minnetdarız. Kabımızdaki Kârîilerimize Serlevhalı fıkrayı okumanızı rica ederiz.

Hüsn ve Şiir. – Manastırda bir neyir-i taban gibi parlayan bu risale-i nefisenin mü'essirleri H. Hüsnü, Suphi Bey kardeşlerimizi muvaffakiyet vakalarından dolayı tebrik ile hüsn ve şiirleri için uzun bir ömr-i güzün temenni ederiz.

Nation Ottome.- Muharririn muktedire ve meşâhir-i mükelâ-yı devaiden Ahmet Saki Beyefendibiraderimizn saba-yı matbu'âtı tezyin eden şu eser-i kıymetleri son

derece fasideli bir mevlüd-i nefisdir. Derin bir tettebbü, 'amık bir muhakeme-i ilmîye ile vücuda gelmiştir. Fransızca bilen mutâlilerimize tavsiyeyi vecipten görürüz.

Zulmet. - Aydınlıkta her şey muayyen ve mahdûddur. Onları herkes görür herkes anlar, halbuki zulmet böyle değildir. Layitenahi ve bî-hudûd eşyayı ihtiva eder. Kim daha ziyade nüfuzu nazar ise şüphesiz o görecektir ve pek başka türlü olmayacaktır.

Yakında intişâr edecek olan bu mecmua en yeni, fakat en müdekkik şair ve nasirlerimizin güzide ve na-matbu asarlerini mehtuvidir. Başlıca münderecatı:- Ergen mektupları: Melike-i müzekkire, ilk gece, rekabe-i hileler, intikam, tekamül-i aşk, aşk mı?. Yalan! ...

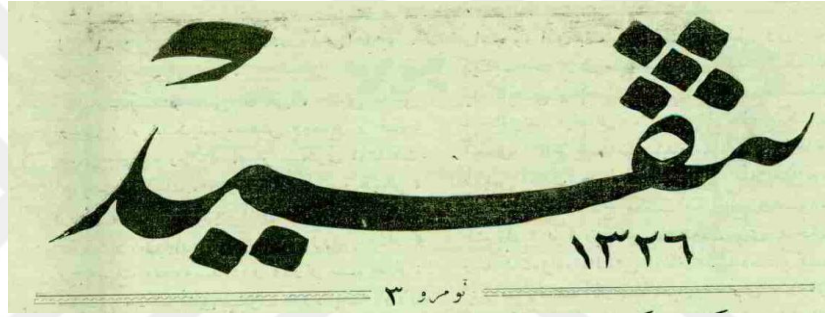
Felsefe-i hak, ben güzelim!.... Bu senin şekil-i ibtidasi, Ah bu sevda!... Aşk-ı musammem, acımak mı dersiniz? Müjde!... Daha bir çok şiirler, hikayeler, resimler vesâire, tertip edenler... Gazetemizin birinci sınıf muharrirlerinden Baha Tevfik ve ezkiya-yı şübândan Ahmet Nebil Beyler.

Kârûlerimize:

İdarehanemiz Divân Yolunda Kurşunlu Hândadır. Gazetemiz şimdilik nîmahedir. Senelik abonesi otuz kuruştur. Eser lûtfedenlerin adresiyle birer pul göndermeleri lazımdır. Dercedilen eserin müesirine o nüshadan itibaren gazetemiz hediye tenkid edilir. Konulmayanlar iâde ve sebeb-i tehirleri tenkid tarzında sahiplerine arz olunur.

Müdüri Mesûl: Bezmi Nusret

Numara 3:

TENKİD

1326

Numara 3

Karûlerimize

Nüshası: bir kuruştur

Muhteviyât

Girit ve Giritliler, Doktor Abdullah Cevdet - Mest-ü Müstağrak, Hüseyin Suâd- Kudret-i İntâkiyen, Fâik Ali- Ruh-ı Fuzûliye, Hüseyin Suâd- Hisler ve Fikirler, Bahâ Tevfik- Yarasalar, İlyâs Macid- Terbiye-i Ahlakiye, Fazıl Ahmed- Mesa-yı Bahar, Tahsin Nahid- Reftar-ı Matbu ât, - Sınıfta, Bezm-i Nusret- İntikâde Dâir, F. Sacid

5 Mayıs 326

Kârîîn-i Kirâma Teşekkür. – Layık olmadığımız halde mahzâ saffet-i kalpimize binâen hergün bizi alkışlayan, teşvik eden birçok takdirnâmeler alıyoruz. Bunlara, bu kıymetdâr teveccühâta ayrı ayrı cevap vermek gayrı-kabil olduğundan umumiyetle teşekkürât ve ihtirâmatımızı takdim eyleriz.

Tenkid; muhterem kârîîlerimizin arzusu vechiyle daima ilerleyecek her nüshası eskisinden farklı, müterakki olarak çıkacaktır. Bu emelimizin tamamıyla husulu için şimdilik matba‘ayı değiştirdiğimiz gibi kabımız için Avrupa’ya gayet şık bir klişe, son sistem bir makine de sipariş ettik. Şu suretle *Tenkid* bir aydan sonra kendi matbaasında tertib ve tab‘ edilecektir.

Bunu söylemekten maksadımız tefahür etmek değil, gazetemizin Osmanlı milletine layık bir surette intişârı zınnında cansiperâne sa‘y ettiğimizi arz etmektir.

Mukâbele- Trabzon’da az bir zamanda pek büyük muvaffakiyetlere nâil olan avaz-ı vicdân risâle-i edebîyesine mütereddid hatvelerle sahne-i matbu‘aata atıldığımızı tebrik ettiğinden dolayı samimi teşekkürlerimizi takdim eyleriz.

Teşekkür. -Ankara merkez müddei-i umumi muâvini şuarâ-yı muktedire-i Osmâniyeden Mustafa Kemal Beyefendi gibi bazı zevât-ı mümtâzenin mesâi-i vatanperveranesiyle resmî gazeteler arasında değil bütün vilâyet cerideleri beyninde bir mevki-i müstesnâ ihraz eden (*Ankara*) refik-i muhteremimizin gazetemiz hakkındaki teveccühâtına karşı bi-pâyan teşekkürler takdim ederiz.

M. Hayrullah Süleyman Efendiye – Derc edilmek üzere *Şurâ-yı Ümmet* refikimize gönderdiğiniz “Hale Musahabe-i Edebîyesi, *Tenkid*, *Tenkidde Tedkik*” serlevhalı makalenizi büyük bir teessürle okuduk. Sizin gibi nevheves-i ilm ü edebînin garazla sâha-i matbu‘âta atıldığını görmek istemezdik. Size hâlisâne tavsiye ediyoruz: *Tenkid* yazmak için daha çok vakit okumaya ihtiyâcınız var. Eseriniz ser-a-pa sarf hatalarıyla memludur. Hiç olmazsa bunları tashih ettireydiniz, belki zavallı eseriniz sepete gıdâ olmazdı.

S. M. Hanımefendi’ye- Muhâtabınız adresinizi ricâ ediyor.

—

“En-nâr’ü eşeddül-intizâr!” *Edeb* gazetesinde görülen bu terkîp, refâtâr-ı matbu‘ât muharririmizin geçenki makalesinde calib-i itirâz ve mu‘âhaze olmuştu. Ahmed Muhtâr Bey bunun bir mürettip hatâsı olduğunu asâr-ı sa‘îresini istihşâd ile de gazetemiz

nazarında isbât eyledi ve itirâzımızın muhik olmakla beraber mahalline masrûf olmadığı anlaşıldı. Binaenaleyh kârîîlerimizin tashih-i fikr ile genç edibin muvaffakiyetini temenni eylemelerini ricâ ederiz.

Tenkid

1326

Numara: 3

Girit ve Giritlerimiz

Kizb ü iğfâlin en nermin nûvâzişlerine hakk ve hakikatin en dürüst darbeleri müreccahdır demek isteyerek,

Ey hakikat neşve-i talihinle pürdür ruhumuz

Zevkyâb-ı ızdırâbındır dil-i mecrhumuz.

Matlainı yazmıştım. Bugün Türkiyâ İmparatorluğunun Türkiyâ heyet-i içtimaiyesinin dâima yanan, dâima kanayan, dâima sızlayan, dâima müştegil cerihâlardan birine parmağımızla dokunacağız. Hakikatin, ihlâsın nâr ü nûrdan parmaklarıyla dokunacağız. Efkâr-ı âmmeye mümâşât ederek mergup ve memdûh olmaktansa umûm cemiyete faydalı olduğuna kanaât ettiğim hakîkati ne kadar tünd ve bi-amân olursa olsun izhâr ederek masûm ve magdûp ve makedûhu olmak bence evlâdır.

Girit meclis-i meb'usânının 'azâ-yı Hristiyâniyesi Yunan Kralı namına yemin etmişler. Hâkimiyet-i Osmâniyeyi tanımamışlar. İşte Girit meselesini alevlendiren hâdise bu.

Her şeyden evvel sözümü itidâl-i demle nihâyete kadar dinlemelerini kârîîerimden ricâ ederim. Hissiyât ve hamiyetlerini memnûn edecek bir mütâla'ayla sözüme hitâm vereyeceğimi vaad ederim.

Tatlı başlayıp acı bitirmektense acı başlayıp tatlı bitirmek evlâdır.

Bir memleketin hakiki hâkimi, hakîki mâliki olmak, o memlekette müdhiş ve mutâ bir kuvve-yi askeriye bulundurabilerek bu askeri o memleket ahâlisinden besletmek o memleket ahâlisinden asker, vergi, mükellefât-ı emiriye almak değildir. Hâkimiyet-i hakîkiye bundan ibâret değildir. (Julius Caesar) tercümesinin mukaddimesinde dur ü dırâz söyledim. Hakiki hükümrânlık kulub üzerine olan hükümrânlıktır. Kalpler bang-i isyân vurdukça bir memlekette asayiş yoktur, emniyet yoktur, hakimiyet yoktur, tasarruf-ı hakiki yoktur. Biz bir asra yakın bir müddet harb

ederek ve galip olarak hakk-ı fetih **droit de conquête [Fetih hakkı]** kazanarak Girit'i aldık. Girit bizim oldu, Girit bizimdir, Girit bizim kalacak. Fakat Giritliler... Fakat Giritlilerin kalpleri...

Ben Girit'in tarihinden, coğrafyasından, sergüzeştinden bu arada bahs etmek istemem.(*İçtiḥâd*)ın ikinci senesinin onuncu numarasında kârîler bu nevi tafsîlâtın bir kısm-ı mühimini bulabilir. Ben şairin

“Girit'in derdi büyüktür, onu hiç açmayalım” diye ağlayan şair-i hassâsın temennâ ve tavsiyesine muvafakat edemeyerek (Girit)'in büyük derdini açacağım. (Girit)'in büyük derdini yalnız (Girit) için açmayacağım. (Girit)'ten daha büyük Giritler için açacağım.

Girit'in nüfusu 310.000... (Üç yüz on bin) hesâp olunuyor. Bu üç yüz on bin Giritliden yalnız on bin kişisine lisânımızı talim ettik mi? Unsur-ı Müslim'in bile kâffesi Türkçe bilir mi? Girit vilâyetinin sancaklarında, kazalarında, nahiyelerinde kaç mektep açtık? Kaç hastane yaptık? Kaç yetimhâne tesîs ettik? Kaç limân yaptık, kaç ıslahathâne, kaç ticarethane, kaç mekteb-i sanâi vücuda getirdik. Bugün üç yüz seneden beri yedi hüküm ve hakimiyetimizde kalmış olan Girit'e Türkiyâ İmparatorluğunun asâr-ı bakiye-i temdin ve imârı olarak hangi müessese hangi bünyâd var? Vatandaşlar! Lisân-ı ihlâsın beyân-ı dürüşüne tahammül edin. Yalnız tahammül değil teemmül de edin. Hakikate tahammül ve hakikati teemül etmezsek Giritlerimiz çoğalacak, hükümet-i hazıramızın hüsn-ü niyetine, bilâ havf ve reca söylüyorum, itikâdım vardır. Yine bilâ havf ve recâ söylüyorum ki bu sâhibi hüsn-i niyet olan hükümetimizin niyet ve azmi mevcûd ve müslimîni kâfi derecede icrâ ve sarf edemiyor. Böyle bir devre-i inkılâbda gösterilmesi lâzım ve zaruri olan “enerji” şecâ 'at-ı idâreye görünmüyor. Bu kusurun tamamına musâvi olan nısfı -tamamına musâvi nısfı- diyorum bizimdir. Meşrutiyetle idâre olunan memleketlerde iş bu merkezde olur ve dâima bu merkezde olacaktır. Dünkü vilâyetimiz ve bugünkü komşumuz (Bulgaristan) ahâlisinin okur yazar olanları 15/100 nispetindedir. Bundan otuz sene evvel Bulgaristan'da bu nispet 5/100 idi. Fransa Cumhuriyet-i azimesinin maârif-i umûmiye nezaretine tahsis ettiği meblâğ, vâridât-ı umûmiye-i cumhuriyetin 15/100'üne müsâvidir ve bu Fransa'da okuryazarların nispeti 95/100 dir. Yani 100 Fransızda yalnız beşi okuyup yazmak bilmez. Tutulan istatistiklere nazaran Türkiya'da okuryazar olanların miktâr-ı nisbiyesi 8/100 dür. Yani 100 kişide 8 kişi okuyup yazma bilecek derecede maârif görmüştür. Bu nispeti bile hakîkate makrûn

göremem ve bizde okuryazarların mikdâr-ı nisbisi yüzde 5'i bulmaz fikrindeyim. İş böyle olduğu halde bizim maârif-i umûmiye nezaretine verebildiğimiz meblağın varidat-ı umumiye-yi devlete nispeten mikdâr-ı nisbisi 2/100 dür. Yani yüzde ikidir. Yüzde bir buçukdan yüzde ikiye kadar bin müşkilât ile çıkmıştır. Bizim maârif neşri maârif ihtiyacımız Fransa'nın maârif ihtiyâcından daha mı azdır?

(Girit)ten bahs ederken (Girit)i unuttum zannolunmasın. Girit'i o kadar şiddetle düşünüyorum ki (Girit)i unutuyorum. (Girit)'i unuttum sadeden çıktım zann olduğum zamanlar Girit'in büyük derdini yazıyordum. Bizim (Girit) lerimiz var, bizim derdimiz Girit'in derdinden büyüktür. Girit'in derdi kalpimizin kalpidir ve kalpimiz Girit'in ve bizim büyük derdimizdir. Arnavutluk da, Kürdistan da hatta İstanbul da Girit'in derdiyle dermenddir. Latince bir darb-ı mesel vardır. Meâli "Aşçıdan kesilen para tabibe verilir," dir. Bu darb-ı meseli iyi teemmül etmeliyiz. Korkmamalıyız, serbest düşünmeliyiz. Serbest yaşamaktan korkmadığımızı göstermeliyiz, yaşamaktan korkmamalıyız. Yaşamaktan korkmanın cezâsı idâmdır. Tabiat yaşamaktan korkan akvâmı bir mübarezegah-ı edebi olan sâha-i hayâtıdan siler götürür. Kısa tabir ile idâm eder.

Evet, darb-ı meseli unutmayalım. Aşçıdan iktisâd olunan para tabibe sarf olunur. Yani iyi tagaddi etmeyen ucuz yemek yiyen bir adam pahalı ve nefis ta'âm yiyen bir adama nispeten tasarruf etmiş gibi olur. Fakat bu suretle artırdığı parayı bozulan midesini tedâvi ettirmek için tabibe verir. Hasta olması ve hastalığı esnasına işinden kalması da fazla ziyân. Ben bu darb-ı meseli şu sûrete tahvil edeceğim: "Ma'ârif bütçesinden kesilen para fişenge verilir." Ah söyleyeceğim: Arnavutluk ateş içinde, Arnavutlukta kaç mektep var? Arnavutluk'ta İtalya'nın, Yunan'ın. İlh... Yüzlerce mektepleri var. Orada Türkiyâ İmparatorluğunun kaç defa on mektebi var? Ahalinin yüzde kaç okuryazardır. Arnavutluk isyânında ecnebi parmağı var mı diye soruşturuyoruz. Arnavutluk isyânında bulunan parmaklar bizim gaflet ve ihmâl parmaklarımızdır. Orada ecnebi mektepleri var, yalnız Sırbîyâ Hükümeti küçücük Sırbîyâ Hükümeti Arnavutluk'ta ve Makedonya'da propaganda tahsîsât ve mesârifi olarak bütçesine 2.000.000 (iki milyon) dinâr kaydetmiştir. Ben bu hakîkati ifşâ ederken Arnavutluk isyânının mü'ebeden teskini çaresini de söylemiş oluyorum. Biz bütün imparatorluk için bu kadar mektep ve propaganda mesârifi yaptık mı? Hükümet-i hamidiye bunları böyle bıraktı. Kabahat hükümet-i hamidiyenindir denecek, fakat

hükümet-i hamidiyeyi de yaşamaya otuz sene biz bıraktık ve maârif bütçesine vâridât-ı umûmiyenin yüzde beşi veya altısı nispetinde olsun tahsisât vermekten biz daha bu sene imtina ettik. Maârife vermekten istinkâf ettiğimiz paranın lâakal bir milyon lirası, barut, kurşun, top mermiyâtı halinde ber-hevâ oldu. Asi halinde ve isyanı teskîn için müstahdem asakir halinde telef olan vatandâşları nasıl tazmîn edeceğiz? Yalnız Girit'i değil (Girit)leri de düşünelim.

Girit üzerinde bugün bir hakk-ı beynelmilel olan bir hakkı fethimiz var. Biz bu hakkı kuvvet-i cismâniye ile kazandık galibiyetle kazandık. Giritliler ancak bize galebe etmekle bu hakkımızı iptal edebilirler. Bu hak iptal olunmamıştır. Mademki bu hakkı fetih dünyanın her tarafında el-an mer'î ve muteberdir. Kendi nevinden bir hak vücûd bulmadıkça mer'iyetten düşemez. Ben bu hakkın meşruiyetinden veya 'adem-i meşruiyetinden bahssetmem. Hukûkumuzu isti'mâl etmek hakkımızdır. (Girit), (Yunân)a iltihâk edemeyecek Girit, Yunan –isterse– kendisine ilhâk etsin. Türkiyâ İmparatorluğu daha ziyâde budanamaz. Cesetlerimizden Girit Adası'nın yanında diğer bir ada teşekkül etmedikçe Girit Yunan olamaz. Girit Giritlilerindir ve Girit ile Giritlilerin her ikisi de Türkiyâ İmparatorluğu'nundur.

12 Mayıs 1910

Doktor Abdullah Cevdet

Kudret-i İntâkiyen

Şiir semâya karşı o vaz 'ı tahayyülün
Râz-ı ebed- tuhfe-yi eşyâyı söyletir
En gizli bir nigâh-ı kebûd-ı temayülün
Ruhûmda sermediyet-i sevdâyı söyletir

Senden düşüp hayâlîme bir saye-i garâm
Şiirimde mübhemiyet-i manâyı söyletir
Peykim midir ketâ'ib-i ulviye-i zalâm
Zıllın mıdır gurûb ki zulemâyı söyletir?

Bir makes-i ezel mi sürûd-ı nihânına
Ufkun her ihtizâzı ki hülyâyı söyletir

Verdin beş altı saata mevâyı aşk olan

Bir mevkiin hayâtına bir feyz-i cavidân
Mehtâp içinde saklı peri aşiyânına
Her leyl-i ruşenâ o temaşâyı söyletir

2 Nisan 318

Fâik Âli

Mest ü Müstağrak

Senin dudakların lâ l-i iptisâmında
Ne hislerin duyarım lerze-i harâretini
Bütün güzelliğinin piş-i ihtişâmında
Dudaklarım emer ezvâk-ı bi-nihâyetini

Etekliğinle küçük botların uyurken sen
Hafice rûhuma her şiir-i şûhunu söyler
Uyur hayâl-i şebâbın uzaklaşır benden
Etekğinle küçük botların uyursa eğer

Şemim-i rûhunu masseyleyen ne varsa senin
Etekliğin gecelik gömleğin, küçük korsan
Çeler şemim visâlinle ruhumu her an

Dalınca uykuya sen kollarımda mest ü hazîn
Uçar emellerinin gözlerinde rüyası
Uyur kederlerinin saçlarında yeldâsı

25 Nisan 326

Hüseyin Suâd

Rûh-ı Fuzûliye

Men cân olaydı kaşkı min dil-şikestede
Tâ her biriyle hergiz olaydım fedâ sana

Fuzûli

Benât-ı gurbet içinde kerime-i Bağdad
Eder bekâret-i rûhuyla dâima feryâd

Elinde kalp-i garamı bir ömr-i şeydânın
Selamlar bütün ‘uşşâkı şâtr ü nâ-şâd

Okur semâ-yı Irâk’ın leyâl-i hüznünde
Neşideler ki diyâr-ı hayâli hiss-âbâd

Döker Fuzûli-i zârın yanık şiirlerine
Gözünde sürmeli bir gamzeden sirişk-i medâd

Saçındadır hep onun aşiyân-ı murg-ı dil
Yanındadır hep onun rûhu nerde olsa remâd

Mezârının başucunda hicâb-ı hüsünden
Yakar şiirlerini “lâne-i melâl”, Suâd.

Hüseyin Suâd

Hisler ve Fikirler

Muharriri: Râif Necdet

İnkâr olunamaz ki Râif Necdet Bey en ziyâde uslûbda ibraz-ı muvaffakiyet ediyor. Onun metin fakat aynı zamanda şûh ve hoppa uslûbu yek-nazarda *Eylül* muharririnkini andırır. Fakat değildir. *Hisler ve Fikirler* muhariri tarz-ı hüsnünde Mehmet Râuf Bey’e ne kadar müşâbihse tarz-ı tahririnde olanca zâhirine rağmen ondan o kadar ayrı ve tarzı nokta-i nazarından da o kadar zıt bir mâhiyeti haizdir.

Bu hükmü verdiğim zaman Râif Necdet Bey henüz bir kitâb müellifi değildi. Ancak aylık bir mecmuânın müsâhabe-i edebîyye yahut ahlakiye muharriri bulunuyordu.

Bugün o bir müellif tıbkı *Kırk Anbar* müellifi-i muhteremi Ahmet Mithat Efendi gibi müelliftir. Binaenaleyh onu tahlil ve tenkid etmeye lüzum-u kat' i vardır.

Hisler ve Fikirler... Bu kitâp müellifin şimdiye kadar vücûda getirebildiği her türlü asârı ihtivâ ediyor. *Resimli Kitap*’ta daha dün intişâr eden “ bed-baht vicdân”ından tutunuz da “*Hatıra-i Şebâb*”ına, hatta şair Mehmet Emin Bey’e karşı neşrettiği açık mektuba kadar!...

Bu kadar muhtelif hatta yekdiğerine zıt selâsil-i efkâr-ı bir araya toplamak şimdiye kadar kimsenin yapmadığı bir şey olduğu cihetle vakıa ‘şâyân-ı takdirdir. Hatta müellif bu husûsda büyük, pek büyük bir mahâret gösteriyor, mukadimede diyor ki:

“Muhtelif tarihlerde yazılmış, muhtelif eserlerden teşekkül eden bu telif-i naçiz belki aynı zamanda bir dimâğın tarih-i tahavüllât-ı fikriyesini gösterir bir vesikâ mâhiyetini hâiz olabilir...”

Bu söz üzerinde iyice tevakuf edeceğiz. Evvelâ işaret edeyim ki sondaki iki nokta şüphesiz mürettip hatası olacak. Onu virgöl makamında farz ederek yanılmayalım, çünkü bu cümle mukaddemenin en son sözüdür.

Sâniyen “Bir dimağın tarih-i tahavüllât-ı fikriyesi” cümlesi şiddetle manâsızdır Şaşırmayın. Bunu müellifin zararına değil, bilakis kârına söylüyorum, çünkü hemen her satırında vicdân ve mantık sayıklayan bir muharririn 1318 ile 1325 arasında bu kadar tahvüllât-ı fikriye iddiâ etmesi biraz garip oluyor, çünkü midemizin yanında pankreas gibi, kebed gibi, yahûd daha insâflı bir tabirle kalp gibi “vicdân” namında husûsi bir uzuv gösteremeyeceğini zannettiğim Râif Necdet Bey elbette bilir yahûd bilmesi lâzım gelir ki “vicdân” denilen şey bilgi ve fikirlerimizin muvakkaten dimağımızda icrâ ettiği tesirlerdir. Şimdi düşünün:Yedi sene zarfında bir vesikâ olacak kadar tebeddül-i efkâr iddiâ eden ve bu iddiâyı kendi nefsine izâfetten aslâ çekinmeyen bir muharrir... Bir muharrir ki daha birkaç ay evvel sâbit ve fârik-i hayr u şer bir vicdânın isbât-ı mevcûdiyeti için teknil şebâb-ı müteffekire, teknil kavânin tabiata ilân-ı harp ediyordu. İşte bu şâyân-ı temâşâ, şâyân-ı hayret, hayır... Şâyân-ı rıfk ve merhâmettir!...

Mukaddimeden bir iki söz daha alalım:

“*Hisler ve Fikirler* ünvân-ı ‘umûmîyesi altında tab‘ ve neşredilen bu eser Yirminci Asır, Hediye-yi Rûh, Hakikate Doğru, Hayâlperver nâmlarıyla dört kısma tefrik edilmiştir. Birinci kısım, rûh-ı mevcûdiyetinden biraz ictimâî ve felsefe-î manâlar teraşsuh edebilen edebî parçalardan...”

Bilhassa nazar-ı dikkatinizi celp ederim. Muharrir kitâbının ismini *Hisler ve Fikirler* koymuş, demek ki bu mecmu‘â-ı hezâr – mûnderacâtın içinde iki müstakil cereyân bulacağız. Hüsn ü fikr cereyânları...

Tarz-ı tertibe göre de işe hissiyattan başlanacağı zannolunuyor. Fakat işte aldaniyor. Muharrir *Hisler ve Fikirler* dediği halde kitâbını fikirler ve hisler tarzında tertip etmiş... Bunu çok beğendim. Bir kere m‘ahud bir kâidenin buraya pek de tatbik olamasa bile “leff ü neşr-i mürettep” kâidesinin tamamıyla aleyhinde bir usûl. Husûsiyle bu, genç oldukları halde niçin halâ eskilik merakı taşıdıklarına akıl ermeyenler tarafından takip olunursa pek okşayıcı olur.

Sâniyen anlaşıyor ki Râif Necdet Bey son nazariyeyi öğrenmiş hayâlinde his nâmına başlı başına hiçbir şey mevcûd olmadığı ve his denilen şeyin bir müddet-i muvakkata için nim-inkitâ-ı tefekkür yani bir nevi sersemlik olduğunu bilir ve bunun için kitâpta – her ne kadar ünvanda hissi takdim etmişse de - daima asıl olan fikirlerle başlıyor, işte şâyân-ı takdir, hatta şâyeste-i tebrik bir muvaffakiyet...

Fakat ricâ ederim, biraz kendinizi toplayınız, çünkü kitâbın içine giriyoruz. Müellifin içtimâî ve felsefî manalar ihtivâ ettiğini söylediği kısmın bilhâssa birinci parçasını okuyacağız:

“Her hükümet-i mütemeddinin düstur-ı harekâtı adalet ve insaniyet emellerinden ziyâde menfa‘at ve ihtirâs esâslarına müstenid... Kuvvetin yanında en muazzez haklar.. En insaniyetkâr en mukaddes hisler münhezim ve târumâr oluyor... Mebnâ-i hakiki-i, medeniyet, âlât ve vesâ‘it-i medeniye ile yıkılıyor ve enkâzı altında insaniyet inliyor... Sen, Eyy yirminci asır, bu feryâdı susturabilecek misin? ...”

“Ah fakat yirminci asır sen de bütün bu hallere rağmen bu baş döndürücü cereyân-ı mehib-i tabiiyi takip ediyor ve edeceksin, değil mi? Sen de giden asırları sine-i ızdırâbında yetişen filozofların, dahilerin feryâdlarını, irşâdlarını, şikâyetlerini aslâ dinlemiyor ve dinlemeyeceksin, değil mi?

Müdhiş sükût... Fakatistirhâm ederim. Yanlış anlaşılmasın, sükût eden müellifi değil kârîdir! Müellif, henüz hisle fikri yekdiğerinden ayırmağa gayr-ı muktedir olan

Hisler ve Fikirler müellifini en son nazariyat-ı ilm-i rûhu öğrenmiş farz eden kâr-i müdekkik daha doğrusu münekkîd sukût ediyor, ben sukût ediyorum.

Maamafih sukût etmiş olmakla hakk-ı tenkidimden vazgeçiyorum zannolunmasın bilâkis müellif beyden soruyorum. “Tabiata galebe ancak kavânine itâatle mümkündür”. Nazariyesine tabii bigâne değildirler. O halde menfaat ve ihtirâs esâsları üzerine gittikçe temel atan ve asırları geçip de hayât ve hakikat olanca vuzûhiyle meydâna çıktığı bir devirde daha ziyâde kesb-i esâs eden medeniyeti hangi hakla takbih ve ithâm ediyor ve ne cesâretle aslâ dinlenmediğini iddiâ ettikleri felâsife-i mürşideye (!) peyrev oluyorlar.

Bu, sonunda ihrâz-ı zafer mümkün değil, kâbil-i tahayyül bile olmayan bir yol bir dakika-i histir. Ben bu gibi sözlerde içtimai ve felsefi manâlar aramağı bir nevi çocukluk ve masumiyet addederim.

Hisler ve Fikirler ser-a-pâ böyledir. Hiçbiri tecrübe edilmemiş, hepsi okunmuş fakat anlaşılmamış zann ve te’vil edilmiş efkârın intiba’ât-ı hissiyesiyle memlû yazılardan teşekkül eder.

Muharrir mütemâdiyen insaniyet-i hakikiyeden hayât ve medeniyetin icâbat-ı zarûriyesinden kaçarak kendi kendisine tahayyül ettiği bir âlem-i lâhût misâli daima onu terennüm etmiş ve insaniyet-i hakikiyeyi kaldırarak yerine muhayyel medeniyeti vaz’ etmek istemiştir.

Râif Necdî Bey’in tek bir satırı yoktur ki içinde bu hayâl, bu sevimli ihtira’ı edebîden eser bulunmamış olsun!.. Meselâ ikinci parça beşer ve cinâyetler:

“Beşeriyete ani ve medid tahassüs(1)⁵ ve tefekkürleriyle bilâ-istisnâ acır, ihtirâslarını, levslerini, kabahatlerini, hatta cinâyetleri pek mecbûri, pek tabii bulur, çok merhamet etmekten mütevellid bir zaaf kalpî ile (2)⁶ hepsini tamamen m’azûr görürdüm evet... Bu dakikalarda o kadar lütufkâr ve müsâmahakâr o kadar da determinist olurum...”

⁵ Bu kelime doğru değildir,

⁶ Fikir yanlışdır: Zaaf-ı kalpî çok merhamet etmekten değil bilâkis çok merhamet etmek zaaf-i kalpiden tevellüd eder. Çünkü her şey onu tedkik edene göre şâyân-ı merhamet, yâhûd değildir.

Yine aynı fikir değil mi? Hem yukarıdaki mütâla'âtımı tasdik ederek yani vazi 'yet-i hâzıra-i içtimaiyenin hal-i hakiki ve zarûri olduğunu söyleyerek...

Şimdi biraz daha dinleyin:

“İktisâb ettiği ilm ve marifeti kendi menfaât-ı hasîsesi için insaniyet aleyhinde bir silâh-ı tehditkâr gibi isti 'mâl eden vicdânsızlar...”

İşte yine aynı terâne-i insaniyet... Hatâ-âlûd olmakla beraber ne şiir-âmiz, ne hayâlî, ne güzel... Yalnız bu hayâl-i latif için ben kitâbın bütün boşluklarını görmeyecek, bütün hatâlarını affedecektim...

Hiç olmazsa müellifine âid bir ihtira olsaydı?.. Halbuki o da o kadar eski, o kadar mâzi-âlûd ki menb 'asını ta Yunân hükemâsından alıyor...

Baha Tevfik

Yarasalar

Güneş erguvân-ı televünleriye bu gadavânı hasta ve melûl afakında zevâl-ı hayâtıyla didiniyor ve kuyucak akşamın bu sisli sükûn muteherizi altında gözlerini yumuyor. Giryanak gölgeleri bürünüyor. Önümde siyah dumanların ısırdığı bir cihân-ı mürdenin şüphe-i rûiyeti var ki yaşamak istemiyorum. Bir tahlil-i fecâtle okuduğum bu unutulmuş kıssaya hayâtına artık veda edememekten iğneli her gün Kavzen'in lâyetenâhi felsefesine inanmak ihtiyâcıyla çıldıran beşeri bir panoramanın temâşâyı muğfiliyle ruber gelmekten sıkılıyorum. Mera dönüşlerinin, çak-ı seslerinin rûhunda uyandırdığı havf-ı masûmîyetle baba diye sokulan Feridûn'nun bile mübhem, ketûm bakışlarında yırtık bir manâ-yı serzeniş var.

... Dalgın ve mütereddîd kalktım. Bu kenâr-ı hayâtta Şatachaurtbiryen mâdem dostâneler okunacak zambâk bir varikâ-i rüyâ görmekte bir yakaza-i elem buluyordum. Bu belki hâbide bir yosun, bir vehm-i ferdâ idi. Fakat bu ihtiyâr otları, ısırgânları, ebegümeçleri çiğnetmeye, kurutmaya mahkûm eden heyulâ-yı mukadderât ne idi? Hakâyık-ı mücere de ve müsbede dedi Kodilerine, sünbül olan bu kimsesiz sâkit rûhların ne günâhı vardı?

Ve bu leyl-i hakikati tefekkür ile seyrinin nahif menekşe kokulu yasemin elini tuttum. Serâbı aydınlıklar arasında matemi bir neşîde ile 'avdetimizi selâmlayan tenhâe-i Tabiatda nevmîd bir nazra-i mevtâyı gülüyor gibiydi. Ve gittikçe donuklaşân gecenin şu meflûc ve müte 'ezi seyrânımıza döktüğü yeni ani endişeleriyle yıldızın esrar-ağın bir

simâsını tahayyülde nâ-tuvân mahitâtı ürperten bu kırmızı yaralarının kabâ, katı pervâzlarını görmekten muzdarip halden meyûs, bu güneşsiz rutubet-i hayât elinde böyle küçük fidemle yürüdük yürüdük...

322, İlyâs Mâcid

Terbiye-i Ahlâkiye

Milletlerin sergüzeştləri tedkîk edildiği zaman her devirde âti için yeni yeni fusûl-i hadisât hazırlayan bir çok müessirât-ı mer'îye ile beraber bir çok da 'avâmil-i manevîye görüldüğünü evvelce yazmıştım.

Hükemâdan biri her medeniyetin sahne-i beşeriyete bıraktığı metrukât-ı tarihîyeye dikkat edilirse müfekkire-i millîyede başlayan efkâr-ı esâsiyenin bunlara bir mesned bir kâide hizmetini ifâ eylediği görülür, demiş.

Ahlâk-ı içtimaiye bu 'avâmilden biridir. Hatta ilm-i cemiyet nokta-i nazarından her milletin en iyi bir mikyâs-ı maneviyeti olarak kabul edilebilir. Bir devleti, bir milleti yalnız asâr-ı zekâiye yaşatamaz. Maneviyeti ahlâkî marazlarla tefessüh etmiş en büyük medeniyetlerin en geri merâhil-i irfânda bulunan akvâm tarafından çiğnendiği tarih-i beşerin birçok edvârında meşhûd olan hâdiselerdendir.

Şüphe yok ki şerâit-i hazıra-i içtimaiye mukadderât-ı insaniyeye sırf başka mecrâlar küşâd etmiştir. Fakat gayr-ı kabil-i inkâr olan diğer bir hakikat var ki bugün ma'nen çürüdüklerini hisseden pek müterakki milletlerin şu tefessühte istikbâl-i hayâtlarını tehdîd eden büyük bir zehr-i muhlîk görmeleridir.

Ahlâk-ı umûmiye-i millet efrâdın terbiye-i vicdâniyesine merbû bir ibre gibidir. Milleti ma'nen yükseltmek –ki maddiyâtın da en mühim bir vâsıta-i teâlisidir. –Efrâdın seviye-yi ahlâkiyesini ilânıyla kabil olur.

Binâenaleyh çocuklarımızda zinde, faâl kavî bir vücûd yine bütün bu evsâfa ve daha birçok mezâyâyâ mâlik bir dimâğ vücûda getirmeye çalışırken yapılacak diğer bir vazife vardır.

Ve bu vazife, aksâm-ı sâire-i terbiye üzerinde bir ikilidir: Tasfiye-i ma'neviyât ... Yani hayât-ı bâtinîyemizin hassasiyet-i irade nâm-ı 'umûmîyeleri altında tanıdığımız şûubât-ı faâliyetde çocuklarımıza bir reh-güzâr-ı salâh küşâd etmek...

Biz ancak bu terbiyeyi sûret-i mükemmelede icrâ etmek sayesinde kâfil-i terakkiyât ve istiklâlimiz olacak -ma'na-yı hakikisiyle- meşrûtiyetperver, insaniyet-agâh ensal-i müfide yetiştirmeye muvaffak olabiliriz.

Büyük terbiye-şinâs Horace Mann'ın meşhûr bir lâkırtısını memleketimize tatbîk ederek diyebilirim ki müşkil olan şey tesis-i meşrûtiyet değil meşrûtiyete lâıyk âdam yetiştirmektir. Çünkü dâire-i hukuk ve hürriyetimiz kutrunu büyüttükçe vezâ'îf-i medeniye ve insaniyemiz de mütemâdiyen tevsî'î hudûd eyler.

Binâenaleyh hem-zamanımız bir filozofun dediğı gibi terbiye-yi ahlâkiyenin meydânı beşik olmalıdır. Şu sebeple en esâslı kısım, aile ile mektep arasında münkasım olan bu vazife-i mühimmenin kısm-ı külli mesuliyetini ebeveyne tahmîl edebiliriz. Zirâ bir çocuğun gözleri hayâtın zemîn-i mübârezâtına karşı ilk açıldığı dakikadan itibaren en aşağı altı senelik bir müddet aile içinde güzerân eder ve bu küçük mahlûklar önlerinde mektep kapılarının açıldığını gördükten sonra da günlerinin, tatillerinin bir kısm-ı mühimmini fâmilyaları arasında geçirirler.

Çocukların hayât-ı ahlâkiyesini -gerek şahsi, gerek içtimai- bir istikamet-i muayyende çizebilmek için onların tabiat-ı fitriyesine, hasâ'îs cibilliyesine cidden nâzar-ı tedkîk ile bakmak lazımdır.

Bu husûsta içtihatte bulunan müddekikler iki fırkaya ayrılmıştır: Birinciler gayet nîkbin, ikinciler ise çocuğun rûhunu en iğrenç bir mücemmî-i feza'îh olarak gösteriyorlar bu sonuncuların mütâlaasınca çocuk hodkamdır, kıskançtır, tembeldir, hasuttur, zalimdir ve aç gözlüdür... Hâsılı her fenâ şeydir!

Tecârib-i yevmiye hakîkate vusûl bulmak için bu iki fıkı-i müfretin arasında bir hatt-ı muhâkemenin lüzûm-u takibini ispât ediyor.

Çocukları – kendilerinde hassâsiyet var eden birinin galibiyetine nazaran – iki kısma ayırıyorlar. Birinci sınıf içinde nimet-şinas rakîkûl-kalp, samimi, şefîk, nâzik olanlara tesâdüf edildiğı gibi seriûl' infîâl, hadid, kabâ, haris, nânkör... Gibi sıfatlarla tevsifi kabil bulunanlar da görülüyor.

İkinci sınıf içinde sâhib-i azim, sebâtkâr, ciddi, müteşebbis faal olanlar vardır. Maamâfih bunların yanında tembellik, devamsızlık, ihmâlkârlık, tabansızlık gibi emrâz-ı irâdiye ile melul olanlar meşhûd olur.

Lâkin zannedilmelidir ki bütün tebâ'î ve hesâ'îl şu t'adâd ettiğim birkaç şeyle kâbil-i hülâsadır. Bilâkis bir çok müessirât hemen her hilkatte -bazılarını söylediğim –

bu elvân-ı ahlâkiyeyi bir sûret-i diğerkle mezç ve halt eder. Binâenaleyh mürebbi her gördüğü rengin anâsır-ı mürekkebesini derhal anlayıveren ressamıar gibi olmalı. Çocuğun emzice ve hâsailindeki mihver-i merkezi tayin edildikten sonra o mihver etrafında tebellü edilebilecek hasâ il-i tâliye daha çabuk tahmîn olunur.

Fakat acaba tasfiye-i ahlâk husûsunda terbiye ne dereceye kadar hâiz-i tesirdir?

Bu suâle katî bir cevâp verilemezse de teşkilât-ı ahlâkiyemizin mühim bir kısmının gördüğümüz terbiyeye tâbii olduğı muhakkaktır ve terbiye-i fikriyede olduğı gibi terbiye-i ahlâkiyede de aile ve mektebin nazar-ı dikkate arz edilmesi lâzım gelen mühim bir nokta vardır:

Çocukların husûsiyet-i ahlâkiyesine büyük bir hürmet yani her mizâç ve tabiatı yegâne ve muhayyel bir modla benzetmek ister gibi yeknesak bir terbiyeye tabii tutmayarak çocuğun mezâyâ-yı hulkiyesi içinde hangileri daha kavî ve daha müstaid-i inkişâf ise onların hadd-i azami-i tekemmüle vusûlünü temin eylemek.

Hasâ il-i etfâli tehzîp meselesinde iki cihet görülüyor: Biri secâyâ-yı hasene-i tenmiye diğeri fena huyların manevi mikroplarını mümkün olduğı kadar süratle ta kim...

Çocuklardan iyi hareketler sadır olduğı zaman bunlara karşı lâkayıt kalmamalı, hareket-i vakıaalarını medh ve ta kim ile kendilerini iyilikte sebâte alıştırmalıyız. Fakat bu husûsda iltizâm-ı ihtiyât-ı ve ciddi bir maharet lâzımdır. Çünkü medhlerin, alkışların biraz münâsebetsiz olması çocuğun rûhuna kendini büyük görmek gibi bir nakîse-i ahlâkiyenin tohumlarını eker. Şu hal küçük kız çocuklarında şayân-ı dikkattir. Etfâlde mevcûd olan meyl-i taklid gerek ebeveyn, gerek mürebbi için en büyük itinâlara, ehemmiyetlere lâıık bir vasıta-i terbiye olduğı ekseriyâ unutuluyor.

Halbuki dimâğlarında iyiyi fenâdan fâideliyi muzırdan tefrik edecek bir muhik mevcûd bulunmadığını bedihi olan çocuklarda bir vasf-ı müşterek aradığımız zaman en evvel gözümüze çarpan nokta bunların daima nazar-ı dikkatlerini celb eden kendilerine hoş görünen şeyleri taklide mütemâyil oluşları değil midir?

Çocuğun rûhu muhîtinde cereyân eden hâdisatın gerek iyilerine gerek fenâlarına karşı küşâde bulunan bir fotoğraf plağı mahiyetinde olunca ailenin muallimlerin, arkadaşlarının bu husûsda ne büyük bir tesir icrâ edeceğini tafsile hiç lüzûm kalmaz, zannederim.

Hükemâdan Jöber diyor ki: Çocuk tenkid ve nasihattan ziyâde hüsn-i misâle muhtâçtır.

Filhakika her gün fenâ fenâ misâllerle maneviyâtları tesemmüm etmiş ne kadar etfâle tesâdüf ettiğimizi hatırlarsak, önümüzde ne elim bir manzara-i ıstırâp teressüm eyler.

Çocukların hasâssiyet-i ahlâkiyesini, irâdelerini de en küçük yaştan itibaren tağdiye etmek, gerek ebeveyn gerek mektep ve mürebbi için en mühim vezâifden biridir.

Çocuklarda temâûlat-i içtima'îye ve aliyeyi kendilerinin tekâmül-i fikri ve ahlâkiyesine mütevâziyen kavîleştirme onların dimâğında, kalplerinde fâmilîyâ, vatan, insaniyet fikirlerini hislerini büyütmek fikr-i vazife ve t'akiminin bend-i verâsetini bu genç rûhların en münbit en feyyâz sahalarına ekmek ati-i içtimâ'imizi düşünenlerin en m'utenâ bir meşalesi olmalıdır.

Biz Şarklılar biraz fazla 'ataletperver ve sebâtsız. Mensûp olduğumuz ırkın bazı tekâyası şu nokta-i nazardan Lâtin ırkına kâbil-i teşebbühtür.

Teşebbüs-i şahsiye mâlik olmayışımız hayâtımızda bizi mecbûr sa'y edecek gaye-i hayâllerinin bulunmayışı husûsunda terbiye-yi ahlâkiyemizde mühim bir rol oynuyor.

Memleketimizin az çok bir cilâ-yı malûmâtla süslenmiş zümre-i şebâbı arasında bile mütâlaât ve hissiyât-ı içtimâ'îye pek zayıf pek mariz bir haldedir.

Sınıf-ı mütefekkirîne âid olan birçok gençlerin ahlâk ile kesif bir zulmet-icâhilâneneden ibâret olan taasup ve hurâfatı ekseriyâ birbirinden ayıramadıkları sık sık görülür. Ve bu hâl, cidden şâyân-ı teessüftür. Çünkü şâyân-ı hürmet bir mütefekkirin dediği gibi, hayâtta muvaffakiyet için ekseriyâ mezâyâ-yı ahlâkiye (ciddiyet, azim, sebât... ilh...) en mühim evsâf-ı zekâiyye bile galebe edip durmaktadır.

Fazıl Ahmed

Mesa-yı Bahar

Mehmet Ali Tevfik'e

Şiir-i rûh-u bahâra müstağrak

Bir çamın sayesinde gayş olarak

Otururken yavaş yavaş geldin,
Ah bilsen o gün ne dilberdin:

Mâi bir tülle saçların mestûr,
Gözlerin bir semâ-yı durâdur...

Yâd-ı şûhun temâs-ı nermîyle
Sarılıp cism-i tâze-i yıldırıma

İrtisâm eyleyen vücûd-ı latif
Hiss-i sevdâ mı eyliyor taltif...

Ben bu müşfik nazarlarımla seni
Sipere daldım; sen biraz asabi

Tutarak dest-i r'âşerâdamından:
-Güzelim gel dedin, bu akşamdan

Daha rikatli bir gurup olmaz...
Öyle nisan ki son bahârla mûmâs;

Bir yeşil tülle örtülen sahra
Görüyor hoş çiçekli bir rüya...

Sâyeler fevk-i re'simizde vizân,
Başlıyor kalpimizde bir helecân...

İnce bir yol... Seninle elele biz
Gidiyorduk... Biraz ilerde deniz;

Ona güyâ nikâb-i eflâtûn
Gibi gökten inen buhâr-i fûsûn

Veriyor bir edâ-yı hüzün ve keder
Sevgilim sen o gün ne rûhperver

Ne kadar bir hayâle benzerdin!
Titreyen dest-i şefkatimde elin

Bir husûsiyet-i muhâbetle
O kadar müster ih ve âsûde,

O kadar mutmaindi benden ki
Denizin sahfe-i semâ rengi

Gölgelenmişti ansızın yer yer...
Ufk-ı meçhule bir cihan-ı keder

Ertsâm etti... Sâyeler yürüdü,
Yani artık bugün de ölmüştü.

Sonra şemsin ûukûs-ı l'alîni
Ufk-ı lâlin bütün sera'ını

İmtidâd ettirip denizlere
Yazdı kanlarla bir füsûnnâme.

30 Nisân 1326

Tahsin Nâhid

Reftâr-ı Matbu'ât

Bu haftanın (Servet-i Fünûn) manzûm şiirleri cihetle her zamanı mümtâziyet ve güzelliğini maalesef muhâfâza etmiyor. En başta Jose Maryâ Döheredyâdın Mehmet Ali Tevfik Bey'in nazmen tercüme eylediği bir "Şems Garip" var bir beyitini alıyorum:

Yaldızlıyor şevâhik suzânı fundalar

Kim ziynet-i yegâne-i sahrât-ı huncegân

Mehmet Ali, Tefvik Bey gibi cidden sanaatkâr ve cidden teceddüt- perest bir rûh-ı nefâis aşınâya mâlik bir gençten, istikbâl-i edebîmizin birçok şeyler bekleyecek bir zamanda hiç böyle tercümeler ümit etmezdim. Fundaların şevâik-i sûzânı nasıl yaldızlandıgını, yalnız şemsde mevcûd olduğunu zannettiğim kuvve-i tenviryebebin fundelere nasıl temessül edebilmiş olduğunu anlayamıyorum. Diyelim ki bundaki manâ kusûrları şairine âit olsun. Tercümedeki lâkaydılık.

Kim ziynet-i yegâne sahrât-ı hüncegân mısra'atı okurken Mehmet Ali Bey'i, bu genç ve yeni rûhlu şairleri bizi Hafız Şirâzi zamanına ricat ettirmek isteyen müdhiş bir sanat mürteci zannediyorum.

Mehmet Ali Tefvik Bey'i yalnız Servet-i Fünûnda (A.T) imzâsıyla neşr olunan âsi neşideleri Jön Türk gazetlerinde gördüğüm (Hayât-ı Edebbiye) “*Serlevhâ*” makâleleriyle tanıyorum. Ve itirâf ederim ki bu kadarcık muârife kendisine ve sanatına karşı kalpimde hakiki bir hürmet ve muhabbet tevlid eylemek kifâyet etmiştir. Lâkin ne olursa olsun bu tercümesi ve bu tercümedeki terkibeleri –sanatıma itirâren söylüyorum– kendisinin sanatı için bir lekedir, bir zûldür ki bir daha tekrar ettirmemekle izale olunabilir.

Bundan sonra elvah-ı zaferden Sarayburnu'nda bir temâşâ-yı hayâli geliyor. Sarây-ı birûni için kalpimde hakiki bir muhabbet vardır. Ancak bu şiiri *Serlevhâ*'sının hatırı için bile sevemedim. Esâsen sanatında böyle târîhi ve mâzi âlûd zeminlerden – bilhâssa bu tarzda yazılırsa– aslâ hoşlanmam. Bu benim fikrim. Eserin sâhibi olan İbrâhim Alâaddin Bey bu fikrimi iştirâk etmeyerek bütün eserlerinde Heronlardan, Kaligulanlardan Hindistân seferlerine sedd için muhârebelerinden velhâsıl şiire biraz gürültü ve biraz velvelen verebilecek bütün dağdağalı, harbli, cidalli velvelleli zeminlerinden bahs edebilir. Ancak kendilerini temin ederim ki bu zeminler bizden evvel gelen dedelerimiz pek çok söylemişler ve herhâlde kendisinden iyi muvaffak olmuşlardır. Gerçi bir pırasa dikmek, bir buğday başağı ayıklamak bile bir takliddir. Binâenaleyh zemin için söylenmiş, söylenebilmiş hiçbir söz hiçbir şey makbûl olamaz. Ancak benim fikrimce yüzde yüz mûvaffakiyeti sanat ve tarz-ı tebliğ kazanabilir. Onun için eskilerin muhasala-i kalemi olan yazılara tarz-ı tebliğ cihetle fâik eserler meydâna

getirinceye kadar sahib-i eser bu muhitte, bu muhit cenk ve cidalde dolaşmaktan ihtirâs etsin meselâ işte size bir beyit:

Livâ ki, sâyesi emvâca kâfile rızândı

Ne güzel bir teşbih ne güzel bir mısra değil mi? Filhakikî Ali Ekrem Bey aynı fikri:

Kanlar dökülüyor dalgalara sancağımızdan

Tarzında ve daha kuvvetle ifade etmemiş olsaydı yahûd birinci tarz-ı tebliğ ikinciden daha şiddetli ve daha sanatkarane bulunsaydı. O zaman ne güzel demek de bende herkesle hemfikir olurdum. Şimdi ise sadece yanlış ifade edilmiş bir fikr-i mesrûk! – diyorum.

Şiirlerin karşısında -Abdullah Hayri şimdiye kadar okuduğum eserleriyle- Abdülhak Hayri'nin şahsiyeti hakkında hasıl edebildiğim malûmat pek basittir. O bir hodbindir nefsinin sever mehâsime, bilhassa kadınlara karşı düşmandır. Çünkü kadınlar onu sevmez! Bu şiiri bütün şiirleri gibi mehâsime ve kadınlara karşı çirkin bir hücumdan ibâret kindâr, haris ve behimi bir isyân.

Kadın – şiir-i mülemmes zulmet-i zahir

Denâ'îtin veryânın yegâne sâikidir.

Bütün şiirleri nûruylâ süsleyen sevdâ

Benim hayâlimi en çok çamurlayan histir.

Görüyorsunuz ya! Tarz-ı tebliğ çok fenâ değil hatta Hatta.... Biraz.... Sanatkârane bile, lâkin fikr.... Yirminci asrın hasta ve asabî şairlerinde mehâsime karşı böyle müdhîş bir anarşi görmek insanı pek memnun edecek bir şey olmasa gerek bu son günlerinizin şairlerini kadınlara karşı bu kadar düşman bu kadar asî yapan his nedir, bilmiyorum! Benim fikrime kalırsa her şeyin olduğu gibi bununda sebebi hodbînlikten başka bir şey değil, lâkin dünyada yalnız muvaffak olamayanlar değil muvaffak olanlarda pek çoktur. Binâenaleyh Abdülhak Hayri Bey birkaç hissinden göremediği saadetler alamadığı nasipler için başkalarınca bana pek aziz olan bütün kadınlara hücum-ı salâhattini hâiz değildir. Şimdi kendisine küçük bir suâl soracağım: Kadınlara ait tahkîrâtın sebebini anladık kadınlardan nefret edilince garamda tabiatıyla tezyin edilir, fakat şiirle istihzâ etmenin sebebi nedir? Eğer şiirde fenâ, çirkin, bir şeyse, niçin bu fikrinizi bu kadar ağır ve kaba bir şey ile ifade ediyorsunuz?

İn ikâs-ı mezâhir: Zaimzâde Hüseyin Fehmi her şeyden evvel *Serlevha* hakkında nazar-ı dikkati celp eylerim bunun için fazla söz söylemeyeceğim. Çünkü deniz eseri

buraya aynen nakl etmek isterdim. Lâkin karîilerimizin başlarını ağrıtmaktan ihtirâzen bu cinâyeti yapmıyorum. Yalnız size bazı kelimelerini yazacağım:

Gani gani – pûte-i his ve hayâl, şarıl şarıl, harıl harıl, ebûlahb, târupûd şest ve şu vesâ îre ...

Böyle kelimelerle tanzim edilen bir in 'akis mezâhirin sanat-ı nokta-i nazarından ne kadarcık kıymetli caiz olduğunun takdirini efkâr kârîine terk ediyorum. Yalnız diyeceğim ki şairin pûte-i his ve hayâli daimâ böyle bi-mana ve adi manzûmeler pişiriyorsa ben o bütünün şiddetle kırılması taraftarıyım.

İşte Servet-i Fünûn bu hafta ki şiirleri bunların yanında eserlerini her zaman seve seve okuduğum güzel ve biraz ince, asâbi, bir şair nâsirin Ali Sühâ'nın “*Kurbağalar*” ismindedir fân-tezisi var ki geçen refâtâr-ı matbu ât muharririn söylediği gibi bende bunun için belâ-ı reyâ bilâ-ı mübasalâğa güzeldir diyeceğim.

Sonra, Ahmed Haşim'in Şehabettin Süleymân'a tahsis edildiği bir tedkik-i edebî var. Bir parçasını buraya nakl ediyorum:

“O sanatı az farklarla bir köşe-i sarrafı gibi anlar: Paramenbai, sanat, hayât pâre ve kadın temin edemediği gün nefretle anılmalıdır.”

Ve bende itirâf ederim ki bu fikirde Şehâbettin Süleymânla tamamen müttehidim.

Fecr-i Ati ve muarızıyeti: Ali Câni, o kadar köhne ve eski bir mevzu oldu ki bunu da tedkik ve tenkid zahmetini ihtiyâre hacet kalmadı. Fecr-i Ati'nin muarazların mûhattap addedenlere acır ve onları şâyân-ı merhâmet görürüm.

Son mektûp son derece masûmane ve monoton muharririne hayâtı biraz daha iyi anlamasını tavsiye ederim.

Emin Lâmi

Sınıfta...

- Ethem Hidâyet'e -

Yağmur kirlenmiş kaldırımları yıkıyor, mektebin küflü pencerelerini, paslı, tozlu camlarını kamçılıyor. Ara sıra gök gürültüleri, bir tirâka-i ateş-nisâr gibi, mâvera-yı semâdan korkular saçarak, dehşetler isâr ederek, bazen pek bâti bazen gayet seri binanın üstünden akıp gidiyordu.

Mûnis-i fikr ve çıplâk bir dershânenin dâr-ı kürsü aralarını geziyor, bağıra bağıra Safâ'nın "Fezâil-i 'Ahlâkiye"sini okuyor, sûret-i inşâdî jestleri, lûgatleri izâh ediyordu.

Bütün tâlebe bir ıztırâr-ı müşâreket hissetmekte ekser sırâları boş bırakarak birbirine sokulmakta idi. Bir afet-i semâyenin sükûtundan korka korka titreye titreye kimi bir hiss-i sâfyane, bir çocuk fikr-i bâkiriyle tövbe ediyor, kimi mektebe geldiğine ailesinin ağûşundan ağûş-hâr u müşfikinden ayrıldığına pişmân oluyordu.

Muallim manzûmenin son mısra'ını titrek halecânlı bir ahenk ile kıraat ederken zeki, müst'aid bir efendi vicdânın manasını tarif ilmîyesini sordu fakat zavvalı suali yetim kaldı ve bir yüz parçası gibi yere düşerek parçalandı. Mûnis tekrâr uyanan ihtiyâc imânına akide-i maneviyât ve rûhaniyetine karşı yeni bir küfür yani bir günâh, yeni bir hata-yı siyâh işlemek korkusuyla bu kelimeyi bu muammayı esrârengiz anlatmak istemiyordu.

Şimdi yağmûr, o bârân-ı havf u heşyet diniyor, karşı ki sahilden başlayarak, şehri ihâte eden dâirenin nokta-i müntehâsına kadar açık, sevimli bir reng, rida-i kesif ve esvedî kırıyor, parçalıyordu. Mûnis, geniş, müsterîh bir nefes alarak cevâpsız kalan suâle girişti: - Vicdân, öyle mi? Dedi. Voltere o koca dahiye göre, insanı hayır işlemeye şerden mucânebet sevk eden bir hiss-i derûnidir.

Sonra, ağzından kaçan şu tarifi bir türlü beğenmedi, beğenemedi. Bunu pek sâfiyâne, pek rahîbâne buluyor ve: -Bir 'amil-i muhâkeme bir kuvve-i mutaseveredir. Daima her insanda her zaman ve mekânda değişir. Hayır 'O' esâtîpe âid bir şey asr-ı hazırda varsa tasavvur olunuyorsa ferdânın haiîkat-i mâdiyesi önünde olacak, 'ana nât-ı mâziyeye, 'ananât-ı tarihyeye karışacak bir 'anka, bir isim-i muhayyeldir diyordu.

Bezmi Nûsret

İntikâde Dâir

"*Tenkid*" in bir numaralı nüshâsı elime geçtiği zaman, isminden anladığım ciddiyete göre, teşrihât-i fikriye ve tenkidât-ı müfidesiyle inkişâf-ı hakâyika hizmet ettiği ve bu meslek-i metinde bir devâm oldukça genç dimâğların hakikâten istifâde edecekleri mülâhâzası müfekerimde bir itminam-ı mesrûrane uyandırdı.

Filhakika her gün başka bir şekilde tecelli eden simâ-yı edebîmizin letâfet-i hüsn-ü anı yâhûd redâyet-i ziştisini görünmek için bir mir'ate, edebîyâtımızın cereyânât-

1 müttehâke-yi hâzırasına karşı hangi izi takip edeceğini şaşırılmış olan fikirlerin mecrâ-yı selâmete duhulü için bir sâik ve rehber ihtiyâc var idi.

Ümit olunur ki, o mirât, “*Tenkid*’in” in sahifileri, o rehber, takip ettiği hadd-i hareket olacaktır.

Muzlim-i umûmi, mecrûh fikirlere makes, değersiz, perişân, bî-rûh eserlere meşher olan bir iki ceride-i edebîyye (!)ye böyle bir risâle-i ciddiye kat kat mürecah değil midir? ... O gibi gazeteler – ki istifâde etmeden ifâdeye kalkışanların temin-i iştihârına tahsis-i sehaif etmekten başka bir işe yaramazlar – muhtevi oldukları şeylerin kıymeti tespitinde pâydâr olur.

Birinci sahifesini açtığımda Baha Tevfık Bey’in (İntikâd) *Serlevhalı Makâlesi* manzûrum oldu. Mevzunun ciddiyetini nazar-ı itibâre alarak bir tehâllük-ü samimiyâne ile mutâla’aya başladım. Daha ilk satırlarında (Kavâ’id-şiken bir dimâğa, bana, tenkid yazmak Vazifesini tahmil ettiğiniz Halbuki nice tenkidin ne usûlu, ne kaidesi var emin olunuz ki her muğâlata her şaşırtma, her mantık gibi bu da koftur, boştur...) sözlerini görünce âmâk-ı mükekirende bir hiss-i istiğrâb uyandı. Bu hissin tesirini – tefehhüme-i hakikâte sekte verir korkusuyla- bir tarafa bırakarak makâleyi nihâyetine kadar takip ettim.

Hemen her noktada muharrirrin fikrini La Edri’ye, girivelerine düşmüş, mübhem ihtizâzlar arasında kalmış gördüğüm yâhûd zannettiğim ve bende bir mevcûdiyet-i ikrâkiyeye mâlik bulunduğum için bazı nikat hakkındaki mütâla âtımı – berveci âti – beyâne kendimi salâhiyattâr gördüm. Maksud muâraza-i şahsiye değil hakikate hizmettir. Zaten muharrir-i mütefikkiriyle muârefen bile yoktur. Bina’aleyh erbâb-ı mutâla’nın o vecihle tellaki etmeleri lâzımdır.

Makâlenin hülâsası alınırca, şu netice çıkıyor: (âlemde hiç bir hakikat sabit hiçbir kâidedoğru değildir ve hiçbir şey için kânun, kâide yoktur.) - Mâbadı var –

F. Sacid

Müdür-i Mesul: Bezmi Nusret

Uhuvvet Matbu’ası

Tebşir. – Gelecek nüshâdan itibaren, Ali Sühâ Bey tarafından Emile Fauget’in (On dokuzuncu asır)ından “Victor Hugo” tercüme edilerek *Tenkid*’e tefrika olunacaktır.

Muharrir ve mütercimini söyledikten sonra, eser-i mezkûru tekrâr medh etmek abestir.

—

Nazar-ı dikkate – Taşrada gazete bayilerle abone tahriri ve husûsât-ı sâire için vekillere ihtiyâcımız var. Şerait-i lâzıme yi tahriren bildirmek üzere arzû edenlerin mürâcaat etmeleri ricâ olunur.

—

Reklâm yapmak isteyenlere. -Gazetemiz her gazeteden ehven bir sûrette ilân kabûl eder. Şimdilik beş bin nüsha sürümü vardır. Bu hin-i hâcette ispât olunabilir.

Kısm-ı felsefî. – Kitâb-ı tabiatından maâda hiçbir şey okumamakla müstehir-i şark feylesof nâmdârı Hâlil Hidâyet Keşfi Beyefendi fi-maba'd asâr-ı aliyeleriyle nâçiz gazetemiz tezyin edeceklerini vaad buyurdıklarından böyle bir kısım mahsûs açmağa lüzûm gördük.

Müşâvîrîleyh, kârîn-i gram tarafından vakıa olacak her türlü istizahata cevâp vereceklerini vaad edebiliyorlar. Bu benim için fevkalâde bir lütüftür. Beyân-ı teşekkür ile beraber meydan-ı fesehâtı kendilerine terk ediyoruz:

Hezeyâncı Baba'ya

Hezeyân şiir ki katsam bir kadeh su

Lâl-i çeşminde döner reng-i melalin

Felsefe

Beşer'e. –Ey Beşer seni parlâk süngüleriyle sürükleyen bir medeniyet vardır. Bundan geri dönmek keskin bir oka hayâtını değiştirmektir. Kanûn Tabiat-ı 'aksûl' amel yapâr. Lâkin sen onun bu devr-i teselsülüne seyirci kalırsak o oku başkalarına çevirebilmek kâbildir.

Süngü. - Asayiş zamanlarında zemine efak ⁽⁷⁾ bir hat çizen alındır.

Hayât. – Ebedi bir nûra hâ'îl olmak isteyen ademin gölgesidir.

Kibr. - Büyük tabii bir neticedir. Meleklerde kanat varsa insanlarda da inâd vardır. Bu böyle olmakla beraber beşeri inkırâza da davet eden üç şeyi vardır: Biri benlik, bir kimlik, diğeri bedbin.

⁷ Ya Girit esere Halil vermemek için imlâyı aslı muhâfaza edilmiştir.

Aşk-ı Felâtun

- Celâl Sâhir Bey'e –

Bir bûse için terk olamaz aşk-ı meâli
Hep sende bu gördüklerimin 'aks-i meâli
Zirâ ki mûhittinde gezen bunca nazarlar
Çerkâb-ı tefekkürde koşan aşk-ı cerâdı ⁽⁸⁾

Venüs:

-Hah hah .. gafletde bulursan beni ola
Aşkın dahi rûhun gibi şehvetle mülemma
Zirâ ki benim hep o hedef sen kimi sevdin
Aşkında benim gerçi de her hâletin rüyâ

Hedef-i aşkıma bir penbe visâl-i yâr olamaz.
Zirâ benim hep sevdiklerim pek mûte'âli
Bak mevcelenir ruhumda aşk-ı felâtun
Anın hep demdemesi velvelesi nâ-mütenâhi

Feylesof

Halil Hidâyet Keşfi
Üstâdımızın tantana-i tabl-ı Hayâli
İlân ediyor debdebe-i sıyt-ı Kemâli

Emiri

Hisler ve Fikirler – Edib-i Eflâtûn Peyrev-i Râif Necdet Beyefendi biraderimiz tarafından neşr edilen şu mecelle-i nefiseyi son zamanlarda intişar eden ekser kitâblardan pek müstesna olarak telakki edebiliriz. Râif Necdet Bey, şu eser-i müfidi ile bize okutur. Güzel parçalar, tedkikât-ı 'amika neticesinde vücûda getirilmiş öyle mücevherler bahş etmiştir ki, kendilerine minettdâr olmamaklığımız kâbil değildir. “*Hisler ve Fikirler*”i kemâl-i cesaretle bütün kâreiât ve kârîin-i kirama tavsiye edebiliriz.

⁸ Çeker ki aşkı

Rûh-ı Bi-Kayd. –Gazetemiz muharrirlerinden şair-i hassâs Tahsin Nâhid Bey’in bu eser nevyini büyük bir kıymet-i edebîyeyi hâizdir. Kamerli gecelerin samt-ı esrâr-ı âlûdını feşâ feş-i mübhemini, aşkın muhtelif safhalarını müstesna bir hiss rakik ve âsil ile sine-i nezihinde saklayan şu yeni ve zehebdâr mecmu ‘â-i eşâr-ı umûm kârîilerimize tavsiye eyleriz.

Hicrân. – Şuarâ-yı Osmâniyeden Nâmık Ekrem Beyefendi’nin bu nâm ile neşr ettikleri ahlak, felsefi hikâye-i manzûme-i müştakân-ı edebe tavsiyeyi vecibeden ‘ad ederiz.

Hânım Teyze. – Pek eski bir zamandan beri âlem-i matbu ‘âtta hidemetta nâfi ‘âsı meşhûd olan İşçekeli Sıtkı Bey’in birâderimizin taht-ı idaresinde intişara başlayan bu mizâhi irisale-i nefiseyi tebrik ve mu ‘ammer olmasını temenni ederiz.

Solgun Neşideler. –Heyet-i tahririyemizden Hâmid Subhi Bey’in mensûr şiirlerinden müteşekkir olan bu latif ve mümtâz eseri nezih hislerin, elemli dakikaların bir m ‘akes-i bedi ‘i dir. Solgun neşidelerde kalbin en hafi noktaları teşrih edilmiştir.

Âlem-i Latif’in mevcudiyeti yahut manyatizm ve ispiritizmin mahiyeti. – Güzel bir eserdir bir meziyeti daha tercüme değil tetebbu ile vücûda gelmiş olmasıdır.

Mezâmir-i Elem. – Risâlemizin erkân-ı tahrîresinden Ali Sühâ Bey’in nefis mensûr şiirleri mezâmir-i elem namıyla yakında intişâr edilecektir. Ali Sühâ Bey’in ve şiir-i mensûr husûsundaki kudret-i sanatkârânesine meftûn olan kârîilerimize tavsiye etmeyi zâ ‘îd görürüz.

Kulis Aralarında. – İşte size bir eser-i nefis daha, Yakında kütübhâne-i millimizi tezyin edecektir.

Muharriri: *Tenkid* muharrirlerinden Emin Lâmi Bey’dir.

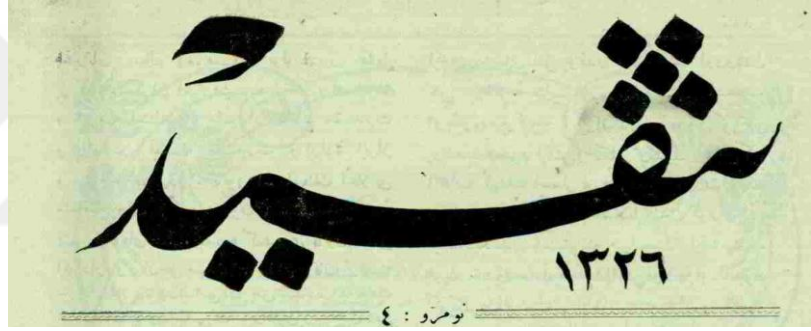
Numara 4:

Gazetemiz şimdilik on beş günde bir neşrolunur. Senelik abonesi otuz kuruştur. İdârehânemiz Divân Yolu'nda Kurşunlu Hân'dadır. Zanaat-ı intikâda muvâfık olmak şartıyla âsâr-ı varide maet-teşekkür kabûl ve derç ediliyor.

Nüshası: Bir kuruş

Kârûlerimize:

İdârehânemiz Divân Yolunda Kurşunlu Hân'dadır. Gazetemiz şimdilik nîm-mâhedir. Senelik abonesi otuz kuruştur. Eser-i lutf edenlerin adresleriyle birer pul göndermeleri lazımdır. Derc edilen eserin müessirine o nüshadan itibâren gazetemiz hediye tenkid ediliyor. Konulmayanlar îade ve sebep-i tehirleri tenkid tarzında sâhiblerine arz olunur.

TENKİD

1326

Numero: 4

Muhteviyât:

Köpekler, Doktor Abdullah Cevded– Rüyâ, Hüseyin Suâd– Bir Levha İçin, Fâik Âli– Bezmi Nusret Bey'e, Mehmet Rauf– Nikâh Pür Heyecân, H. Nazım– Hâlley'e Karşı, Mehmed Sadi– Odam, Ahmed Kemal- Osmanlı Edebîyâtı, Ahmed Nebil ve Bahâ Tevfik– Reftâr-ı Matbu 'ât, Hakkı Târık– Feryâd, Hâmid Subhi– İntikâda Dâir, F. Sâcid– Serâb, Bezmi Nusret.

25 Mayıs 326

Köpekler

“İzakultü’l-muhâl refaten saguti vezakultü’l-elsahihü’l-ateltel hems”[Ben doğruları uzun uzun yüksek sesle konuşuyorum] Yani: “Bâtılı söylediğim vaki tâvâz-ı bülend ile söylerim; hakikati; söylediğim vakit ise kulağa fısıldar gibi sesimi kısarım.” Yolunda bir zulümle Hak-gu, Hak-bin, Hak-endiş şâirlerin rubâb-ı ilhâmında bir tar-ı şekva ağlatan bülend endişelerin zaman-ı hükmü geçmiştir. Şimdi ele şiir ve ilham ehl-i ihlâs ve ehl-i hak olan erbâb-ı kaleme karşı “Lefi hikmet mekon ez-bahr-i dilâmi-çend” yani: “Birkaç âmiyâne gönüllerin hâtırı için hakikati izhârdan çekinme.” Sayhâ-i kibriyâ fermâniyle zemin u semâyı inletiyor, ehl-i hikmetin ve ehl-i hükûmetin – bu ikisi birdir “Hükûmet hikmet ile müşterektir.” – Evet ehl-i hikmet ve hükûmetin maksûdu, gâye-i mevcûdiyeti halkın hoşuna gitmek değil halkın işine gitmektir, halka nûvâzişsikâr olmak değil müfîd olmaktır. Demek nazar-ı itibâra alınacak halkın zevki değil nefidir. Kitle-i nâs, sin-i bülüğa vâsıl olmamış ve Binâenaleyh gayr-ı muhtâr olmak lazım gelen sigarsin erbâbı gibidir. Ve o yolda muâmele görmelidir. Onların rey ve zevkleriyle istişâre etmek, ekser-i ahvâlde, onları girdâb-ı inhitât ve harâbeyte sürüklemek demektir.

Biliyorum (Lotar)ı “İki bin senelik zevk ve itiyâd-ı aleyhime kıyam ediyor!” diye bağırta hâl ü mevki de bulunuyoruz. Fakat bizim ziman-ı dârân umurumuz, “Loter”in ibraz ve sarf ettiği miktar-ı azîm mukaredat ve irâdetten fazla mukaderat ve irâdet ibraz ve sarfına mecburuz. Kânûn-ı esâsinin ilânını müteâkip yevmi (Servet-i Fünûn)un bir nüshasında neşr olunana mektubumda “kendimizi kânûn-ı esasi ile idare olunana milel-i mütemeddeninin hezâ-yı irfân ve terakkisi seri’an ilâ ve kânûn-ı esâsiden ba-hak istifâde etmeyecek olursak kânû-ı esasinin yaprakları bizim için kefen olacaktır” demiştim. Bu sözü şimdi daha mütelâsı ve mütehâlik bir lisân ve harâretle tekrâr ediyorum.

Bir memleketin nezâfet ve intizâm-ı mer’isi o memlekette yaşayan kavmin maneviyat-ı gayr-i mer’iyeinde ki nezâhet ve âhengîn âyine-nümâsıdır. Her adımda bir çukura her üç adımda yolun ortasına serilmiş murdar, muhazar bir köpeğe rast gelinen her sokak başında bir cigerci sarıği başına çarpılan, bütün bir mahalle köpeklerinin hep bir ağızdan havlamalarıyla yahut ulumalarıyla birkaç defa uykudan sıçrayarak uyanmaksızın hiçbir gece fâsılasız, âsûde bir uyku uyumak mümkün olmayan bir memleketin sakinleri kendilerini mütemedden milletlerin huzur-ı uhuvetine nasıl ve ne

yüzle çıkarabiliriz! Köpeklerle gösterdiğimiz mürâât-ı menfûremize bakarak bazı nezaketsiz Avrupa muharrirleri köpeklerle “**Les petits frères des turcs**”[**Küçük Türk kardeşler**] demeye kadar varmışlardır. 1830 senesinde Sultân Mahmud zamanında köpekleri ortadan kaldırmaya, İstanbul’u mütemeddin’akvâmın pâyitahtlarına benzetmeye teşebbüs olunmuştu. Bu teşebbüste de bizim için bir cây-ı teselli yoktur, zira yine Avrupa’dan gelen bir darbe-i itâb üzerine vaki’ olmuşur. O sırada da bir gece bir İngiliz üzerine köpekler pür-şiddet hücum etmiş ve İngiliz Türklerin yaptığı gibi Ashâb-ı Kehfi’n isimlerini sırasıyla tilâvet etmekle ve Kıtırmir’e kadar dayanmakla işin içinden kurtulmayı bilmediğinden bastonuna mürâcaat etmişti. Böyle haşin muameleye alışmamış olan İstanbul köpekleri, centilmenin üzerine pür tehevür hücûm ve hemen orada bi-çâreyi itlâf etmişlerdi.

İngiltere sefiri vakadan haberdâr olur olmaz vazîfesini ifâya şitâb ederek bir tardiye ve tazmin istemiş ve bu köpek meselesi o zaman bir mesele-i siyâsiye teşkil etmişti. Sultan Mahmud intihâz-ı fırsatla İstanbul’da mevcut köpeklerin, ıssız Marmara adasına nakli fermânını isdâr etmiş ve hükmünü icrâ ettirmiş idi. Nâs ve müteassıp ulemâ bu kararın aleyhinde şiddetli protesto yağdırmış ve nâ-hoşnutları teskin için Sultân Mahmud iradesini geri almaya ve köpekleri menfâlarından bâ-kemâl ‘izv-ı ikbal nakl edip İstanbul’a boşaltmaya mecbûr olmuştu. Yeniçerileri ortadan kaldıran bu pâdişâhın köpekleri ortadan kaldırmakta izhar-ı acz etmesine târih; birçok zaman mebhût kalacaktır!

Rey-i ‘avâmında hikmet ve mantık aransa idi neler sorulmak, neler söylenmek mümkün olmazdı! Abdulhamid şubbân-ı güzîde-i vatani vapurların enbârlarına istif ederek menfâlara ve bazen de denizlere dökerken ve bir şair vatani.

Şubbân ki nefi edildi nedir onların sonu? Heyhâtlar! Mezâr ile nisyân bilir onu! Nevhalarıyla ağlatırken bu iyi halk, bu mutaassıp ulemâ köpekler için müteheyyic ve rahîm oldukları kadar mütehhic ve rahim olamadılar mı? Bir demek yeşil otlar tagaddi eden, bizi sütüyle besleyen, yüküyle vücud-ı üryânımızı setre vâsita tedârik eden koyunları boğazlıyoruz, parçalıyoruz, yiyoruz, yahut bunlardan yüz binlerce Avrupa’ya satıyoruz. Orada bunları başlarına vurarak itlâf ve istihlâk ediyorlar. Bu pâk-ı masum olan, bu hiç muzır olmayan hayvancağızlar hakkında hiç bir eseri hamiyet- ve rikat gösterilmeyerek mahalelerimize tâun saçan, sokaklarımızda bizi rahat gezdirmeyen, uykumuzu rahat uyutmayan köpeklerle bu nâ-pâk bu sefil, bu hafiye şîâr hayvanlara

gösterdiğimiz alâka nedir? Daha bundan altı ay evvel Fâtih'te kuduz bir köpek on beş vatandaş ısırmış ve hayatlarını tehlikeye düşürmüştü. Bu vaka (Yeni Gazete)nin 25 Ağustos 1909 tarihli nüshasında bir tafsil yazılıdır.

Köpek kâfe-i edyânın nazarında nâ-pâktir. Din-i mübin-i İslâmiyetin ...erba'ess köpeği derece-i ..., necis addetmekte mütevaffıktır. (İmâm Hanbeli) nazarında köpek gölgesi bile nâ-pâktir. (İmâm Mâlikî) (İmâm Şâfi) mezheplerinde köpeğe temâs etmek gusûl ve tathiri müstelzemdir. Ve necâsete temâs etmiş olmakla siyandır. (İmâm Hanîfi) köpek ağzını menâhirini ve salyasını necis addetmiş ve teneffüs-i menâhir vâsıtasıyla vaki' olduğundan köpek yaşadığı, teneffüs ettiği yerlerin havası mülevves demek olmuştur.

Aynı zamanda ... Müstakil, har olarak yaşamak istiyorsa ... Müstakil, har olarak yaşayan akvâmın tuttukları yolu tutmaya mecburuz. Avrupa'nın yirmi, bazen kırk metre genişliğinde, müstakîm metre, muntazam sokakları, bir ihtiyâc-ı hariyet ve faâliyetin, bir, intizâm-ı hayâtın zevk-i selimde, hiss-i tabiatte büyük bir terakki ve teâlinin itirâz-ı nâ-pezir, metin bürhânlarıdır.

Fert için tarz-ı tâbis ve nezâfet-i libâs ne ise bir memleketin sokakları, intizâm ve nezâfet belediyesi de bir millet için odur. Murdâr harcın(?) bir elbise ile hiçbir huzur-ı itibâra çıkılamadığı gibi intizâm ve nezâfet-i belediyeden cûda bir memleket sakinlerinin heyet-i mecmu'ası demek olan bir millette hiçbir millet, hürmet ve itimâd-i ilhâm edemez.

İhtişâm ve mütezelzel binalarımız, mülevves, dar, muavvec sokaklarımız, bu memlekette evlâd ve ahfâdımız vasıtasıyla asırlarca yaşamaya, dünya durdukça yaşamaya, pâk, müreffeh, tabiiden biri, har, sırbâz olarak yaşamaya, mücadele-i hayâta devam etmeye karar-ı kati' verilmemiş ve bütün milletten bir şahsiyet maneviye-i müneffirde tehassül etmemiş olduğuna istidlâl için kâfidir. Biz müslümânlar "Elnizâfetü mine'l-imân" demekten niçin sıkılmıyoruz ve niçin bu hadis-i şerifi okuyarak imân ve izândan mahrûm kalmış olduğumuzu ilân ettiğimizin farkına varmıyoruz? Makâlenin baş tarafında da söyledim, artık hakîkati söylemekten çekinmek yok. Geçen makalede, hükûmet-i hâzırâmızın hulûs niyetine itimâdımız var demiştim. Fakat her teşebbüsü, her himmeti ondan beklemeye hakkımız yoktur, ehl-i hükûmet ehl-i hukûmete muayyen olmalı ve hükûmetin yükünü hafifletmelidir, genç hükûmetimiz, "hükûmetlerin en iyisi o hükûmettir ki kendisini en az lüzûmlu kılar." Hükûmetini nazar-ı irfânından dûr

tutmayacaktır. Bu maksada vusûl bir taraftan idrâk-ı umûmiyenin tavsî ile diğer hayr ve hizmete matûf şahsî teşebbüslerin kuyûddan âzâde tutulması ile mümkün olacak. Hakikatin vatanı yoktur, hakikati söylemeyen vatanı yoktur, hakîkati söylemenin bir husûsu mevsimi, yoktur, hakikatin muzır olmak ihtimâli yoktur, hakikatin kâfi derecede tekrâr edilmek imkânı yoktur. Hayal ve batıl üzerine kurulmuş saâdet ve şekimenin istikrarı yoktur. Saadet beşer için hakikatten daha sağlam temel yoktur. Biz hakka, kelime-i hakka diğer bütün muhtaç olduğumuz şeyleri görebilmek ve gösterebilmek için her şeyden evvel bunlara muhtacız işin bu merkezde olduğunu söylemek, her tarafta söyleme, her tarafta yazmak için “şecaat-ı edebîye” ye muhtacız, ve evvela merhamet na-yezir olan kanun-u tekamül bizi hakk-ı bekadan iskat etmek labeddir. Fakat biz çalışmaya, galebe etmeye, tabiri diğerle yaşamaya karar vermedik mi?

Doktor Abdullah Cevdet

Rüyâ

Güyâ kamerin içinde bir-nûr
Bir gülşen-i bi-hududa girdin
Açmıştı o sâyelikte mahmur
Dallarda ziyâlı bir güzellik

Bir gölgede biz, o yerde bir gün
Bir pembe çiçek için darıldık
Sen iğneye, ben lebinde küskün
Bir buseye defaten sarıldık...

Ey sözün intikâmı tatlı
Öptüm seni, iğnelendi ruhum,
Ağzımda dudakların uruldum

Ey buse-i nâzi gül kanatlı
Öldürmedin işte bak uyandım
Lakin o uçan hayâle yandım

Hüseyin Suâd

Bir Levha İçin

Ey kamer! Mahşer-i, tefekkür-ü his
Mehşer hüsn olan bu topraktan
Ne kadar nazar-i şegafbünyan
Ne kadar buse, buse-i takdis

Evet ey peyk-i şîrvâne-i arz
Ne kadar hande-i emel, ne kadar
Giryeler, nameler, tazarrular
Sana ilâ, senin hayâline arz

Edilip durmu, işte bir buse
Şimdi senden bu hâk-i pür hisse
Bu güzel bir cemiledir ki yine

Yeni bir nağme-i hayâl olarak
Bir münâcât ve ibtihâl olarak
Yükselir matla‘ -ı münevverine

Fâik Âli

Nigâh Pür Heyecân

Bütün semaya telatumlarıyla ra‘şe salan
Kesif bir gecenin sine-i siyâhında
Nasıl açarsa devarik bir anda, pür heyecân
O mevcenin siyah gözlerinde pür heyecân
Derin, nihâyeti yok bir cihân eder izhâr
Nasıl nazar düşerek havf ve hayrete o zaman
Kalırsa bırak şeb-i efrûze müncezib nâ-çâr

Cihân çeçm-i füsûnkârının önünde de ben
Bir incizâb muhicible, havf ve hayretle
Zebun olur kalırım; titrerim meserretle

Emel gibi, seni, necm-i seher gibi severim
Bütün mehâsını birden sever gibi severim
Niçin tevahhuş eder korkarım, fakat senden?

H. Nazım

Bezmi Nusret Bey'e

Beni müracaat-ı mükerrire gözle mahcup ve minnettar ettiğiniz için size şu itirafta mecbur bırakıyorsunuz, peki yazayım efendim, fakat niçin ve kimin için yazacağım?

Sevindikleri yahut oldukları ilalen ve temin olunan üdeba-yı cedidenin diğerlerinin esbab-ı sükutlarını bilemem; bana gelince, ilk aylarda kendimde bulduğum şevk ve tehallükten bugün zerre kadar eser kalmadığını itiraf ederim; edebiyata karşı bugünkü halet-i ruhiyem lakaydı, yahut hatta hiss-i istikrahdır! ...

Her kitap çıkaran sahib-i kalemin edib-i muhterem, her eserin eser-i enfes olmak üzere ıtra edildiği ve adiliklerden, küçüklüklerden başka bir tecelliye mahzar olamayan matbu 'at-ı edebîmize karşı benden başka ne bekleyebilirsiniz? ... Henüz heveskar ve mübtedi bir genç değilim, bütün bu iğrençliklere rağmen ismimin ve eserimin tabi olduğunu görmek zevk u saadeti için yazı yazayım. Bir eser neşr olunca ne onun hakkında bir vukuf-u mensuf vecidi ile beyan-ı rey ve mütalaa edecek sahib-i hekim ve kalem bir münkid var, ne de okumak için bir az tehallük ü şitap göstermek lütuf ve nezaketine tenzil eden kariler... Bir eserin ya layık olduğunu temin olunan şeref ve şöhrete yahut bununla mütenasip bir rağbet ve muvaffakiyetime nail olması mümkün olmayan böyle akım bir devre-i edebîyede edebiyata karşı lakaydıdan meşru bir hareket mi olur? En parlak eserlerin bile altı yedi ayda, ancak dört beş yüz adet satılabilip sonra lakaydıya mahkum kaldığını göz önünde tutarken hala edebiyata heves nasıl mümkün olur?

Ve sonra bir eserin neşrini müteakip matbu 'at-ı mevkuteyi nasılsa zabt ve işgal etmiş olan kalem kurtları tarafından dendan-ı haset ve kinlerine tamah olduğunu, okuyup anlamaktan aciz, bir fikre malik olmaktan mahrum bir sürü münkid taslaklarının ihtirasat-ı adiyesine güda kaldığını, nihayet bugün nasılsa nail-i hürriyet olmak millet-i necibe-i Osmaniyenin şevkat-i ruhuyesini izhar edecek olan edebiyata gösterdiği bu

lakaydı-yı raset gelenin kelime sarılıp edebiyat namına ortalığa saçtıkları levsiyatı görüp istikrara etmekten başka bir şey mi yapılır? Evet, niçin ve kimin için yazı yazayım? Doğrusunu isterseniz bugün hala matbu 'at ve edebiyatla meşgul olanlara bakıp hayret ediyorum. Bir insanın hala batıl ve lakayd halka edebiyat tedarik edebilmek hususunda inadına taaccüp ediyorum.

İşte bunun için gazetenize maateesüf bir şey yazamayacağım. Bunu bildirerek lütüfkarlığınıza teşekkür etmemi vazife bildiğimi de ayrıca arz ve beyan ederim, efendim.

Mehmet Rauf

Mehmet Rauf Efendi'ye.- müsâadenizi istihsal etmeden mektubunuzu neşrettiğimizden dolayı affınızı rica ederim. Böyle bir herkeste bulunmamızın başlıca sebebi, en müdhiş bir yaramız acınızdır ve zannederiz ki şu meseleyi teşrih etmek, haline çalışmak hepimize düşen bir vazifedir. Gelecek nüshamızda hissemize isabet edeni mümkün olduğu kadar ifaya çalışacağız.

Müdüriyet

Osmanlı Edebiyatı

Edebiyat nedir? – bizde tellakisi, tesirleri – dünküler, bugünküler – Edebiyat badı, izmihllahdır. – En büyük maraz Şüphesiz edebiyat! ... – Edebiyatta gaye nedir? ... Edebiyat nasıl olmalı? – Atisi.-

Edebiyat nedir? İşte memleketimizde ya tarif olunamayan, yahut pek yanlış ve naks-ı tarif olunan meselelerden biri... Denilebilir ki edebiyatın ne olduğunu anlamak için asla kitaplarına ve tariflerine bakmamalıdır; çünkü onlar mutlaka yanlış ve nakısdır, mutlaka faydasızdır. Edebiyat ancak içine girildikten, bilhassa kendisiyle insiyet-i hasıl edildikten sonra anlaşılabilir. Denilecek ki bir şeyi, anlamadan içine nasıl girilir ve nasıl insiyet edilir? ... Şüphesiz pek yanlış bir mutala. Çünkü Buna cevap vermeden evvel, edebiyat denince bizde ne anlaşılır, bunu anlayalım:

Edebiyatın bizde birçok telakileri vardır. Adeta her dimağ onu şahsiyetine göre “telakki” etmiştir. Bizce büyük haklı bir şey, mademki edebiyatın bizde şimdiye kadar ciddi ve müdekkane bir teşrihi yapılmıştır...

Edebiyatın tarz-ı telakkisi üç sınıfa ayrılır:

- 1- Edebiyatla iştiğal etmeyenlere göre... Bu sınıfta nazaran edebiyat bazen güzel söz söylemek ve yazmak, bazen saçma boş şeylerle uğraşmak; bazen edebî(!) yazılar yazmak ve okumak.
- 2- Edebiyata meraklı olanlara göre... Bunlara göre edebiyat tamamıyla anlaşılmamış bir şeydir. Bu sınıfta nazaran edebiyat; güzel, insanın ruhunu ihtiraslara getiren, meraklı ve faydalı bir şey... Bilhassa hayatı öğretir. Ruhu inceltir. Hülâsa: Güzel yazılarla uğraşmak.
- 3- Bunlar edebiyatla istiğal edenlerdir. “Edebiyatla istiğal” edenlerden maksadımız pek mahdud ve az olan bütün nesl-i hazır edip ve şairleridir. Bu sınıfta nazaran edebiyat, “Sanat göstermek”den ibarettir. Vatan olunuyor ki bu tarif “Edebiyat” a mümkün olduğu kadar yaklaşılmıştır. Mademki böyledir; sanatı anlayalım: Sanat; efkâr-ı manureye bir eser için “Güzel” dedirtebilecek hasasesidir... Bu tarif doğru olduğuna göre şimdiki edip ve şairlerimizin edebiyatı nasıl mahdud bir daire içine soktuklarını pekala anlıyoruz, değil mi?

İşte bizde edebiyatın “Telakki”leri... Hiç şüphesiz bu “Telakki”lerin hepsi yanlış, hepsi eksik. Yalnız bütün bu fikirleri bir noktada birleştiriyor: Edebiyat, edebî yazılardır.

Bu netice itihade nazaran bizde edebiyat, şiirler, küçük hikayeler, fanteziler(1)⁹ yazmaktan başka bir şey değil ve bu suretle mademki edebiyat ve umumi bir telakkiye mazhar oluyor, edebiyatın ne olduğunu öğrenmek için içine girmeli demekte ne kadar haklı olduğumuz anlaşılır.

“Halley” e Karşı

-Gelirken, ilk gece –

Sen ey bu layetenahiyet-imükevkevenin

Zalam ve nurunu zair ve daima nevvar

Sen ey bu fesehat-i hülya-penah-ı debdebenin

Peri-i haşmet ü daratı necm-i kisüdar,

Bütün cihan nigaran-ı medar-ı mersumun,

Fusun ve vahime tebellür-zedâr-ı rahındır.

⁹ Romanı sayıyoruz. Çünkü bu günkülerden hiç kimse henüz buna cesaret edemedi.

Fakat senin bu temaşa-yı ruşeninle kalır,
Beşerde çırpınan avaz-ı ihtiraza tanın
Birer hurafe-i mazi zelâl-ı münkarızı ‘
Seninle ruhumun evvelden aşinalığı var
Ne bir dakika, hilkat, ne zulmet-i asar
Bu aşınayı-i, ezman-ı nur hassası
Tahayyül eylemez, ben senin zuhurundan
Bir inşirâh-ı teselliye muntazır, velhan
-Ve her dakika semavata mun ‘atıf nazırım-
Bu bi-nihaye karanlıkta bir hayal ararım.
Seninle işte şu pür saye leyl-i vuslatta
Mukâbiliz sana bin secdet-i selam ve niyaz.

5 Mayıs 326

Mehmet Sadi

Odam

Hayatın en acı hasretle intizârında,
Mekâbirin doyurulmaz derinliğiyle derin,
Bu yer biter ezeliyyet bunun civârında,
Karanlığında yatar ‘ibtidâsi âtinin.

Kırık, dökük iki cam bir uzun tahassürle
Bakar ziyâsına şemsin sükûnet-i mutlak,
Gehi sükûneti ihlâl eden teessürle,
Bu şiirimin darebân-ı meâlidir ancak.

O yanda bir kanepa, işte sağ taraf köşede
Yatar zılâl-i siyâhı bir eski tâbûtun,
Çürür bunun üzerinde hayâl-i mahzûnum.

Horace, Le Cid, Leino... Kaç kitâb-ı fersûde,

Atılmış öylece dūr-ı nigâhi evkatin

Ben işte Müsset, Rospinlerle, burda medfûnum

Ahmed Kemal

Bundan, on, on beş sene evvel edebiyat-ı cedide namı adı altında oldukça yeni ve münevver bir mektep, küşad ettiklerini söyleyenler. Tarih-i edebiyatımızın suyi istiğmalat devresi addettikleri İran mukalidliğini takbih ederken aynı zamanda unutuyorlardı ki – isterse maddeten olmasın – sirkate cevaz verildikten sonra mal-i mesrukun sağdan veya soldan, daha açıkçası şarktan veya garptan çalınması beyninde büyük bir fark yoktur. Lakin siz: “Edebiyat denilen şey bir takım gazlar gibidir. Mutlaka daha ince olanı daha kabasına daha kesifine nüfuz edecektir.” Diyeceksiniz, değil mi? Bu hakikati – Aldanmayalım – bu şebh-i hakikati biz bilmiyor değiliz. Hatta çoktan anladık ki el-sine-i muhtelif edebiyatları yek-diğerinden az çok farklı bir takım gazlara teşbih olunursa Fransız Edebiyatı şüphesiz bir nevi esirdir. Her lisana, her edebiyata nüfuz etmiştir. Fakat – dikkat isteriz – nüfuz etmiştir, taklid olunmuş, zorla cezb edilmiş, çalınmış değil...

Dünkü dediklerimiz, galiba bu –belki– faydalı hatalarının istiğfâr ve itikâfiyla dinlenirlerken bugünkülerin ne yaptıklarını düşünmek biraz tuhaf oluyor. Yeni çıkan birkaç kitapla bazı ceride-i edebiyatın hepsi mağdurcatına bakılırsa yeni şair ve ediplerimizin o kadar zalimane bir surette itham ettikleri dünküler kadar da eser-i terakki ¹⁰ gösteremedikleri, çalışmak namuskarane, bir sa ‘y ile temin-i zevk ve istihar etmek şöyle dursun çalmak suretiyle bile– çünkü lazım geldiği gibi çalmakta bir sanattır. İbraz-ı zekavet edemedikleri görülmektedir.

Maksadımız kimseyi itham değil. Çünkü biz rüşvet-i taklitle geçinilen bir devre-i edebîn babaları mahkum ve nefî olmuş fakir ve zavallı çocuklarından başka bir şey değildir. Daha dün mekatib-i idadiye ve aynı derecede bulunan diğer mekteplerde imtihâtını vermekten izhar-ı aciz eden zavallı arkadaşlarımızın bugün mevki-yi ictimayi salahit-i ilmîyece ne kadar zayıf ve zelil olduklarını değil, hatta karşılıklarına yine kendi arkadaşları, hatta imtihân vermiş, hatta diploma almış arkadaşları çıkacağını bildikleri halde sırf bir – hissi hamitle! – mekatep-i aliyyede mu ‘allimlik etmeye kadar teşebbüs ettikleri bir asır da emin olalım ki bizim çocuklarımızda aynı fakra, aynı zavallılığa

¹⁰ Vaka bizce tedenni de terrakidir, çünkü bir gayeye yalnız yükselerek yetişilmez.

mahkum olacaklar ve bu gidişle onların içinde daha ibtidasi tahsilini bitirmekten sorbun hikmet-i bedaiden muallimliğini tahil edecek teşebbüsü şahsi (!) sahipleri bile bulunabilecektir.

Edebiyatın terraki-i tekamülü için en büyük bir vasıta olduğunu düşünenler ne kadar sathbin-perest insanlardır. Çünkü bilmiyorlar ki karşılarında müdhiş bir hakikat, kamaştırıcı ve yakıcı bir ziya-yı mütezaid var. Zaten uzağı görmemeye mahkum olan bu zayıf gözler o büyük ve ezici ziyaya asla tahammül edemezler. Onlar için yegane çare gözlerini yummak ve görmemektir. Fakat hiç olmazsa sussalar... Hayır, o da mümkün değil çünkü eğer dikkat ettiyseniz görmüşünüzdür ki körler mutlaka geveze olur...

Şimdi size daima gözümüzün önünde olduğunu idda ettiğimiz o müdhiş hakikati söyleyelim: Edebiyat terraki ve tekamülü için en büyük bir gayedir değil mi?... Fakat biliniz ki “Terraki ve Tekamül” kelimeleri aynı zamanda “Tehessüh ve Hatime” manalarını da ifade eder misali isterseniz:

İşte Roma, işte Yunan işte Mısır, işte Golva , hatta işte gözümüzün önünde Serojen Koca Arabistan, koca diyâr ü edep!...

İngilizcenin ki kadar berbat ve mülleves olan imlamızla bugünkü “ Jenerasyon!” un hiç olmazsa “Lisanlarına sahip” olduklarını söyleyenler tıpkı yalan söylerken kızaranlar gibi kırdıkları putun ehemmiyetini düşünemediklerinden sarf-ı nazar, ekser-i edebiyat-ı müntesiplerimizde daha edebiyatın psikolojisine bile vakıf olamamışlardır.

Edebiyat marazdan doğar ve yavaş yavaş büyüdükçe şüphesiz kendi menşei olan marazında büyümesine, azmasına sebebiyet verir, bütün edip ve şairlerin hatta tekmiil sanatkarların gayet hassas olduklarını nasıl kimse inkar edemezse, hassasiyetin büyük bir maraz sahibini daima bedbaht eden manevi bir hastalık olduğunu da bilemeyecek kimse yoktur zannındayız.

Çünkü hassasiyet demek insanın nefesine hakim olamaması demektir. Nefsine hakim olamayanlar içinde ne istirahat vardır, ne de mesudiyet vardır!... Hassas olanlar herkesin kederine çabucak iştirak ederler, fakat umumi saadetlerinden asla istifade edemezler. Çünkü saadet kendi dertlerini teşdid ve taziften başka bir netice hasıl etmez. Edebiyat nerede ileri gitmişse orada “Psikoloji Defol” denilen anat-ı hassasiyet ziyadeleşmiş ahali her dakika müdhiş bir, ihtimal-i felaket karşısında adeta korkak ve mariz olmuşlardır.

-Lakin edebiyatsızlık mı? Bizi kurur-u vustaya mı sürüklemek istiyorsunuz?

Hatırınıza gelen bu mu? Fakat aldanıyorsunuz... İşte gözümüzün önünde kocaman bir cihan-ı medeniyet var ki hemen hiçbir şair ve edip yetiştirmemiştir. Düşününüz ve sayınız:

Amerikalı kaç şair ismi biliyorsunuz? ...

Edebiyat asla mesut etmez, mesûl olmak için daima arkasından koştuğumuz medeniyet sırf-ı edebiyat ve edibane benzer yollardan geçtiği içindir ki bugün bu kadar aks-i tesir-i hasıl ediyor. Evet edebiyat asla mesûl etmez, yıkar harap eder, öldürücüdür. Fakat daima sevilir. Çünkü edebiyatta zevk vardır, eğlence vardır, aynı musikidir; tatlıdır, tıbkı sarhoşluk ve kumar gibi! ...

Ahmet Nebil- Baha Tevfik

Uzunluğu sebebiyle makalemizi kesmeye mecbur olduk. Gelecek nüshada edebiyatın henüz bilinmek istenilmeyen gayesinden ve nasıl olması lazım geleceğinden bahsedeceğimiz gibi bugünkü edip ve şairlerimizin hüvet-i sanatkarlarını da birer birer tedkik edeceğiz. F. Sacid Bey'in makalesine mezkur-ı makalenin hitamında ayrıca cevap verilecektir.

Reftar-ı Matbu ât

14 Mayıs Cuma

Evvela mutalaâlimimi, böyle feyz-aver, inbisat-aver bir hafta-yı matbu âtı idrak etmiş olmalarından dolayı tebrik etmek isterim. Filhakika, bir iki ceride-i istisna edilince, bu haftanın kafiye-i neşriyatı ya, “Girit ve Giritliler”in harz-ı hayatıyla cabeca-ı çuşan, ya mebhas-i kemâl ve insaniyet üzerinden vakfa gir fikir ve eman olarak merhale-i sey-i içtiadini kat eyledi, gitti...

Bu kafiye içinden *Hüsn ve Şiir*'de Rasim Haşmet'in, *Resimli Kitap*’ ta Râif Necdet'in, Servet-i Fünun da Fazıl Ahmed'in *Müzrib-i Kelâmı* ve bütün bu “*Tenkid*’de Bezmi Nusret’in yedi ihmâmı hemen hemen aynı tarz-ı tedkike vuruyordu:

Abdullah Cevdet Ali-i Cenâp Doktor:

“Her şeyden evvel yaşamak; maddeten yaşamak lazım, dimağlar ne kadar muhit-i ulviyat olunursa olsun kökleri yine middelerdir.” Diyorken Rasim Haşmet; - bu nâmı hürmet ve muhabbetle selamlıyorum, - ikmal ediyor,

“Bu muhit-i dert ve ihtiyâç bizden her şeyde ciddi say istiyor, şiirimizde edebiyatımızın her kısmında da ulum-u içtimai-yi iktisadiyetde satili bir melâbe-yi kelimeler değil. İyi tetebbü edilmiş, güzel düşünülmüş ciddi bir eser-i irfan bekliyor. Bu zavallı toprağın, bu mübarek memleketlerin adil, akim, riyâkar, yalancı, şarlatan mahlûkları değil, hakiki gayyâr hamiyetli, evlatları olduğumuzu ispât etmekle ceht etmeliyiz.” Diye ihsas-ı tekazâ ediyor.

Sonra Fazıl Ahmet’in Râif Necdet’le muvacehe-i fikriyesini görüyor (Tenkid ve Tefelsüf) makalesinde “Râif Necdet Bey’in müdafa ettiği tez kabil-i tatbik olsa fena değil” denildikten, edebiyatta iki vazife farz edildikten sonra: “Birinci: Zevk-i bedi’îyi temin, ikinci: Ahlak-i içtimai, terbiye; bunu yaptığı zaman kendisine teşekkür ederiz, yapmadığı zaman ona karşı bizi teahiz edecek hiçbir hakk-ı muhâveze yoktur” satırlarını okuyoruz.

Ve işte bahis böyle bir kere benim nazarımda müfiyete, en hakiki inkılaplara muvvasıl addedilirken, edebiyata intikal edince “*Tenkid*”in mesleğini, yaşadığını muhite nafi olmaya gayretten ibaret bildiğim için, ben de aynı târ-ı tedkike vurarak:

-Edebiyatta bu iki vazife biri birine tedâhül eder mi?

Sualini Fazıl Ahmet Bey’e tevcih eylemeye cebr-i derunisine inkiyâd ediyorum. Bu suâl ile öğrenmek istiyorum ki, edebiyat, bu iki vazifeyi ne sûretle ifa eder? Bir eser-i edebî, hem zevk-i bedi’iyi temin, hem de ahlakî, içtimâî, terbiye, vazifesini cem edebilir mi? Yoksa ayrı ayrı mı olacak? Ve Hüsn bedi’îyi temine münhasır kısmı, ahlaki, içtimâî, terbiye, aksamını ihmal etmeli midir?

Bu suâlin cevabı belki birçok zaman evvel yazılmış, neşr olunmuştur, fakat bir kere Fazıl Ahmet Bey’den işitmek, bahs-i izah ve tennure çaresiz olacaktır, sanırım. Şimdi ikinci bir suâli de Emin Lâmi’ye irâd etmek zaruriyeti yüz gösteriyor: Servet-i Fünûn Fecr-i Âti hakkında bir makalesi vardır ki “Bu köhne vehâyide mevzu” üstünde refikin söylenip durmasına bilmem acımazlar mı? Müfid Râtib Bey, Fecr-i Âti için bir sürü mu’ârız-ı farziyesiyle yazdığı bu makalede “her geleni azâsı miyânında kabûl etseydi belki bugün bu arız-kâr-ı tarizâta hedef olmaz, lakin müstehak olurdu.” Diyor ki mu’ârızları, her kimse bu sözüyle onların bir hakkına tecavüz etmiş olduğu inkâr edilemez; zirâ âşikârdır ki Fecr-i Âti’ye girmeyenler içinde, Fecr-i Âti içindekilerinden ziyâde şâyeste-i tebcil olan zekâlar da vardır.

Bunun için Fecr-i Âti, görüldüğü gibi olmaya hasr-ı mesâi etmekle berâber, olduğu gibi de görünse memleketin ihtiyaç-ı irfânını tatmin için –bu niyetle toplandıklarını zannediyorum, - vakit kazanmış olurlardı.

Ben öyle görüyorum ki hakikatte Fecr-i Âti’ye değil, bazı azâsına mu’âriz olanlar vardır; çünkü kendine bir şahsiyet-i edebîye, bir şahsiyet-i ilmîye temsil edemeyen bu cemiyet, esâs itibâriyle böyle mu’ârazaya mütahammil değildir. O halde hakikati sevdiğimden söylerim, Lâmi Bey, “Fecr-i Âti’de Müfid Ratib kim oluyor?” Diyebilecek mu’ârizlara değil, tuhaf bir dalâlet-i his, bir hiss-i hirâs ile titreyip duran Müfid Ratiblere acımalıdır!

Fecr-i Âti’nin, hatta, yevm-i hâlin kıymetdâr bir şairi olan Celâl Sâhir Bey’in hâlesi karşısında yazılmış bir şiiri vardır ki bunda gördüğüm birkaç hatâyı mevzu’ı bahs etmek, mutlaka Fecr-i Âti’ye taâruz maksadına mı mahmul olacaktır?

Sen câme-hâb-ı nelin ile mavi bir peri arkada ben de bir ebedi heykel niyâz, beytini bir kârîi var mıdır ki okuyup da müthayir olmasın? Çünkü câme-hâb, “yatak” demektir, gecelik demek değil!

..... Gündüz ki yağmurun
Hâlâ bütün rutubeti üstünde titreyen
Balkon, mukaderât-ı muhitâne

Nasıl (Girye-zen bir göz) olabiliyor? “zen” vuran, kesen, çeken manâsında değil midir?

“Eşcâr-ı pür-gusûn, muzlim birer kadide” mi müşâbe olur?

“Lerzedâr” olan yani ber havf ve halecân olan dudaklar, gül-gûn yani kırmızı mıdır?

Görülüyor ki Sahir Bey “Halley”i münasebetiyle mutlaka bir şey yazmak, mutlaka birkaç güzel söz söylemek arzusuna mağlup olmuşlar, bundan ibâret!

Servet-i Fünûn’un bu nüshasından bir “temâşâ”yı nazar-güzâr ile ayrılarak ikincisine geçiyorum. Ve bi-tabî Mehmed Behçet Bey’in şiirini okuyorum;

“lanet”leri zâid, “pür-ihrâk” terkiibini yanlış ve bi-manâ, “âcize”leri soğuk ve pek eski, heyet-ı mecmu’âsındaki şiddeti nâ-becâ bulmakla beraber bir beyti, genç şairi tebrike cesaret-bahş oluyor; işte o beyt:

Kanlara bulanmış gibi alçalmada âfâk
Hülyalarının naaşını tırnaklıyorum bak.

Abdülhak Hayri'nin şiiri: güzelliğin karşısında nefis ve sanatkârâne; lakin bence mûcib-i tereddüd olan bir ciheti var ki yalnız, evet, yalnız onu bombasından ihtirâzen kendisine söyleyebilirim!...

Envâr-ı vicdan. –Muvaffak galibin pek haklı yere patlatılmış bir “bomba”sı...
Sonra “nazik de olsa nâzenîn olmayan” bir iki manzume....

Ümmet. –Şûrâ-yı ümmetin şekl-i mütenâsihi eski bir manzûme ile eski bir imzayı ihtâr ediyor: H. Nazım Bey'in “Cambaz”ı bunu on sene evvel okumuştuk; artık yenilerine intizâr ediyoruz.

Arkadaş. –Mehtaba karşı, Osman Fahri yalnız ben ve yalnız elem mısra' ını, kelimeyi parçalamaksızın okumak mümkün olmuyor.

Var mı bir başka r'âşa-i feryâd?

Var mı bir başka zâr zâr-ı vedâd?

Beyitinin ikinci mısrayı da ne lüzûm hissedilmiş de ilâve edilmiş, anlamıyorum!

Şebâb. – Rifat Dâver imzalı bir manzûme; fena değil. Aynı nüshada “dalgalar” makale-i edebîye(!)sinde, dalgalar geçirilirken yazılmış olmalı ki, pek, pek garip bir şekil-i ifâde ve tasavvur görülüyor. Bir iki cümlesini nakl edersem A. Hâmid Bey'in iktidar-ı edebîyesi hakkında bir fikir peyda edebiliriz:

“Hırçın denizin iktidarsızlıkları Dalgalar bir avuç toz gibi uçuyor Bulutlar siyah siyah dumanlar fışkırmaya başladı, köpürdü, köpürdü Ve ben sahillerde kumların dendân-ı ihtirâsatı arasında ezile ezile eriyen dalgalar gibi.....”

Nihayet Resimli Kitâp: - Resimli kitâbda münderiç iki manzumenin ikisinin de böyle aylık bir mecmuaya layık olmadığını itirâf etmelidir. Bunlardan biri Süleyman Bahri Bey'in “naaşının önünde” ünvanlı manzumesidir ki şöyle biraz beraber okursak âşiyân ile neşr edilen manzumeler yanında bile ne kadar ruhsuz kaldığını anlarız:

Gölgesiz bir bahire-i gül-gûn

Burada ne mana ifâde ediliyor? Hiç!

Bir derin samt... Sürüklenir ve ölür.

Bu da mübhem. Sürüklenen ve ölen nedir,
anlaşılmıyor.

Ooh, ey neşe, ey serâb-ı heves

Leb-i harında necmeler titrer!

Hitâbı nereye râci ‘ bilmem? “Çürümüş leblerinde kahkahalar” dedikten sonra bi’t-tabî
“leb-i hârında.... ler titrer!” denemez.

Bir de “necme” ne demektir? Böyle bir kelime isti ‘mâl olunmuş değil!

.....Fakat rûhum

İnliyor halk-ı infî âlinle

Yaşıyorken senin meâlinle

Halk-ı infî âli belki ben anlamadım; bununla beraber meâl ile nasıl yaşanır, bu da
muhtaç-ı tefsir...

İkinci manzûme Ali Ekrem Bey’in târihi piyesinden bir fasıl. Ve ben kemâl-i teesürle
arz ederim, bunda hiçbir meziyet-i edebîye yok. Hatta,

Bak Hûlagu göründü, yanmış kan

Şimdi her burc-u âsumândan akan!

Mısra ‘ı gibi yalnız tantana-i elfâza mâlik olanları bile....

Sultan Selim’i bu kadar tefahür ettirdikten sonra, son bir beyit ile iskât edivermek zâtını,
mevkinî, zamânını hesap etmemek demektir.

Görünüşe aldanmıyorsam, diyebilirim ki “Yavuz Sultan Selim” piyesi de zavallı “Bâr ‘
ia” nın derd-i deva nâ-pezirine mübtelâ olacak...

Hakkı Tarık

Feryad

Doktor Temo Bey’e

Sine-i beşeriyette öyle siyâh, çirkin lekeler, öyle kanlı elim cerihalar vardır ki
onların tedâvisini düşünmeyi, onlar için ağlamayı, melike-i medeniyetin insaniyete
hediye ettiği nurlarla, çiçeklerle yapılmış, şefkatlerle, adâletlerle süslenmiş ferman-ı
uhuvveti yazıyor.

Asumânımızı dolduran sesler hep geriye, hep nâle, hep enindir sünuf-u
ağniyânın ayakları altında bir nesl-i mariz, bir gürûh-ı perîşân daima tude tude duâları
gözyaşlarıyla mülemma niyâzları dergâh-ı kibriyâya isâl eyliyorlar.

Bir sınıf beşer aç, feryât ediyor, bir sürü ‘alil, sakat insan yaşamak için yerlerde
sürünüyor.. Bir lokma ekmek için evlatlarını satan pederler. Bir hatâ-yı neseviyetin
lekelerini silmek için yavrularını öldüren valideler, ve hep böyle yekdiğerini ezmek,
birbirini parçalamak için kudurmuş, hasta beşeriyet... Bu muhit vahşet, bu muhit

zulmet-i nûr ister, bağırان açlar, sefiller, himâye, sürünen ‘aliller, sakatlar devâ, ağlayan sesler teselli ister. Baharlardan hüzn ve keder, çiçeklerden elem, rüzgârlarından ümid ve teselli toplayan bu hasta ve sefil kardeşlerimiz acaba ne vakte kadar ayaklar altında ezilmeye, çamurlar içinde sürünmeye lâıık görüleceklerdir?

Bülbüllerin şakşakanı, rakık kadın parmakları altında titreyen piyanoların elhânı ‘udların nevehâtı, kemânların safır ahzânı velhâsıl insanları daha rakkak, daha necib olmaya davet eden o ulvi şiirler, o safiler, o çığlıklar, o elhân, onlara da sanki birer giryeden, birer âhdan, feryâddan, birer nâleden, enînden başka bir şey midir?...

Rüzgârlar dursun, güneşler kararsın, baharlar sönsün, renkler uçsun, sadâlar, elhân, safirler sükût etsin. Kardeşlerine karşı bi-vefâ, zelil hem-nev‘inin ıztırâbâtına lâıık olan bu nesil, bir zulmet, bir ‘adem, bir feyfâ-yı siyâh içinde inlesin, inlesin... Ve sonra umûma bir nûr, bir nûr-ı ebedi...

Hâmid Subhi

İntikâda Dâir

-Mâba‘d-

Hakikatler -ki beşerin ihtiyâcât-ı dimâğiyesinden olmak haysiyetiyle, sübût-ı insana bâis-i tesliettir- sübût bulmazsa, kanunlar, kâideler -ki mahsûsât ve mükrikatın yekdiğerinden medar-ı temyizidir -doğru ve yahut mevcut olmazsa âlem bir zindân-ı mechûliyet, beşeriyet o mahşer-i zulumât içinde nereye gittiğini, hatta varlığını, yokluğunu bilemeyen ve ebediyen bilmemeye mahkûm olan mevhum bir karaltıdan ibâret kalır.

O halde her hareketimiz yanlış, her çalışmamız budalalık, bütün türkiyâtımız cinnet ve en müterakkilerimiz, en mecnûnlarımızdır. Beşeriye şundan itibaren yaşamamalıdır. Kimin tembelliği ziyâde ise, o daha kârlıdır. Zirâ o zaman geçtikçe, çalışıldıkça beyhudelikler, eski fenâlıklar, ... İştidâd ediyor, demek ki, nâkıs tarafından terakki ediliyor, bu noktaya göre, beşeriyet, dâima ziyân eden sene-be-sene bu ziyânı artan bir tacire benzer ki, o tâcir ticaretten ne kadar zamân evvel çekilirse, o nispette kazanmış olur- ziyânın azalması da bir kârdır. —

Binâenaleyh kanun-ı tekâmmül yerine kânun-ı tedenni kâim oluyor. Mademki, hiçbir hakikat ortada yok ve hiçbir hakikate de stres olmak mümkün değildir; yaşamaya

çalışıp uğraşmaya, mesela: İntikâd nâmıyla bir makale yazmaya ne lüzum vardır?! demektir.

İşte bâlâdaki silsile-i muhâkemât muharrir-i muhteremin esâs felsefesi üzerine yürütüldüğü takdirde pek fena neticeler münce olur, hatta kendisinin aleyhine isabet ediyor. Bu ser-rîşte-i istidlâlâtı bir tarafa bırakalım da asıl tedkikât-ı fikriyeye mürâaat edelim:

Deniliyor ki [Tenkidin ne usulü, ne kâva idi vardır. Yahut o usûl ve kâideyi herkes kendisine göre tesis etmiştir.]

Hakikaten hâl-i hâzırda tenkid için bi'l-fiil bir kâ ide-i sabite yoktur. – Buradaki tenkid el-fâza değil, manâya âittir.-

Lakin bil-kuvvet mevcut olmadığını ve ilelebet kâide yapılamayacağını iddiâ mahs-ı hatadır.... Ve zannolunduğu gibi usûl ve kavâ idi herkes kendisine göre tesîs etmemiştir ve edemez. Herkesin tenkid diye kendi nâm ve hesabına söylediği, yazdığı bir mütâlâa-i îndiye dâiresinde kalır ki ya doğru, ya yanlış olur. Doğruluğu, yahut yanlışlığı da o fikrin, o sözün ikinci bir fikir ve söz ile mukâyesesi hâlinde tebeyyün eder.

Ve ikinci fikir veya sözde ya bedihiyâtan, yahut herkesçe hakâyık-ı müslimeden olmak lazımdır.

İşte, o hakikat-i müslime diğer fikri meskuka ve emsâline nazaran (kâide) sıfatını iktisâb eder. Yoksa, herhangi bir şeyin, bir fikrin eğri veya doğruluğuna – yalnız kendisine bakıldığı, başka bir şey, başka bir fikr-i nazar-ı idrâke alınmadığı hâlde – nasıl hükmedilebilir? ...

Size en adi bir misal: Bir cismi taş dediğimiz vakit, taşın evsâfını bilmez isen, o cismin taş olup olmadığını nasıl kabûl ederiz? ... O cismin gösterildiği anda, zihin bir muhâkeme-i âtiye ile, taşın evsâfını o cisimde bulup bulmadığına göre, bir hüküm verir, taş diye gösterilen bir ağacı taş olarak kabul etmeyiz. Niçin? Çünkü taş dâir zihnimizde mahfûz bulunan bazı sâbit vasıfları ağaçta bulamayız.

Şu misâlde taşın, ağacın evsâf-ı mahsûsaları, mezkûr cisimlerin tayin-i mahiyetleri için sâbit birer hakikat ve Binâenaleyh bu bâbda bir kâidedir ki, o bilinmiş olmadıkça mezkûr cisimler için hüküm-ü sevâb-ı akli-lâhik olamaz.

Bi'l-cümle eşya ve müdrikâtın tayin-i mahiyet ve sıhhati bi'l- umûm hakâyıkın sübûtu için böyle bir muhâkeme-i akliyye, o muhakemenin hakikat-i cereyânı için de bir kâideye ihtiyâç vardır.

Eğer kâinatta hakâyık-ı sabite, kava id-i müdrike olmasa, o ziddiyâtın birbirine müsâvi olması, her be iddiâ edilir ve söylenirse, hem doğru, hem eğri olabilmesi – çünkü doğruyu eğriden, zıddını yekdiğerinden ayıran bir mikyâs yok.– İktizâ eder ki, bu da bir silsile-i namütenahiye-i keşkeşi demektir.

Yukarıda kendisine mikyas olabilecek mechûlâtın tahkiki için bir (hakikat-ı müslime)nin vücuduna lüzûm göstermiştik. Sorulabilir ki o hakikat-ı müslime nereden gelmiş?.. O hakikat, diğerk hakikatlerin iktiran ve muhâkemesinden mütevelliddir. Hakikat-ı mütevellideye nazaran vâlid olan hakikatlere diğerklerinden, diğerkleri de daha başkalarından zuhûr etmiş, bu vecihle bi'l-cümle selâsil-i hakâyık tâ beşeriyetin ibtidâyı zuhûrunda bi'l-müşâhede idrâk edilen hakâyık-ı basiteden neşet eylemiştir. Tabir-i diğerkle o basit hakikatler kuvve-i müdrike ve muhakeme sâyesinde asırlar geçtikçe ehemmiyeti artan hakâyık-ı tevlide sebep olmuşlar. Ve bir evvelki asırdan diğerk asra mesusen intikâl etmek ve onlar vâsıtasıyla başkaları istihrâc edilmek suretiyle tâ zamanımıza kadar sürüklenip gelmişlerdir.

Zaten beşeriyetin terakki ve tekâmmülü demek, asâr-ı müselsele-i mâziden mevrus-i kitle-i azime-i hakâyıkın, ona birçok zerrelere inzimâmıyla, hacminin büyümesi ve bu sâyede nâ-mütenâhiliği dolduran meçhulata nispetle evvelkinden daha farklı, daha mümtaz bir şekil ve mevki ' iktisâb etmesi demektir.

Herhangi bir kâide için [... Ekseriyet beyninde müşterek olursa Ahh, işte bu bir muğâlata, bir şaşırtma, bir mantıktır; her muğâlata, her şaşırtma, her mantık gibi bu da koftur; boştur] ve bunu müteâkıp [..... Düşünebilenler pek azdır diğerkleri, bütün beşeriyet, câmid bir kitle gibi hep bu mütefekkirin-i mahdûdenin efkârına râm olmuş, yahut bir papağan gibi hep onların sözlerini tekrâr etmiştir.] deniliyor.

Ekseriyetin mazhar-ı kabûlü olan kâ ideler, nasıl olur da nisyan-serâ-yı hiçahiçe atılabilir?... Ekseriyet tarafından mültezim bir kâ idenin makbûl tutulmuş lüzûmu bir mantıktır. Lakin bir şaşırtma, bir muğâlata olduğu şayân-ı teslim değildir. Her muğâlata, her şaşırtma şüphesiz boş olur. Fakat, mantık yani muhâkemât-ı mantıkiye netâyici kof olamaz. -Mâba 'dı var -

Müdür-i Mesûl: Bezmi Nusret

Uhuvvet Matbu 'âsı – Bâb-ı Âli Câddesi

Serâb

- Fâik Âli Bey'e –

Dimağımda öyle bir düşünce, öyle bir hayal-i zehr-i âlûd var ki, dâima ruhumu, benliğimi ateşler, hummalar, halecânlar içinde kemiren bana hasta, yılanlı bir hayat, sefil, dikenli bir ömr-i mâtem yaşatır.

Bu zalim bu kakhâr sâik-i menfur nedir, bilir misiniz? Yeni, çiğnenmemiş, kimsenin düşünemediği, nâ-şenîde bir şey yazmak, sevdiğinin aşkıyla zehr-i hıyânetiyle ağlayan benim gibi bir zavallı, hayatını bir uçuruma, bir girdâb-ı felâkete doğru sürükleyen, son bâde-i semûm sefâleti için bed-baht bir genç sevgili yavrucuklarını kaybeden bî-kes bir vâlide, ihtiyar ve'alil bir peder için bir nefha-i teselli-i kâinâtı adese-i sevdâ ile gören hassas, mariz bir şaire bir makis-i ulviyet, vâsi ' bir semâ-yı hüsn olacak masûm, necib, bâkir bir nâ-mevcûde rûh vermek, onu mü'ebbeden serir zi-ihtişâm şiir ve edebte yaşatmak arzı-yı şedidi, ihtiyaç-ı muğafilidir.

Ve şu mevlûd-ı muazzamı ibda etmek o kadar müşkil, o kadar muhâldir ki.... Günlerce aylarca, hatta senelerce bunu düşünerek, tayf-i âba doğru koşan susamış bir Afrika seyyahı gibi serâba aldanarak, yorulmaz bir sa'y, bir ihtimam-ı ma-vefkâat tabii - i çerk-alud ile, birçok sahifeler imla ettim. Fakat başkalarının sefil, müride kalemiyle, 'Levsâğîn' çerk-i âlûd mürekkebiyle yazmaktan bir türlü kurtulamadım. O ihtiyâç-ı m'alûmuna bir nihâyet, bir hatime verilemedi.

Of, artık anlıyorum, artık pek zavallı olduğumuzu hissediyorum. Babalarımız, dedelerimiz, hâsılı bizden evvel gelenler, hukukumuzu gasp etmişler, bize yazılacak, icâd edilecek bir şey, mini mini bir şöhrat bile bırakmamışlar.

Ah, hiç olmazsa, rakkas çalarak bir üslub, bir uslûb-ı nâlân bulabilsem, onlara müdhiş bir darbe vurmuş onlardan bir intikam, müfteris, kindar bir intikam almış olacağım.

Bezmi Nusret

Küçük Bir İfâde

Geçen nüshamızda Avrupa'ya birçok klişeler ısmarladığımızı yazmıştık. Halbuki o kadar beklediğimiz halde gelmedi. Kârîlerimizin 'inde mahcûp olmamak için bu râhakkâklarına birkaç tane yaptırdık, yaptırdık ama gazetemiz de iki üç gün geri kaldı. Mutâli 'in-i kiramın afflarını dileriz, *Tenkid* ne vakit çıkarsa çıksın, bir senesi yirmi dört nüsha itibâr edilmiştir.

Laboratuvar gittikçe çoğalmakta olduğundan gelecek numaradan itibaren tenkîde dört sahîfe daha ilâve edeceğimiz vaad ederiz. Fiyatı yine bir kuruş olacaktır.

Giritli Hüseyin Rahmi Bey'e

Samimi tebrikinize teşekkür ederiz, ancak sizin gibi kadir-şinâs kârîlere mâlik olmakla zahmetlerimizi unutabiliyoruz. İhtimâl müdirimizin bir Giritli, has bir vatandaşınız olduğunu bileydiniz, daha ziyâde sevinirdiniz.

İğne Gazetesi

Selânikte çıkıyor. Mizâh gazeteleri içinde yektadır. Memleketimizde bundan başka edebî mizâh gazetesi göremiyoruz. Ömer Lütfî, Abdullah Feyzi Bey'leri tebrik ederiz.

Zulmet?

Mu ârızlara hürmet, lâkaydlara merhamet!

Edebîyât-ı İnsâniye

Bu kitâp en yeni ve en müdakkik şair ve nâsirlerimizin şimdiye kadar asla düşünülmemiş ve yazılmamış mevzularından müteşekkildir. Birinci forması yakında çıkıyor. Görür görmez şaşırmamak için kava'id-i esasiye-i mektebenizi şimdiden unutmaya çalışınız!

Hukûk-ı İbâd Gazetesi

Manastır'da intişara başlayan bu refik-i muhteremimizi tebrik ve muvaffakiyetini temenni ederiz.

Hayât-ı Fikriye

İnkilâbtan sonra neşrolunan kitapların en ciddi fâidelisi şüphesiz bu eser-i nefistir. Köprülüzâde Fuad Bey’i tebrik etmek bizce bir vazifedir.

Aşk Nedir?

Gayet müfid, gayet âlimâne yazılmış bir eserdir. Kârîilerimize tavsiye ederiz. Tâbi suhûlet kütüphanesi sahibi Neon Lütî Efendi’dir.

Emniyet Eczâhânesi

Çemberlitaş, Vezîrhân karşısında her türlü maden suları, müstehzirât ispençiyariye-i Osmâniye ve Ecnebiye bulunur. Reçeteler fiyat-ı mutedildir. İdrâr tahlili de yapılıyor. Eczâhâneye devâm eden etibbâdan Doktor Halil Fırat Bey emrâz-ı cildiyeyi, yeni ve eski bel soğukluğunu, idrar darlığını ve bi’l-cümle mesâne hastalıklarını fennin gösterdiği son usûl üzere tedavi eder ve sûtânâ nâmıyla evlere alınacak hizmetçi kızların emraz-ı sâriye ve efrenciyeye müsâb olup olmadığını kati olarak beyân eder.

Büyük Ticarethânelerimiz

Nefi, metin eşya almak isteyenlerin âtideki ticarethanelere mürâca ‘at etmeleri lâzımdır.

Şamlı Tirink Eştayn, Kâni İpekçi, Mehpâre, binbir çeşit mağazası, Selanik Bonmarşesi, Güzellikçi Bohenpalukç.

Gazetemizin merkez-i tevzi ‘ Bâb-ı Âli Caddesinde Kâsım Efendi’nin cemiyet kütüphanesiyle Yorgi Efendi’nin dükkânıdır.

Numara 5:
Nüshası: Bir kuruştur
Kârûlerimize:

İdârehânemiz Divân Yolunda Kurşunlu Hân'dadır. Gazetemiz şimdilik nîm-mâhedir. Senelik abonesi otuz kuruştur. Eseri lutf edenlerin adresleriyle birer pul göndermeleri lazımdır. Derc edilen eserin müessirine o nüshadan itibâren gazemetemiz hediye tenkid ediliyor. Konulmayanlar iâde ve sebep-i tehirleri tenkid tarzında sâhiblerine arz olunur.

Tenkid

1326

Numara: 5

Muhteviyât:

Yadın, Fâik Âli – Çicek Tarlası, Hüseyin Suad – Rubâb-ı Şikeste, H. Nazım - Osmanlı Edebiyatı – Edebî Kırıntılar Râif Necdî – Hoş Bir Sada, Ömer Seyfeddin – Cerîhalar, Bezmi Nusret – İntikâda Dâir – Hayât, Ali Süha – Efsunlu Bir Cenâh – Ey Vatan, İlyas Macid – Şebâb-ı Meftûr, Felibeli Nizâmî – Melâl-i Rûhum – Leyâl-i Âfileden – Nefha-i Tesliyet – Âh, İntihâ, Ahmed Kemal

17 Haziran 1326

Cerihalar

- 1-

Ben de aziz bir arkadaşım gibi, makaleme kati zannettiğim bir teori, bir prensip ile başlayacağım:

Çok ümid edenler, tabir-i diğerle çok ümide mâlik bulunanlar, şüphesiz en ez mesûd, en az bahtiyar olanlardır; her gün, hatta her saat müte'addid emellerinin sukûtunu görmek felâketine bed-bahtisine uğrarlar.

Ve şu nazariye bizim için bir ameliyedir; sekiz on sene evvel, neler ümid etmiyorduk: vâsi', zi-hayât bir meşrutiyet, binlerce âsâr-i nefise, yüzlerce pür şiir ve pür-şegaf risâle-i mevkûte ... Dimağlarımıza parlak, füsûnkâr hülyalar bahşeden birçok edipler, birçok şairlerimiz vardı, birçok nefis ve müstesnâ eserler okuyorduk. İnkâr edilmez ki, tarz-ı tefekkürümüz doğru idi, haklı idik, yanılmıyorduk.

Fakat yanıldık, bir aksü'l- amel evet bir inkisâr-ı âmâl oldu; ekser arzularımızın kefene sarılmış oldukları halde semâya çıktıklarını ve fezânın fûshat-ı âbâd-ı bi-tenâhisi içinde nâbûd olup gittiklerini gördük, görüyoruz. Artık semâ-yı şiir ve edebîmiz kara, mahûf bulutlarla mestûr... Orada ne bir Cenâb, ne bir Fikret, ne bir Raûf uçabiliyor, ne bir Câhid, ne bir Hâlid Ziya, ne de bir Hikmet...

Of niçin böyle oldu, niçin böyle oluyor? İşte müşkil, müzic bir suâl, bir ukde... Bir ukde ki, yaralarımızın tedavisi için, bunu çözmeye, anlamaya, mümkün olduğu kadar teşrîh etmeye ihtiyacımız var.

Şâyân-ı teşekkürdür ki, yine bir edibimiz, yine bir üstâd-ı şiir ve sanatımız bir iltifâtâmelerinde, şu cerihaların 'avâmilini kısmen göstermiş oluyorlar. Biz de o mektubu esas tutarak, mütâlâ atımızı mezc edeceğiz, su-i tefehhümün izâlesi için, onu icâb eden sebebi, daha doğrusu esbâbı kaldırmaya çalışacağız.

Deniliyor ki, "söndükleri ilân edilen üdeba-yı cedidenin diğerlerinin esbâb-ı sükûtlarını bilmem; bana gelince ilk aylarda kendimde bulduğum şevk ve tehâllükten bugün zerre kadar eser kalmadığını itirâf ederim. Edebiyata karşı bu günkü hâlet-i rûhiyem lakaydi hatta istikrâhdır."

Ve bu pek manidâr pek latif anın bir girizgâhtır; târ-ı felaketimizi tehziz ederek, bize her şeyi gösteriyor, her şeyi ifhâm ediyor. Tamamıyla anlıyoruz ki muhterem sanatkârimız 'alil edebiyatımızdan katı ümid etmiştir. Ona karşı büyük bir gayz, büyük

bir hiss-i nefret bile duyuyor. Çünkü onun da “öldüğünü ilân” etmişler, çünkü onun da rûh-ı şiiirine şiiiriyet ruhuna dokunmuşlar.

Lakin, yarım, nasıl olur da aynı yerde, aynı muhib-i edebî dâhilinde bulunuyorken, cereyânât-ı hâzırayı az çok takip etmişken, bizim böyle semdâr bir vebâdan, zulmet-i âver, zehrâ zehr-i pür tâ’undan haberimiz yok.

Fi’l-vaki geçen sene “*Mehâsin*” gazetesinde “udebâ-yı mevcudiemizin ekserisinin hakiki edibliklerinden şüpheye sevk edecek bir suhûletle edebiyata ihânet edip...” cümlesini okuduğumuz gibi, daha geçen gün de “*Servet-i Fünûn*” da “Eskiler”(?)in aczine hiçliklerine(!) dâir bir iki makale okuduk.

Fakat üç, dört kişinin kof iddiâsıyla epeyce bir müddet ihsâs-ı hüsn eden sağlam bir mektebin yıkılabileceğini zannedecek kadar masûm olmadığımızdan hiçbirine ehemmiyet vermedik, hatta vermeyecektir.

Zira pek eskiden biliriz ki, ilmî bir şeyi takdir edememek cehaletine hamledir. Lakin edebiyatta öyle değildir; edebiyatın his üzerine mebni olması ve hayâtın muhît, an, terebbi cihetiyle tehâlif etmesi, herkesin edebiyata karşı başka bir his, başka bir fikr beslemesini intâc etmiştir. Ve “zevkin mertebesi, kıymeti şahsiyete vâittir.” Taine.

Bununla beraber, mâdemki şu dalâle-i fikriye prestij ettiğimiz bir çok simâların infî âline mûcib oluyor; artık bu çılgınlıklıkların önüne geçmek, ortaya sürülen bu yanlış telakkîlere bir nihâyet vermek lazım. Ve bir nihâyet verebilmek için de meseleyi mutlaka tecrîd ile suâl tarzına koymak icâb eder:

1. Edebîyât-ı Cedide ölmüş müdür?

Şu suâle ilk cevâb veren Ahmed Haşim Bey’i lütfen biraz dinleyelim:

“*Aşk-ı Memnu*’nun intişarıyla kırk, elli sene için, hikâyede şâyân-ı dikkat bir eser-i edebînin imkânsız bırakıldığına zahib olanlar; *Rubâb-ı Şikeste* ile şiiir-i hakikiye erişildiğini zannedenlerden daha az aldanmıyorlardı.”

“Bu mecmuâ-yı eşârın (yani *Rubâb-ı Şikeste*) renksizliğinden, ziyâsızlığından, cansız duran hudud-ı muntazama-i hendesiyesinden (!) yorulmak kâbil değildir.”

Ve ben de ilâve edeyim: İhtimâl *Rubâb-ı Şikeste* son bir eser, son bir kelime-yi sanat değildir, ihtimâl *Rubâb-ı Şikeste* âsâr-ı sâireyi kitaphaneleri, kütüphanelerin câmekânlarına hapsettirecek derecede hâkim-i his ve dimağ değildir.

Fakat yazık ki bizim de eserlerimiz, beğenmediğimiz (!) o sistemin bir zeylinden, bir mâbadinden başka bir şey olamıyor; ve mademki böyledir, mademki

taklid ediyoruz, takdir etmiş, takdir eyliyoruz, demektir. O halde sâ'ir zevklerin kesret-i mevcûdiyetini, vahdet-i içtimâî zevk-i şahsiyetinin butlânı, adem-i isâbetini isbâta kâfidir. Artık hodbinden vazgeçmeli, nûr-ı hakîkatî, hakikat-ı nûr-ı enveri görmeliyiz. Bugünkü edebiyatımızda bir kattiyet yoktur, bugünkü edebîyâtımızın kendisine mahsûs bir tarzı yoktur, bütün eserlerimiz mâzinindir, hâle aiddir. Hepsinde de soğuk bir nefha-i sirkat duyuluyor.

“Yine müzlim her yer
Yine derya ve kamer. Rûh-ı bî-kayd”,
“Ey eski kamer, sen...
Solgun yine cebhen!
Ey hasta kamer, gel...
Rûhumdaki hisler-
Yalnız senin âsûde ve fersude nigâhınla biraz buldu teselli
Lakin yine ister
Senin kadar müşfik, senin kadar hasta,
Fakat senin gibi her his bahş eden dilber-
Veremli bir anne...
Öyle bir anne
Öyle bir anne isterim ki evet, Tahsin Nahid”,

“Ah gitmez mi hazz-ı sâkiniz,
Şimdi gözleriyle ta öteden ta öteden
Necm-i ervâhı davet eden-
Bütün me'âbid-i pür-nûr ve vahdet-i rüya-
Ki câ-be-câ kapıyor bâb-ı vaadini sâye, Ahmet Haşim”,

“Kalpimde erir: Handelerin beste-i şûhu,
Ebâd-ı leyâlin ... Leb-i ruhu...
Bir sâye-i râkid gibi, beraber gibi birden,
Ben sanki silinmiş gibiyim cebhe-i şebden
Rüyâ-yı hafâya ile, nisyân ile, her dem

Mesûd ve muazzez kalabilsem, ölebilsen. Mehmed Behçet” gibi yaveleri yazmaktan, Hâlid Ziyâ’yı beğenmezken, “... Böyle yekdiğerini takip eden katarat, gâh şedid bir tehevvrle ziyadeleşerek, bazen bir nefss-i taassüb ve fütûrla kesb-i sükûn ederek düşüyor...Ve camlar üzerinde birbirini kovalayan şeffaf kürecikler şekline tevâli ediyordu. -Vekâflardan geçenler, şemsiyelerinin altında garip vaziyetlerle ötede beride teşekkül eden mini mini göllerden ve ayakları altına doğru gelen nehirciklerden atlayarak kaldırımlar üzerinde süratli adımlarla yürüyorlar ve başlarını kamçılayan bu tûfân-ı muakatten kurtulmak için adeta koşuyorlardı. Cemil Süleyman, tarzındaki taklidâtı ortaya saçmaktan utanmalı,

“Değil mihr ve beyâz subh-ı ufukta seyr için sakafın

Felek başkaldırınca hâke düştü tac u destârı.” Beyiti iki buçuk asırdan beri hâfıza-ârâ iken,

“Duyulan bir ölüm ve bir seyyân

Şimdi her şeyde müzlim ve sâkin

Ve ölen bir ilahenin gökden

O müvetten zulam-ı düşen

Tâc hunini der-kamer güya Hamdullah Subhî” şeklindeki sirkât-ı şiiriyei meydân-ı matbu âta koymaktan sıkılmamız. Bunlar birer şeyindir. İstikbâlin pâk nâsiyesini görecektir. Bunlardan bir inkilâp ümid etmek gülünçtür, vâsi ‘ miktarda bir masumiyettir; âdeta bir rub asır evvel iktisâ edilen bir nevi elbiseyi biraz yıkatarak, biraz ütöleterek, yeni bir modanın, yeni bir şube-i zevkin meydana çıkarılmasını istemektir.

Edebiyatta inkilâp vücûda getirebilecek eserler başka şerâit dâhilinde vücûd bulur.

Sanatı, bu unsur-ı zevki itmâm etmek için, parlak, cazibedar bir üslûb kifâyet etmez. Müellifte kavi bir endişe-i sanatın, ihtiyâcât hâzıra-i edebîye derin bir vukuf, esaslı bir mümtâziyet-i istisnai bulunması şarttır.

Şimdilik bu arzunun serâb-ı ihtirâsından uzaklaşarak, ikinci suâle, bahsimizin diğer safha-i müellemesine geçebiliriz:

2.Üdebâ-yı cedide hakikaten sönmüş müdür? Yine “Servet-i Fünûn”un hırçın asabi sahifelerine mürâcaat ediyorum. Numara 983:

“(Garip bir itiyâtla hâlâ Edebîyât-ı Cedide nâmı verilen edebiyat-ı sâbika Osmanlı edebiyatının rah-ı tekâmülünde bir merhale; ve şimdi ebkemiyet-i manidârlarıyla müzenin gölgeli kulvarlarındaki âbidât-ı âtikâyı hatırlatan üdebâ-yı cedidede o merhale-i şiir ve hülyânın- kim bilir belki de şâyân-ı dikkat - müterinnimleri)”

“Hadisât-ı meşhûdenin bize bahsettiği bir itminân-ı tâm ile artık nesl-i sâbıkın okuluna kullandıkları lisânın ‘adem-i kifayetine kattiyen kâ il olduğumuz bu dakika-i iftirâk, bize edebiyatta büyük ve kati bir teceddüdün lüzûmunu ihâas ediyor. Köprülü-zâde Fuad.”

Fuad Bey beni affetsin. Şu parlak ve mutantan cümleleri o kadar hâyîde, o kadar umûmidir ki, her zaman, her devir için müte‘addid defalar söylenmiş ve söylenebilir. Bir dürr-i kemâl, İrfân Paşa’ya böyle demişti, udebâ-yı cedide Muallim Naci tarafarlarına aynı sözleri, aynı nakarâtı tekrar ettiler. Çünkü her şey hareketle vücûd bulur ve her hareket bir tebeddül-i icrâ eder. Lâyetegayyer bir meslek-i mevcut değildir. Her isthâlenin kendisine mahsus bir tarz-ı beyânı, her devrin kendisine mahsûs bir mızrâb-ı mûciz-i şiir ve belâgatı vardır. kalp-i umûmi-i kâinât - daima bize muhtelif neşîdeler terennüm eder.

Fakat maatesüf ki, şimdiki halde, bu mühim ihtilâf yalnız yalnız indi mütâla‘atta yer bulabiliyor. Nesl-i âhirin kâfe-i âsârında aynı kırık hasta (!) ergonunun malûl (!) nağmeleri semah-ı his ve hayâlimize veriyor. Oradan uzaklaşıyor, yine “eskiler”(!) in mezmâr-ı sanatına doğru koşuyor, yanaşıyoruz. Binâenaleyh zamânı taksim edemeyeceğiz. Çünkü onlara – dikkat isteriz. – “ihtiyâcımız” vardır ve onlar olmamıştır. Çünkü bizim gibi gençtirler, çünkü bizden ziyâde sağlam, bizden ziyâde cevâldirler.

Kânûn-ı medenî bile, kayıpta bulunanların taksîm vereselerine doksân sene geçmesini şart koyuyor. Biz ise ne çabuk hükm-ü idâmı verdik. Jean Jacques Rousseau “kemâlât-i ilmîye, feza il-i ahlakiyeyi mahv eder” namındaki eserini yazdıktan sonra uzun bir vakfe-i tahrîr yaşadı, lakin ölmedi. Bilâhire yine bir neyyr-i tâbdâr, yine feyzâfeyz bir menba-ı irfan kesildi.

Daha geçen gün, mütetebbi, mütefekkir bir şairimiz, H. Nazım Bey bize diyordu ki:

“Siyasette, edebiyatta, ulûm ve fûnûnda ne kadar dâhiler gelmiştir ki izhâr etmek istedikleri telakkiyât ve hissiyâtın mensûp oldukları kavim ve zamâna ‘adem-i tevafuku sebebiyle cenîn sâkıt olmaktan kurtulamamışlardır. Bazıları da hayât-ı mâdiyelerini her türlü mihen ve mezâhim içinde sürükleyerek inidâm ettikten birkaç asır sonra diğer bir hayât-ı maneviyeye mazhariyetle asar-ı faaliyet-i dimâğiyelerini ancak o zaman bast ve neşr edebildiler.”

“Kısaca bir şey söylemek lazımsa diyebiliriz ki daha bir şerâredir toprak yığınının tesadûf ederse, intifaye mahkûm olur fakat barut kümesine düşünce dağlar, taşları parçalamak kudretini izhâr eder. Nasıl şerârerin eseri iltihak ettiği cisme göre tehâlûf ise, dehanın eseri de tesadûf eylediği muhit ile mütenasebebedir.”

“Edebiyat ile temayyüz eden bütün dehat ve hünervaranın ancak hissiyat-ı muhite göre izhar-ı asar edebileceklerinde tereddüde mahal kalmaz. Hülâsa maddiyat için muhtellif eklemeler olduğu gibi maniyatın de ekalim-i muhtelifi-yi mahsûsane bulunduğu kâil olmak zaruridir.”

H. Nazım Bey’e sözleri gayet mûciz, gayet sârih olduğu cihetle, fazıla-i izâhata lüzum görmeden bahsimize devam edilebilir.

İyice bilmeliyiz ki, üdebâ-yı cedidenin “öldüklerini ilan etmekle gelirini, ilan etmekle bir şey kazanmış olamayız. Bilakis pek çok kaybediliyor, memleket kaybediyor. Biz okumuyoruz, onlarda yazmıyor, edebiyat öldürülüyor, edebiyat kan ağlıyor.

Ve buna sebep olanları çirkin bir sıfatla tasvif etmek istemem. Zira tamamıyla eminim ki başta arz ettiğim kanûna tabii olmuşlardır: Müteesirdirler, bir halet-i hissiye yaşıyorlar. Hissiyat ise akıl ve mantığa galebe ediyor. Katı bir hüküm verebilmek için daha serin düşünmeleri, histen ziyade dimağa tabi olmaları lazımdır.

Böyle yapılırsa, zannederim ki, hasta ve aciz bir demin elindeki paslı, tozlu, bozulmuş roververinden tahavvül, ihtilal gelemeyeceği de malum olmuş olur.

Aynı zamanda üdeba-yı cedideyi de haklı göremem. Haklarında yazılan şeyler sükûtlarına sebep olamaz. Bunlar bir netice-yi içtihad değildir. Bunlar şerâiti içtihadı cami değildir. Bunlar bütün şebâb-ı mütefekkirin bütün ataşâ-yı şiir ve edebîn, tercüman-ı ifadesi değildir. Bunlara karşı gülünür, bunlarla ancak eğlenilir.

Resmi bir makamın büyük, Ali Cenap bir üstadımıza Doktor Abdullah Cevdet’e reva gördüğü muamele-yi hak-şikenâne hatırlanmalıdır. O şair-i insaniyet, müteessir

olmadı, me'yus olmadı, o kadar ki yine her hafta *Tenkid*'in kadir-şinâs sütunlarını tezyin ediyor. Zira şu millet için, şu mukaddes yerler için çalışmaya, çarpışmaya galebe etmeye karar vermiştir. "Hakiki bir sanatkar, sanat için her şeye tahammül edendir. Cat'ül Mendes"

Bezmi Nusret

Çiçek Tarlası

-Genç Şairlere –

Şinüvenli, ipek dağdalı bir kafle-i naz
Sahra-yı hayalimde serap açtı, göründü
Lerzân-ı münevver kimi mahzun, kimi tatnâz,
Pişimde birer hatıra-yı aşka büründü

Gül buseleri ömrü şebâbımda müseccel
Rûhum bu çiçek tarlasının seyrine daldı,
Nergisleri, hercaileri kokladı evvel
Şebboyları, sünbülleri hep sonraya kaldı

Ey kafil-i hüsn, o kadar çabuk geçme, dur
Rûhum bu çiçek tarlasının seyrine dalsın
Şinüven denetinden yine bir goncaya çalsın
Yok, durma, geç o kafil-i efradın koştur
Zira kuruduk – ben ve gönül – sendeki güller
Nisân-ı şebabetle gönül yağmuru ister.

30 Mayıs 326

Hüseyin Suad

Mehmet Raûf Beyefendi'nin mektuplarını layıkıyla teşrih etmek arzusunda bulunduğumuzdan mutalağat-ı acizanemiz birkaç nüsha daha devam edecektir. Li muharrire.

Osmanlı Edebiyatı

Edebiyat nedir? Bizde tellakisi, tesirleri- dünküler bugünküler- edebiyat bâdı-i izmihlâldir. – En büyük maraz, şüphesiz edebiyat! – Edebiyatta gaye nedir?

2

Edebiyatın ne büyük bir maraz olduğunu anladıktan sonra tariflerini saymayı, burada edebiyat hazdır, yahut edebiyat-ı mevcudiyet-i hissimize de bir heyecân-ı bedî hasıl eden eserlerdir; gibi umûmi ve boş tabirler kullanmayı fazla buluyoruz. Vaka edebiyat hazdır, çünkü bir marazdır, bir hal-i maraz-i vazdıradır, ızdırârî olan şeyler bizde ihtiyâc tevliid ederler ve ihtiyâcâtımızın teskini hazdır bunu asla saadette ve mesut olmakla karıştırmamalı. İşte bu haz bir netice-i maraz olduğu için terk edilemez ve biz sersem oluruz. Sersemlikte edebiyat tarif edilmiş olmaz. Binâenaleyh fikrimiz ancak makalenin heyeti mecmuasından anlaşılabilir. Şimdi biz edebiyatın “Bilinmek istenilmeyen” gayesinden bahs edeceğiz. Edebiyat bugün mademki bir meslek addediliyor, herhalde bunun bir gayesi olmak lazım. Böyle düşünülürse edebiyatı “meslek” tanıyanlara ve bunun için üşenmeden, yorulmadan edebiyat kitapları ve tarifleri yazanlara “meslek”leklerine boşluklarını örtmek için bir “gaye” aramalarına hak veririz. Fakat onlara acıyarak onları şayan-ı merhamet bularak...

Edebiyat bir meslek değildir, demek istemiyoruz. Bir meslektir. Fakat “meslek” kelimesinden mutlaka faydalı, iyi bir şeydir. Yahut iyi bir yola sapılmıştır, manası çıkmaz. Edebiyat bir meslektir fakat herhalde daima hakikati anlamaya çalışan zevâtın ekseriyet ve muvaffakiyet kazandıkları vakit sukût edecek bir meslek... Bunu geçen makalemizde söyledik, fakat edebiyata bugün mademki büyük bir ehemmiyet atf ediliyor ve edebiyatta zevk vardır; herhalde buna gaye takmak maatesessüf bizim içinde zaruridir. Edebiyatta gaye her şeydir gayesi gibi, aynı gayedir, şöhrat, muhterem olmak, biz eminiz ki bir edip, şair yazdığı bir parçayı mutlaka kendisine bir menfaat, bir menfaat-ı şöhrat temin etmek için düşünmek, yazmak onun için bir ihtiyaçtır. “Yazıyorum herkesin yapamadığı bir şeyi işte ben yapıyorum” diyebilmek ihtiyaçtır.

Bize yazdıklarını yalnız kendisi için yazan, onları kimseye göstermeyen duyurmayan bir şair gösterebilirsiniz? Tabi hayır. Herkes mutlaka okutmak için yazar, ve onları neşr etmek mutlaka büyük bir arzusudur. Binâenaleyh biz edebiyatta gaye olarak ne “ Sanat, sanat için” diyeceğiz, ne de “Sanat-ı müfid olmalıdır” nazariyesini kabul edeceğiz, hatta mütefekkir bir zatın geçenler de dediği gibi “ Sanat-ı şiir, ancak

hayal-i fikir ile fikr-i f'îl ile ikmâl ederse büyüktür.” Diyeceğiz biz edebiyatta gaye yalnız, yalnız şöhet, muharririn bir şöhet-i şahsiye temin edebilmesidir, diyeceğiz...

Burada bize bir itirâz vârid olabilir. Birimiz bu itirâza ilk makalemiz neşr olunmadan evvel edebiyatın daha pek acemisi olan nesli-i hazır marizlerinden ve edebiyat mualimelerden biri tarafından hedef olmuştu: Mutaalanız vâka doğru, fakat her edebîn mutlaka temin-i şöhetten başka bir gayesi daha vardır ki o da kendisinin içtîhâdıdır. Eserini neşr ettirmekle aynı zamanda fikrini, içtîhâdını ortaya kor, onu kabul ettirmek arzusundadır. Aynı zamanda o maksadına, o husûs-i gayeye vusul emelindedir. İşte mesela gayet güzel yazılmış, bir şiir fakat muharrir buraya bir hakikat, bir fikir yazmıştır ve kabul ettirmek için neşrrediyor... Ne kadar yanlış... Bu hatanın tayini için şimdi edebiyatı ve mademki edebiyat şiirden ibarettir, şiiri izâh edelim: Şiir mutlaka hassasiyet ve hayaldir. Şair yazdığı şeye mutlaka kendi ruhundan, yani hassasiyet ve hayalden sanattan bir şey ilave etmiştir. Daha doğrusu şiir kendimize göre “his” ederek, yani kendimize mahsûs bir sûrette “telakki” ederek yazmaktır ve her “telakki” bizim hayalimizden, hassasiyetimizden doğar. Halbuki “hakikat” hassasiyet ve hayalden pek çok uzaktır. Hakikat, tefekkür ve muhakemeden doğar. İnsan ise hassasiyete mağlup olduğu vakit şairdir. Muhakemesine, tefekkürüne tabi olduğu vakit mütefekkindir. Edip değildir. Binâenaleyh bir eser “hakikat” olunca o makaledir, fikirdir, şiir olamaz bir eser ancak hassasiyet ve hayalin güzel bulunmuş, mütânasip ve tannan kelimelerle, ahenkdar ibarelerle tasvir edildiği vakit şiirdir. Ciddi bir eser, bir makale hiçbir zaman bizde bir haz peyda etmez. meşhûr tabirleriyle ona “heyecan-ı bedai!” bulamayız. Vaka'ı müfid bir makale okuduğumuz vakit hususi bir meserret his ederiz fakat bu meserreti “haz” ile tercüme etmeyelim. Bu memnuniyet bir şey öğrendiğimiz içindir, onu okumamış olanlardan, bilmeyenlerden fazla bir şey bildiğimiz içindir, yani bir hodbini neticesidir. İyi bir şiir daima bize bir zevk verir, çünkü orada bir şairin tarz-ı telakkisini, hassasiyet ve hayalini görüyoruz ve hassasiyet merak olduğu için bizde o maraza esir olmaktan kurtulamıyoruz. Hassas oluyoruz işte o hassasiyet bize bir haz tayin eder çünkü bizi aldatır, avutur, uyutur gaşi eder. İşte makale ve şiir... Binâenaleyh biraz evvel hatıra gelebileceğini söylediğimiz itirâz yanlıştır, boştur şair eğer şiiriyle bize fikrini, içtîhâdını kabul ettirmek isterlerse, şiir yazmamıştır. Bize bir makale yazmıştır, bir fikir söylemiştir. Şu kadar ki bu fikr-i müzeyyen vesehher ibarelerle süslemiş kulağa hoş

gelen bir kafiye ve vezine sokmuştur. Halbuki üslûbun şiir olabilmesi ancak hassasiyet ve hayale tercüman olmasıyladır.

Binâenaleyh edebiyat için ortada bir gaye kalıyor: Sanat göstermek yani “ yazıyorum” demek, ismini tanıtmak, yalnız bu şöhet... Fakat zavallı şair öbür taraftan düşünemez ki bu şöhet ve şairlik onun için asla bir meziyet değildir. Ve eserini okuyanlar ancak “Ovv ... Güzel yazmış, bravo demek!” demek lütfunu esirgemiyor, lakin bu kadar faydasız bir selam-ı takdir yollamakla iktifa ediyorlar, ona o zavallı maraz-i şaire ancak “kendilerinin yapmadığı bir şeyi yaptığı” için hürmet ediyorlar. Lakin bütün bu hürmetler, bütün bu takdirler acaba şaire ne hediye ediyor? Sadece bir şöhet kuru, boş, faydasız bir şöhet değil mi? Şimdi düşününüz, bir dimağ ki ancak faydasız bir şöhet için çalışıyor, üzülüyor, üzülüyor, bedbin oluyor, acılanıyor...

O halde şimdi asıl fikrimizi söyleyelim: edebiyatın gayesi hiçtir, hiç-i mutlâkdir, demeyeceğiz edebiyatın gayesi hodbinini derin, ekseriyâ faydasız bir hodbinidir ve edebiyattaki zevk ancak bu hodbiniden ibarettir.

O halde edebiyatın atisini tayin edebilmek ve onun istikbalde nasıl bir şekil alacağını öğrenmek için en evvel mutaalası lazım gelen şey hassasiyet u hodbinidir. Hassasiyet ve hodbininin alacağı şekildir. Bu şeklin tefsirâtı ve tezahüratıdır. Yani “cereyan-ı edebî” de bulunmak isteyen o eskimeyeceğini tahayyül eden bir şair herhalde hodbinini-i zatiyesini ve hodbinini-yi umûmiyi nazar-ı itibare almalı katlanmasını uyumasını fakat ‘alelekser “karşı koyabilmesini” öğrenmelidir.

Baha Tevfik-Ahmet Nebil

Yâdın

Siz akşamları ıssız geceler
Böyle takib ederek gittikçe
Derd-i hicrân ile alam-ı sihr
Beni bi-tâb ve harâb ettikçe

Kûh u sahrâda şu ‘aât-ı seher
Hissiz efsürde sönüp bittikçe
Leb-i şiirimde şikâyât kader

Hilkatin ruhunu incittikçe
Göklerin sîne-i esrarından
-Bin-i rahmet gibi- her şâm u seher
Ufk-ı hülyâya doğup göz kırpan
Necm-i sevda gibi mûnis, dilber

O zaman kevkeb-i devr-i yâdın
Rûh-ı bi-çâremi tatyibe gelir...
Yâd-ı pür-şefkat ve şîir-i âbâdın

Bu sefâlette, bu gurbette bana
Kudret-i fâtıranın, müstesnâ
Bir teselli-i rahimânesidir
Fâik Âli

Rubâb-ı Şikeste

Şiir bütün sanayi, bütün malumât-ı beşeriye gibi tabiattan istinbât olunur; Tabiat şîirin hazine-i intiha nâ-pezîrdir. Yalnız, tahte'l-arz mevcûd olan madenlerin evvelâ bulundukları ku'ûr-ı mechûliyetten çıkarılarak, sonra tecrid ve tasfiye edilerek istifâdegâh-ı insaniyete girebilmesi için lutf-ı tabiata fikr-i beşerin iltihakı nasıl lazım ise tabiatta meknûz olan şîirin de üzerindeki ridâ-yı mâddiyât sıyrılarak, haşviyât bertaraf olunarak bir cevher-i sâf hâlinde inzâr-ı istifadeye konulabilmesi için mehâsin-i tabiata muhayyile-i beşerin inzimâmı öyle meşruttur.

Hasise-i şairiyetle mecbûl olanlar başkalarının nihâyet bir letafet-i müphememe hissedebildikleri yerlerde bir cevher-i şîir keşfederler. Bunu bulmak bazen pek büyük t'âmik-i nazara mütevakkıftır; ekseriya cevherin kıymeti bu t'âmikin kuvvetiyle mütenâsib olur. Bunun için şairler meftûr oldukları his ve hayâlin 'umk-ı nüfuzu nispetinde kesb-i ehemmiyet iderler; hatta deha denilen hâsa-i müstesnâ infaz-ı nazarda kuvve-i 'uzemâ-yı nâdire ile mütemayizdir.

Eşyâ ve hadisat-ı tabiiyenin t'âmik ve tecrîd manâsıyla keşf olunan bu cevher, şîirin mevzu 'udur. Cevâhir-i madeniye celb-i nazar, cezb-i kulup edebilmek için erbâb-ı

sanatın lutf-ı mahâretine muhtâc olduğu gibi cevher-i şiirde enzâr-ı âmmede ve hüsn ü telakki ve kabûle kesb-i mazhariyet etmek için mücâzât ile, âhengin ve elfâz ile işlenmelidir; buna da şiirin üslubu, tavr-ı ifadesi derler.

Demek ki şiirde de bir mevzu, bir üslub bir tavr-ı ifâde vardır; bir şiirin tayin-i mâhiyeti evvelâ mevzu'nun, sonra üslûbunun, daha sonra tavr-ı ifâdesinin tedkikine vabestetir bizde “*Rubâb-ı Şikeste*”yi bu üç nokta-i nazarla tedkik ettik.

Mevzû-u, üslûbu, tavr-i ifadesi itibâriyle evvela “ Lâ Dân Serpantin”, “Süs”, “Zerişte”, “Heykel S’ay”, “Şehitlikte” “Yarın”, “Verin Zavallılara” ünvanlı şiirler, sonra birkaç parça şiir, daha sonra diğerleri geliyor bunları sıra ile okuyalım:

“Lâ Dân Serpantin” ünvanlı şiir bu nâm ile muarriif olan oyunu tasvir için yazılmış şair bu oyunun temâşâsından hâsıl ettiği teesürün kemâl-i vuzûh ve muvaffakiyetle zihn-i kârîie ilkâ ediyor. Demek ki şiirin mevzu’u, kusursuz, ediyor. Demek ki şiirin mevzu’u, kusursuz, üslubu da mevzu’a en yakışacak surette minûr, üslubu da mevsuata en yakışacak surette münir-i meslun, latif, tavr-ı ifadesi de üslubu gibi şûh, oynak, hafif, kelimeler güzel terkipler parlak, vezn-i muvâfık, âhenin cûş-a-cûş işte şiiri baştan aşağıya okuyacağız:

Mahmûr u müzehher, mütelevvin, mütenevvir,
Bir fecr-i baharı gibi zulmetler içinden
Reyyân-ı tebessüm doğuyor; şimdi mu’ayyen
Bir şekl-i sahâbide melekler gibi tâir

Şimdi buraya kadar sahnede oynamaya hazırlanmış bir vücûdu gözümüzün önünde görüyoruz.

Derken müteğayyir
Bin heyete birden giriyor, berk-i hırâmî
Hatfeyliyor enzâr-ı heves-dâr-ı garâmı,

Parçasını okurken “derken mütağğir” müstezadı tahavvülde sir’ati bize okutur kuvvet ve şiddetle anlatıyor ki veznin bu lütfunu başka bir şeyle telâfi etmek belki de imkânsızdır. Devâm ediyoruz:

Sanat-ı sarı, mor, penbe, yeşil, kırmızı, mâi
Elvân-ı ziyaiyyeye bir kudret-i cevlan
Bahşeyleyerek; hepsi periler gibi mahfi,
Mahfi ve sükûnetli adımlarla şitâbân,

Etrafını birden sarıyorlar; o, semai
Bir tude-i ezhâr-ı muhayyel gibi lerzan,
Lerzân ü perişân dönüyor... Bir şeb-i sâfi
Tenvir ediyor sanki bir avize-i raksân.

Bazen sönecekmiş, bitecekmiş gibi nâçâr,
Meyyâl-ı tefekkür, mütereddîd, süzülürken
Bir darbe-i şeh-bâl ile bir hamlede, birden
Tecdid-i hayât eyleyerek, aşk-ı füsûnkâr
Şeklinde be-didâr,
Bin şiir ile tehziz ediyoruz kalp ü hayâli
Her cilve-i nâzendesi, her cünbüş-i bâli.

Bazen kocaman bir kelebektir ki müzehheb
Pervâz-ı hamûşânesi birlikte sürükler
Enzâr-ı temâşânızı; bazan de mutarra
Bir zanbağa benzer ki değildir mutasavver
Bir mislini görmek şu tabiatta; mükevkeb
Tiraje-nüma... Hem bu güzellikle beraber
Yapraklarının lerziş-i mestinde hüveyda
Bir çehre-i pür- vaad-i emel, çehre-i dilber.

Bu kıtalarda yalnız sanattan “kudret-i cevelân” alan “elvan-ı ziyâiye”nin mahfi ve sükûnetli adımlarla şitâbân olması hayâlini “sâfi” mef’ûliyle “mahfi” kelimesinin takfiyesini hoş göremiyoruz; fakat şiir o kadar cuşan ve raksân bir âheng ve münevverle oynuyor, koşuyor ki muhayyilemiz bu ufak tereddüdü derhal terk ederek yine hayâl-i şiiri kucaklıyor. Sonra:

Ey sihr-i nazar-perver-i sanat! Mütenevvir
Bir fecr-i baharı gibi zulmetler içinden

Doğdun, yine zulmetlere döndün; ebediyen
Fikrimde seher-i hız olacaktır sana dâir

Bir Leyl-i Serâ'ir;

Bir leyl-i serâ'ir ki bütün şûh ve mülevven

Güllerle, güneşlerle, emellerle müzeyyen!..

Kıtasını okuyup bitirince şûh, latif bir dilber-i müstesnâya sarılarak seri, gayet seri bir raks-şegaf ekin ile mest u meclûb düşüyoruz, o leyl-i serairin bizim fikrimizde de seherhiz olcağına inanıyoruz.

“Süs” ünvanlı şiirin mevzu'u süsün insanlara ekseriya sebep-i mesâib olan letafet-i c'âliyesini izhar etmekten ibâret mevzu velev ayrı ayrı aksâmı itibâriyle olsun, zihn-i şairde vuzûh ile mevcûd ki ezhân-ı kâr'inde öylece intikâl ediyor. Bu şiirde “Lâ Dân Serpantin” de gördüğümüz temadi-i hayâl yok. Şair bir hayalden başka bir hayâle sığıyor; diğer bir mevzu' için en büyük nakise olacağında şüphe edilemeyen bu 'adem-i irtibât burada süsün tanaz ve cevâl tabiatına bir timsal gibi oluyor da kâr'înin hiss-i telakkisine bile muavenet ediyor. Maamafih belki lüzûmundan fazla görülebilecek olan o hitâbların bir kısmını tay edivermekle kuvvet-i şiirden çok bir şey eksilmiş olmuyor; şiire bir hüss-ü mükemmel gibi herkes sana âşık

Herkes sana meczûh,

Herkes sana müştak

Beyitinden başlamakta okuyanların zihinlerine birbirinden az çok mütefavit birtakım hayaller istilâ etmeden evvel, hayâl-i asliyi aks ettirmek fâidesi var, mahzur yok.Şiirin üslûbuna gelince:

Ey nehr-i mutalsam! Ki uçâr mevcelerinden

En rûh-firib, en güzel, en şûh u münevver

Bir bûşiş-i nefrin!

Beyiti gibi gayet parlak, mükemmel, muvaffak mucâzlar da vardır.

Ey gâze-i sehhâr-ı herem-puş!... Güzelsin,

Lakin müteğayyir...

Bir kız gibi, heyhat!

Ey mevc-i safa! Rûha kef-efşân-ı emelsin;

Gösterdiğin ahlâm-ı sağaf-ı mugfil ü müskir,

Ey nevm-i huzuzât!

Kıtası gibi ehemmiyetsiz sözlerde, bir de insan şiddetli bir ziyâya, mesela güneşe baktıktan sonra kuvveti az olan ziyaları zulmete benzettiği, pek tatlı bir şey yedikten

sonra tadı az olan şeylerin t'âmını anlayamadığı, ağır bir cisim kaldırdıktan sonra hafif şeylerin derece-i sıkletini takdir edemediği şedid bir kokudan sonra ince şemmeleri duyamadığı, büyük gürültülerden sonra ufak sesleri hissedemediği gibi zihinden parlak, ağır, kuvvetli bir fikirden, bir hayalden sonra sönük, hafif, cansız efkâr ve hayâlatı ehemmiyet-i asliyesiyle telakki edemez. Şairler, münşîler mucâzâtı bu kâide-i tabi'îyenin icabına tevfiğ etmelidirler. İşte "Süs" manzûmesi bu nokta-i nazarla ziyâde nakisedâr. Yoksa veznin muvâfakatı, şiirlerin âhengi, kafiyelele, tavr-ı ifadesi mükemmel elfâz ve terâkibi kâmilten muntetab güzel bir şiir.

"Zer-rişte" şimdi okuduğumuz iki şiirden bütün başka fakat yine güzel yine mükemmel bir şiir. Evvela mevzû vâzih ve tam olarak tasavvur edilmiş. Üslûbu mevzûuyla mütenâsib, sade, tavr-ı ifadesi üslubuna muvafik tâbiî ve selis:

Yaz aşka dâir dediniz... İşte: -

Çocukken gayet afacan bir kedi sevdim ki elimden
Bir lahza bırakmazdım; uyurken kucağında
Ruhumdaki şefkat
Hep üstünde titrer; gece bazen yatağında
Birlikte uyurduk. Bırakıp mektebe gitsem
Dil-tengi-yi hasret

Mutlak beni dikkatsiz eder, "Hey koca sersem!"
Tevbihi tokatlarla gürülderdi başımda.
Ben, aşık-ı şeydâ,

Her kahra tahammülle severdim... O yaşımda
Sevmekteki tesir ü teselliği bilirdim,
Herkes gibi, hatta
Bazen da sebepsizce olurdum müteellim...

İşte şair buraya kadar en tabii en selis bir üslûb-ı beyân ile kendisine muhabbetinin derecesini kendisinin ahval-i rûhiyesini bize anlattıktan sonra:

Zer-rişte – Bu ismiydi onun- sanki haberdâr
Mahfi kederimden
Yaltaklanır, atlar, sürünür, okşatır, okşar;

Tatyibime elbette o gün çare bulurdu;
Lakin üzerimde
Bir kere o hüzn oldu mu zâ‘il, kurulurdu:
“Sayemde bu neşen!” demek ister gibi mağrur;
Mahrûr u muhakkir
Başlardı vefâsızlığa, ben, aciz ü meshur,
Her türlü huzûzâtına, her keyfine tabi,
Bazen mütehayyir,

Bazen mütehakkim; yine âciz, yine kâni,
En şüpheli bir meylini görsem inanırdım,
Bi-çareliğimden;
Hep tırmalanır, tırmalanır, tırmalanırdım! ...

Kıtalarında zer-rişte ile aralarındaki münasebeti tarif etmiş üslûbda lüzûmsuz bir sanat, ifadede “meshûr”dan başka fazla bir kelime yok. Bir üslûb-ı beyân ki latif bir âheng-i selasetle akıyor.

Bir mısradaki muzâri’lerin teâkubu şiire sâkıt bir ceryân-ı tabi vermiş kedinin cefâkârlığını göstermek için “mağrûr, mağrûr ve muhakkar” tekrarı ifâdeye tam mahalinde kuvvet bahşetmiş. Son mısradaki tekerrür yukarıdan beri hikâye edilen hâlin öylece devâm ettiğini en müessir en mûciz sûrette anlatıyor. Sonra şair bu vakayı hâl-i umûmisine tatbik ederek: “yaz aşka dâir” dediniz... İşte misali:

Sevdiklerimin ben hepsinde bu turnakları, hepsinde bu hâli, hepsinde bu hayr simâsını gördüm diyor. Bu kıtayı da güzel “yaz aşka dâir dediniz” ihtârını da pek mahalinde buluyoruz. Şiir tabiaten burada bitmişken şair “gördüm” fiilini kafiyesiz bırakmamak için:

Bir ömür... Bütün evvâkını sürdüm!

Haşv-i mutlakını ilâve ediyor. Şiirden bütün bütün ayrı kalan, zoraki bir tezâttan başka marifeti olmayan o mısra’ın vücûduna “gördüm” fiilinin kafiyesiz kalmasını tercih ederdik. Bu şiirde kâfiyelerin suret-i tertîbi esasen iyi değil; hatta daha ağır mevzu’da bu tertib büyükçe bir kusûr sayılabilir. Fakat şiir o kadar sâde ve hafif ki

kavâfinin vücûdunu gâh bi-gâh hissettirememesi bile tabiat-ı tevazu nümâsına tevâffuk etmiş. Yalnız “haberdâr” ile “okşar”ın tefkiyesi her hâlde güzel değil. - mâba ‘dî var –

H. Nazım

Hoş Bir Sada?

Her şey geçer... Evet, önümüzde derinleşen
Bir leyle var, bizi çekiyor gûr-ı sârına
Bir leyle var, ki doğmayacak fecr-i târına
Koşmaktayız ümid-i te’ebbütle, mest ü şen!

Her şey geçer... Esef ve teneffür, elem, mihen
Ferdâ olur muhabbetin ârâm-ı hârına
Mevtin soğuk kanatları ömrün baharına
Örter şîta-yı serdi-i nisyândan kefen...

Her şey geçer.... Bu doğru! Fakat hissi şiir ile
Sanatla, hâb-ı zevk ile hummâ-yı fıkır ile
Hasta olan inanmaz ona, saf u bi-haber...

Her şey geçer ... ‘Ademle hakikatte bir reviş!
Bi-çare, ‘itikâdına mağrûr, zanneder:
“Bâki kalan bu kubbede hoş bir sadâ imiş...”

Ömer Seyfeddin

Edebî Kırıntılar...

Genç bir edib ve şairin eserleri genç hem-meslekleri tarafından ekseriyâ “hased” hayât-ı edebîyesi ihtiyârlamış veya ihtiyârlamaya başlamış zevât tarafından da “tezyif ve lâkaydı” ile istikbâl edilir... Bazen bu istikbâl bir imparatorun merâsim-i istikbâliyesi kadar mutantan ve muhteşemdir!... Âsâr-ı edebîyesi mümkün olabildiği kadar bi-taraf bir samimiyetle takdîr ve tenkid ederek mâhitet-i hakikiyesini tayineden

dimâğlar, edebîyâtı seven ve takip eyleyen mümtâz kârîlerdir... Bu güzide kârîlerden samimi, en âdil bir heyet-i 'adûl hükmündedir. Bir muharrir ne kadar böyle çok kârîlere malik ise ne kadar böyle çok kârîler tarafından söylüyor ve beğeniliyorsa o, diğerlerine karşı muzaffer demektir... Yazı yazarların yazı yazarları beğenmesi cidden sevmesi pek nâdirdir. Bazen menfaatleri, bir müstebid hükümdâr şiddet irâdesiyle, emreder: Birbirlerini seviyor ve takdir ediyor, görünürler... Fakat bu görünüş bir "rol"dür... en müttefik görünen muharrirler arasında bile gayr-ı meri uçurumların boşlukları vardır. Üdebâ ve şu 'arâyı samîmi bir nokta-i uhuvvette birleştirecek bir mu 'ahede-i itilâfı henüz hiçbir asrı edebî akd etmemiştir. Siyâset-i edebîye uhuvvet ettiği ihtiraslar, pâmâl ettiği hak ve hakikatler itibâriyle siyaset-i siyâsiyeden pek de geri kalmaz... Bu edebî ihtirâslara, entrikalara karşı mümkün mertebe lâkaydi-i vakûrânesini muhafaza edenler en ziyâde şâyân-ı hürmet sîmâlardır.

Edebiyatta köhnelik elim bir sefâlettir, en ziyâde fikdân-ı zevk-i bedâyî'e nişânedir. Muvâzenesiz, çılgın bir teceddüt de şâyân-ı merhamet bir sefahettir... En ziyâde zaaf-ı dimâğa, mefkûdiyet-i irfânına alâmettir. Manânın boşluğunu – bir sihr-i sanatkârâne ile – lafz-ı enkâzıyla dolduranlar iyi bir hokkabazdır.. Haksız yere bir eseri batırmakla yükseltmek isteyenler, arzusu hilâfına, en ziyâde alçalan bir hodkâmdır. Bir âlim-i edebiyat öyle bir hükûmet-i meşrûtedir ki meclis-i mebûsanının azâları kârîlerden müteşekkildir. Âsâr-ı edebîyeyi mevki '-i iktidârda tutan da, sukut ettiren de kârîlerdir. Bazen münekidler kârîlere rehberlik ederler. Münekidler sanki meclis-iyân azâsındandır. Kârîlerin 'itimâd-ı reyî verdikleri eserleri pek düşüremezler... Fakat bazen de kârîlerin tutmak istediği bir eseri düşürebilmek için 'imâl-i nüfûz edebilirler... Ve hatta bazen de muvaffak olurlar!...bu muvaffakiyet tacını en çok re's-i kemâlinde bulunduran nafiz bir münekid, âlem-i edebîyâtın kralıdır. Maatteessüf Osmânî âlem-i edebiyatı şimdiye kadar böyle bir kral görmemiştir!..

Sahne-i edebiyatta "hırs-ı iştihar" ekseriya mudhik bazen de feci 'roller oynar... Şimdiye kadar hırs-ı ihtiyar ile kaleme sarılıp da muvaffak ve gayr-ı muvaffak olanların ahval-i rûhiyeleri, tevessül ve şitâb ettikleri vesâ 'it-i mütenevvi 'anın mâhiyet-i garîbeleri tahlil ve teşrih edilse pek acib pek şâyân-ı dikkat ve intibâh, insanların psikolojileri nokta-i nazarından pek mâlamâl-i ve sâik bir silsile-i mudhikiye-i beşer meydâna gelir... Öyle bir mudhikey-i beşer ki "Balzac"ın rûhunu şâd eder...

Haris-i iştihâr olanlar, tabiatın kendilerine verdiği kudret ve istiadâdın fevkinde şöhret dilenenler en az şöhret kazanmaya mahkûm budalalardır. “şöhret” öyle zalim ve füsûnkâr bir kadın, bir melike, bir kadir-şinâs Klopatradır ki kendisine meclûb olanı – kendisine lâıyk değilse – derhâl pençe-i haşmetinde kahr eder, ezer... o, ancak bihakkın severse, sevebilirse mesûd eder.

Lâyık olanın – istemese bile – şöhret, derîn reveranslarla, ayağına gelir, layık olmayan onun âgûş-ı teshîrkârına atılmak için ne kadar câzip, ne kadar şarlatan, ne kadar dil-şikâr temennilerde, niyâzlarda, tazarrularda, istirhâmlarda bulunursa bulunsun, ondan göreceği çehre, ‘anif bir çehre-i istiskâl ve işmi ‘zâzdır. Şöhret, lâıyk olmayanlara karşı pek zalimdir. Bazı dakikada o, merhametli, şefîk gibi görünür... Fakat onun şu c ‘ali merhamet ve şefkatine itimâd etmek için insan pek saf-dil olmalıdır... Bazen onun eda-ı nigâhında, aşkına zevk-i visâl vaddeden bir emel bir manâ da okunur... Lakin bu mana bir serâp, bir bulut, bir rüyâdır... ‘Amik bir hâb-ı gurûr ve gaflet içinde uyuyan zavallılar, bî-tabi bunun bir rüya olduğunu hissedemezler!..

30 Mayıs 326

Râif Necdet

İntikâda Dâir

- mâba ‘d -

Bir şey ki bir mütefekkir tarafından kâide sûretinde meydâna konuluyor. Ve ekseriyet müdrike tarafından tasdik ediliyor; kof olduğunu nasıl iddiâ olunabilir? ... O ekseriyeti teşkil edenler; insan olmak haysiyetiyle birer şahsiyet-i müdrikeyi hâizdirler. “tasdik”leri, elbete, körü körüne olmayıp o şey hakkında muhâkemât akliyelerinin tevaffuk demek olduğu için makûldur. Böyle bir kuvve-i ekseriye-i idrâkiyeye mukârin olan bir kâidenin muğâlata addedilmesinde mana yoktur.

Tarihe atf-ı nazar olunarak, düşünebilenlerin pek mahdûd olduğu, diğerlerinin papağan gibi onların sözlerini tekrar ettikleri beyân olunuyor! ... Lakin düşünebilenler pek az değil, düşüncelerinde isbât edenler pek azdır. Herkes düşünür; fakat içlerinden musibü’l-fikr olanlar mahdûd ve m‘adûd olur. Bu mütefekkirin-i m‘adûdenin fikrine diğerleri râm olmuş; ama fikirlerine muvâfık geldikten sonra râm olmuş...

Yani ikinci mertebedeki adamlar birincilerin sözlerini, bilerek, anlayarak, doğru ve görerek, kabûl ve asırlardan beri tekrâr etmişlerdir. Kim vardır ki, bir fikri, bir sözü anlayarak teslim etsin?

Mademki, tasdik edenlerin o sözün hakîki olduğuna akılları eriyormuş; niçin kendileri meydâna getirmemişler, denilebilir. Pek doğru bir suâl. Lakin, bir şeyi meydana getirmek için lazım gelen kuvve-i fikriye ile, onu beğenmek için iktizâ eden sermâye-i akliye arasında pek büyük fark vardır. Bu farkın vucûduyladır ki her idrâk eden, icâda muktedir olamaz.

Benaber'in ekalliyet-i beşeriye ekliyet-i mütefekfirenin mahsulat-i zihniyelerini papağan gibi tekrar etmiş değildir.

Sonra [bu papağanlar arasında yetmiş birçok hakimler, mütefekkirler vardır. Fakat onlar birer kopyadır. Hangisi biraz kazınsa altında başka bir simâ çıkar] sözüne karşı ben derim ki her kim, her mütefekkir, hatta her sâhib-i kalem bir kopyadır. Hepsinin mahsulat-i fikriyesi kendinden evvel yaşamış olanların, başkalarınındır. Bazı tahrifat ve ilâvatta bulunanlar olmuşsa da her hâlde simâlarının hudud-ı esasî kopyadır. Bugün kim vardır ki bütün düşüncelerinde sırf şahsiyet-i zâtîyesi görünsün? ... Hangi dimağ var ki muhitinin suyu-u tefekkürâtıyla dolmuş bulunmasın? ... Hatta şu yazılarım benim olmadığı gibi, "İntikâd" makalesi de muharririn değildir. Biz arada bir mürettib, bir vasıtayız. Yalnız vazife-i tertip ve vesâtatımızdaki muvaffakiyet ve 'adem-i muvaffakiyetimizden mesulüz! ... Tahsil demek; bitmez, tükenmez bir hazine teşkil eden muhitin, mâzinin mecruhât-ı ilmîye ve fenniyesini gasp edip muhafaza-i dimâğa yerleştirmek demektir. Bu bâbda kim tez davranmış, mehâret göstermiş olursa bahtiyârdır. Eğer her sözün her yazının mütekellim ve muharririnin olması, yani muktebes olmaması lazım gelseydi, bilâtahsil herkesin muharrir ve mütefekkir olması iktizâ ederdi. Hâlbuki ki iş öyle değildir. Tekâmül; telâhük-u efkâr ve inzimâm-ı âsâr ile devâm-pezîr olur. Efkâr ve âsârın telâhükü bir izdivâçtır ki daima fikir, eser doğurur, vâsita-i izdivâçta muhâkemât-ı mantikiyedir. Binâenaleyh dünyada efkâr-ı müstereke yoktur dememeli...

Hakiki âlimlerin; mutlaka efkâr-ı hâzıraya zıt bir sûrette düşünenler ve bu düşüncelerine halkı râm etmek için lâzım geldiği kadar söz söylemeye, kurnazlık ve hileye muktedir olanlar olduğu] iddia ediliyor. Buna delil olarak- mâbadı var-

F. Sâcid

Hediye

Hediye 1:

Hayât

Annen bi-çâre kadın, tahammülsüz acılar, ıztırâblar içinde kıvranırken, sen nevzâd-ı beşer, bî-haber bir tebessüm-ı gafil ile kâinâtı selamlayarak doğarsın... Sefil ve uryân muhtaç-ı himâyetsin...

Senin kudümünle lebrîz-i sürûr pederin, henüz hiçbir kederin, bir hicabın gölgelendirmediği nâsiye-i beyâzına koyduğu bûse ile, beşeriyetin ilk hediye-i muhabbetini sana bahş eder.

Annenin sana takdim edeceği şeyler daha kıymetdârdır... Senin bir tebessümün, bir nefes-i huzurun ona bütün ıztıraclarını, bütün rahatsızlıklarını unutturur.

Evvela aylarca senin bâr-ı girân-ı mahfîni taşıdı, seni besledi. İlk gıdanı annenin kanından aldın. Âlem-i kutsiyetten vücûd-ı zaifine isale olunan rûh, çırpına çırpına, ârâmgâh-ı sufliyetine indiği zaman ona ilk şehik-ı ârâmını annen bahş etti.

Ve şimdi doğdun; zaifsin, muhtâc-ı himâyetsin...

Yine annen seni aylarca kendi kanıyla besleyecek, kendi hayâtından senin cism-i nâtüvânına hayât ve kuvvet verecek, senin için huzûr ve istirahatini terk edecek... Zamanlar olacağına senin için uyku uyumayacak, ve güneş ilk ziyâlarıyla senin firâş-ı marazına şifa gönderir iken, anneni hâlâ yastığının yanında seni himâyet eder, bulacak.

Sen daimâ büyüyeceksin nihâyet bir gün gelecek ki, sen bu ihtimâmât arasından mini mini bir adam olarak çıkıvereceksin.

Bundan sonra başka bir hayat başlayacak.

Gittikçe büyüyeceksin, okuyacaksın, yazacaksın, cemiyet-i beşeriyeden bir cüz ' teşkil etmiş olacaksın.

Seveceksin, sevileceksin. Gülecek ağlayacaksın. Şefkatler, ihtimamlar göreceksin senin için ağlayan gözler, senin için çarpan kalpler bulacaksın.

Fakat emin ol ki, bunların hiç biri babanın alnına koyduğu ilk bûse kadar sâf ve pâk, annenin, beşiğinin yanında uyanık geçirdiği uzun gecelerde senin mini mini yorganını ısıtatan gözyaşları kadar kalpi ve samimi olmayacak.

Ve sen onlardan artık ebediyen ayrılmış olduğun zaman onların hatıra-i mu 'azzesinden daha ciddi, daha müşfik bir refik-i tesliyetkâr bulamayacaksın...

Efsunlu Bir Cenâh

Celal Sahir Bey'e

Maşuka-i tabiât, o meshûf u hûn ve riş
Tirâje-i siyâseti hep âl ile işlemiş!

Asi Giritlilerde: esatirce safsata!
Müfsid Yunanlılarda: zamânı muğalata!
Osmanlılarsa: pür heyecân muttasıl nota!
Bârânı yağdırıp da kıyâmet koparmadı!

Lakin o yağmur Avrupa'nın nagihan-ı sabah
Birden mesa-i muhitini ıslatmıyor ki ah!...

Güya kalır mağribi efsunlu bir cenâh
Ötrmüş de ber şey işlemiyor. Vah! Vah, vah!
Dâhi, kitâb, mu 'âhade zâ 'îd, yalan gibi!
Düşman da, dost da şimdi umûmen yılan gibi!

Ah ey Girit, ah!
Çılgınlığı bırak!
Yunan'a iltihak:
Efsunlu bir cenâh

İcâd edip de uçmadan imkânı yok, evet
İmkânı yok husûle gelir hayâl değil!...
Osmanlılar için seni boğmak muhâl değil!
Asla değil!. Fakat,

Maşûka tabiat, o meshûf hûn ve riş

Tiraje-i siyaseti hep âl ile işlemiş...

Celis

Ey Vatan

- Yaralar ve Sargılar Şairine -

Âheng-i şiir-i ve servetin, şûh ve mazi bekâret mihr u mâhınla ey vatan, ey Türkiyâ'nın meleke-yi mukaderâtı; pörsümüş dikenler, soyulmuş kayalıklarla anlatılmak istenen m'âbed-i hakiki-i insaniyet; on temmuz ile varlığına emîn bir millet-i masûmenin meemen-i intibâh ve ve ziyası olan bedia-i arz; biliyor musun ki Balkan'ın buzlu şahikaları, Girit'in kasâ'id şuyunu zavallı Bosnahersek'in ceriha-i ufulü bizim alaturka şarkılara bir maktel-i izmihlal değil, hastalığımızın bir Alses Loren'i sade bir kitabesinin istibdâd kalacaktır. Çünkü biz bu İncil-i yemin-i istiklâliyeti bulmak isteyen hissi, gayr merei parmakları giyutun ellerle kırmaya, yalnız senin reşeat-ı mefahir ibâdetinle pür renk ve münevver, ferarlerin insaniyet-i mütemevcisiyle pür hayât âtilerin, kendi cismâniyet ve maneviyetimizin, Osmanlılığımızın evladı, al ve beyazın evladı kalmaya müebbed Kurânımız, muzaffer silahımızla yemin ettik. Asla ve bizim, İslavizm, Cermanizm, Yunan tuhelefât-i siyasisi, oh bunlar, huzûr-ı kâinâtı ısırmak isteyen cevri isyân-ı hayât, senin hâtem-ı saltanatın, yıldırımları tûfân, kasırgaları top, fırtınaları kudret-i hakla şamarlayan şumûs-u kuvvan önünde solmaya mahkûm nevm-i âlûd iğrenç kakhahalardır ki bütün paçavra silsile-i vekâyî, bütün zulmet-i şe'âmetiyle yalnız 'ademi bir harabe şeklinde kalacak, taravetiniliğe ve mevcudiyetin, tâlâb zevahir hürriyetin füyûz-ı rahmet ve şevketiyle, devlet ve milletinle, mü'ebbeden yaşayacaksın, ey vatan...

İlyâs Mâcid

Şebâb-ı Meftûr

-Kardeşim Bezmi Nusret'e -

Nerede evvelki neşe, eski heves?

Nerede evvelki sâkin-i efkârım?

Şimdi her yerde mâtemi bir ses,
Mâtemi bir sadâ-yı gam duyarım

Nerede evvelki neşe, evvelki
Bana telkîn-i şiir eden sesler?
Her yerin şimdi hüsni gamnâki
Bana müstehziyane hande eder,

Bir karanlık bütün mehâsinden.
Kalmamış bir ziya bugün hatta:
Rûhumun fecr-i dâimisinden

Nerde evvelki meyl-i isti 'alâ
Ediyor şimdiler garik-i zalâm
Rûhumu bir gurur-u zehr-i âşâm

Filibeli: Nizâmi

Melâl-i Rûhum

Lamia'ya

Gecenin ilk tülleri etrâfa yayılıyor.. Bütün tabiat yorgun nefeslerle dinlenir gibidir.. Uzakta kayalıklardan yuvarlanan berrak suların muhtez şırıltıları, bu derîn sükûn içinde varlıktan şüphe eden 'asâba bir peyâm-ı mevcudiyet yolluyor...Şimdi, son kırılmaçılar, gittikçe seyrekleşen pervazlarıyla beni gecenin meyûs boşlukları içinde terk ediyor ve hepsi bütün canlı mevcûdlar, yuvalarına inlerine giriyorlar her lâneden bir sâdâ-yı davet iştiliyor. Yalnız sen, zavallı aşkım, sen reddolunuyorsun!

Mediha Güzin

Leyâl-i Âfileden

-Kardeşim Bezmi Nusret'e –

Kimse yok, ses yok... Ufkun üstünden
Çıkıyor ay, bir iltimâ 'ı beyâz

Münteşir her tarafta, garka-i nâz.
Kimse yok, yalnız işte varsın sen...

Gece, girdin, odanda lamba sönük.
Bir esiri havâ-yı şûh-ı garâm
İtri safinla titriyor. Sen: “Odam
Kapkaranlık, bakın!” dedin. Gördün

Sâde camlar eş‘ia-i kamere
M‘âkes olmuş bu hâl ile hücren
Bir peri âşiyânı sanki... Ve sen

Titriyordun, dedik ki: Ben her gün
Yaşamak isteyince zulmetle,
Ay çıkar böyle”...
-Üfleyin, sönsün...

İsmâil Hâmi

Nefha-i Tesliyet

- Ş. Fedâî’ye -

Mâdemki hayât fânî, muvakkat, bî-rahm, mâdemki hayât bî-insâf, gaddar pençesiyle her zamân hassâs bi-kes, masûm kalpleri eziyor, kanatıyor... Mâdemki ölmek ebediyete kavuşmak, bir hayat-ı bi-fenâyâ nâil olmak demektir... O hâlde azizim, o hâlde biz onlar için neden gözyaşı dökelim, neden onlara acıyalım?

Hayır, onlardan daha çok, yüz bin, bir milyon kere çok bizim merhamete ihtiyâcımız var. Onlar, bize acısınlar, bizim hâlimeze ağlasınlar, bizim gibi sefillere, bir muhit-ü pür şe‘âmet ortasında, aç kalanlara, sükut edenlere, musibet, keder, felaket pençesiyle ezilenlere ağlasınlar...

Ne mutlu onlara ki bu rezil kürenin emvâc-ı felâketinden uzak, pek uzak bir diyar-ı saâdet ve rûhâniyette, ebediyetin sekr-i safâdârıyla pür-neşe, fânilikten, sebatsızlıktan rûhlarını kurtarmış, bulunuyorlar.

Bize acımalı, bizim bu hayât-ı zillet ve sefaletimiz için ağlamalı ah, onlar bâki,
ulvi... Biz fânî ve sufî ...

Hâşim Sâmî

Âh, İntihâ!

Gelir bu arsa-i hiçiye âdem âvere;
Niçin gelir o da bilmez bu dehr-i devvâre!
Ne kılsa cürm sayarlar. Ne eylese mes'ûl...
Ne kesb eder bu kadar kayıddan o bî-çâre?
Sonu ölüm dediğin intiha-yı mukabbirdir
Bu hây u hûlar urur mahv olur o divâra
Tevâzin olmak için vâridât-ı hilkatte
Ölüm nizam imiş 'itidâl edvâre!
Nizâmını bozamazmış tabiât-ı mağrûr
Hezâr tane bu malûm nizam gaddâre!...
'Adem değil bize mebdî' ki âhir olsun 'adem
Fakat bu yoldaki varlıkta var mıdır? Bilmem
Ne inkilâb ki bir katrede olur zâhir
Büyür dakika dakika katre-i mübhem
Nihâyeti bu kadar olur idrâk
Ona sera 'îr-i hesti ve nisti mahrem
Dolar dimağ bütün gamzât-ı hilkatle
Olur en sonu bir mikrobun kalır âciz
Garibdir ki olur bir dakikada bir hem!...

Tabiatın nazarında benimle bir murun
Tefâhütü yok ise ger bu akl-ı mağrûrun
Benim çün ettiği bunca vazifeler icâd
Nedir?... Kime sorayım ben... Bu emr-i mesturun
Benim önümde olan kimdir âh mes'ûlü
Ki yok tefâhütü 'îndinde mâtem ve surun!...

Senin de olmadı hayfâ, senin de ey hikmet
Huzûr-bahş tekâza cevâb-ı meftûrun

Nasıl büyürken edersen tekâmüle hizmet
Memâta doğru da etsen o vecihle ric 'at
Azar azar giderek kuvve-i hayâtiye
Edeydi mebde 'ye doğru yavaş yavaş 'avdet
Bu hâtırât, bunu bi-hadd 'avâlim-i idrâk
Nazardan eyleyerek tâ izâle-i ru 'yet
Olaydı hâl-ı tufûliyyete beşer vâsıl
Veredydi ah bu sûretle ömrüne gâyet
Veya ki cazibe-i arzdan olup ...
Ederdi bir kûrre-i diğere beşer-i rihlet!

Ahmed Kemal

Bir İki Söz

Geçen hafta vaad ettiğimiz vecihle bu nüshaya dört sahîfe daha ilâve ediyoruz. Bunu başka bir isimle ilâve etmekten maksadımız, ancak tenkîdde intikâdâtan ziyâde şiir ve nesir bulunduğundan şikâyet eden bazı kârîilerimizi memnûn etmektir. Yoksa her ikisinin arasında zerrece fark yoktur. Kârîilerimizin teşviki ziyadeleştikçe hediye de büyüyecek, ileride başlı başına bir koleksiyon olabileceği gibi imtiyazı da ayrıca alındığından hin-i hâcette tenkidten hârice de çıkabilecektir.

Muhterem Abonelerimize

Gelecek nüsha ile “*Tenkid*” üç aylık hizmetini itmâm ediyoruz. Üç ayda bir, hesap kesenlerin esâmiyesini neşretmek programımız icâbından olduğu için lütfunuza intizârdayız.

Taşra Kitâbçılarımıza

“*Tenkid*” gördüğü lütfâ mukabil fi-mâbad size otuz paraya bırakılacaktır. Siz de kırk paraya satacaksınız. Şimdiye kadar yürütülen hesabın kesilmesini ricâ ederiz.

İntihâbât-ı Edebîye

1. Resâ il-i edebîyemizden münderecât cihetiyle hangisi sevimlidir?
2. İnkilâbdan sonra yazı yazan nâsirlerimizden kimi beğeniyorsunuz?
3. Yeni şairlerimizden hangisini seviyorsunuz?
4. Nesl-i âhirden tenkîdde en ziyâde muvaffak olan kimdir?
5. İlm ve fen nokta-i nazarından icâle-i kalem edenlerden kimi tercih ediyorsunuz?

Bu suâllere temmuzun sonuna kadar cevâp verilebilecek. Bütün cevâp verenler gazetemiz ile neşrolunacak. Her suâle en ziyâde rey verenler arasında bir piyango keşidesiyle kazanana bir senelik abone hediye edilecek esna-yı tasnifte bütün gazetelerden bir iki muharrir bulunacak. Ve bunların isimleri neşr olunacaktır.

Arz-ı İhtirâm

Osmanlılar en büyük şair-i muhteremî Tevfik Fikret Beyefendi hazretlerini “*Tenkid*” nâmına ziyâret eden muharrirlerimizden İsmâil Hâmi Bey hakkında ibzâl buyrulan teveccühâta karşı ihtirâmât-ı müntedârânemizi takdim ederiz.

Kıyl û Kâl-i Edebiyatı

Gazetemiz muharrirlerinden edib muhterem İlyâs Mâcid Beyefendi’nin bu mecelle-i nefisesi intişâr etmiştir. Himmet vak’asından dolayı sâhib-i edibini tebrik ederiz.

Muhabere-i ‘Aleniye

M. Râuf, Ali Haydar Emîr, Muhamed Ali, Aziz Reyman, Mehmed Muhiddin, Manastırlı Mehmed Emin Beyefendilere. –Eserleriniz derç olunacaktır. Serâb imzâlı eser sahibine.- Eserimiz pek güzel. Fakat konulması için sâhibin adresi ve hüviyeti hiç olmazsa müdürince malûm olmalıdır.

Tasih ve İtizâr

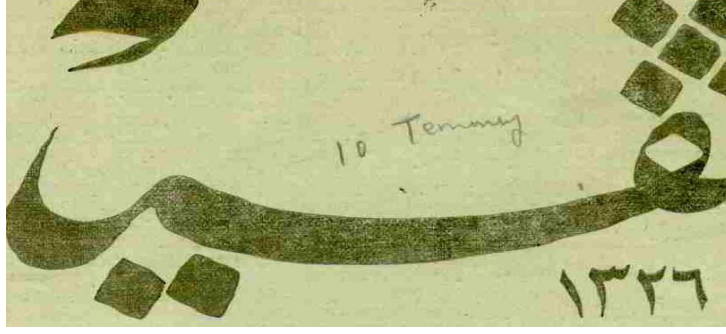
Yalnız tenkidin değil, bütün cihan-ı şîir ve edebîn en büyük hâmillerinden olan Fâik Ali Beyefendi’nin geçen nüshamızı tezyin eden şîir-i nefis ve müstesnâlarındaki

(Şebruvâne) terkibi (şirvâne) sûretinde dizilmiş olduğundan tashih eder ve şair-i âlisine arz-ı itizâr eyleriz.

Büyük Ticârethânelerimiz

Nefis mâl almak ister misiniz? Şamlı Trink İştain, Kâni İpekçi, binbir çeşit Selanik Bonmarşe, güzellikçi bu han-ı paluka ticarethânelerine mürâcaat ediniz.

Tenkid

Numara 6:

1326

Bezmi Nusret Bey'e

Muhterem- *Tenkid*'in abonemanları miyânına bendenizi de idhâl eylediğinize teşekkür ederim. Her risale-i edebîyenin intişârını büyük bir meserretle karşılayacak kadr-i pür-siteşkâr, kadir-peressikâr edebîyât olduğum için "*Tenkid*" gibi ciddi bir eser-i edebînin sâha-i matbu 'atta görünmesini kalpen alkışlamıştım.

Fakat, maalesef arzuma rağmen bu güne kadar arz-ı tebrikâtta geciktim. Ümîd ederim ki tenkidin de emsal-i sâiresi gibi uful-u nâgihânişiyle müteallim olmayız, payidar olduğunu görmekle memnûn ve müstefid oluruz.

Çünkü, halkımızın edebiyata karşı gösterdiği lâkaydı şâyân-ı teessüf bir hâldedir. Ferdâ-yı inkilâbımızdan beri muhterem üdebâ ve muharrirlerimiz nasıl bir şevk ve tehâlûkle erbâb-ı mutâlaayı müstefî etmek için gazeteler, risaleler neşr ile meşgûl olduklarını nazar-ı şükrân ile görmekteyiz. Halbuki, bu kadar s'aye, gayrete, fedâkârlığa mukâbil halkımızdan hep 'adem-i rağbet, lâkaydi, kadir nâ-şinâslık... Yazık... Pek yazık efendim, biz cidden acınacak bir hâldeyiz. Seviye-i maneviyemiz pek, ama pek dün bir mertebede bulunuyor. Evet, kabil-i inkâr değildir; bir sınıf mümtâzımız, efkâr-ı âliye eshâbımız var, vücûdlarıyla iftihâr edecek bir zümre-i irfânımız var. Lakin neye yarar? Kalil bir zümre-i irfân erbâb-ı iktidar ile matbu 'atın temin hayât ve istikbâli mümkün değildir.

İfrâd-ı milletin, seviye-i fikriyeleri hakkıyla yükseltilip, terbiye-i hissiyelerine çalışılmazsa, ne matbu 'atımız, ne de edebîyâtımız takdir edilebilcektir.

Fakat, bendeniz bir milletin hissini terbiye edememek, onların fikirlerine, rûhlarına nüfuz ederek, onlara edebîyât hissini asırlardan beri ihsâs edememek de en büyük kusûr ve kabahati edîblerimizde buluyorum. Zirâ, edebiyatın aradığı hüsndür;

hüsn, mekâna, zamâna, hâle göre değişir... Bizim ediblerimiz, 'Arabî, 'Acemî, Frengî taklid etmişler, 'Arapça, 'Acemce, Frenkçe düşünmüşler, bizim rûhumuzu okşayacak güzellikler, sanatlar vücûda getirememişlerdir.

Evet sanatkâr meydâna getireceği bir bedi'a-i sanatı halka beğendirmeyi düşünerek vücûda getirmez. Lakin o sanatkâr bir Avrupalı fikriyle düşünerek vücûda getirdiği eserin, Türkistân'da teşhir edebileceği düşünürse, o eseri meydâna getirmekten sarf nazar eder.

Bizim ediblerimiz, hele şu son zamanlarda bir Avrupalı fikriyle düşünüyorlar, taklîden onların gâye-i hayallerini bize nakletmek istiyorlar. Bu gün Avrupa edebiyatından birine mümkün olsa da, Türklerin okuyacağı, seveceği bir eser vücûda getir deseler, eminim ki, o zat, mümkün olabildiği kadar Türklerin hoşlanacağı, takdir edeceği yolda güzellikler bulmaya, sanatkârlık etmeye çalışır.

Taklid ile yazdığımız âsâr-ı edebîyeyi, acaba onların lisânına nakl etsen, mazhar-ı takdir olabilir miyiz? ...

- Hayır

- Neden? ...

- Çünkü, takliddir.

Ya bizim rûhumuza güzellik hissini veremeyen, bize yabancı gelen eserler bizim için edebiyattan m'adûd olur mu? ...

Eğer, bizim ediblerimiz, vaktiyle, bizim kabiliyet-i rûhiyemizi, hissiyat-ı milliyemizi bilerek, onu okşaya okşaya terbiye etmiş olsalardı, bugün bizde maddi, manevi pek büyük eser-i terakki vücûda getirebilirlerdi. Bizim de kendimize mahsûs hakîki, milli bir edebîyatımız olurdu.

Edebiyatın gayesi sanat ve hüsündür denilir, bunun bi'l-netice tehzîp bir rûha hizmet edeceğini elbette inkâr edemezler. Acaba, bizim edebîyatımız tehzib-i rûhumuza hizmet ediyor mu, terrikiyât maneviyemize bâdi oluyor mu, bunların neticesi olarak bizde bir hiss-i teâlî uyanıyor mu, edebiyatımızın efkâr-ı millete derece-i tesiri ne hâldedir? ...

İnsanlar, bedâyi'a meftûn olmaz, bir gâye-i hayâl perverde etmezse, o insanlar terakki edemez... Bu gâye-i hayâli, bu hiss-i ulvi insanların efkârına ilkâ edecek de ediblerimizdir. İşte bu noktayı takdir edecekleri tabi olan üdebâmız, milletin anlayacağı, seveceği eserler vücûda getirmeli, edebîyatı halkımıza sevdirmelidir. Üdebâmız, hep

halkımızın seviye-i fikriyesi yüksek olanlarına, hem bunların da derece-i kusvâ-yı tefekküre vâsıl olmuş olanlarına hitabet ediyor. Diğer kısım halk bundan bir şey anlayamıyor... Anlasa da, bir yabancılık duyduğu için hoşlanamıyor. Bendenizce, halkımızın seviyesi düşünülerek, âsâr-ı edebîye vücûda getirilirse, milletimize daha ziyâde hizmet edilmiş olur.

Bir milletin kuvve-i fikriyesini bilerek, o noktadan güzelliği ihsâs etmeye çalışmalıdır. Bize tesîr edecek eserler – orijinal – olanlardır.

Hâsılı efendim, muhterem udebâmızın bu kadar sa'î himmetlerin mükâfatını görememelerinin sebebini buna atf ediyorum. İhtimal ki bendeniz hata ediyorum...

Evliyâzâde: Nacid

Edebiyatta Gaye

Şu iki sene evvel geçirdiğimiz siyasi ve muazzam inkılaptan sonra ve bu sebeble az çok bil'cümle müessesatta, hemen her şeyde olduğu gibi sanâi-i nefiseden bizde en ilerlemiş ad edilen ve en ziyade üzerine düşkünlük göstreilen edebiyatta da teceddüde, sadeliğe ve tabiliğe doğru bir tahassül-ü vuku' tabidir. Bir kavmin edebiyatı ile ırk ve teverüsât ve mutekidât gibi 'avamilden sarf-ı nazar ile o kavmin siyasisi ve şerâit-i içtimâ arasında sıkı ve samimi bir takım münâsebet, yani bunların birbirlerine karşı mu'addal ve müteselsil bir 'ameliye-i tesirini kabul edersek edebiyatımızda vesaitiyle eşgal ve gayesiyle inkılab-ı siyasetimizin mâhiyetine nev' ve mukteziyâtına göre mahsus bir inkılaba uğrayacağını teslimde tereddüd edilmez. Demek ki şekil-i hükümetçe ve siyasi bir nokta-i nazardan hakiki bir tekamül ad edilebilen bu inkılab-ı mesûdun asâr ve nefâihin-i tabiyesinden biri de, gerek lisanda gerek bunu alet ve vasıta eden edebiyatta ciddi ve müfid bir tahvil ve başkalaşma olacak idi. Hürriyet ilân olduğundan beri neşr edilen bazı âsâr, mensûr ve manzûm mevzu ile, şekliyle veya gâyesiyle, hülâsa yüksekliğiyle bu tahavvülün 'alâim ve delâlinlerindenler; öyle hâtırıma geliyor ki ilkin başı çeken büyük ve muhterem şairimiz Tefvik Fikret Bey oldu; vatanperver edib ve mütefekkirlerin, aşk ve garâm-ı edebiyatının bu hayırlı hareket-i millîye ile artık beka-yı kavmiyemizi düşünmek vazife ve salahiyetini bahş eden hürriyet ile devre-i ihtizâra geldiğini daha doğrusu bundan böyle geçim ve sürümü kalmadığını vâzih, muknî sûrette isbât ve arâ eden heyet-i mecmu'a-i mütâlâatı ve bu zemindeki mücâhedât-ı hamiyet perverâneleri edebîyâtın, inkılâba takadim eden bir

buhrân içinde bulunduğuna delâlet ediyordu; bazı eserlere, yahut âsâr-ı edebîyeden bir kısmına, taraftarları müstesnâ olmak üzere, gösterilen rağbetsizlik, lâkaydı da artık bir başka türlü edebiyata ihtiyâcın menfiyen bir delili değil miydi?

Maamafih edebiyatımızda behemehâl bir tahvil-i husûle tabi ve zarûri olduğu kadar lâzım ve hatta müfid idi. Musâhabât-ı edebîyelerinde bu husûstaki mütâla ât-ı tenkidiyelerini bir hiss-i hürmet ve takdir ile okuduğum edib vatanperver Râif Necdet edebiyatta bu lüzûm-ı inkilâbı - fakat bir başka gâye ve istikamete - ne kadar güzel ve doğru olarak şerh ve izâh ediyor. Bir edebiyat ki mihver mevzu (sevmek)dir, bu edebîyât neye yarar? Bizde hangi ihtiyâc-ı bedi' tatmin edebilir? Artık hep bunlar mı dinlenecek, bunlar mı okunacak, diyor. Filhakika mevcudiyet-i kavmiyesini esbâb-ı lazımeyle tevessül ile temin etmek en bülent gayesi ve en mukaddes bir vazifesi olmak lâzım gelen koskoca bir kavmin edebîyâtı mariz bir hissiyat-perverliğin yine hasta bir hayâlperstliğin îânesiyle karanlık beyânâtan yeknesak terâneler terennümünden ibâret mi olacak? Sanat için sanat nazariyesine yapışıp kalan bir edebiyatımız olmaktan ise ve bunun da gürültülerini çekmeden ise edebiyatımızın olmaması hayırlı demek ile haksızlık edilmiş olmaz; fakat edebiyatta tahavvülün lüzum ve fa'idesi sözü insanda bir cihetten büyük bir teceddüd ve terakkiye nâil olmuş edebîyâtımıza karşı kadir nâ-şinâsâne bir his ve fikir beslediği zan ve şüphesini uyandırabilir. Ancak burada maksut olan edebîyât faide ile güzeli cem edebilen, hâl-i içtima imize derece-i terakkimize nazaren, ahlâki ve içtimai veya ruhi az çok fâideler temin edebilen değildir. Mesela (Tevfik Fikret) Bey'in "Verin Zavallılara", "Balıkçılar", "Hüsün Gazâsı" bence muhaled-i eserlerindendir. Bu yolda diğer edebîlerimizin, şairlerimizin, burada saadet hâricinde kalacağı için zikrine lüzum görmediği birçok eserleri var. Benim tahvile uğramasını murâd ettiğim o edebîyât ki: gayr-ı milli, gayr-ı tabi ve (dejenere)dir! İşte bunda bir başkalaşma, mümkün ise ciddileşme, umûmun ihtiyâc-ı bedi'isine tekabül edecek bir mahiyet alma lüzûmudur. Bu lüzûmu da burada başka daha içtimai bir nokta-i nazardan ve sathieyce tedkik edelim: yukarıda bir kavmin edebîyâtı ile muhit-i siyâsisi arasında bir münâsebet ve telâzüm bulunduğunu arz etmiştim. Şimdi herkesçe müsellemler şu esâsa göre koyu tahammül-güzâr ve mevsus bir esâret-i siyâsiye altında birçok yıllar ezile ezile, her gün inkırâza doğru yuvarlanıp gittiğini göre göre neşve-i hayâtını kaybeden yine bu kadar yıllar zarfında, ancak hür bir muhit içinde tekvin ve tekâmül edebilen âli ve içtimai hislerden, efkârdan mahrûmiyete mahkûm kalan bir kavmin

edebîyâtı bediyyet-i edebîye noktasından münsifâne düşünüp ve muhâkeme etmek şartıyla ne gibi bir kıymet ve vâhimiyeti olabilir? Şüphesiz bu da bir edebiyattır, bu da bir kısmımızın ihtiyâcına mütekâbil idi. Fakat diğeri nedir? Ahlâkiyet sıfır derecesine inmiş. Basit ve dar bir muhit-i içtîai, hayât-ı fikriye sönük düşünmek bir cürm, iki insan bir araya gelemeyiz, şimdi böyle bir yerde yetişen edebîyâtın gâyesi acabane olabilir? Edebîyât, bir şahsiyet verelim, ya istibdâda karşı kükreyip isyân edecek; veya onun tesirine ve tahakkümüne münkâd olacak; bu sûretle edebîyâtı istibdâdın devâmına hizmet etmek vazifesi düşecek; edebîyât da yine: istibdâda doğrudan doğruya veya dolayısıyla hizmet edenlere karşı vatanperverlerimiz bulunduğu gibi öyle bir muhite yaraşan edebîyât taraftarlarına mukâbilde vatanperver şair ve ediblerimiz vardı, diye bir hükm ve netice çıkarabiliriz. Binâenaleyh o zaman için be-heme hâl istibdâd ile uyuşabilir bir edebîyâtın münâsebet aldığını kimse inkâr edemez. Bu da ne gibi bir edebîyât olurdu. Basit bir şey meselâ dediğim gibi aşkın, fakat hayâlileşmemiş bir aşkın edebîyâtı... (Sembolizm)in yardımı dokunan kelimeleri ile oynamak edebîyâtı... Bu da taklid. (Sembolizm)de kalamayıp; cıvıtıyor koklaşıyor, istibdâdın istediği bir şey oluyor. Edebîyâtın, hissiyat-ı bedi yenin bütün ve menâbi-i içtimaiyesi kuru, çorak veya hayâli sahte-i şahs-ı itibâr ile 'alil, sakat. İşte bu edebîyât değişmek, artık muhit medid-i siyâsiye uymak lazım idi. Zirâ (Poul Verlaine) nesli istifa-yı edebîde artık bir hayât kalamazdı.

Bununla beraber görülüyor, okunuyor ki, edebiyat hakkındaki telakki ve fikrimiz vatanperver ediblerimizin gayreti sâyesinde gittikçe değişmekte ve âsâr-ı edebîyemiz de şekil ve esâs itibâriyle millîye-yi hakikiliğe doğru terakki etmekte bulunuyor. Ancak, gariptir ki, siyâset âleminde fırkalar olduğu gibi, edebîyât âleminde de, fırkalar, meslekler var; siyâsi fırkalar ne gibi esbâb altında teşekkül ediyorsa, buna benzer sebepler edebîyât âleminde de var; meselâ bir kısmı inkilâb-ı edebîyi dediğim tarz ve manâda anlar iken, diğeri bir zümrede ötede bu inkilâbı, sanat için sanat nazariyesini öne sürerek, büsbütün başka türlü telakki ediyorlar. Bu fırka için edebîyâtın hiçbir şey ile alâkası olmayacak; bir edebiyat ki onun için fâideli olmak bir züll; hülâsası yukarda tasvir istediğimiz edebîyât ile taraftarlarının istedikleri edebîyât aralarında fark hemen yok gibidir. Belki dediğim zümrenin istediği edebîyât daha serbâz, daha cıvık daha gâyesiz olmaktan ibârettir. Bu noktadan bunlar şekil ve üslûbla (radikal) ise ahlâkî ve içtimai bir noktadan da bence mürtaca çalarlar, zirâ dünkilerin

edebîyât-ı cedidesi daha (orijinal) ve umûmî olacak yerde, daha gayr-ı tabii daha sahte olmak itibâriyle bir taraftan azmış diğer taraftan da soysuzlaşmış oluyor. Umûm ise inkilâb-ı edebîyi faydalı bir cihetde arıyor inkılab-ı edebîde bu haysiyetle lâzım! Bu hakâyıkı bir hissi hammiyetle yazan ve müdâfaa eden Râif Necdet Bey'i şâyân-ı takdir gördüğümü tekrâr etmekle sözü keserim.

Mehmed Necip

Bir Sitâre Altında

Ey rehber-i fikir ve hayâlim olan ahter
Ey jâle-i aşk eşk-i teri, ey gam-ı dilber!
Vechindeki sûfrette o sevdâlı kızılılık,
Andırdı hazângâhda bir meşcere-i ter
Ey ah-ı tehassür yakışan hüsnüne tefsir,
Ey derd-i tahassür görünen verd-i semenber!
Bir reng-i teesürde seni göz görüyorken,
Bir reng-i tehassür bürünür dehr-i serâser!
Gör zaafımı, ömrümden olurken müteşekki,
Gönlüm yine ömrümle mukim olmağı ister!
Ey zâtı olan zât-ı hakikisi cihânın,
Ey zâtına benzer ne müesser, ne müesser!
Âsâr-ı hayâliye-i sevdâmı bu hâlet,
Fikrimi bu zulmet geh-i âlemdeki şiir
Yok, fikrime bir râh-güzergâh iken âlem,
Bir suret hadd-ı hareket görmedim âhir!
Ey şâm-ı garib, ey şeb-i yeldâ-yı tahassür!
Gönlümde senin zulmet-i vechin gibi muğber!
Eyvah! Karanlık geceler me'men-i ümid,
Yokluk gibi varlık dahi târikde yekser!

Abdulhak Hamid

Bir Konferanstan

(Arnavutluk) ve (Yemen) meseleleri ve hükûmetimizin bu meseleleri hal için ihtiyâr ettiği tarik hakkındaki fikrimi sorduğunuz, bu meseleler diğer daha birçok meseleler gibi devr-i hamidiye takaddüm eden birçok edvâr-ı cehl ve istibdâdın vücûd-ı devlete irâs ettiği müzmin hastalıklardır. Müzmin hastalıklar müzmin tedâviler ister. Yahut müzminiyet-i hâdiyet hâline irca ve bir maraz-ı hâd gibi müdâvât olunur. Ahâlinin cehâleti hükûmetin cehâleti ile birleşerek bu hastalıklara meydân vermiştir. “müzmin bir tedâvi” tabir-i garibini kullandım. İzâh edeyim: Arnavutluk derdi bir derd-i cehl ve ümmidir. Ahâliyi tenevvür ve temdin etmek bir tedâvîdir ki birkaç kere on senelik ikdâm ve fedâkârî ister. Daha dün Arnavutluk’tan gelen ve Trabzon’a sevk olunan Arnavutluk efrâd-ı cedidesi bir tek Türkçe kelime bilmiyordu. Böyle adamları mektepler, muallimler, konferanslar, tiyatrolar vaazlarla irşâd etmek, böyle adamlara devletin asâyîş ve inzibâta ihtiyâcını anlatmak için ne kadar çok seneler lâzım! Bu hâlde yegâne çâre-i âcil bunlara topların çelikten ağızlarıyla itâ-yı nutk etmek kalıyordu! Arnavutluk’un ve Arnavut kardeşlerimizin selâmeti böyle şedîd ve feci bir vâsitanın isti’ mâlîni istilzâm ediyordu. (İpek) de ipek mutasarrıfı ve hürriyet-i meftûhamızın en muhlis, en münevver fâtihlerinden erkân-ı harp Binbaşısı Hakkı Bey’e ve Refiki Rüştü Bey’e boşatılan martinler hükûmet-i meşrûtamıza “elseyf u esdak ebnâen mine’l-kütüb” diyerek kemal-i azim dürüşti ile işe başlamayı vâcip ve bilhassa zarûri kıldı. Âlem-i dinde “resû’l-hikmet muhâfetullah” hadis-i şerifi ne kadar musîb bir re’î-i rezini mutazammındır!

Sürûr-u ehl-i himem (S.a) efendimiz hazretlerinin bu hikmet-i hükûmetin re’si mehâbet-i hükûmettir. Bu muhakkaktır ki nâs, evvela hükûmetten korkar. Sonra hükûmeti sever. Arnavutluk meselesi hakkında fikrim, zannediyorum, anlaşıldı birçok köyler harâp oldu, birçok valideler; evlâdlarını birçok zevceler; zevcelerini kaybettiler. Onlara yüreğim kan ağlar. Fakat bütün Arnavutluk’un kan ve ateş içinde kaldıktan sonra Türkiye İmparatorluğu’ndan ayrılması, bir Ecnebi hükûmetin mide-i hâzimesine yumuşak ve muğadi bir lokma olarak inmesi felâketi ihtimâli önünde bu olan ilmî bir kulûbün erkân ve azâsı olacak gibi mâtemlerin terhi-i âlâmına katlanmak lazım geldi. Havf ve recâdan âzâde ve muarra olarak söylüyorum: Benim düşündüğüm budur, ben böyle düşünüyorum. Şunu söylemeyi de unutmayım ki bugün dökülen kanların mesûlü mâzidir. Hükûmet Arnavutluk’da cerrâhlık, operatörlük istedi. Bütün vücûdu mevtten

kurtarmak için kangren olan bazı ‘azâ ve aksâm-ı bedeni kesti. Fakat, fakat yarından sonra Arnavutluk’ta dökülen her katre kanın mesûliyeti bizim hükûmetimizdir, hükûmet-i meşrûtemizin yüzünü lekeleyecektir: Müsellah mürebbiler Arnavutluk’tan çekilir çekilmez, gayr-ı müsella Arnavutluk’u işgale mürebbîlerden maârif ordularını murâd ettiğimi söylemeye hâcet yoktur. Şu lahzada bir Japon zâbitinin bir Fransız gazeteciye Rus-Japon muhârebesi esnâsında söylediği şu söz hâtırıma geldi. Ricâ ederim, hatır-nişânınız olsun:

La question de l’enseignement est un cheveu auquel sont suspendu mille poids--[Öğretim meselesi, binlerce ağırlığı yüklenen saç telidir.]

L’instituteur est l’auxiliaire indispensable du colon et du commerçant, c’est lui qui accomplit. L’oeuvre de pacification qui doit suivre la conquete.[Mürebbî, fetihten sonraki barışcılığın çalışmasını kotarmak için tüccârın ve kolonun (fatihin) kaçınılmaz yardımcısıdır.] Bu cümle, harbiye nâzırımız Mahmut Şevket Paşa tarafından takdir olunduğu kadar maârif nâzırımız tarafından da takdir olursa idi...Harbiye nezâretimizdeki Azmi Bülend “senerji” –ki şüphesiz zâde-i hubb-ı vatan ve semere-i ihlâs ve fazilet temenni- ederim ki maârif nezâretinde de aynı hayâtîyetle, aynı azm ve rezm ile mütecellî olsun! Japon zâbitinin Fransızca olarak söylemiş olduğu sözünü tercümeyle, şu mahfel-i irfân ve ihvânda, hâcet görmüyorum. Hülâsate’l-hülâsası, feth ve zafer ordularının kuvvetü’l-zehra mektep mu ‘allimmleridir, demek olan bu sözdeki belâgat-ı mantikiyeyi ve mantık-ı belâğati fehm ve takdîr etmeyecek içimizde kim var? Japon zâbitinin mütevazı, metin, zinde kelimelerle ifâde ettiği bu kâide-i siyaseti Japonya (Kore) de takbik ve semerât-ı mühimme iktisâf ediyor. Yani memleket üzerine olan fütûhât ve hâkimiyeti, kulup üzerine, rûhlar üzerine fütûhât ve hâkimiyet takip ediyor.

Yemen ve yemen mesâili hakkındaki fikrim Arnavutluk ve Arnavutluk mesâili hakkındaki fikrimin hemen hemen aynıdır. Yemen’in uzaklığı, sevkîyâtın güçlüğü, Yemen Kıtası’nın turuk ve muâbirden, vesâ it-i münâkaleden mahrûmeti ve oradaki şer ve şursen tabiaat-i ibtidâiyesi ayrı ayrı nazar-ı dikkat ve mülâhazaya alınmak iktizâ eder. Bu sözlerimden “meslek tal ‘attuf” ihtiyâr edilmesini tasvip ettiğim anlaşılmasın. Her yerde, her tarafta, her kavim için böyle zamanlarda, dikkat buyurun böyle zamanlarda diyorum, böyle buhrân ve müşkilât zamanlarında elseyfu esseddaki ebnâ-i mine’l-kütüb diye bağırان şair-i kahraman mütenebbînin yerden göğe kadar hakkı

vardır. Hükûmetimizin sulh istersen harbi eyle âmâde düstûrunu takip etmesi Yemen'in (İmam Yahya)sı üzerinde az hayat-ı intiba ve ittisâf ihya etmemiştir. Daha beş altı gün evvel makâm-ı meşihata suret-i mahsûsada isâl ettiği nâmeye matla oldum. Tarafından akan veya akacak kanın Müslüman kanı olduğunu ve olacağını ileri sürerek, âbâ ve ecdâdına râyân edilmiş olan imtiyâzâtın kendisinde de ibkâ ve teeyîdinden başka bir şey istemedigini söylemeye başlıyor. Söylemeye başlıyor: Bu ibtidâ bir hüssün intihâdır. Zannedirim, güzide, pek güzide Şeyhülslâm Mûsa Kâzım Efendi İmam Yahya Efendi'ye şöyle bir cevâp verecektir: Yâ Ahieddin! Biz şimdi bir hükûmete malikiz ki esâsi zamân saâdet hükûmetidir. Uhuvvet, hürriyet, müsâvât bu hükûmetin uknûm-u selasisidir. Bu imparatorluğun umûm vatandaşları hürdür, yekdiğerinin kardeşidir. Yekdiğerine hukûken müsâvidir. Bir vatandaşın diğeri vatandaş üzerine imtiyaz ve tefavvuk-ı - nazar-ı hükûmette - yoktur, hükûmet-i meşrûte hâkimiyet-i milliyeye dimektir. Yemende itisâf varsa Yemen'in mebûsları hükûmet-i icraiyyeye bildirsinler. Hükûm mebûsların hükûmet milletindir. Hükûmet-i meşrûte vâsıta-i icrâdır. Edvâr-ı mâziyedeki t'adiyân mesûlü bugünkü hükûmet olamaz. O tadiyahât yalnız Yemen'de, yalnız Yemenlilere icrâ olunamıyordu. Binâenaleyh hükûmet-i meşruamızın evâmil ve nevâhisi bütün ehl-i vatanın, yani hâkimiyet-i milliye'nin, bizzât siz de, ben de içinde bulunduğumuz hâlde, bütün efrâd-ı milletin evâmil ve nevâhisi demek ve maksûd-ı yegâne selâmet ve teâlî-i vatan olduğundan imtiyâzdan dem vurulacak zamanda değiliz.

“Vaatesimu bihibelilallah cemi'an..”(Herkes Allah'ın ipine tutunsun) fermân-ı kibriyâsını tahattur iderek “Velâ tepâgazu, ,velâ tedâveru ve kûnva 'ibâdullah ihvânen” (Herkes kardeş gibidir kimseye karışmayın, kimseyle kavga etmeyin.) emr-i peygamberine icabet ve bu icabette musâra 'at-ı tavsiye olunur.”

Pek mütevakken habirim ki Şeyhülslâm Efendi ile dâhiliye nazırı Talat Bey ve Aydın mebûsu Fâzıl Şehir Hoca Ubeydullah Beyefendi İmâm Yahya Edendi'nin cevâbına bi'l-istişâre bir cevâb-ı sevap vereceklerdir. Bu zevât-ı güzidenin isabete kârin olan re'y ihlâs-ı eserleri verilecek cevâba şevket-i lazımayı verecektir. Bunda hiç şüphe etmeyebiliriz.

Doktor Abdullah Cevdet

Vatanım İçin...

Hakikati söylemenin bir husûsi mevsimi yoktur, hakikatin kâfi derecede tekrâr edilmek imkânı yoktur.

Abdullah Cevdet

Girit, letafetçe nasıl bir Venüs, bir zühre-i hüsn ve haşmet, bir peri-i şiir ve şeğaf ise siyâset nokta-i nazarında da öylece bahr-i sefidin bir hâkimesi bir melikesidir.

Ve şu mevki, şu mevki zi-ihtîşâmı ezmine-i kadimede bile hâiz, her zamân Akdenizin rûh-ı ticâretine mâlik idi. Bilhusûs Süveyş Kanalı'nın küşâdından beri, Hindistan ve aksa-yı şarkın bir miftâhı, bir istasyonu hükmüne geçmiştir. Ehemmiyet-i târihiyesi dahi o nispette rengidir.

Bu adada ilk sâkin olanlar Öteokrat Sidonyenlerdir müteakiben Pelasi Firizyen Karbiyen, Kedaryen Semiz akvâmı tütün etmiş, fakat Girit'den en çok istifâde eden Fenikeliler bulunmuştur. Onlar cezire-i mezkûreyi üssü'l hareket ittihâz ile, Sine Boğazı sevâhiline kadar gider, ticâret ederlerdi.

Bununla berâber, adada henüz bir idare-i muntazama mevcûd değildi. Oranın ilk hâkimi, ilk vâzi ' kânûnu meşhûr Minos'dur. Minos gâyet zeki, gayet muktedir bir zât idi. Büyük, mükemmel bir donanma yaptırarak, ibtidâ asi Karyen Lelerjlerine taht-ı itâatine almış, bade bütün Cezâir-i gayr-i baideyi, hatta Sicilya'yı, hatta Anadolu'nun bazı yerlerini zabt eylemiştir.

Lâkin fütûhâtı çok devâm etmedi. Müşârulileyh vefât ederek, yerinde bir takım cumhûriyetler türemiş, bunlar da Romalıların pençe-i esaretine düşmüş, Romalılar ise Bizanslılara terk-i mevcudiyet etmiştir.

O esnada Girit hulefâ-yı Abbâsiyeden El-me'mûnun ümerâsından ebû Hafz Ömer'in kavza-i tashîrine râm olmuştur. Araplar, Kandiye şehrini inşâ ettikleri gibi, cezirenin her tarafını da bir derece imâr eylediler.

Ne çâre ki, 960'ta Şark İmparatorluğu Niteforfâzı Girit üzerine göndererek, on ay muhâsaradan sonra Kandiye'yi ve bil-âhare diğer tarafları tekrar ele geçirmiştir.

Biraz zaman geçince, Bizans hükûmetinin taksiminde, Girit adası müneferât-ı markisine düştü.

104'te Venedikliler Markibos'u Fas krallığına muâdil bir kıta-i arâzi vererek, ona mukâbeleten cezireyi aldılar.

Ve memleketlerinden 540 aristokratik aile getirdiler. Şu sûretle Girit bir müstemleke-i iskân hâline girmiş, Cenevizlilerin tevessüh ü ticâretlerine bir set, bir mânî-i rasine olmuştu. Bu idâre, bu vaziyet beş asır kadar devâm edebildi.

1640'ta on sekizinci pâdişâhımız Sultan İbrâhim'in zaman-ı saltanatında, Silahdar Yusuf Paşa Hanya, Suda, Ispinozma, Lonka, Garabusa iskelelerini zabt eyledi. Kandiye'nin fethi yirmi iki yıl sürmüştür. Muhâsaranın ilk üç senesinde, 199775 gülle, 75322 kazan, 126855 şelişe, 185852 tunç humbaraları, 132822 havan taşı, 497772 kaya barut, 3960 lağım atılmış ve 15 kumandan, 84 çorbacı, 164 çavuş, 25639 yeniçeri, 696 alaybeyi, 37745 tımarcı, 3963 serdengeçti, 6985 cebeci, 2295 topçu, 29965 lağımçı, 1900 kayıp yiğit, şehit olmuştur.¹¹ Bütün Girit Köprülü Fâzıl Ahmet Paşa'nın himmet-i gazanferânesiyle ancak 1669'da alınabildi.

Bu târihinde Mora ihtilâlîne kadar, ahâlî fevkalâde sulh-perver iken, Yunanistan'ın istiklâlî üzerine, kiliselerin Panelenizm tellakisi ile, Hristiyanlar İslamlardan ayrılarak, isyâna başladılar.

Hükûmet-i Osmâniye, münsalip olan huzur ve rahatı iade etmek zımında, 1867, 1887, 1889 tarihlerinde üç fermân istâr eylemiş ise de, şekavet bir türlü bastırılammış, Girit'in semâ-yı pâki daima bir şemim-i ceng, daima bir ridâ-yı surh ile mestur kalmıştır.

En müdhiş ihtilâl, 1315'te vakıa ' olarak, düvel-i erbanın müdâhalesi, ekser-i Müslümlerin memâlik-i sâire-i Osmâniyeye hicreti ile nihayetlenmiştir.

Donanmasızlığımız yüzünden kopan şu isyân meşûm esnâsında, zavallı dindaşlarımıza yapılan mezâlimi, yetim kalan ailelerin nâliş ve feryâdını bir Giritli, bir müşâhid hâdisât kalpi sûzişikâr ile tasvir etsem, mutlaka, ağlarsanız.

Fakat sevgili kardeşlerim, sizi üzme otuz üç sene ağlayan, sızlayan yüreklerinizi tekrar incitmek istemiyorum. Onun için susacağım.

Zaten bunlardan ziyâde beni kızdıran, asabileştiren bir şey var; o da Girit'i ondan almadığımız, adada hiç hüküm-fermâ olmadığı hâlde Yunan'ın iddiâ-yı hukuk etmesidir.

¹¹ Yukarıdaki istatistik esna-yı muharebede ordu-i Osmaninin kafe-i muhimât-ı seferiyesi ihzâr ile mükellef olan Nuzul Emîni tarafından tutulmuş olmakla her hatadan beridir. B. N

Artık hüküm edeceğim ki, hukuk-u düvel, kof, boş bir şeydir. Eğer meri eğer m uteber olsaydı, mukaddes vatanım böyle nâ-pâk ellerde mi kalırdı, zavallı vatandaşlarımın akan gözyaşları dinmez mi idi?

Hayır, hukûk-u düvel mevcuttur. Kânûn-u düvel yapılmamıştır. Çünkü salahiyet-dâr bir kuvve-i teşri‘ iye, tenfiz edecek bir iktidâr yoktur.

Bi-çâre beşeriyet, her vakit böyle sefil makhûr olacak, her vakit böyle murdâr, vahşi, gaddâr ayaklar altında çiğnenecek misin?

Avrupa’ya o muğaffil, o riyâkâr Avrupa’ya Sultân Aziz merhûmun “son aldığımız memleket Girit olduğu gibi, son vereceğimiz yer de odur.” Sözüne büyük bir hakimimizin, “cesetlerimizden Girit adasının yanında diğer bir ada teşekkül etmedikçe Girit Yunan’ın olamaz.” Cümle-i cevher-dârını tekrâr ederiz. Bugün bilinmelidir ki, hukûk-ı hâkimiyetimize dokunacak küçücük bir hareket, bütün Teselyânın kanla boyanmasına sebep olacaktır. Bizi durduran şey, muhârebenin bir nihâyet, bir hatime olmasıdır. Bundan evvel, bazı vesâite mürâcaat etmek zarûrîdir.

Yapılacak ilk iş siyâset-i harciyemize bir katiyyet vermek olmalıdır. Zu’l-vecheyn bir politikayı takip etmek gayr-ı kabildir.

Bilirsiniz ki vaktiyle Fransa kralı birinci Fransuaz Hüsemasını manen mağlûp etmek için taksîm-i kuvva meselesini ortaya sürmüş ve cüzi bir müddet rahat kalmıştı.

İşte o muâzene-i düveliye elân devam etmektedir. Hal-i hazırda mevcûd kuvvetler ikiye ayrılmış, bir itilâf ile bir ittifâk müselles vücâda gelmiştir.

Biz maatteessüf bu iki ceryânın arasında kalmış, onların her türlü entrikalarına, her türlü hücûmlarına bir zemin-ı muvâfık olmuşuz.

Artık bî-taraf olmaktan kurtularak, hangi taraf mütefîğimize daha elverişli ise, ona temayyüle meyl etmeliyiz.

Bu sûretle Girit meselesi bir nihâyet, bir netice-i müstahsene bulabilir. Efkâr-ı umûmiyeyi bağlayan şu ukte, şu ukte-i hâsırada çözülmüş, ref edilmiş olur.

Bezmi Nusret

Leyâl-i Mahmûme

Gayyâ-yı cehennem yapılmış yanağımda

Hissim ve düşüncem birer ejderdir, canavardır;

Bir zehir akıyor beynime. Her göz kapağında
Nârî ve büyük bir kayanın şekli vardır.

Aklım bana bir rehber-i irşâd olamazken
Hissimde de âsâr-ı cünun etti tesis;
Bir cennet-i ulvidir efrâd-ı te'ësüs.
Ey sen ki seherlerle şafaklardır erinen,

Çoşmakta acıkmış ve kudurmuş gibi artık
Zirimde bu toprak, ve muhitimde karanlık;
Sen gel ki bu ahvâl-i sipihre çekilsin:

Olmuş sana eflak semâ mehd-i tecelli,
Dest germekden saçılır nûr-ı teselli,
Sen toprağa, sen zulmete mensûp değilsin.

Fâik Ali

İntikâda Dâir

Mab'ad

[Hiçbir filozof ve hiçbir âlim mütefennin geçmemiştir ki söylediği sözler, keşffettiği hakikatler red ve cerh edilmemiş olsun!] deniliyor.

Her hakiki âlemin efkâr-ı hâzıraya zıt düşünmesi, her zıt düşünenin hakiki âlim olması lâzım gelir mi?... Ve bu düşüncesini kabul ettirmek için icâp ettiği kadar hileye sülûk etmenin hakiki âlimliğin mukteziyâtından addedilmesi ne garîp tasavvurdur!... Demek ki âlim olmak için bütün hakikatlerin hilafını iddiâ etmek ve bunu kabul ettirmek için de bin türlü kut'aya gitmek lâzımdır. Hile, hud'a ile âlim olmak, yani hakikatsizlik ile hakikate hizmet etmek... Ne acayip bir felsefedir? ...

Mütefennin ve hükemânın red ve cerh edilmiş ve edileceği melhuz bulunmuş olan keşfiyâtı zahiren hakikat görünüp de hakikaten hakikat olmayanlardır. Esâsen hakiki olsalar idi, sonradan sûkut etmezdi. Hakâyık lâyetegayyerdur. Değişmeye, sûkuta mahkûm olan, nazariyelerdir. Her nazariyede hakikate istinâd edemez. Ve edemedikleri için her vakit mecruh ve merdûd olurlar. Lakin; bir nazariyenin hakikat olup olmadığı

ne ile anlaşılabilir? ... Muhâkeme-i mantıkiye ile, yani metin bir mukâyese-i akliye ile... O mantık ile ki yukarıda kof olduğu iddia ediliyordu.

Bir nazariye ne kadar metin, ne kadar keskin bir zekâ ile kabûl edilmiş ise o kadar yaşar. İnsanın mevcudiyet-i insaniyesini teşkil eden akla ve ânın muhâkemâtına itimâd olunamazsa dünyâda başka neye başka istinâd etmeliyiz? ... O akıl ki mizân-ı hakâyıktır. O muhâkemât ki o mizânın evzânıdır. Muharririn fikri, bilmem ne gibi ceryânın taht-ı tesirinde kalmış ki [bütün ilimler, bütün fenler, tefekkürât-ı felsefeye zemin ve zamâna göre uydurulmuş ‘indi nazariyelerdir.] demiş! ...

Vâkı‘a ulûm ve fûnûnun muhteviyât ve nazariyatındaki ciddiyetin derecesi mütefâvittir. Bazıları, nazariyât-ı riyaîye gibi, fena nâ-pezir bir kattiyyete hâizdir ki bunlarda ihtilâf-ı inzâr câri olamaz. Bir kısmı muhâkemât-ı mantıkiyeye istinâd eder. Bazılarının keşf ve isbâtı müeessir nüfuz-ı nazara müftekindir. Şiddetli muhakemeye tahammül edemeyenler de vardır. Bunlar ise dâima red ve kabûle marûzdur.

Bununla berâber kâfe-i ulûm ve fûnûnun esasları bedîhiyâttır. Teslim edilmezse hiçbir şey sübût bulamaz.

Dekart’ın [mevcûd-u mütehayyiz, mevcûd-u müdrîk] nazariyesinin tahavülü, her nazariyenin değişeceğine burhân olamaz.

Evet, Dekart gelir; öyle der, laibniç çıkar; şöyle der, başka biri ne öyledir, ne şöyle... Böyledir, der. Herkes bir fikir beyân eder. Fakat söyleyende ne kabahat var? Dinleyenler gözlerini açsın! ... Bu bâbda da şiddet-i zekâ ve muhakemesi gâlip olan taraf muvaffak olur. Zirâ şüphe yoktur ki kavî ve sâlim bir akıl doğruyu daha iyi görür.

Elhâsıl bu gibi, kayd ve tahriri, malûmu ilâm kabilinden olacak müselemât-ı aliye mevcûd iken, bilmem nasıl oluyor ki, fûnûn ve felsefede kâbil-i istinâd bir hakikat olmadığı, şâyân-i itimâd bir kâide bulunmadığı iddiâ ediliyor! ... Bu iddiâyı hangi zirûh müdrîk vardır ki rehîn sevâp görsün? ... Binâenaleyh her şeyde olduğu gibi, tenkîd için de bir miyâr-ı hakiki bulunmak lazımdır. Söylemeye hâcet görülemez ki, âsâr-ı edebîyenin tenkîdi ya lafza, yâhut manâya inhisâr eder. Elfâz o kadar şâyân-ı ehemmiyet değilse de kava’id-i mahsûsasına tevâfuk edenleri daha evlâdır.

Manâ hakkında ise: her manâ bir şeyi müfiddir. O şeyin sıhhati de; dimâğda müntabi birtakım hakâyık esasiye-i sâbitenin, o şeyin mâhiyeti ile mukâyasesi netîcesinde tebeyyün eder. Bir eserin okunmasını, bir sözün işitilmesini müteakip onların manâsını havâs-ı mahsûsamız vâsıtasıyla dimâğa intikâl eder. Ve oradaki

hakâyık-ı mahfûza ile vuku bulan bir mukâyese-i âtiyeyi müteakip hükm-i akli sâdır olur. Ancak her dimâğda hakâyık-ı mahfûza bir ve müsâvi olmadığı için hükümler beyninde tehâlûf vuku 'ı zarûridir. İşte bunun için kavî bir dimâğa mâlik olmakla berâber iyi bir tahsil görmüş olanların muvaffakiyetleri daha emniyetlidir.

Edebiyat bahsine gelince: gerçi muharrir ["Hissiyat" ünvânı altında az doğru, az ciddi ve diğer efkârdan ayrı bir mecmûa-i tefekkürât farz etmek doğru değildir.] diyor. Ve bu hususta en esaslı kuvvetimizin (hayâl ve muhayyile)den ibâret olduğunu ilâve ediyorsa da "hissiyât" denilen şey sâbit ve mütehakkik olmayıp gâh inkâr, gâh ikrâr edile geldiği için ne aksi, ne ayni müstehak-ı tasdiktir. Yalnız insan kendisine bir şey duyuyor ve ona "hissiyat" deyip geçiveriyor. Hissin, ef'âl-i dimâğiyyenin tecelliyâtından beri olması muhtemeldir.

(Hayâl)in de evâ 'il-i beşeriyette insanların latîf veya mehîb eşyâ ve ahvali tahayyülü sâyesinde husûle gelmiş ve bundan da edebîyâtın doğmuş olması da hâric-i imkân değildir. Fakat bu mûlahazadan muhayyilemizin marîz, edebîyât ve sanatın da birer hâlet-i maraziye olduğu ve bir şairin, ne kadar marîz ise, o kadar sanatkâr olması icâb ettiği muğâlatalı bir tasavvurdur. Böyle olunca da, tâbîî, tenkîde bir mikyâs-ı maraz denemez. [Tenkidin yalnız bir şöhret için] yapılacağı fikri de mübalağalıdır. Vâkı 'a hakkıyla yapılmış bir tenkid, muharriri için mûcib-i iştihâr olur. Ve kendisinin şöhret bulmasını, yani kendisinin ebnâ-yı cinsi tarafından beğenilmesini herkes ister. Lakin bu, erbâb-ı ciddiyet 'inde ikinci derecede kalıp, asıl maksat taharri ve izhâr-ı hakikattir. İzhâr-ı hakikatte tekâmüle hizmettir. Tenkidin kâidesiz olacağı mecrûh olunca [tenkid için bir mikyâs olmağını iddia etmek] mûnekid için bir hîle değil, hakikat-i hâli haber vermektir. Burada kânûn-ı umumi kıyâfetinde zikr olunan [kazanmak için her şey meşru] fikri her nerede olsa red ve cerhe marûz olacağı için mûnekkidin teşbişindeki hilesi ne muvaffakiyetinde, ne de 'adem-i muvaffakiyetinde meşru ve şâyân-ı takdîr görülemez. Bir şahsın hîlesinden muvaffak olursa hîlekâr addolunmayıp da 'adem-i muvaffakiyetinde hem hîlekârlık, hem de budalılıkla müdehim olmasındaki esbâb-ı mucibe nedir, bilmem? ... Son

F. Sâcid

Küçük Numûneler

“Gise” Hakkında

Mösyö Kapos’un bu komedisi hakikaten mâhirâne yazılmış bir eser-i nefistir. Vâkı’â büyük bir kusûru var: Moliere komedileri gibi ibda‘ ve tertîb edilmiş; fakat bu noksan da eser için bir nişâne-i meziyettir. Bütün komedileri hareket-i sahîle, bir teâkub-i tâbiî, hele son derecelerde şüh ve nükte-perver bir mükâleme hüküm-fermâdır. Bu komedi Mösyö Kapos’un en mükemmel eseridir. Ve pek büyük meziyeti hâizdir.

Emil Fâke

“Gise” pek ziyâde ihraz-ı muvaffakiyet etmiş olmakla berâber yine birinci derecede hâiz-i ehemmiyet değildir. Kapos ne zaman yukarıdan aşağı bu üçüncü fasıl ehemmiyetinde bir komedi yazarsa o zaman hadd-i kemâline vâsıl olmuş olur.

Güstave Laröme

“Ceriha”ya Dâir

Bu dram hassâs kadınlar ve ağlamayı sever efendiler için yazılmış bir sûzişli romandan başka bir şey değildir. Bunda ne derin bir psikoloji, ne tedkikât-ı ‘âdât ve ahlâk, hatta ne yeni tesirli vekâyi‘ aramayınız, ve binâenaleyh bu kitâbın kulp ve ezhânda bir tesir-i ‘amîk bırakan âsârdan olacağını ümid etmeyiniz. Lâkin bunu dinlerken sâf-derûnâne, sehlü’l-husûl bir tesir ve tehassüse kendinizi terk ediniz.

Emil Fâke

“Ceriha”nın mevzu’u yeni değil, fakat büyüktür. İşte bu iki sebebin içtimai mavzû’u pek ziyâde işkâl etmiş. Bunu layıkıyla tasvir ve tebliğ, yani tecdid ve ihyâ için fevkalâde bir hüner ve marifet lâzım idi. Eserin mahal-ı sukutu müdde’iyâne bayağılığıdır. Müellifi doğruca bu girdibâd-ı sukata atılmış. Kitâbda büyük bir himmet ve ciddiyet hüküm-fermâ; fakat hasâ il-i ibdaiyeden beri ve suret-i tertib itibâriyle gayr-ı muvaffak, üslûbu ise maksûdu lâyükıyla ifhâm edemeyen bir çetin belâğata mebnidir.

Güstave Laröme

Bir Mecmû 'a-yı Eşâr Hakkında

Mösyö Mera rubâbında onar kesire bulunduğunu ve evzân ve kavâfinin, şedid ve tâbiî eşârın her nev'inde erbâb-ı marifetten olduğunu isbât etmek istemiştir; Hâlbuki Mösyö Mera şevâik-i edebîyâta dolaşabilecek bir zât değildir. Bir sahte vakâr ile şişiyor, uğraşıyor, kan ter içine batıyor; tepeciğini Kafkasya Dağı zannediyor. Lâkin şâhika-i iddiâdan tesadüfen zemin-i tabiâta indigi zaman hoş bir şair olur. Küçük şiirlerinin lisânı pek latiftir. Kavâ'ide tamâmen riâyet eder. Yalnız bir şiirinde elites stridens yazmış, hâlbuki elite müzekker bir kelimedir.

Şarl Logofik

"Bir İş Adamı"na Dâir

Notiye isminde bir zât karısının aşığı ve iki kızından Beatrice pederi olduğunu kendisinin ve bütün Paris ahâlisinin bildiği bir adamın kendi hânesinde ikâmetine tahammül ediyor. Hâlimden zerre kadar kimseyi şüpheyeye düşürmeden kalbinde fûrûzân olan intikamı ihfâya muvaffak oluyor. Nihâyet, Beatrice tevhül nişanlısıyla tehil etmek üzere iken kıza babası kendisi olmadığını haber, o emrine itibah etmezse hakikat-i hâli ifşâ ile kendisini de ve validesini evden kovacağını beyan ederek gâyet murdâr bir çapkın ile izdivâca icbâr ediyor. İşte romanın mevzu'u. Zannederim ki, şu birkaç kelime-i tahlil vakanın 'adimi'l-ihimâl olduğunu uzun uzadıya isbâtta istignâ bahş eder. Hikâye senin suret-i ceryânını izhâna kabûl ve tasdik ettirmek için Poul Bourget ancak yüz elli sahifelik bir romanda yüz sahifeyi mukaddimeye hasretmiş olması da şâyân-ı istigrâp değildir. Fakat bununla isbât-ı müdde'âya muvaffak dahi olmuş olsaydı, yine yüz sahife yazı biraz uzun düşerdi. Bir de hikâyecinin sülûsasında Poul Bourget'in âsârında en ziyâde can sıkıcı şeylere tesadüf olunuyor.

George Yelisye

Poul Verlaine

Bu zât bütün nekâyisiyle berâber nâdir bir şairdir. Fakat kendisinde iki şair tecelli eder: Biri gayet tâbiî, diğeri gayet sunîdir. İhtimâl ki bu iki haslet-i mütezâdenin içtimaından dolayı şair, uzun müddet mütâlâa olunursa merğûb olabilir. Kendine mahsûs gâyet latif ve nâzân şiirleri de vardır. Bunlardan birçok misâl getirilebilir.

Ancak bu şair efkâr ve tesirâtını kendi zatı için, kendine mahsûs elfâz ve âheng ile ifâde ve tasvir ettiğinden tâbiîdir ki kendine göre muğlak ve müsevveş olan fikirleri bize göre gayr-ı münfehim olur. Lakin fikirleri merbût ve sade olduğu zamanlarda artık bizi m'elûf olmadığımız bir melâhat-ı tâbiîye ile gayş eder. Ve şiirleri 'avâma mahsûs şiirlere pek benzer. Mösyö Poul Verlaine havâsı hasta, ruhu sabi bir şairdir. Şiirlerinde marizâne bir nâtüvânlık, saf-derûnâne bir letafet hüküm-fermâdır. Kendisi husûsiyle kendi kendine yetişmiş bir dekadandır.

Jules Lemaitre

Sue Dirman

Bu adamın âsârı ekser vâkı'a gayr-ı mutâbık, fâidesiz, vahi birtakım cemiyet-i beşeriye tasvîr eder. Böyle cemiyetler belki büyük şehirlerin bazı gizli bucaklarında bulunur. Fakat sahneye getirilince, insan bunlardan istikrâh ile başını çevirmek mecbûriyetinde kalır. Bu müelifin eşhâsına söylediği lisân-ı 'avâm belki bir orta oyununda hoş olabilir. Fakat ciddiyet iddiâsıyla meydâna getirilen oyunlarda bu lisânın dahili olmamalıdır. Bu yolda yazılmış oyunları temâşâdan ahâlinin lezzet-yâp olduğu, böyle eserleri mevki'-i temâşâyâ koymakla tiyatro direktörlerinin çok para kazandığını malûm ise de bu gibi âsârın ahlâka, hikmet-i bedâyi'e rahneler açtığı da gayr-ı kâbil inkârdır.

Buchner

Sembolizm

Gayr-ı merbût birtakım işâretler, kekelenmiş feryâdlar... İşte sembolistlerin lisânı... Bu lisân İngilizce bir grameri ve gayr-ı müst'amel lügatlerle mâlamâl bir lügat kitâbını karıştırmış vahşîlerin esvât-ı müstekheresine benzer. Sembolistler eğer dünyada bir şey bilmişlerse onu da unutmuş gibi görünürler. Mübhem, hata-âlûd, müzlim lisânlarıyla falcıların ciddiyetini izhâr ederler. Ey sembolistler, siz bizi gürültülü, vahi lisânınızla merâka düşürmek istiyorsunuz.

Jules Beau

-Müdüri Mesûl: Bezmi Nusret-

‘Uhuvvet Matba‘ası – Bâb-ı Âli Caddesi

Hediye 2:

Adet:2

İki Kıta

Merhamet kılmaz, göz açtırmaz, beladan bir zaman düşman-ı dirine-i ehl-i zekadır, çerh-i dûn aşına sandıklarım çıktı serâser-i teyredül buldum sehbâ gibi bir hemdem-i safi-i derun.

Bak nasıl kalp eylemiş duran leb-i peyaneye-i gonca fehm bir afetin hak-ı leb faydası bir tin-i bi-mal ‘ad etmiş gafilletten gelir sâğarın meclisteki feryâd-ı rûhaniyesi.

Müstecâbizade: İsmet

Ah Ey Arz

-Tahsin-i Nakam’a-

Safhât-ı leyâlinle ey arz, ey mabed serâir-i ‘ademiyyet, asırların tâlâb-ı tahavülünde fanilerin rübâb-ı günahını ağlayan ey şiir-i serap, bütün hakayık mukadderatınla senin de nihayet bir mahluk olduğunu tefekkür ederken ruhumda bir sükût-u ‘amal buluyor ve iğreniyorum... Türklüğün ihtişam-ı tarihisine karşı şimdiki küfran-ı felsefesiye yaşayanlara, - salibin-ı ihanet içtimaiyesini mazur bulur – beşeriyete kazılan bu diken mezarlara bakıyorum da, vicdanımdan beni niçin anmadığına, hala niçin buraya kar-ı zalimliklerin makberi olmadığıma esef ediyorum. Ah Ey Arz, fersude-i sema-yı afil, Ey zehirli pençelerin sahne-i fecâimi olan evlad-ı kainat, gideyim, bırak, sefalet-i atimi gecelerin buse-i alâm-i teselliyetinde uyuyayım, bu bizim için belki bir tabut-u ikbal, bir bükây-ı saadet olur. Bütün gençliğimin hümmay-ı memâtinde yalnız Türklük için yazılan Osmanlılığı taziz ederim, ve bu beyaz hislerle ancak büyüleyebilecek olan Türkiyânın hayat-ı ebedisini bir de muvakarât eliyle terennüm ederim. Ey Arz, Ah Ey şiir-i serap...

İlyas Maci

İstişfâ ‘

Olmadıysa çokudur hakk-ı sefile saye-sâz hazret fecr-i cihanın nur idi hep mayesi etmek üzere isyan-ı ihta-ı ferdâde meyl-i âlem balâye aks etti. Mukaddes sayesi.

Müstecâbizade: İsmet

Terlikler

-Baha Tevfik’e-

Kim bilir, hangi parmakları uyacak... Hâr u nüvâz-şikâr temasıyla hangi tombul ayaklara mehd-i revân olacak pembe terlikler...

Gelenlerin ilk tâv ‘ eden leyle-i saadetinde mini mini ayaklar, geçirirken eflatun, mavi ikili Terlikler..

Siz, sizde bir kadınız. Ve bensizde bu müstesna ve nefis rûh nesevî bütün rikkat-ı nazıyla hissederim bir çift terlik, bana bir genç kadının bekâret-i nesevisihi ihsâs eder ve bu şûh kadın terliklerini gördüğüm zamân kalpimin en nazik noktasından yaralanır, onlar da kadınların dâimi hercâiliklerini görürüm...

Manastırlı: Mehmet Emin

Tevdi ‘ât-ı Hissiye

-Anneme-

Gümüş sâhil uyur... Leylak denizler
Çocuk kalpimde hisler,
Elemler besteler... Bir ney-ı demâdem
Uzaklardan bütün ataki-i mübhem
Terennümlerle süsler...
Kamer bir ‘adem-i rüyâ...
Bu sâkin leyl-ı esrâr
Ağlar...
“Güzellikler bedâyi ‘, rûh-u eşyâ,
Emeller, giryeler... Berbâd nâlân,
Raks-ı elvân”

Sükût... Her şey: çiçek, bir nefha, bir ses
Kadındır... Bir kadın muğfel ve müsekker
Serâb, bir gölgedir, bir musikidir...
Semâvi
O cennetten, 'ademden böyle fâni
Ve muzlim sahne-i âmâle bi-kes
Düşen ervâh için kakhâr elemeler,
Fecâ 'atler sefaletler, ölümler;
Bu şive-i niğâh-ı safilde kadınlar,
Hıyânetler, zehirler, şüpheler var...
Kadınlar, ah kadınlar hepsi karman
Yaşarken
Niçin muğfel ve âhû bir niğâhın
Sürünmek isterim altında... Anne
Rübâbın bir hazân, âvâre kalpim
Şebâbım bir manolya
Melâliyle solarken ağla, ağla
Senin gözyaşların ancak samimi...
Aziz Nerimân

Boyacı

Onun gitmediği yer yoktur; yırtık, solmuş mintanıyla yamalı, kısa pantolonun içinde masûm, bî-günâh bir tavır alarak kutusunu koltuğuna sıkıştırır... Ve yirmi otuz para kazanmak ümidiyle sabahtan akşama kadar her tarafı gezer... Kırathâneler, gazinolar, hep ona küşadedir; sessiz sessiz içeriye girer... Gözleri daima bir kirli potin araştırır, ve bulduğu vakit boğuk, mahcûb bir sesle sahibine: - Boyayalım efendim, der; güzel vernik var!... Bazen mini mini, nazik bir iskarpinin, yahut kocaman bir kunduranın önünde seri hareketlerle uğraşır, uğraşır... Bitirdiği zaman – muvaffakiyetini kendi kendine alkışlıyormuş gibi – mesrûrâne potinin parıltılarına bakar ve elini yavaşça kutusuna vurarak: - Bitti, der. Bazen pramit, bir kirli kunduranın sahibine yaklaşıp her

günkü nakaratını tekrâr ettiği zaman sert bir nazar, bir nazar-ı tehdid onu kovar... Ara sıra bu sert nazarlara bir sürü tekdir de peyrev olur.

Ve o boynunu bükerek, yanaklarından süzülen yaşları saklamağa çalışarak tehi bir köşeye, bir ağacın dibine oturur; orada bu kibirli bu müdebdeb, zi-rûh “manken”lere bütün merâret-i rûh ile haykırır, ağlarken sanki uful etmiş, mûnis bir peder sesi ona: - çalış, çalış!...der... Usanmadan çalış! ... Evdekilerin... Sana teslim ettiğim o zavallı hemşirenin, kötürüm vâlidenin hayatın ancak senin 14 sene muvahaket-i hayatiye yükletilen kutunla kâ’imdir... Çalış! ...

Ve o, bu ihtiyârâtın tesir-i manevisiyle nâçâr yine kalkar... Fessiz başını yakan güneşin harareti altında, nasırlanmış, kanamış, çıplak ayaklarıyla, nazarlarının amaç-ı mübheminde parıldayan başka bir onluğu aramağa koşar! ...

İsmâil Zühdü

Muhâkeme-i Aşk

Sevgilim, işte durmayan günler,
Saf emvât gibi siyâh geceler,
Haftalar sonra nâ-şekib aylar,
Ve nihâyet büyük, ağır seneler
Bir güzâr- ‘acûl ile geçiyor...

Ve o meş-i müdâm ne kanlı, ‘akûr
Bir mezardır ki daima açılır
Bütün âbâ’ı aşkı yutmak için

Yutsun, öldürsün âlemi; lakin
Gece, gündüz, bütün hazân ve bahar
Yaşayanlar serâser olsunlar...

Yalnız bir benim zayıf aşkım
Yaşasın sermedi sabûr ve esir...
Sizce, oh, şüphesiz bu istirham

Kâtil ve müfteris, günâh bir adım
Gibi çiğner çiçek hayatınızı...

Bence lakin, bu iltimâ '-ı ğarâm
O kadar mutenâ, muazzez ki
Size hatta deĝişmem aşkımızı!

Ali Haydar Emir

Yatak

Hastalara bir dâr-ı istirahat, sağlam kimselere bir memen-i hâbdır. Bir kadın onun ince ve sedefli parmaklarıyla düzeltilir, tüller arasına saklanırsa o kadar hoş ve pür şiidir ki, insan gördüğü zaman gözleri kapanır, uykusu gelir. Geceleri bir ferâş mülâkat olan bu uzuv ... Bazen kıskanç ve asabi bir kadınlar pür-heves aşk bir erkege vuslatgâh olurken, o böyle iki vücûdun sıcak sıcak teneffüsleriyle teminkâr – ihtimâl ki yalancı – bûseler ile sermest-i gurûrdur. Kabarır, kabarır, bozulur. Sabahleyin okşanmak sevilme düzeltilmek için tulû 'ı bekler. Bir vakit-i muayyen için halîm bir çocuktur. Bir el onu açar, terk ederken vaziyet-i jülidesi kendisini seven, öpen, çimdikleyerek terk eden bu insan kümelerine melûl melûl bakakalır. Bazen kıskanç ve asabidir; kıskanç ve asabi olduğu kadar da bahtiyâr ve pür-mesârdır. Zirâ bazı münevver gecelere zevcinin geç kalması veya ebediyet-i rûhu için sînesine giryeler döken, çocuğunun ağlamasıyla meserret yaşları akıtan vâlideye, bir vücûd-ı kıymetdâra lâne-i teselli olur.

M. Hâlid

Seni Görmek

Bir ziya-yı latiften daha saf
Rûh onunla –ah bir kere-
Seni görmek kar-ı hissimde

İnkişâf etti; en derin şeffaf,
Ebedi bir ibâdet-i hisle
Sulamayan bir bahar-ı tâbında...

Kıble-i kalb olan bu hatıradan
Elem ve kahra tesliyet dökülür
Gece yıllar azap azâp eyle aradan
Yine yâdımla gizli hüsnümdür.

Seni bir kere görmek ömrümde
Fecr-i hüsn ve garâmı r'uyettir
En büyük an-ı sermiyettir
Bu sefil arz-ı tarın üstünde

Mehmed Muhiddin

Buhrân

-Şehâbettin Süleymân'a-

Of, yine neler düşünüyor, neler hissediyorum. O gece, o leyle-i pür-şiir ve şegaf tekrâr gözümün önüne gelir, tekrâr canlanır. Adeta, mini mini kar gibi beyaz bacaklarını bu iki gücercini, bu iki gücercinin şu halkalarını, hırçınlıklarını görüyorum. Ve nasıl sevdiğimi, nasıl incittiğimi der-hâtır ederim, müteallim oluyorum. Ah, niçin böyle yaptım, niçin onları, o iki abide-i mehâsini, o iki m'abûde-i aşkı, o iki valide-i şehveti takdîs etmedim?

Bunlar, bi-pâyân senelerin kahr-ı istibdadı altında çürüyen kemiklerden, kurun-u ulâda-i ta'âbüd edilen yılanlardan, akreplerden daha adi mi idi?

Hayır, sevgilim, senin her şeyin kıymettârdır, senin her şeyin rûhdur, hayattır, esîrdir. Benim ruhum, benim hayatım onlara, münhasıran onlara mevdudu ve şimdi hiçbir şeyim yok.

Ah, yarabbim, her vakit bir câme-i nûr, bir eklil-i müzehhep gibi, hatrât-ı mağmûmemi tetvîç eden o küçücük, hariri setirenin, bu puşide-i ihtirâsâtın bir makine, bir körük kuvvetiyle inip yükseldiğini bir daha görmeyecek, bir daha görmeyecek miyim? ...

22 Ağustos 325

Müdür-i Mesûl: Bezmi Nusret

SONUÇ

Basın-yayın faaliyetleri içerisinde dergi/mecmua yayıncılığı son derece önemli bir yer tutar. Edebiyatın en canlı bir mecrası olan dergiler, halkı bilinçlendirmeye sanat, kültür ve felsefe sahalalarında yeni bilgilerin okuyucuya aktarılmasına, reklam yapmaya, nesir türünün gelişmesine ve bir çok yazarın yetişmesine katkıda bulunur.

İlk eleştiri dergisi olan *Tenkid*, 1910 yılında dönemin önemli kalemlerinden olan bir grup yazarın, düşüncelerini okuyucuya aktarmak için yayınladıkları bir dergidir. Bu tarihe kadar Türk edebiyatında yeni bir tür olan eleştiriye mahsus bir süreli yayın görülmemektedir.

Türk edebiyatında eleştirinin ilk nüveleri, Tanzimat Dönemi'yle kısmen görülse de olgunlaşması Servet-i Fünûn ile mümkün olmuştur. O tarihten itibaren eleştiri her dönemde yeni kuram ve kuramcılarla daha da olgunlaşmıştır.

Türk edebiyatında başlangıçtan beri “Eleştiri nedir, eleştirmen kimdir, yapılan eleştiriler nesnel midir? gibi sorular, günümüze kadar süregelir ve tenkid kelimesinin kökeni hakkında kişiler farklı görüşlerini beyan ederler. Bunlar: “intikâd”, “kritik”, “mübâhase”, “münakaşa” vb biçiminde karşımıza çıkar. Ancak günümüzde, bunlardan en yaygın olarak kullanılan sözcük “eleştiri”dir.

Eleştiri, bir sanat eseri karşısında kişinin duygu ve düşüncesini ifade etme biçimidir. Bir insan kendini ne kadar iyi ifade ederse, karşı tarafta kişiyi o kadar iyi anlar. Eleştiri, iyiyi kötüden, güzeli çirkinden ayırmamızı sağlar. Eleştiri, içinde bulunduğumuz koşullara, yaşadığımız döneme, tarihe ışık tutar. Eleştirilerin, dergilerin kısaca yayın hayatında yer alan eserlerin her zaman iyi koşullarda ortaya çıkmadığı gerçektir. Dönemsel kargaşa ortamlarının, çalkantılı vaziyetlerin panoramik yapısına bakıldığında aydınlar ve eleştirmenler bu dönemlerde özgür düşünce ortamı olmadığından düşüncelerini dile getirmekte zorlanmıştır bu durum onları Batı ülkelerine sürüklemiştir. Batıyı ilk sığınacakları yer olarak görmüşlerdir. İşte *Tenkid* de böyle bir dönemde var olmaya çalışmıştır ama başarılı olamamıştır. Dergide yazarlar, siyasi düşüncelerine yer vermemelerine rağmen, derginin kurucusu olan Bezmi Nusret Bey'in Demokrat Fırkası ile alakalandırılmasından dolayı dergi basın hayatında fazla tutunamamıştır.

Eleştirmenler; sosyal düzenin içinde kimi zaman siyasi düzeni eleştirmişler, kimi zaman edebiyat yazarlarını eleştirmişler, kimi zaman da doğruları ve yanlışları göstermede birer öncü olmuşlardır.

Bakmak ile görmek arasındaki farkı bizlere en iyi ifade eden eleştirilenler, yazarların içine düştükleri hataların ve yaptıkları yanlışların farkına varmalarını sağlar ve bundan ötürü, yazarların kendilerinden beklenen gelişimleri daha net görmelerine olanak tanır. Eleştirmenin, eleştirilerinin kabul görmesi için öncelikle kendi üslûbuna dikkat etmesi gerekmektedir. Çünkü haksız ve hadsiz yapılan bir eleştiri, kişiyi yazın hayatından söküp alabilir.

Dergide, eleştirinin hilekârlık olmadığı ve şöhret için yapılmadığı ifade edilmiştir. Buna dair ortaya konulan düşünceler ve kanılar şunlardır: Hiçbir gerçek mutlak değildir. Her şey, tarihe ve yaşanan çevreye göre değişkenlik gösterebilir ve bu yüzden tenkidin sınırları ve belirli konuları olamaz. Tenkid, belirli bir kaba sığdırılmayacak kadar geniş bir alandır. Tenkid için bir kanun ve ölçü yoktur. Ve eğer münekkid eleştirilerini, belirli ölçülere ve kanunlara göre yapmışsa bunu ancak hile ile yapmış demektir. Münekkid, tesirli bir üsluba sahip olmalıdır ki okuyucuyu etkileyebilsin. Yazarlara göre, eser sahibi okuyanın gözünden düşmemelidir ki münekkid hürmet ve muhabbet görsün Dergide bazı yazarlar tarafından edebiyat üç sınıfa ayrılmıştır. Edebiyatla uğraşanlar, edebiyata merakı olanlar ve edebiyatla meşgul olmayanlar. Dergide eleştirilen diğer bir konu ise edebiyatı da eleştiri gibi sınıflara ayırmanın yanlış olduğudur. Baha Tevfik bu sınıf ayrımını yapanları eleştirir ve edebiyatın kişiyi asla mesût etmeyeceğini, hep kişileri yakıp harap edeceğini, söylemektedir. Fakat her şeye rağmen edebiyat daima sevilir. Çünkü edebiyatta zevk vardır, eğlence vardır, aynı musiki gibidir; tatlıdır.

Dergiler edebiyatın aktığı genel mecralar olmuştur. Eleştiriler, eleştirmenler ve okurlar bu mecraların birer parçasıdır. *Tenkid* dergisi de Türk edebiyatında bu mecraya yön veren en önemli dergilerdendir. Doğru yapılan eleştiri, edebiyatta eleştiri türünün önemini daha da arttırmıştır. Nitelikli bir biçimde yapılan eleştiri, nesnel boyutlara sahiptir. Bu anlamda atılması gereken ilk adım, ele alınan metin ile kurulan mesafedir. Bu, nesnel olmanın temel koşuludur.

Eleştiri, topluma tutulan dolaysız bir ayna olduğu için toplumsal yaşamın gelebileceği önemli noktalardan biridir. Çünkü gerçeğin net bir biçimde ortaya

konulması ancak aynanın yansıtmasıyla orantılı olabilir. Bu anlamda eleştiri kültürünün oluşmadığı toplumlarda, insanlar kendi gerçekliklerini göremezler ve bunun neticesinde ilerleme kaydedemezler. Dergide de sürekli ilerlemeye vurgu yapılmıştır. Geçmişe saplanıp kalan yazarlar ağır bir dilleleştirilmiştir. Yeni ürünler ortaya koyamayan kişilerin yazıları, vitrinde unutulmuş bir elbiseye benzetilmiştir, bu elbiselerin yıkanıp tekrar ütülenmesiyle yeni bir modanın öncülüğünün yapılamayacağı söylenmiştir.

6 sayı halinde çıkan *Tenkid* dergisinde yazarların ve eserlerin adları incelendiğinde, derginin edebiyat ve felsefî ağırlıklı bir yönünün olduğu anlaşılmaktadır. Derginin şiir, hikâye, edebî eleştiri yazıları dönem hakkında bize genel bilgiler sunmaktadır. *Tenkid* çıkartılırken aynı dönemde revaçta olan sembolizm akımı, ele alınan eserlerde, şiirlerde kendini hissettirmektedir. Bireysellik, aşk, kahramanlık ve tarihi olaylar da işlenen konular arasında yer alır

Dergi sadece edebi meselelerle sınırlı kalmamış, dönemin matbuatında yer edinen sosyal ve siyasi konulara da değinilmiştir. Aynı dönemde; Arnavutluk, Yemen ve Girit gibi bölgelerde yaşanan siyasi sıkıntılar kaleme alınarak halk bilinçlendirilmeye çalışılmıştır. Özellikle Abdullah Cevdet bu sorunlar yaşanırken görüşlerini dile getirerek halkı bilinçlendirmeye çalışmıştır. *Tenkid* dergisi bu süreçte edebiyat dışı konulara girmek pahasına bu meselelere bi-gane kalmamıştır.

Gerek bireylerin gerekse toplumların ilerleyebilmesi için eleştirinin mutlaka hayatın içine dahil edilmesi gerektiğine inanan, bu bağlamda Doğu ile Batı arasındaki farklılıkları ortaya koymaya çalışan ve düşünmeyi daha sistemli hale getirmeyi hedefleyen Baha Tevfik, Doktor Abdullah Cevdet gibi yazarlar Batı ile yakından ilişkiler kurar ve böylelikle halkı bilinçlendirmeye çalışırlar, halka konferanslar verirler, yabancı eserleri tercüme ederek, sanatı ilerletmeyi amaçlarlar ama derginin erken kapanmasıyla bu mümkün olmamıştır.

Dergide, dünkülerin yani edebiyat-ı cedidenin görüşü olan “sanat için sanat” görüşü çoğunlukla reddedilir, çünkü edebiyat; hayatın geçim sıkıntılarından ve insanın gelecek kaygılarından doğmuştur. Yazarlar, ilerleyebilmek için öncelikle toplumların kalkınması gerektiğine vurgu yaparlar, bunun da ancak vatanperver edebiyatçıların görüşleri ile ve bilinçli bir toplumla olacağı kanaatinde dirler.

Dergide yazarlar, sanatı halkı bilinçlendirmede araç olarak kullanmışlardır, ama sanatçılar bu konuda belli bir tutum sergileyememişlerdir. Dergide dili ağır olan

yazarların yanında, dili sadeleştirmeye çalışan yazarlar da görülür. Bu konuda da belli bir tutum gösterememişlerdir. Dergide yayınlanan yazıların; imlalarına, vezinlerdeki ölçüye önem verilmeye çalışılmıştır. Birkaç yazar, dergide; yazıların biçimsizliği, yanlış vezin kullanımını, kelimelerin yanlış kullanımını, yanlış telaffuzlarını eleştirirken bir yandan da okuyucu kitlesini eleştirmişlerdir. Bu eleştirilerinin sebebi ise, nitelikli onca eser varken özgün olmayan niteliksiz eserleri okuyarak kendi kültürlerindeki eserleri değersiz kılmalarıdır.

Eleştiri sistematik olmadığı ve belirli kurallara göre yapılmadığı sürece eleştiri nesnel tutumdan çok şahsi zevk ve düşüncelerden öteye gidemeyecektir. İnsanlar kendilerini daha iyiye, daha güzele ulaştıramayacaklardır. Eleştirinin temeline birey oturtulmalıdır. Nesnel olmayan eleştiri bireyi yıpratır, onun disiplinler arasındaki sınırını zayıflatır.

Sonuç olarak *Tenkid*, dönemin kargaşası içinde amacına ulaşamayan, yeni ürünler ortaya koyamamaya dağılan bir dergi olmuştur. Bu topluluğun içerisinde yer alan Tahsin Nahit, Celal Sahir, Ömer Seyfeddin gibi yazarlar Millî edebiyata geçmişlerdir.

Biz, *Tenkid* dergisini, Osmanlı Türkçesinden transkribe ederek edebiyat tarihinin bu dönemine dair araştırmacılara bir kaynak sunmayı amaçladık. Geçmişte bir köşede unutilan gerek edebiyata gerekse diğer bir çok alana fayda sağlayabilecek bazı eserlerin, günümüz harflerine çevrilmesinde fayda görüyoruz. Bu tür eserlerin, daha geniş okuyucu kitlelerine ulaşması için böyle çalışmaların yaygınlaşması yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

Alangu, T. (2010). Ülkücü Bir Yazarın Romanı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Alkan, M. Ö. (1989). “Türkiye’nin İlk Felsefe Dergisi: Felsefe Mecmuası”, Tarih ve Toplum Sayı: 66.

Berkes, N. (2002).Türkiye’ de Çağdaşlaşma, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Büchner L. Madde ve Kuvvet. (çev. Baha Tevfik ve Ahmed Nebil). (Haz. Kemal Kahramanoğlu, Ali Utku). Konya: Çizgi Kitabevi

Çıkla, S. (2003). “Eleştiri Tarihimizde Tenkid Adını Taşıyan İlk Dergimiz: -Tenkid”. Hece Eleştiri Özel Sayısı. S. 77 / 78/ 79 Mayıs-Haziran-Temmuz 2003. İstanbul: Hece Yayınları.

Devellioğlu, F. “Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat”, Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara 2004, (21.bs).

Ercilasun, B. (2013). İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit.İstanbul: Dergah Yayınları

Hanioğlu, Ş. (1980). Doktor Abdullah Cevdet ve Dönemi. İstanbul: Üçdal Neşriyat

Hanioğlu, Ş. (2012). Felsefesiz Bir Toplumun Felsefe Olmayan Felsefesinin İlmihali, içinde Büchner L. Madde ve Kuvvet. (çev. Baha Tevfik ve Ahmed Nebil). (Haz. Kemal Kahramanoğlu, Ali Utku). Konya: Çizgi Kitabevi.

Işık, İ.(2007). Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi, Ankara: Elvan Yayınları.

Nazım, H. Polat, "Tenkit", Kültür ve Sanat, S.27, Haziran 1983, s.25.

Uçman, A. “Baha Tevfik Mad.” İslam Ansiklopedisi, Diyanet Vak.,İstanbul, 1991. C.4.

Ülken, H. Z. (2013). Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi, İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Kaygusuz, B. N. (2002). Bir Roman Gibi, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını

Karpat, K. H. (2011). Osmanlı’dan Günümüze Edebiyat ve Toplum, İstanbul: Timaş Yayınları

Özgül, M. K. (2003). Tenkidi Eleştirmek, Hece Eleştiri Özel Sayısı Mayıs, Haziran, Temmuz 77 / 78/ 79 2003, İstanbul: Hece Yayınları

Özsarı, M. (2012). Eleştiri Tarihi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kazım Yetiş ve diğerleri. Türk Dünyası Edebiyat Tarihi. “Belâgat, Edebiyat Tarihi ve Antoloji Çalışmaları.” Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006, C.7, s. 305/306.

Kurtuluş, R. “Tenkid”. İslam Ansiklopedisi. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2011, C. 40.

Seyfeddin, Ö. (1998). Sanat ve Edebiyat Yazıları. Haz: Muzaffer Uyguner, Ankara: Bilgi Yayınları

Sümer, M. (2015). Milli Kimliğin İnşasında Edebiyatın Rolü (1911-1920). (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı.

Şengül, A. (2012). Edebî Eleştiri, Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000, Ankara: Grafiker Yayınları.

Tanpınar, A. H. (1969). Edebiyat Üzerine Makaleler. İstanbul: Dergah Yayınları

Tunaya,T. Z. (1984).Türkiye’de Siyasal Partiler (İkinci Meşrutiyet Dönemi 1908-1918 c.I), İstanbul: Hüriyet Vakfı Yayınları.

Topçu, Ü. B. (1993). Baha Tevfik ve Edebî Görüşleri. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı.

Yardım, M. N. (2002). Ömer Seyfeddin Hayatı-Sanatı-Eserleri-Eserlerinden Seçmeler, İstanbul: Hikmet Neşriyat Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Dilan Gülcan TAŞ

Doğum Yeri ve Tarihi: Adıyaman /Merkez 01.01.1990

Eğitim Durumu

Ön lisans: Adıyaman Üniversitesi BMYO

Lisans Öğrenimi: Adıyaman Üniversitesi

Y. Lisans Öğrenimi: Adıyaman Üniversitesi

Bildiği Yabancı Diller

İngilizce (E)

İş Deneyimi

Stajlar: M.Hüsnü Özyeğin Lisesi

Çalıştığı Kurumlar: Asisst Çağrı Merkezi

Sertifikalar

Pedagojik Formasyon

Yabancılarla Türkçe Öğretimi (Tömer)

Tubitak Ardeb ve Tubitak Teydeb Proje Yazma Eğitimi Katılım Sertifikası

Osmanlıca

İngilizce

İletişim

E-Posta Adresi: dilangulcantas@hotmail.com

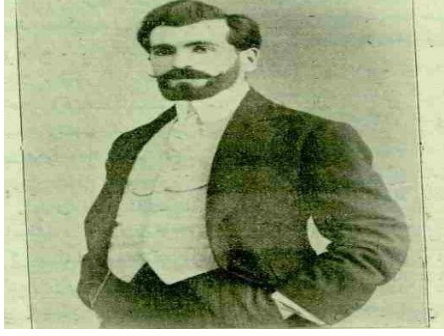
Cep: 0545 830 02 02

Tarih

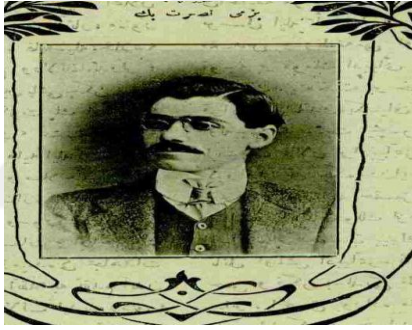
26.04.2019

EKLER

3.3.1 Fâik Ali Bey

3.3.2. Bezmi Nusret Bey

3.3.3 Baha Tevfik Bey

3.3.4 Ömer Seyfeddin Bey

